T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ BİLİM DALI

GREGORİUS MAGNUS ve ROMA KATOLİK KİLİSESİ'NDEKİ YERİ

Doktora Tezi

MUSTAFA FURKAN DİNLEYİCİ

İstanbul, 2023

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ BİLİM DALI

GREGORİUS MAGNUS ve ROMA KATOLİK KİLİSESİ'NDEKİ YERİ

Doktora Tezi

MUSTAFA FURKAN DİNLEYİCİ

Danışman: Prof. Dr. İSMAİL TAŞPINAR

İstanbul, 2023

ÖZET

Tarihte yalnızca birkaç papa için kullanılan *Magnus* (Büyük/Yüce) unvanın sahiplerinden biri olan Papa I. Gregorius (ö. 604), Roma Katolik Kilisesi'nin en önemli isimleri arasında yer almakta ve Orta Çağ Avrupası'nın kurucularından biri olarak kabul edilmektedir. Papa I. Gregorius'u bu derece önemli kılan hususların neler olduğunun incelendiği bu çalışmada, üç temel hususun öne çıktığı söylenebilir. Birincisi, Gregorius'un yazmış olduğu eserler ve mektuplardır. Yaşadığı dönemdeki diğer papalarla kıyaslandığında oldukça üretken bir yazar olan Gregorius'un eserleri, Orta Çağ Hıristiyan literatürünü önemli ölçüde etkilemiştir. Bu eserlerde ahlak üzerine yapılan vurgu Hıristiyan toplumların yaşantısında kalıcı dönüşümler meydana gelmesine de katkı sağlamıştır. İkincisi, Kilise içinde ve manastır hayatında yapmış olduğu düzenlemelerdir. Tarihteki ilk keşiş papa olan Gregorius, manastırlara ve keşişlere özel bir ilgi göstermiş ve daha önce yapılmayan bir işi gerçekleştirerek keşişleri Roma Katolik Kilisesi'ne entegre etmeye çalışmıştır. Üçüncüsü ise Gregorius'un papalık süresi boyunca kurmuş olduğu siyasi ilişkilerdir. Batı Roma İmparatorluğu'nun 476 yılında yıkılmasının ardından Avrupa'da meydana gelen ve bir asırdan fazla bir süredir devam eden otorite boşluğu Gregorius tarafından Papalık aracılığıyla doldurulmak istenmiştir. Bu nedenle Gregorius yalnızca bir piskopos gibi davranmamış aynı zamanda bir siyasi liderin yapması gereken görevleri de üstlenerek hareket etmiştir. Bu bağlamda Gregorius, otorite ve düzeni sağlamak adına gerek yazmış olduğu eserlerde gerek kilise içerisinde yapmış olduğu düzenlemelerde gerekse kurmuş olduğu siyasi ilişkilerde daima Roma Katolik Kilisesi'nin üstünlüğünü ve otoritesini savunmuştur. Dile getirdiği argümanların tamamını Roma Katolik Kilisesi için benimsemiş olduğu vizyona uygun bir forma sokarak muhataplarına aktarmıştır.

Anahtar Kelimeler: Papalık, Gregorius Magnus, Roma Katolik Kilisesi, Hıristiyanlık, Orta Çağ.

ABSTRACT

Pope Gregorius I (d. 604), one of the holders of the title Magnus (Great), which has only been used for a few popes in history, is one of the most important figures of the Roman Catholic Church and is considered one of the founders of medieval Europe. In this study, which examines what makes Pope Gregorius I so important, it can be said that three main issues stand out. The first is the works and letters written by Gregorius. Compared to other popes of his time, Gregorius was a prolific writer and his works had a significant impact on medieval Christian literature. The emphasis on morality in these works contributed to lasting transformations in the lives of Christian communities. Secondly, his reforms within the Church and monastic life. Gregorius, the first monk pope in history, took a special interest in monasteries and monks and tried to integrate them into the Roman Catholic Church, something that had not been done before. The third is the political relations Gregorius established during his papacy. After the fall of the Western Roman Empire in 476, Gregorius sought to fill the vacuum of authority in Europe that had existed for more than a century through the Papacy. For this reason, Gregorius not only acted as a bishop but also assumed the duties of a political leader. In this context, Gregorius always defended the superiority and authority of the Roman Catholic Church both in the works he wrote, in the arrangements he made within the church and in the political relations he established in order to ensure authority and order. He conveyed all of his arguments to his interlocutors in a form appropriate to the vision he envisioned for the Roman Catholic Church.

Keywords: Papacy, Gregorius Magnus, Roman Catholic Church, Christianity, Medieval Age.

ÖNSÖZ

Ortaya çıkış sürecinden itibaren Hıristiyanlığın inanç, öğreti ve uygulamalarının şekillenmesinde dış faktörlerin etkisi ve bu etkiler nedeniyle yaşanan kırılmalar oldukça önemli bir role sahiptir. Daha hikâyenin en başında Mesih olduğu ve Yahudilere kurtuluşu getireceği iddia edilen İsa'nın, Eski Ahit'te lanetlenen bir biçimde öldürülmesiyle birlikte ilk kırılma yaşanmıştır. Mesih takipçileri bu durumun nedenini açıklamaya çalışmış ve böylece yeni bir teolojinin temellerini atmışlardır. Pavlus'un ortaya çıkışı, gentilelerin olaya dahil edilmesi, Roma İmparatorluğu'nun Mabed'i yıkması, Hıristiyan ana gövde tarafından heretik kabul edilen akımların söylemleri üzerine yaşanan tartışmalar, belli dönemlerde yaşanan zulümler ve Hıristiyanlığın, Roma İmparatorluğu tarafından önce meşru ardından resmi din ilan edilmesi, Hıristiyanlığın erken döneminde yaşanan önemli kırılmalardır.

Bu noktadan sonra bir diğer büyük kırılma ise Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla gerçekleşmiştir. Doğu Roma İmparatorluğu'nun egemenliği altındaki kiliseler daima devletin gücünü üzerlerinde hissetmiş ve bağımsız hareket edememiştir. Bu nedenle Doğu Hıristiyanlığı daha ruhani bir yapı üzerine şekillenirken; Batı'da meydana gelen siyasi otorite boşluğu nedeniyle Papalık ön plana çıkarak kontrolü eline almış ve hayatın her alanına nüfuz eden bir dinî yapı oluşturmuştur. Bu noktada Kilise Babaları'nın görüşlerinin ve papaların faaliyetlerinin oluşturduğu gelenek kutsal kabul edilmiş ve Batı Hıristiyanlığını yüzyıllar boyunca şekillendirmiştir. Çalışmanın merkezinde bulunan Gregorius Magnus da tam olarak bu kırılma döneminde yaşamış ve papalık yapmıştır. Gregorius hem geride bıraktığı eserler hem de papalık süresi boyunca gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler aracılığıyla, Orta Çağ dönemini incelerken karşımıza çıkan Roma Katolik Kilisesi'nin ve Avrupa'nın yapılanmasına çok büyük katkılar sağlamıştır.

Bu bağlamda tarihin dönüm noktalarından birinde bulunan böylesine önemli bir ismi araştırma konusu olarak öneren ve araştırma süresi boyunca sağlamış olduğu hem maddi hem de manevi katkılardan dolayı, çok kıymetli hocam Prof. Dr. İsmail TAŞPINAR'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca araştırmanın yazım sürecinde yapmış olduğu değerli katkılardan ötürü Prof. Dr. Dursun Ali AYKIT hocama da şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....iii
ÖNSÖZ.....v
KISALTMALAR.....viii

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Amacı.....9
2. Kaynakların Değerlendirilmesi.....10
3. Araştırmada Uygulanan Yöntem.....13

BİRİNCİ BÖLÜM

GREGORİUS MAGNUS'UN HAYATI ve ESERLERİ

1. Hayatı.....14
1.1. Papalık Öncesi.....14
1.2. Papa Seçilmesi.....18
1.3. Papalık Faaliyetleri.....22
1.4. Doğu Roma İmparatoru Mauricius ve Constantinopolis Kilisesi ile İlişkisi.....30
1.5. Lombardlar ile İlişkisi.....34
1.6. Vizigotlar ile İlişkisi.....38
1.7. Galya Bölgesi ve Franklar ile İlişkisi.....40
1.8. Angliler ile İlişkisi.....46
1.9. Doğu Roma İmparatoru Phocas ile İlişkisi.....55
1.10. Ölümü, Azizliği ve Atfedilen Mucizeleri.....58
2. Eserleri.....62
2.1. Magna Moralia / Moralia in Iob.....62
2.2. Regulae Pastoralis.....65
2.3. Dialogi.....67
2.4. Homiliae XL in Evangelia.....70
2.5. Homiliae in Ezechielem Prophetam.....71
2.6. Registri Epistolarum.....73
2.7. Expositio super Cantica Canticorum.....75

İKİNCİ BÖLÜM

HIRİSTİYAN İLAHİYATI VE DİNİ HAYATA DAİR GÖRÜŞLERİ

1. Teolojik Görüşleri 77

1.1. Tanrı Hakkındaki Görüşleri ve Tanrı-Kilise İlişkisi 77

1.2. Papalığın İnşasında Petrus 90

1.3. Kutsal Kitap ile İlgili Görüşleri 106

1.4. Ruh ve Ahiret Hayatı ile İlgili Görüşleri 113

2. Din Adamları Sınıfı ile İlgili Görüşleri 130

2.1. Din Adamı Olmak İçin Gerekli Şartlar 130

2.2. Din Adamının Yaşantısı 140

2.3. Din Adamının Öğreticiliği 149

2.4. Din Adamının Manevî Hayatı 158

3. Manastır Hayatı, Keşişlik ve Azizler ile İlgili Görüşleri 161

3.1. Manastırlar ve Keşişlik 161

3.2. Azizlerin Özellikleri 163

4. Gregorius Magnus'a Göre "Öteki"nin Konumu 179

4.1. Heretiklerle İlgili Görüşleri 179

4.2. Yahudilerle İlgili Görüşleri 184

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GREGORİUS MAGNUS'UN ORTA ÇAĞ BATI HIRİSTİYANLIĞINA ETKİSİ

1. Roma Katolik Kilisesi 188

2. Manastır Hayatı 195

3. Hıristiyan İlahiyatçıları 198

4. Litürji ve Dini Günler 202

5. Mecdelli Meryem Algısı 206

6. Şeytan ve Yedi Ölümcül Günah 207

7. Araf İnancı 210

SONUÇ 212

KAYNAKÇA 218

KISALTMALAR

a.g.e.	adı geçen eser
bkz.	bakınız
c.	cilt
çev.	çeviren
ed.	editör
ö.	ölüm
M.Ö.	milattan önce
s.	sayfa
ss.	sayfalar arası
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Hıristiyanlığın erken dönemlerinden itibaren Roma Katolik Kilisesi diğer Apostolik makamlarla birlikte Hıristiyanlık için önemli bir konumda bulunmuştur. Roma İmparatorluk merkezinin Roma'dan Constantinopolis'e taşınması ve 476 yılında Batı Roma'nın yıkılmasıyla birlikte Roma Kilisesi ile Constantinopolis Kilisesi arasındaki üstünlük mücadelesi zaman içerisinde giderek artmıştır. Constantinopolis Kilisesi'nin otoritesini kilisenin piskoposu ve Doğu Roma İmparatorluğu savunurken; Roma Kilisesi'nin üstünlüğünü savunma görevini yalnızca Roma Piskoposu yani papa üstlenmiştir. Bu noktada Avrupa'da hem dini hem de siyasi hayatın şekillenmesinde Papalık kurumunun ve bu kurumun başındaki papaların önemli bir etkisi olmuştur.

Tarih boyunca seçilen yüzlerce papa arasından bazıları kritik dönemlerde radikal kararlar alarak, doktrinler üreterek, özellikle dini ve siyasi alanlarda önemli faaliyetler gerçekleştirerek Avrupa ve Dünya tarihinde dönüm noktası olmuşlardır. Araştırmanın konusunu oluşturan Gregorius Magnus da hem Kilise geleneği hem de modern dönem araştırmacılar tarafından Roma Katolik Kilisesi ve Papalık için dönüm noktası olarak kabul edilen isimlerden biridir. Bu bağlamda araştırmanın üzerinde şekillendiği en temel sorular; 590-604 yılları arasında Roma Piskoposu olarak görev yapan Papa I. Gregorius'un (ö. 604) kim olduğu, papalık süresi boyunca ne tür faaliyetlerde bulunduğu, eserlerinde hangi hususları ön plana çıkardığı ve kendisinden sonraki döneme nasıl bir etkisi olduğu ile ilgilidir.

Katolik Kilisesi tarafından "*Magnus*" (Büyük/Yüce) unvanı son derece nadir olarak papalara verilmiştir. Dolayısıyla Gregorius Magnus'un, Papalık tarihinde oldukça önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Bu bağlamda araştırmanın amacı Papa I. Gregorius'u, "*Magnus*" yapan hususların neler olduğunu göstermek ve Gregorius Magnus denildiğinde Roma Katolik Kilisesi için aslında ne ifade ettiğini dile getirmeye çalışmaktır. Bu sayede aynı zamanda Papalığı ve Orta Çağ Avrupası'nı şekillendiren zihin yapısının da ortaya koyulması hedeflenmektedir.

2. Kaynakların Değerlendirilmesi

"Gregorius Magnus ve Roma Katolik Kilisesi'ndeki Yeri" isimli çalışmanın ana kaynaklarını, Gregorius'un yazmış olduğu eserler ve mektuplar oluşturmaktadır. Türkçe'ye tercümesi bulunmayan bu eserler, yazıldıkları dil olan Latince'den ve İngilizce tercümelerden istifade edilerek kullanılmıştır. Papa I. Gregorius'un eserleri, araştırmaya yaptıkları etki açısından değerlendirildiğinde birinci sırada *Registri Epistolarum* (*Mektup Kayıtları*) adı altında toplanan mektupları yer almaktadır. Bu mektuplar Gregorius'un papalığı öncesi ile ilgili herhangi bir bilgi vermese de; dönemin şartları, Gregorius'un kişisel durumu, papalık faaliyetleri, kurduğu siyasi ilişkiler, diğer dini makamlarla kurduğu irtibat ve diğer eserlerine nazaran az da olsa dini meselelerle ilgili birinci ağızdan bilgiler içermekte ve Gregorius'un eserlerinde yer alan söylemleri çözümleme konusunda anahtar rolü oynamaktadır. Bu nedenle çalışmanın neredeyse tamamında Gregorius'un mektuplarına atıflar bulunmaktadır.

İkinci sırada *Moralia in Iob* (*Eyüp Kitabı'ndaki Ahlakî İlkeler*) adlı eser bulunmaktadır. Gregorius'un papa olmadan yıllar önce yazmaya başladığı ve papa olduktan sonra bitirdiği bu çalışma, onun en hacimli eseridir. Bu eserde Gregorius, Kutsal Kitap'ta yer alan Eyüp Kitabı'nı ayrıntılı bir biçimde tefsir etmektedir. Başta Tanrı algısı ve İsa ile ilgili söylemler olmak üzere her türlü teolojik mesele, genelde Hıristiyanlar özelde Roma Kilisesi'nin içinde bulunduğu güncel durum ve ahlakla ilgili problemler bu eserin ana gövdesini oluşturmaktadır. Gregorius, papa olduktan sonra detaylı bir şekilde kaleme aldığı konuların prototiplerini de *Moralia*'da sunmaktadır. Özellikle teolojik konularla ilgili verdiği bilgiler ve Eyüp karakteri üzerinden İsa ve Kilise arasında yapmış olduğu benzetmeler, Gregorius'un Roma Kilisesi için benimsediği vizyonun altyapısını oluşturmaktadır. Papa'nın diğer eserlerinde böyle bir durum söz konusu değildir. Bundan dolayı araştırmanın ikinci bölümünde Eyüp figürüne ve onun üzerinden değinilen hususlara sıklıkla başvurulmuştur.

Araştırmaya yaptıkları katkı aynı seviyede sayılabileceği için üçüncü sırada *Regulae Pastoralis* (*Din Adamları İçin Kurallar*) ve *Dialogi* (*Diyaloglar*) adlı eserler zikredilebilir. Papa I. Gregorius, *Regulae Pastoralis*'te müstakil bir konuyu ele alarak din adamları ile ilgili söylemlerde bulunmaktadır. Eserde ideal din adamı tanımlanmakta ve bu sayede kilise hiyerarşisine bir düzen verilmeye çalışılmaktadır. Gregorius'un bu çalışması hem Kilise hem de din adamları sınıfı için rehber kabul edilmiş ve sonraki yüzyıllarda Avrupa'da oldukça etkili olmuştur. Papa, *Regulae Pastoralis*'te yaptığı işin bir benzerini *Dialogi*'de

gerçekleştirmektedir. Bu eser için merkeze aldığı konu ise azizler olmuştur. Azizlerin hayatı üzerinden manastır yaşamı ve keşişlikle ilgili bilgiler vermektedir. *Moralia*'da parçalar halinde verilen bilgiler bu iki eserde düzenli bir şekilde ele alınmaktadır. Bu nedenle araştırmanın ilgili bölümlerinde bu eserlerden faydalanılmıştır.

Gregorius'un eserleri arasında araştırmaya etkisi en az olanları vaazlardır. Papa'nın vaazları, *Homiliae XL in Evangelium* (*Kırk İncil Vaazı*) ve *Homiliae in Ezechielem Prophetam* (*Hezekiel Kitabı Üzerine Vaazlar*) adlı eserlerde bir araya getirilmiştir. Birinci eserde çeşitli İncil pasajları üzerine verilen vaazlar ele alınmaktadır. İkinci eserde ise Hezekiel Kitabı'nın çok kısıtlı bir bölümü vaazlar halinde tefsir edilmektedir. Gregorius'un vaazlarında dile getirdikleri ile yukarıda zikredilen eserlerinde verilen bilgiler arasındaki benzerliklerin sayısı oldukça fazladır. Bu nedenle araştırma üzerinde vaazların etkisi fazla değildir. Papa'nın vaazları daha çok diğer eserlerinde yer alan bilgileri desteklemek ya da küçük eksikleri tamamlamak amacıyla kullanılmıştır.

Literatürde Papa I. Gregorius üzerine yapılan çalışmalara geçmeden önce araştırmada Gregorius'un hayatıyla ilgili kullanılan birkaç kaynağa değinmek gereklidir. Bu kaynaklardan en önemlisi, 8. yüzyılın ilk yıllarında Whitby manastırında ismi bilinmeyen Britanyalı bir keşiş tarafından yazılan metindir. Bu eser Gregorius için yazılmış ilk biyografidir. Eserde tarihsel veriler üzerinden Gregorius'un kim olduğu ve ne tür faaliyetlerde bulunduğu anlatılmamaktadır. Gregorius'u övmek amacıyla yazılan bu eserde papanın erdemlerinden, sahip olduğu ahlakî üstünlüklerden ve gösterdiği mucizelerden bahsedilmektedir. Whitby keşişinin yazdığı bu metni önemli kılan husus, sonraki yüzyıllarda Gregorius'un hayatını anlatan eserlere kaynaklık etmesi ve diğer biyografik metinlerin ana gövdesini oluşturmasıdır. Bu nedenle yapılan araştırmada Gregorius'un menkıbevi hayatı aktarılırken çoğunlukla Whitby keşişinin yazmış olduğu eser tercih edilmiştir.

Gregorius'un hayatıyla ilgili erken dönemde yazılan iki eser daha bulunmaktadır. Birincisi Papa I. Gregorius'un çağdaşı olan Tourslu Gregorius (ö. 594) tarafından yazılan *Historia Francorum* adlı eserdir. Bu eserde Gregorius'un kimliği ve papalık seçimi ile ilgili bilgiler verilmektedir. İkincisi ise *Liber Pontificalis*'tir. Papalık makamında bulunan kişilerin görev süreleri boyunca neler yaptıklarını özetleyen bir eserdir. Ancak Papa I. Gregorius'a ayrılan kısım son derece kısa ve yetersiz yazılmıştır.

Yukarıda ifade edildiği gibi araştırmanın kaynaklarının ana gövdesini Papa I. Gregorius'un eserleri oluşturmaktadır. Bu eserler dışında Türkiye'de müstakil olarak Gregorius ile ilgili yapılmış bir çalışma olmamakta birlikte yurt dışında yazılmış pek çok makale, kitap, ansiklopedi maddesi ve tez bulunmaktadır. Bu çalışmalar arasında öne çıkan ve araştırmada kullanılan başlıca eserler şunlardır: F. Homes Dudden, **Gregory the Great: His Place in History and Thought**, New York: Longmans, Green, and CO., 1905; James Barmby, **Gregory the Great**, New York: Pott, Young & Co., 1879; Henry Howorth, **Saint Gregory the Great**, London: John Murray, 1912; G.R. Evans, **The Thought of Gregory the Great**, Cambridge: Cambridge University Press, 1986; ed. Bronwen Neil & Matthew Del Santo, **A Companion to Gregory the Great**, Leiden: Brill, 2013; John Moorhead, **Gregory the Great**, New York: Routledge, 2005; ed. John Cavadini, **Gregory the Great: A Symposium**, Indiana: University of Notre Dame Press, 2001; R. A. Markus, **Gregory the Great and His World**, Cambridge: Cambridge University Press, 1997; Carole Straw, **Gregory the Great: Perfection in Imperfection**, London: University of California Press, 1988; George E. Demacopoulos, **Gregory the Great: Ascetic, Pastor and the First Man of Rome**, Indiana: University of Notre Dame Press, 2015.

Bu eserler dışında Papa I. Gregorius'la doğrudan ya da dolaylı ilgisi olan eserlere araştırmada başvurulmuştur. Yukarıda zikredilen eserler de dahil olmak üzere, modern dönemde yapılan çalışmalardaki genel yaklaşımın, Gregorius'un eserlerinde yer alan teolojik ve özellikle ahlakî söylemler üzerinden, papanın Hıristiyan ahlakına ve Hıristiyan teolojisine yaptığı katkıların ön plana çıkarılması şeklinde olduğu görülmektedir. Gregorius'un kendi döneminde ve sonraki yüzyıllarda yeteri kadar anlaşılamadığı ve bir teolog olarak hakettiği değeri görmediği fikri karşımıza çıkmaktadır. Bu genel yaklaşımın aksine Gregorius'un iddia edildiği gibi büyük bir papa olmadığını söyleyen ya da Gregorius'un hayatını, faaliyetlerini ve söylemlerini kendi eserlerine atıfta bulunarak olduğu gibi aktarmayı tercih eden çalışmalar da bulunmaktadır. Bu bağlamda Gregorius'un kurduğu siyasi ilişkilerin, gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hem teolojik hem de ahlakî söylemlerinin arka planındaki gerekçelerin ne olduğu sorusunun cevaplanması ile ilgili bir eksikliğin olduğunu söylemek mümkündür. Bu noktadaki eksikliğin giderilmesi amacıyla başta Gregorius'un eserleri ve mektupları daha sonra dönemle ilgili yapılan okumalar üzerinden Papa I. Gregorius'un motivasyonu ya da motivasyonları ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

3. Araştırmada Uygulanan Yöntem

Araştırma konusunun belirlenmesinin ardından ilk olarak Papa I. Gregorius ile ilgili genel bir kanaate sahip olmak amacıyla literatürde yer alan bazı kitaplar, makaleler ve ansiklopedi maddeleri gözden geçirilmiştir. Bu sayede araştırmanın kapsamı, sınırları, bölümler ve başlıklandırmalar için genel bir taslak oluşturulmuştur. Bu aşamanın ardından Gregorius'la ilgili literatürde aktarılan bilgilerden etkilenmemek ve çalışmanın özgünlüğünü korumak amacıyla doğrudan Gregorius'un eserleri detaylı bir biçimde okunmaya ve söylemleri yazıya aktarılmaya başlanmıştır. Böylece Gregorius'u yorumlayan kişilerin aktardıkları yerine doğrudan Gregorius'un ne söylediği ya da söylemediği tespit edilmeye gayret edilmiştir. Bu aşamanın ardından Gregorius'un hayatı ve sonraki yüzyıllara etkisiyle ilgili bilgiler için çeşitli kaynaklara ve literatür eserlerine başvurulmuştur. Böylece üç bölüm üzerinden araştırmanın ana gövdesi inşa edilmiştir. Daha sonra literatür okuması üzerine yoğunlaşılarak araştırma zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın kaynaklarına genel olarak internet veritabanları üzerinden ulaşılmış, ulaşılamadığı durumlarda yurtdışından temin edilmiştir. Araştırmanın bütün aşamaları boyunca Papa I. Gregorius'la ilgili elde edilen bilgileri objektif, net ve anlaşılır bir biçimde ortaya koymak adına deskriptif, tarihsel ve mukayeseli metot uygulanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GREGORİUS MAGNUS'UN HAYATI ve ESERLERİ

1. Hayatı

1.1. Papalık Öncesi

Papa I. Gregorius'un hayatı Orta Çağ boyunca en çok okunan hayat hikâyelerinden biri olmuştur. (Anlezark, 2012, s. 12) Bununla birlikte Gregorius'un hayatının ilk evreleri ile ilgili çok az bilgi bulunmaktadır. (Niespolo, 2004, s. 113) Gregorius Magnus'un doğum tarihi net olarak bilinmemekle birlikte araştırmacılar 540 yılı dolaylarında doğduğunu düşünmektedir. Gregorius'un eski Roma döneminden itibaren pek çok önemli şahsı yetiştirmiş olan Anicia klanından (*Gens Anicia*) geldiği söylenmektedir. Ancak bu bilgi sonraki dönemlerde Gregorius'un karakterini yüceltmek amacıyla ortaya atılmış bir bilgi olduğu tespit edilmiştir. (Howorth, 1912, s. 4) Withby Manastırı'ndan bir keşiş tarafından yazılan Gregorius hakkında yazılmış en erken biyografi eseri olan çalışmada babasının adı Gordianus, annesinin adı ise Silvia olarak geçmektedir. Yazar, Gregorius'un yasalara göre soylular sınıfına mensup olduğunu belirtmektedir. (Monk of Whitby, 1968, s. 72) Gregorius ismi "uyanık kalmak, gece başında beklemek, gözetmek, kollamak" gibi anlamlara gelen Yunanca bir fiil olan "*gregoreo*"dan türemektedir. (Çelgin, 2018, s. 160) Bu fiilden türeyen "Grigorios" ya da "Gregorios" isminin Latince hali Gregorius'tur. Buna göre Gregorius isminin "gözleyen, kollayan, uyanık olan, tetikte olan" gibi anlamlara geldiği anlaşılmaktadır. Babası Gordianus, muhtemelen Papa III. Felix'in soyundan gelen varlıklı ve dindar bir Roma aristokratıdır. *Dialogi* adlı eserinde ve *Homilia XL in Evangelia*'nın 38. vaazında "Roma Piskoposu" olarak nitelediği Felix isimli büyükbabasından bahsetmektedir. Ancak kaçıncı Felix olduğu ile ilgili bilgi vermemektedir. Aynı vaazda Tharsilla, Gordiana ve Aemiliana isimli halaları olduğunu da dile getirmektedir. (Gregorius Magnus, 2014, s. 25 Liber IV; 1878a, s. 1291) Gregorius'un ayrıca Papa I. Agapitus (ö. 536) ile de akrabalığı olduğu ifade edilmektedir. (Norwich, 2011a, s. 88; O'Malley, 2009, s. 44) Geç Antik Çağ konusunda önde gelen araştırmacılardan biri olan Peter Brown, bu akrabalık sayesinde Gregorius'un Agapitus'a ait büyük bir kütüphaneden yararlandığını ve böylece Aziz Augustinus (ö. 430) gibi önemli Hıristiyan ilahiyatçıları tanıdığını belirtmektedir. (Brown, 2017, s. 154)

Gregorius'un annesi ve halalarının da dindar insanlar olduğu söylenmektedir. Annesi Silvia eşinin ölümünden sonra, halaları ise genç yaştan itibaren kendilerini manastır hayatına adamıştır. Dolayısıyla Gregorius'un gerek yaşantısında gerek sahip olduğu dini bilgi seviyesinde ailesinin çok büyük bir payı olduğunu söylemek mümkündür. Ailesinin dindarlığı nedeniyle sonraki dönemlerde Gregorius'u tanımlarken "azizler tarafından eğitilmiş bir aziz" ifadeleri kullanılmıştır. (Riccards, 2012, s. 43) Aristokrat bir ailede doğmanın avantajlarına sahip olan Gregorius, dini eğitimin yanında seküler bir eğitim de görmüş ve gramer, retorik, mantık gibi dersler almıştır. (Gregory of Tours, 1974, s. 1045) Bununla beraber Gregorius'un üst düzeyde geleneksel bir Roma eğitimi aldığını düşünmek yanlış olacaktır. Çünkü o dönemde Roma -yüzyıllar boyunca devam eden işgaller ve savaşlar nedeniyle- böyle bir eğitim verecek kapasiteye sahip değildir. (Pollard, 2013, s. 310) Gregorius ayrıca hukuk üzerine de çalışmalar yapmış ve bu konuda kendini geliştirmiştir. Bu özelliklerinden dolayı genç yaşta senatoda bazı görevler almıştır. (Dudden, 1905, s. 101; Howorth, 1912, s. 9) Bu görevin Roma şehrinin yöneticiliği (*praefectus*) olduğunu dile getirenler de mevcuttur. (Hall, 1998, s. 126) Gregorius dini hassasiyetlerini terk etmemesine rağmen dünya hayatından ve yapılması gereken işlerden kopmamıştır. Bilindiği kadarıyla dünya ve din arasında herhangi bir kriz yaşamayan Gregorius, babasının ölümü üzerine, aristokrasinin ve siyasi görevlerin verdiği sıkıntının da etkisi ile manastır hayatına yönelmiştir. (Howorth, 1912, s. 11) Gregorius, manastır hayatına yönelmeyi arzu ettiği ilk zamanlarda sıklıkla yanında bulunduğu, Roma soyluları tarafından da sevilen ve dürüstlüğü ile tanındığını dile getirdiği Deusdedit isimli yaşlı bir adamdan bahsetmektedir. Ancak bu kişi ile ilgili herhangi bir bilgi vermemektedir. (Gregorius Magnus, 2014, s. 43 Liber IV)

Babasının ölümünden sonraki süreçte Gregorius, ailesinin varlıklarını manastır kurdurmak için bağışlamış ve Roma'da bulunan evini de manastıra çevirerek burada yaşamaya başlamıştır. Ancak bu durum çok uzun sürmemiştir. Mensubu olduğu aile, almış olduğu eğitim ve daha önce Roma'da yapmış olduğu görevler gibi nedenlerden ötürü Roma Kilisesi Gregorius'un inziva hayatı yaşamasına izin vermemiştir. İlk olarak Papa I. Benedictus (ö. 579) tarafından Gregorius'un isteksizliğine rağmen diyakoz olarak atanmıştır. Daha sonra Papa II. Pelagius (ö. 590), Gregorius'u Papalığı temsil etmek üzere Constantinopolis'e elçi (*apocrisiarius*) olarak görevlendirmiştir. (Barmby, 1879, ss. 29-32; Duffy, 2006, s. 62) Yoğun bir şekilde İtalya ve Roma'nın Lombard saldırıları altında olduğu bu dönemde Papalığı temsil görevinin dışında İmparator'dan yardım istemesi amacıyla da Pelagius tarafından elçi olarak atanan Gregorius, Constantinopolis'te altı sene görev yapmıştır. (Dudden, 1905, s. 122)

İmparator ve ailesi ile yakın ilişkiler kuran Gregorius, İmparator Mauricius'un (ö. 602) büyük oğlunun vaftiz babası olmuştur. (Kleist, 2008, s. 40) O dönemde Doğu Roma İmparatorluğu, Persler ve Ermeniler'le savaş içerisinde olduğu için Pelagius'un yardım talebi karşılanmamıştır. Ancak küçük bir birlik toplanmış, bazı Lombard şefleri ile görüşülerek taraf değiştirmeleri karşılığında büyük ödüller vaat edilmiş ve Roma'ya, dolayısıyla Papalığa yardım edilmeye çalışılmıştır. (Dudden, 1905, s. 138)

Gregorius, Constantinopolis'te bulunduğu süre içerisinde yalnızca siyasi ve askeri problemlerle ilgilenmemiş aynı zamanda teolojik meselelere de müdahale etmiştir. Teolojik meselelerde yaşadığı en büyük tartışma Constantinopolis patriği Eutychius'la (ö. 582) gerçekleşmiştir. Patrik Eutychius, kıyamet günündeki yeniden dirilişin bedenle değil yalnızca ruhla olacağını iddia etmektedir. Gregorius ise bu görüşün aksine dirilişin bedenle olacağını savunmaktadır. İki taraf da Kutsal Kitap'ta kendi görüşlerini destekleyen ifadeleri delil olarak getirmiştir. Tartışmanın büyümesi ve İmparator Tiberius'a (ö. 582) ulaşması üzerine imparator iki tarafı da dinlemiş ve Gregorius'un haklı olduğuna karar vererek patriğin kitabının yakılmasını emretmiştir. Yaşadıkları tartışmanın ardından iki taraf da hasta düşmüş, Gregorius hastalıktan kurtulurken Eutychius vefat etmiştir. Gregorius'un ifade ettiğine göre, ölüm döşeğindeyken Eutychius'un fikrinden vazgeçtiği ve bedenle dirilişi kabul ettiğine dair şahitlik yapan kişiler bulunmaktadır. (Gregorius Magnus, 1902, s. 1079) Yaşanan bu polemik ve belli ki yeniden dirilişin yalnızca ruhla olduğu düşüncesi Hıristiyan dünyasında yaygın olarak tartışılmaktaydı. Bundan dolayı Gregorius papa olduktan sonra yazdığı eserlerde de bu meseleyi ele alma ihtiyacı hissetmiş ve çeşitli bağlamlarda bedenle diriliş hususuna değinmiştir. Gregorius'un bu konuda sunduğu argümanlar ilerleyen bölümlerde detaylı biçimde ele alınacaktır.

İmparator Tiberius'un ölümü ardından yerine Mauricius (ö. 602) geçmiştir. Gregorius, Lombard saldırılarının artması ve diğer sıkıntılar sebebiyle iyice zor duruma düşen Roma'ya yardım etmesi amacıyla yeni imparatordan da Roma'ya yardım göndermesi talebinde bulunmuştur. Ancak yeni imparator da eskisi ile aynı nedenleri gerekçe göstererek yardım edemeyeceğini belirtmiştir. Bunun üzerine Roma kurtuluş için Doğu Roma İmparatorluğu'ndan ümidini kesmiştir. (Dudden, 1905, ss. 151-152) Doğu Roma İmparatorluğu'nun Avrupa'yı kendi haline terk etmesi neticesinde oluşan otorite boşluğu Roma Kilisesi'nin yükselişi için önemli bir fırsat oluşturmuştur. Başta Gregorius olmak üzere kendisinden sonra gelen birkaç papa yüzyıllar içerisinde Roma Kilisesi'nin etki alanını genişletmiş ve Franklarla kurulan

ilişkiler neticesinde Kutsal Roma Germen İmparatorluğu kurulmasına kadar süreç devam etmiştir.

Gregorius'un Constantinopolis'te uzun yıllar kalması nedeniyle Yunan kültüründen ne kadar etkilendiği ve Yunanca bilgisinin ne derecede olduğu merak konusu olmuştur. Araştırmacıların bu konudaki genel kanaati Gregorius'un Yunanca bilmediği üzerinedir. Gregorius'un Yunanca konusunda uzmanlaşmaması dil öğrenme konusundaki yetersizliğinden değil, kendisini asil bir Romalı olarak değerlendirmesi ve bundan ötürü Yunan kültürünü ve dilini, Roma kültüründen aşağı görmesinden kaynaklanmaktadır. (Madigan, 2015, s. 57; McCabe, 1916, s. 62) Bununla birlikte metinlerinde kullandığı bazı kelimeler ve kalıplardan ötürü Gregorius'un Yunan ilahiyatçılardan etkilendiğini ifade eden araştırmacılar da bulunmaktadır. Ancak araştırmacılar bu etkinin sözel olarak gerçekleştiğini dile getirmektedir. Çünkü Gregorius'un yaşadığı dönemde bahsi geçen ilahiyatçıların eserleri Latince'ye tercüme edilmemiştir. (Petersen, 1987, ss. 530, 542) Zira Gregorius da söz konusu Yunanca eserlere herhangi bir atıfta bulunmamıştır. Gregorius eserlerinde zaman zaman Yunanca kelimeler kullanmakta ve bunu çoğunlukla Kutsal Kitap'ta yer alan bir ifadeyi açıklarken yapmaktadır. (Gregorius Magnus, 1896a, s. 301; 1902, ss. 786, 1119) Ancak bu durum da Gregorius'un tam anlamıyla Yunanca bildiğini göstermemektedir. Çünkü metinlerindeki Yunanca kullanımı son derece kısıtlıdır. Kutsal Kitap tefsiri için kullanmış olduğu Yunanca kelimelerden yola çıkarak Kapadokyalı Babalar'ın ya da Yunanca yazan diğer önemli isimlerin eserlerini okuduğu varsayımında bulunmak anlamsızdır. (Bartelink, 2001, s. 129)

Gregorius'un papa olarak seçildikten sonra kendisinin atadığı elçilere yazdığı mektuplardan yola çıkarak bir elçiden beklenen iki temel görev olduğu söylenebilir. Birincisi, Roma Katolik Kilisesi'nin konumunu ve çıkarlarını hem imparatora hem de Constantinopolis Kilisesi patriğine karşı korumaktır. İkincisi ise imparatorun huzurunda bulunarak onun cevaplarını Roma Kilisesi'ne iletmek ve böylece İmparatorluk'la Kilise arasındaki iletişimi sağlamaktır. Zira kendisi de Constantinopolis'te bulunduğu süre zarfında bu iki temel vazifeyi yerine getirmeye çalışmıştır. (Western, 2015, s. 704)

Gregorius, 586 yılında II. Pelagius'un mektubuyla yerine başkasının atandığını ve Roma'ya çağrıldığını öğrenmiştir. Roma'ya geldiğinde evini bağışlayarak kurmuş olduğu Aziz Andrea Manastırı'na dönmüş ve başkeşiş olarak görev yapmaya başlamıştır. Burada oldukça katı riyazet uygulamaları gözetmiş ve keşişlerin manevi gelişimi için iyi olduğunu düşündüğü

her türlü faaliyeti gerçekleştirmiştir. *Dialogi*'de geçmişe dair anlattığı bir hikâye üzerinden kendi manastırında kuralların daima katı bir şekilde uygulandığından bahsetmektedir. (Gregorius Magnus, 2014, s. 83 Liber IV) Gregorius'un zihin dünyasında önemli bir yer tutan manastırlar ve keşişlikle ilgili görüşleri ilerleyen bölümlerde detaylı olarak ele alınacaktır.

1.2. Papa Seçilmesi

589 yılında İtalya'nın dört bir yanında yangınlar ve sel felaketleri yaşanmaktadır. Roma da bu felaketlerden nasibini almış, özellikle Tiber Nehri'nin yaptığı taşkınlar sebebiyle şehirde pek çok bina ve kilisenin tahıl ambarları zarar görmüştür. Yaklaşık elli yıldır Avrupa'da kol gezen vebanın İtalya'da yeniden patlak vermesi üzerine Roma şehri adeta ölümün pençesine düşmüştür. (Gregory of Tours, 1974, ss. 1043-1044) 8 Şubat 590'da Papa II. Pelagius vebaya yakalanarak ölür. O dönemde Roma oldukça zor bir zamandan geçmektedir. Gregorius, papa olduktan sonra Constantinopolis patriği Ioannes'e (ö. 595) yazdığı mektupta, "eski ve feci şekilde parçalanmış bir geminin" sorumluluğunu aldığını ifade etmektedir. Geminin sürekli olarak fırtınalarla dövüldüğünü ve içeri su aldığını belirtmektedir. İçinde bulunduğu bu durumdan kurtulmak için kendisine dua etmesini istemektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 447) Gregorius, *Homiliae in Ezechielem Prophetam*'da (*Hezekiel Kitabı Üzerine Vaazlar*) yer alan bir vaazda da şehirde ve kırsalda neredeyse hiç insan kalmadığını, şehirlerin yıkılmış, tarlaların ürünsüz olduğunu dile getirmektedir. Geride kalan insanlar da her gün ölüm ve Lombardların eline esir düşmek başta olmak üzere farklı şekillerde cezalandırılmaktadır. Roma senatosunun ve şehirdeki nüfuzlu insanların eksikliğine dikkat çeken Gregorius, bir zamanlar dünya şehirlerinin efendisi olan Roma'nın eski halinden hiç eser kalmadığını üzüntü ve sitem içerisinde anlatmaktadır. (Gregorius Magnus, 1878a, s. 1010) Bu ifadeler hem Roma'nın hem de Roma Kilisesi'nin ne kadar kötü bir durumda olduğunu açıkça göstermektedir. Gregorius, papa olduğu dönemde bütün kurumları ve alanları yıkılmış yahut büyük ölçüde zarar görmüş olan Batı Roma İmparatorluğu'nun enkazını devralmıştır. Uzun yıllar boyunca Gotlar'ın, ardından Lombardların gerçekleştirdikleri istilalar neticesinde Roma Katolik Kilisesi de yıkımın eşiğine gelmiştir. Gregorius'un papa olarak almış olduğu miras budur. (Duffy, 2006, ss. 59-60)

VI. yüzyılda Papa, Roma'nın gerçek lideri ve İtalya'nın en büyük gücü konumundadır. Tourslu Gregorius'un ifadelerine göre, Roma senatosu, din adamları ve halkın ortak isteği bu makama gelecek kişinin Gregorius olması yönündedir. İçinde bulundukları bu kötü durumdan

kendilerini ancak onun kurtaracağını düşünmektedirler. Çünkü Gregorius'un gerek senatoda görev alması gerekse papalık tarafından almış olduğu görevlerdeki başarısı, onu insanların gözünde papalık makamına en layık kişi olarak görmelerini sağlamıştır. Ancak Gregorius bu sorumluluğu üstlenmeyi istememiş ve yapılan papalık seçiminin sonucunu onaylamaması için Constantinopolis'teki Doğu Roma İmparatoru Mauricius'a (ö. 602) mektup yazmaya çalışmıştır. Bu girişim Roma şehrinin yöneticisi Germanus tarafından engellenmiş ve Roma senatosu, din adamları ve halk adına ortak bir mektup yazılarak Roma Piskoposu olarak Gregorius'un seçiminin onaylanması rica edilmiştir. (Gregory of Tours, 1974, ss. 1044-1045) Onay gelene kadarki süreçte Gregorius, halka vaazlar vermiş hatta şehrin üzerindeki belaların kalkması için şehir sokaklarında yedi farklı sınıftan insanların katıldığı ve her sınıfın farklı bir yerden yürümeye başlayıp ilahiler ve dualar eşliğinde yürüyerek Bakire Meryem Bazilikası (Santa Maria Maggiore) önünde buluştuğu ayinler düzenlemiştir. Bu yürüyüş esnasında ölen kişiler olsa bile ayinler durmadan devam ettirilmiştir. (Gregory of Tours, 1974, ss. 1049-1050) Literatürde "*Letania Septiformis*" (Yedili Ayin Töreni) olarak ifade edilen bu ayin Tourslu Gregorius dışında erken dönem yazarları tarafından aktarılmamaktadır. Bu anlatı 9. yüzyıldan sonra Latin yazarlar tarafından anlatılmaya ve övülmeye başlanmıştır. Gregorius'u tören alayının başında tasvir eden metinler ve çizimler Orta Çağ boyunca popülerliğini sürdürmüştür. Öyle ki bu tasvir Orta Çağ'ın başlangıcının simgesi olarak kabul edilmiştir. (Latham, 2015, s. 31)

Gregorius'un bu ayin geçitlerinden birinin sonunda Hadrianus Anıtı'nın üzerinde, vebanın sona erdiğinin işareti olarak kılıcını kınına sokan bir melek gördüğüne dair bir hikâye de anlatılmakta ve St. Angelo Kalesi'nin isminin bu olaydan sonra verildiği rivayet edilmektedir. (Barmby, 1879, ss. 39-40; Dudden, 1905, s. 220) Bu rivayetin ilham kaynağı muhtemelen I. Tarihler 21:1-30'da yer alan anlatıdır. Buna göre Şeytan tarafından kandırılan Davut ülkede sayım yapılması için emir verir. Çevresindekiler buna karşı çıksa da Davut ısrar ederek sayımı yaptırır ve böylece günaha girerek Tanrı'nın gazabını üzerine çeker. İsrailoğulları'na bir melek vasıtasıyla salgın gönderilir ve 70 bin kişi ölür. Tanrı, Yeruşalim'i yok etmek için meleği gönderir ancak melek vazifesini yapacağı esnada Tanrı vazgeçer. Davut gökyüzüne baktığında elinde kılıcıyla bekleyen meleği görür. Davut, Tanrı'nın buyruğu uyarınca bir ibadet mekânı inşa eder ve sunular sunar. Tanrı, Davut'un sunusunu kabul eder ve meleğe kılıcını kınına sokmasını emreder. Tourslu Gregorius'un anlatısının üzerine ekleme yapılarak Papa I. Gregorius'un bir melek gördüğüne dair üretilen hikâye, ilerleyen sayfalarda aktarılacak olan papanın diğer mucize anlatılarında olduğu gibi kendisini yüceltmek amacıyla

ortaya koyulmuştur. Bu hikâyede Kral Davut ile Gregorius Magnus arasında kurulan benzerlik sayesinde papanın otoritesine, melekleri bile görebilecek kadar kutsal bir adam olduğuna ve tıpkı Davut gibi yaptığı ibadetlerle halkını kurtaran figür olduğuna dikkat çekilmektedir. Kutsal Kitap'taki ifadelere bakıldığında salgının sebebinin Davut olduğu görülmektedir. Bundan dolayı kurulan benzerlik yüzünden Gregorius'un da salgının sebebi olarak görüldüğü düşünülebilir. Ancak İtalya'daki salgının Gregorius yüzünden çıkmadığı bilinmektedir. Hatta Gregorius'un bu dönemde papa olmasının nedenlerinden biri de salgının kendisidir. Dolayısıyla bu hikâyeyi dinleyenlerin gözünde Gregorius, Davut'un kurtarıcı tarafıyla özdeşleşmektedir. Bu rivayeti ortaya atan kişi ya da kişiler muhtemelen Davut'un kurucu otorite özelliğini Papa I. Gregorius'a aktararak, Gregorius'u Roma Kilisesi'nin kurucu isimlerinden biri haline getirmeyi hedeflemektedir. Eski Ahit'te salgınla ilgili daha farklı anlatılar varken, bunların içinden Davut'un seçilmesinin sebebi budur. *Letania Septiformis*'le ilgili hikâyenin Batı'da Gregorius'un şöhretlenmeye ve parlamaya başladığı 9. yüzyılda yaygınlaşması da bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.

İmparatordan gelen onay mektubunun ardından Gregorius yine de görevi kabul etmemiştir. Withby keşişinin yazdığı eserde Gregorius'un görevi reddetmesi sırasında gerçekleşen ilginç bir hadise aktarılmaktadır. Papalık makamına resmen seçildiğini öğrenen Gregorius şehirden kaçmaya çalışmış ancak şehir kapıları muhafızlar tarafından tutulduğu için kendini bir fıçının içine saklamış ve pazar yerindeki bazı tüccarlar tarafından dışarı çıkması için ikna edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra Gregorius kendisine ormanın derinliklerinde bir saklanma yeri aramış ve üç gün üç gece boyunca orada saklanmıştır. Ancak kendisini papalığa seçen kişiler yerine başkasını seçmemiş, Gregorius'u bulmak için oruç tutmuşlar ve devamlı olarak Tanrı'ya dua etmişlerdir. Bu dualar neticesinde Gregorius'un bulunduğu yere gökten bir ışık huzmesi inmiş ve böylece onu bularak papalık makamına götürmüşlerdir. Yazar bu hikâyeyi aktardıktan sonra Aziz Hieronymus'un (ö. 420), alçakgönüllü kişinin kutsal bir göreve getirildiğinde bunu kabul etmeye direnmesinin o kişinin değerini artırdığına dair bir söylemde bulunduğunu ifade etmektedir. (Monk of Whitby, 1968, s. 86)

Bu hikâyenin tarihsel gerçekliği şüpheli olmakla birlikte Gregorius'u yüceltmek amacıyla yazıldığı kesindir. Görev aldığını öğrendiğinde şehirden kaçmaya çalışması, fıçı içinde saklanması, ormanda saklanması gibi unsurlar hikâyenin inandırıcılığına büyük ölçüde gölge düşürmektedir. Ayrıca karanlıklar içinde üç gün üç gece gizlenmesi ve ardından bir ışık huzmesi ile ortaya çıkması, yazarın Gregorius ile İsa arasında benzerlik kurma çabasının en

büyük göstergesidir. Gregorius da İsa gibi büyük fedakârlık isteyen bir görevi önce kabul etmek istememiş ancak Tanrı'nın arzusunun bu yönde olduğunu anladıktan sonra O'nun emrine teslimiyet göstermiştir. Yine de Gregorius'un papalık görevini istemediğinden şüphe etmek doğru değildir. Çünkü papa olduktan sonra yazdığı çeşitli mektuplarda ve eserlerinde manastır hayatına duyduğu özlemi ve papalık makamının kendisine getirdiği sıkıntıları açıkça dile getirmektedir. Örneğin Corinthos başpiskoposu Anastasius'a (ö. 591?) yazdığı mektupta, kendi eksikliklerinin farkında olduğundan ötürü papalık görevini reddettiğini ancak Tanrı'nın emri bu yönde olduğu için bu görevi kabul etmesinin doğru olduğunu düşündüğünü ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 480) Narses isimli bir aristokrata yazdığı mektupta da papalık görevinden dolayı kaybettiği manevi hazlardan ötürü yakınmaktadır. Kendisine yapılan övgüleri de tevazu ile reddetmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 450-451) *Homiliae in Ezechielem Prophetam* adlı eserinde de kendisine yüklenen sorumluluklardan ötürü vaazlar verdiğini ancak sürekli olarak Kilisenin ve insanların problemlerinden dolayı eskisi gibi zihnini toparlayarak Tanrı'ya yönelemediğinden şikâyet etmektedir. (Gregorius Magnus, 1878a, ss. 907-908)

Gregorius 590 yılında papa olarak göreve başladığında sağlığı oldukça kötü durumdadır. Manastır hayatı yaşadığı dönemde gerçekleştirdiği katı uygulamalar sağlığını bozmuş ve vefat edene kadar geçirdiği on dört yıllık süre içinde hastalıklardan asla kurtulamamıştır. Bu süre zarfında devamlı olarak mide rahatsızlıkları ve yüksek ateşle mücadele etmek durumunda kalmıştır. Ayrıca o dönemin aristokrasisi arasında oldukça yaygın olan gut hastalığından da muzdariptir. Yakın arkadaş olarak gördüğü bazı piskoposlara yazdığı mektuplarda gut hastalığından ötürü şiddetli acılar çektiğini ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 1011, 1057, 1091) Hispalis (Sevilya/İspanya) Piskoposu Leander'e (ö. 600) yazdığı bir mektupta çektiği acılardan bahsettikten sonra, işlenen günahlar akla getirildiğinde bu acıların kefaret olduğu düşünülmeli ve böylece acıları lütuf olarak değerlendirmek gerektiğini ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 1052) Bu rahatsızlıklarına rağmen Gregorius'un kendini hastalıklara teslim etmediği, Roma Kilisesi için gerçekleştirmesi gereken görevleri daima yerine getirmeye çalıştığı ifade edilmektedir. Gregorius'un biyografi yazarlarından Diyakoz Pavlus (ö. 799), onun asla dinlenmediğini, daima Kilise'nin işleri ile meşgul olduğunu, diğer zamanlarda ise tefekkür ve çeşitli manevi çalışmalarla Tanrı'ya yakınlaşma gayreti içinde bulunduğunu aktarmaktadır. (Richards, 1979, s. 169)

1.3. Papalık Faaliyetleri

Gregorius'un papa olduktan sonra yaptığı ilk işlerden biri diğer dört Apostolik makama ortak bir mektup yazmak olmuştur. Constantinopolis, İskenderiye, Antakya ve Kudüs piskoposlarına gönderdiği bu mektupta, Roma piskoposluğu görevine başlamasından ötürü yaşadığı kişisel sıkıntılardan bahsetmektedir. Mektubun uzunca bir bölümünde Gregorius, bir piskoposun ya da papazın hem iç dünyasının nasıl olması gerektiği hem de dış dünyada nasıl davranması gerektiğine dair önemli açıklamalarda bulunmaktadır. Burada kısaca bahsettiği konuları *Regulae Pastoralis* (*Din Adamları İçin Kurallar*) adlı eserinde uzunca ele almaktadır. Gregorius, bu göreve layık olmanın zorluğundan bahsetmekte ve zikrettiği kriterlere göre kendisini ne kadar yetersiz gördüğünü ifade etmektedir. Mektubun son kısmında ise ilk beş konsilde alınan kararlara bağlılığından ve bu konsillerle birlikte fikirleri reddedilen heretikleri kendisinin de katı bir biçimde reddettiğinden bahsetmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 468-478)

Bu mektupta dikkat çekici birkaç nokta bulunmaktadır. Bunlardan ilki mektubun başında kullanılan "*paribus*" kelimesidir. Gregorius "eşit, benzer, denk" gibi anlamlara gelen "*par*" kelimesinin çoğul çekimlerinden olan bu ifadeyi mektubu gönderdiği isimleri zikrettikten sonra bütün isimleri nitelemek adına kullanmaktadır. Böylece mektubu yazan ve okuyanların aynı konumda bulunduğunu ima etmektedir. Gregorius'un bu kullanımı ilginçtir çünkü aynı isimlere özel olarak gönderdiği mektuplarda bu ifade yer almamaktadır. Papanın bu tavrı iki şekilde değerlendirilebilir. Birincisi, "*paribus*" ifadesiyle Gregorius, diğer Apostolik makamlar ile Roma Kilisesi arasında bir uyum, eşitlik ve bütünlük bulunduğu, Hıristiyan dünyasında Apostolik merkezler aracılığıyla işleyen sistemin aynı şekilde devam edeceği ve papa olarak herhangi bir müdahalede bulunmayacağı mesajını vermek istemiş olabilir. Bu sayede papalığının ilk yıllarında kilise içinde ortaya çıkması muhtemel en az sayıda problemle uğraşmak istediği düşünülebilir. İkinci olarak ise Papalık makamına yakın zamanda oturan Gregorius'un kullandığı bu ifadeyle hem eski gücünü ve otoritesini büyük ölçüde yitirmiş olan Roma Kilisesi'nin konumunun diğerleriyle aynı seviyede olduğunu hem de Roma piskoposluğu görevine yeni başlamış olan kendisinin diğer piskoposlarla aynı düzeyde olduğunu belirtmeye çalıştığı şeklinde yorumlamak mümkündür. Mektubun içeriği, işlenen meseleler ve Gregorius'un üslubu dikkate alındığında ikinci yorum daha isabetli gözükmektedir.

Mektubun uzunca bir bölümü ahlak ve eylemlerle ilgili meselelere ayrılmıştır. Gregorius sanki diğer piskoposlara adeta ders verircesine papaz yahut piskopos fark etmeksizin, dini liderin iç dünyasında hangi türden duygu ve düşünceler barındırması gerektiğinden bahsetmekte, ayrıca dış dünyadaki davranışlarını da nasıl şekillendirmesi gerektiğini ifade etmektedir. Gregorius'un bu tarz söylemleri kendisinden aşağı seviyedeki din adamlarına yapması son derece normaldir. Kilise hiyerarşisi içinde olağan durum da bu şekildedir. Ancak Gregorius burada, mektubun başında "eşitler" olarak nitelediği isimlere, nasıl davranılması gerektiğini öğretme çabası içindeymiş gibi bir izlenim oluşturmaktadır. Bunu da son derece ince bir biçimde kendi üzerinden örnekler vererek gerçekleştirmektedir. Böylece Gregorius alttan altta Roma Kilisesi'nin ve Papa'nın Hıristiyan dünyasının lideri olduğu, kendisinin de Papalık makamında bulunmak için yeterli niteliklere sahip olduğu mesajını vermektedir. Gregorius, mektubun son kısmında oldukça katı bir biçimde geleneksel inancı savunduğunu ve heretik isimlerin düşüncelerine karşı olduğunu belirtmektedir. Bu ifadelerden Gregorius'un papalık yaptığı dönemde heretik kabul edilen akımların varlığının oldukça yoğun olduğu anlaşılmaktadır. Gregorius özellikle Roma Kilisesi için bu kişilerin büyük problem oluşturduğunu düşünmektedir.

Gregorius, Aziz Andrea Manastırı'nda başkeşiş iken gösterdiği katı kuralcılığı ve disiplini papa olduktan sonra da göstermeye devam etmiştir. Bu disiplini din adamlarının kıyafetleri hususunda dahi görmek mümkündür. Özellikle bir kıyafet, manevi bir sembolü ya da bir makamı temsil ediyorsa Gregorius bu konuda ayrıca hassas davranmaktadır. (Howorth, 1912, ss. 57-58) Papanın mektuplarında bu konu ile ilgili karşılaşılan en önemli mesele "pallium" (piskoposluk atkısı) kullanımı ile ilgilidir. Ravenna Piskoposu Ioannes'in (ö. 595) belirli ayinler dışında da palliumu kullandığını haber alan ve bu konuda uyarılarda bulunmak için mektup yazan Gregorius, Ioannes'in bu tavrını hiçbir şekilde kabul etmediğini belirtmekte ve Ioannes'in bu davranışını kendini ayrıcalıklı görmek şeklinde yorumlamaktadır. Bu tavrın kabul edilmesi için kendisini eski babalardan gelen bir geleneğe dayandırmasını istemekte ve eğer dayandıramazsa cezalandırılacağını bildirmektedir. Ayrıca kilisesindeki bazı haksız uygulamaları da düzeltmesi için uyarmaktadır. Son olarak Ravenna Kilisesi içinde din adamlarının piskoposluk mendili kullandığını ve bunun da normalde kabul edilebilir olmadığını belirtmiş ancak ilk diyakozlarına bu izni verdiğini ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 2004a, ss. 888-890)

Gregorius pek çok mektubunda çeşitli piskoposlara pallium gönderdiğini belirtmekte ve bu hediyenin onuruna layık bir şekilde davranılmasını talep etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 668-669, 782-785, 788-789, 800) Mektuplardan anlaşıldığı kadarıyla Gregorius için pallium, otoritenin ve yetkinliğin bir ifadesidir. Çünkü Salona Piskoposu Natalis'e gönderdiği mektupta, kendisi hakkında görevini yerine getirmediği ile ilgili gelen fazlaca şikayet olduğunu bildirmekte ve bir an önce kendisini düzeltmesini istemektedir. Kendisine gönderdiği palliumu geri aldığını ve elindeki palliumun hiçbir anlamı olmadığını belirtmekte ve verdiği talimatları ertelediği yahut yerine getirmediği takdirde son derece katı bir şekilde yargılanacağı hususunda açıkça tehdit etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 552-553) Gregorius hemen her türlü meselede olduğu gibi bu konuda da Roma Katolik Kilisesi'nin ve bulunduğu makam itibariyle kendisinin otoritesini diğer kiliseler üzerinde kurmaya çalışmakta, din adamları sınıfının kılık kıyafetlerinde dahi Roma Kilisesi'nin belirlediği düzen üzerine olmasını sağlamaya gayret etmektedir.

Gregorius, Kilise'nin iç işleri olarak nitelendirilebilecek olan heretik ve hizipçilerle mücadale, din adamlarının faaliyetlerini takip ve düzenleme, manastırların düzeni gibi çeşitli konular dışında seküler hayatın problemleri ile de ilgilenmiştir. Gregorius'un bu ilgisi kendi isteğinden kaynaklanmamaktadır. Roma'nın içinde bulunduğu şartlar gereği Gregorius zamanının büyük bölümünü seküler meselelere ayırmak zorunda kalmıştır. Bu meselelerden en önemlisi Roma'nın Lombard saldırılarına karşı korunmasıdır. O dönemde Roma'da ikamet eden herhangi bir askeri yetkili yahut ordu komutanı bulunmamaktadır. Bundan dolayı Gregorius çoğu zaman askeri meselelerde de söz sahibi olmak durumunda kalmıştır. Askerlerle ilgilenmenin Gregorius'un sırtına fazladan bir yük yüklediğini söylemek mümkündür. Pavlus isimli bir öğretmene yazdığı mektupta Roma'daki maddi problemlerden bahsetmekte ve ihtiyaçları karşılanmadığı takdirde şehirdeki başıboş askerlerin isyan edeceğinden endişe ettiğini ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 446-447)

Lombardların sebep olduğu bir diğer zorluk ise İtalya'nın hemen her yerinde gerçekleşen saldırılar neticesinde yurtlarını kaybeden insanların Roma'ya sığınmasıdır. Bu tarz durumlarda insanlara yardım eden Roma'nın aristokrat aileleri de uzun zaman önce İtalya'daki varlıklarını satarak ya da Roma Kilisesi'ne bağışlayarak şehri terk etmiş ve Constantinopolis'e gitmiştir. Bu durumda Papa dışında bu insanlara yardım edebilecek güçte hiç kimsenin olmadığını söylemek mümkündür. Başta İtalya olmak üzere çevre bölgelerdeki soyluların topraklarını terk etmesi, göç etmek durumunda kalan insanlar için elbette kötü bir durumdur.

İlk bakışta aynı şeyin Kilise için de geçerli olduğunu düşünmek mümkündür. Ancak bu göçlerin Kilise'ye oldukça önemli bir faydası olmuştur. Katolik Kilisesi, soyluların bağışladıkları topraklar sayesinde Batı'da en büyük araziyi tek başına elinde tutan kurum haline dönüşmüştür. (Norwich, 2011b, ss. 134-135)

Böyle bir dönemde papa olan Gregorius büyük bir azimle mücadele ederek şehirdeki insanların yardımına koşmaktadır. Şehirdeki fakirlere, yaşlılara, ihtiyaç sahiplerine yardımda bulunan ve şehre gelen mültecilere barınak sağlayan Gregorius, Roma Kilisesi'nin bütün imkanlarını kullanmıştır. (Dudden, 1905, ss. 246-247) Şehirde açlık konusunun ciddiyeti Gregorius'un Sicilya Praetor'u (yönetici yargıç) Iustinus'a (ö. ?) gönderdiği mektupta görülmektedir. Yazdığı mektupta, Praetor ile kilise görevlileri arasında yaşanan bazı sıkıntıları duyduğunu dile getirmekte ve iki tarafın da anlayışlı davrandığı takdirde herhangi bir problem yaşanmayacağını ifade etmektedir. Ayrıca bölgede yaşanan tahıl sıkıntısı ile ilgili kendisini uyarmaktadır. Düzgün bir biçimde bu sorun halledilmediği takdirde bütün halkın açlıktan öleceğini söylemektedir. Gregorius, Iustinus'a Tanrı'yı ve O'nun yargısını hatırlatarak hiçbir dünyevî ödüle aldanmaması gerektiğini de belirterek mektubunu sonlandırmaktadır. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 444-445)

Gregorius papalık yaptığı dönemde büyük küçük demeden idaresi altındaki bütün kiliselerin, manastırların ve ailesinden gelen gelirlerin tamamını zor durumdaki insanların ihtiyaçlarını gidermek ve hayatta kalmalarına yardımcı olmak için seferber etmiştir. Özel günlerde insanlara para yardımı yapmanın yanında belli dönemlerde gıda yardımı yaptırdığı da bilinmektedir. Yaptığı yardımlar konusunda pek çok rivayet bulunan Gregorius, ihtiyaç sahipleri ile ilgili büyük bir sorumluluk hissetmektedir. Öyle ki bazı durumlarda insanların ölümünden kendisini sorumlu tutmakta ve yaşadığı üzüntüden ötürü birkaç gün boyunca komünyon ayinini yapmaktan uzak durduğu anlatılmaktadır. (Dudden, 1905, ss. 248-249) Gregorius yalnızca Roma'daki insanlara değil başta Sicilya olmak üzere pek çok bölgedeki zor durumda olan insanlara yardımcı olmaya çalışmıştır. Piskopos ve başkeşişlere gönderdiği mektuplarda bazen özel isim vererek bazen genel talimatlarla; özellikle dullara ve yetimlere yardım edilmesini istemektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 443, 463-464, 493) Gregorius, insanlara yaptığı yardımlar dışında kendi sofrasını da yabancılara açmakta ve her gün on iki kişiyi misafir etmektedir. Bir rivayete göre Gregorius, misafirlerini ağırladığı bir akşam davetlilerden biri aniden ortadan kaybolmuştur. Gregorius o gece rüyasında İsa'yı görmüştür. İsa "*bugüne kadar beni inananlarımla ağırladın, bugün ise bizzat beni ağırladın*" demiştir. Bir

başka rivayette de yemek sofrasında yalnızca kendisinin görebildiği on üçüncü bir misafir ağırlanmaktadır. Gregorius bu kişiye kim olduğunu sorduğunda bu misafirin kendisinin koruyucu meleği olduğunu öğrenmektedir. (Dudden, 1905, s. 250)

Bu rivayetlerin Gregorius'un ne kadar büyük bir aziz olduğunu göstermek için sonradan oluşturulmuş rivayetler olduğu ortadadır. Ancak kendisinin yardımseverliği hakkında bu tarz rivayetlerin bulunması ve kendi yazdığı mektuplardaki ifadeleri de göz önüne alındığında; bu durum göstermektedir ki Gregorius gerçekten papalık yaptığı süre boyunca başta Roma olmak üzere İtalya'nın çeşitli bölgelerindeki insanların yardımına koşmaya gayret göstermiştir. Ayrıca Diyakoz Pavlus (ö. 799) da diğer papaların kilise inşa etmeye ve kendilerini altın, gümüş vb. şeylerle süslemeye odaklanırken, Gregorius'un kendini tamamen ruhları kazanmaya ve eline geçen parayı ivedilikle yoksullara dağıtmaya gayret ettiğini ifade etmektedir. (Howorth, 1912, s. 206) Yine de Gregorius, Havari Petrus için bir istisna yapmıştır. Petrus'un mezarı için dört sütunlu saf gümüşten bir baldaken hazırlatmıştır. Lahiti süsletmek için büyük miktarda altın kullandırmıştır. Petrus'un lahitini örtecek şekilde mor renkte bir kumaş yaptırmış ve bu kumaşı da altınla süsletmiştir. Ayrıca komünyon ayinini Petrus'un lahiti üzerinde gerçekleştirmek için düzenlemeler yapmıştır. (R. Davis, 2010, s. 60) Yüksek miktarda altın ve gümüş kullanımı Gregorius'un Petrus'a verdiği değerin önemli bir göstergesidir. Ancak burada seçilen kumaşın mor renkte olması çok daha önemli bir detaydır. Antikçağlarda mor renk üretilmesi, işlenmesi en zor renklerden biridir ve dolayısıyla aşırı pahalıdır. Bu nedenle Roma İmparatorluğunda mor, yalnızca imparatorlar tarafından kullanılan renk olmuş ve zaman içerisinde imparatorluk alameti olarak kabul edilmiştir. Papa I. Gregorius yapmış olduğu renk seçimiyle Petrus'un sahip olduğu otoritenin ne kadar büyük olduğu göstermeye çalışmaktadır.

Gregorius'un biyografi yazarlarından Diyakoz Ioannes'in (ö. 882) yazdığına göre Gregorius'un papalık yaptığı dönemde Kilise adeta bir bilgelik ve aydınlanma dönemi yaşamıştır. Ioannes'e göre Gregorius, Roma'da *septem artes liberales* (yedi özgür sanat) olarak bilinen gramer, diyalektik, retorik, aritmetik, geometri, müzik ve astronomiden oluşan çalışmaları desteklemiş ve klasik Roma kültürünü yeniden canlandırmaya çalışmıştır. (Dudden, 1905, s. 283) Ancak bu söylemin gerçekliği yoktur. Çünkü Gregorius'un kendi eserlerinde ve mektuplarında ne bu sanatların canlanması için yaptığı yardımlardan ne de bu sanatlarla ilgilenen kişi ve kurumlardan bahsedilmektedir. Zaten Roma'nın içinde bulunduğu şartlar göz önüne alındığında Gregorius'un bu çalışmalara öncülük etmeye çalışması abesle iştigal olacaktır. Yukarıda da ifade edildiği gibi Gregorius'un Roma'ya dair en büyük önceliği şehrin

güvenliğini sağlamak ve hastalık, doğal afet, kıtlık gibi sebeplerle zor durumda bulunan insanların barınma ve beslenme gibi en temel ihtiyaçlarını karşılamaktır. Ayrıca Gregorius'un çağdaşı olan Tourslu Gregorius (ö. 594) da içinde yaşadıkları zamanın kötülüğünden hayıflanarak artık Galya'nın bütün şehirlerinde ne edebiyat alanında eser verecek ne de yaşadıkları olayları kaleme alıp kitap yazacak tek bir kişinin bulunduğunu ifade etmektedir. (Gregory of Tours, 1974, ss. 109-110)

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Batı dünyasında o dönemde başta edebiyat olmak üzere diğer sanatlarda oldukça büyük bir gerileme vardır ve bu durum da son derece doğaldır. Batı Roma'nın 476'da resmen yıkılarak Cermen kavimlerin Avrupa'ya hâkim olması neticesinde klasik Roma kültürü de yıkılmış ve unutulmaya mahkûm olmuştur. Batı Roma'nın yıkılması yalnızca klasik Roma kültürünü değil Hıristiyan literatürünü de oldukça etkilemiştir. Çünkü işgaller esnasında kütüphaneler büyük ölçüde zarar görmüş, yanmış veya yıkılmıştır. Gregorius'un İskenderiye Piskoposu Eulogius'a (ö. 608) gönderdiği mektupta bu zararın bir kısmı görünmektedir. Mektuptan anlaşıldığı kadarı ile Eulogius, Eusebius (ö. 339) tarafından yazılan *Acta Martyrum* (*Şehitlerin İşleri*) isimli kitabı Gregorius'tan talep etmiştir. Gregorius ise yazdığı mektupta böyle bir eseri ne duyduğunu ne de gördüğünü ifade etmekte ve Roma kütüphanelerinde yalnızca şehitlerin isimlerinin ve ölüm günlerinin yer aldığı metinler olduğunu ancak şehitlerin yaptıklarına dair bir bilginin ellerinde bulunmadığını belirtmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 931) Ludgunensem (Lyon) Piskoposu Aetherius'a gönderdiği mektupta Irenaeus'un (ö. 202) işleri ve yazıları ile ilgili eserleri uzun zamandır aratmasına rağmen bulunamadığını da ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 1174)

Bunlarla birlikte Gregorius'un seküler çalışmalara bakışını öğrenmek adına incelenebilecek bir mektup günümüze ulaşmıştır. Galya Piskoposu Desiderius'a (ö. 607) gönderdiği mektupta, Desiderius'un gramer öğretmek adına kilisede bazı öğrencilere şiir okuduğuna dair duyumlar aldığını ifade eden Gregorius, bu faaliyeti derhal sona erdirmesi için piskoposu azarlamaktadır. Gregorius, aynı ağızla hem İsa'nın hem de Jüpiter'in övülmesinin mümkün olmadığını, böyle küfür dolu bir hareketin ne din adamı ne de sıradan bir Hıristiyan için uygun olmadığını belirtmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 1171-1172) Gregorius'un bu kadar sert bir biçimde karşı çıkması anlamsız bulunabilir ancak onun için mesele yalnızca şiir ya da edebiyatla ilgili değildir. Hıristiyan inancına göre paganların tanrıları, mevcudiyeti olmayan varlıklar ya da güçler değildir. Onlar cin, iblis, ifrit gibi şeytani varlıklar veya güçler olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla herhangi bir Hıristiyan'ın, Tanrı'nın ve insanın düşmanı

olan bu varlıkları öven şeyleri dile getirmesi Hıristiyan inancına göre açık bir küfürdür. Bu açıdan bakıldığında Gregorius'un tepkisini haklı olarak değerlendirmek mümkündür. Tüm bu bilgilere bakıldığında Gregorius'un yedi özgür sanatı veya aydınlanmaya yol açacak seküler herhangi bir çalışmayı desteklediğini söylemek mümkün değildir. Son olarak şunu da belirtmek gerekir ki bütün eserlerinde ve bazı mektuplarında görüldüğü üzere Gregorius oldukça ciddi bir biçimde kıyametin kapıda olduğuna inanmakta ve sürekli olarak insanlara bunu hatırlatmaktadır. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 603; 1902, s. 511) Çünkü Gregorius'a göre felaketlerle boğuşan yalnızca Roma değildir. Dünyanın bütün şehirleri Roma'nın içine düştüğü duruma benzer bir haldedir. Bu yüzden bir an önce dünyevî arzuları bir kenara bırakmak ve Tanrı'ya yönelmek gereklidir. (Gregorius Magnus, 1878a, s. 1011) Dolayısıyla Gregorius'un insanları Tanrı'ya yönlendirmek yerine edebiyat, müzik, gramer vb. çalışmalara sevk etmiş olduğunu düşünmek pek olası değildir.

Gregorius, Lombardlar ve onların yarattığı sıkıntılarla mücadele ettiği kadar valiler, kamu görevlileri ve vergi tahsildarları ile de mücadele etmiştir. Bu tarz görevlerde yer alan kişilerin güçlerini haksız biçimde kullandığından şikayet eden Gregorius, Sirmium Piskoposu Sebastianus'a gönderdiği mektupta Ravenna Eksarkı (vali) Romanus'un (ö. 596-7) kendilerine yaptığı eziyetlerin Lombard kılıçlarını geçtiğini ve kendilerini açıkça öldüren düşmanların, hile, yağma ve çeşitli kötülüklerle insanlara zarar veren imparatorluk yargıçlarından daha nazik göründüğünü ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 770) İmparatoriçe Constantina'ya (ö. 605) gönderdiği bir mektupta da devlet yetkililerinin ne kadar yozlaştığına dair durumu gözler önüne sermektedir. Gregorius'un aktardığına göre Sardinya adasındaki yetkililer adada yaşayan paganlara, rüşvet karşılığında putlara kurban töreni yapmalarına izin vermektedir. Bölgedeki görevli piskopos bu konuda devlet yetkilisini azarlayınca, vergi ödemelerini yapabilmek adına bu tarz uygulamalara izin verdiği cevabı ile karşılaşmıştır. Korsika adası da aynı şekilde vergi toplayıcıların zulmü altında ezilmektedir. Öyle ki insanlar vergilerini ödeyebilmek için çocuklarını satmaktadır. Bu yüzden adada yaşayan insanlar imparatorluğu terk ederek Lombard topraklarına sığınmaktadır. Çünkü Lombardların egemenliği altında, çocuklarını satmaktan daha ağır bir şey yaşayacaklarını düşünmemektedirler. Ayrıca Sicilya adasının denizcilik bölgesinden sorumlu Stephanus isimli devlet yetkilisinin yasadışı şekilde insanların evlerini ve mülklerini gasp ettiğini aktarmaktadır. Kulağına gelen haberleri elinden geldiğince aktarmaya çalıştığını ancak bunun gibi daha pek çok olay olduğunu ifade eden Gregorius, bu tarz kötü haberlerin İmparatoriçenin kulağına geldiğine inanmadığını belirtmekte ve böyle bir şey olsa bu kötü durumların şimdiye kadar müdahale edilerek ortadan

kaldırılacağına dair düşüncesini dile getirmektedir. Ayrıca Gregorius bu gibi durumların ortaya çıkmasının ve bu kadar büyük bölgelerden yeteri kadar kâr elde edilememesinin sebebi olarak da vergilerin günahla toplanmasını göstermektedir. Bundan dolayı hem dünyada hem de ahirette iyi bir konumda bulunmak adına İmparatorun kesin bir şekilde hiçbir şeyin günahla toplanmaması için emir vermesini rica etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 768-769)

Gregorius'un mektupları incelendiğinde halkın ve köylülerin meseleleri ile oldukça ilgilendiği görülmektedir. Özellikle mülk paylaşımı, vergi, kilise ve köylüler arasındaki meselelerde Gregorius daima adil davranılmasını emretmiş, sonuç kilisenin zararına olacak olsa bile adaletten vazgeçilmemesini istemiştir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 455-456) Sicilya diyakoz yardımcısı Petrus'a yazdığı mektup Gregorius'un yaklaşımını oldukça net bir biçimde özetlemektedir. Bu mektupta Gregorius bölgede yaşayan köylülerin tüm sorunlarının çözülmesini istemektedir. Tahıl fiyatlarının uygun şekilde düzenlenmesini ve kiliselere verilen tahıl miktarının da köylüleri sıkıntıya sokmayacak şekilde ayarlanmasını emretmektedir. Haksız yere köylülerden alınan vergilerin geri verilmesini, ödemelerin alınmasında kullanılan ağırlık taşlarının kontrol edilmesini ve olması gerekenden ağır olanların kırılarak yerine doğru ölçüde taşlar yapılmasını istemektedir. Kendisinin ölümünden sonra köylülerin yeniden ağır vergiler vermemesi için gerekli belgelerin düzenlenmesini emretmekte, ayrıca bölgede yaşayan ihtiyaç sahiplerine de kiliselerin yardımda bulunmasını, kiliseden alınan borçların da köylünün imkânı oldukça geri ödeme yapmasına izin verilmesini söylemektedir. Gregorius, kiliseye ödenen evlilik ücretlerinin de miktarını fazla bularak aşağı çekmiştir. Aynı şekilde ölen bir çiftçinin mirasının yakınlarına değil kiliseye kaldığına dair duyumlar alan Gregorius, mirasın yakınlara kalması gerektiğini ancak yakınları izin verdiği takdirde mirasın kiliseye kalmasının uygun olduğunu belirtmektedir. Bölgedeki bazı kiliselerin ve halkın mali meseleleriyle ilgili düzenlemelerin yapılmasını isteyen Gregorius, ayrıca bölgedeki ihtiyaç sahibi manastırlara da yardım edilmesini talep etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 499-502)

Gregorius Magnus gerçekleştirdiği başarılı düzenlemelerle yalnızca kendisinin değil Papalığın gücünü ve otoritesini de artırmıştır. O, imparatordan bağımsız olarak seküler meseleler hakkında görüşen ve anlaşmalar yapan ilk papadır. İtalya'da başta Roma ve Sicilya olmak üzere çeşitli yerlerdeki Papalığa ait mülkler, Gregorius'un bir kral gibi hareket etmesine olanak sağlamıştır. Gregorius, Doğu Roma İmparatoru'nun atadığı yöneticilerin yaptığı yanlışları düzeltmek ve ortaya çıkan kaosu sona erdirmek adına inisiyatif alarak meselelere müdahale etmiştir. Kendi bölgesinde elde etmiş olduğu kısmi başarılar ve insanlarda

oluşturduğu güven duygusu neticesinde başta İtalya ve çevresinde yaşayan topluluklar Papalık makamına yakınlaşmaya ve daha fazla saygı duymaya başlamıştır. (Howorth, 1912, s. 129) Bu başarının arkasında Gregorius'un Roma Kilisesi'ne ait olan arazi ve mülklerle ilgili izlediği siyaset etkili olmuştur. Bu araziler genellikle din adamı sınıfından olmayan kişilere kiralanmakta ve onlar tarafından yönetilmektedir. Gregorius ise bu mülklerin yönetimine güvendiği yardımcı diyakoz ve diyakozları bazen de piskoposları atamıştır. Yöneticiler arasında sınıflandırmalar yaparak kontrol mekanizmasını güçlendirmiştir. Böylece Roma Kilisesi ve Papalığın otoritesi yalnızca dini alanda değil sosyal ve ekonomik alanda da kendisini göstermeye başlamıştır. (Howorth, 1912, ss. 185-187) İzlenen bu siyaset sayesinde Gregorius ve kendisinden sonraki Roma piskoposları toprak sahibi bir lord gibi hareket etme imkanına sahip olmuştur. (Markus, 1997, s. 118) Almış olduğu hukuk eğitimi ve yöneticilik kabiliyetleri sayesinde yapmış olduğu düzenlemeler neticesinde Roma Kilisesi'nin gelirleri artmıştır. Ancak Gregorius'un devamlı olarak ihtiyaç sahiplerine yaptığı yardımlar nedeniyle hazinenin dolduğunu söylemek mümkün değildir. (Dudden, 1905, s. 320)

1.4. Doğu Roma İmparatoru Mauricius ve Constantinopolis Kilisesi ile İlişkisi

Gregorius'un Doğu Roma İmparatorluğu ve Constantinopolis Kilisesi ile olan ilişkisini birbirinden ayırmak mümkün değildir. Çünkü IV. yüzyıldan itibaren Hıristiyanlığın meşrulaştırılması, devlet dini haline gelmesi, ilk konsillerin toplanması ve alınan kararlarda İmparatorluğun çok büyük bir etkisi olmuştur. Bu bağlamda İmparatorluk makamı siyasi olduğu kadar Hıristiyanlık açısından dini de bir makamdır.[1] İster istemez bu ikili ilişkinin içine bölge piskoposu da dahil olmaktadır. Gregorius papalık sürecinde yalnızca heretiklerle değil Katolik Kilisesi içindeki ayrışmalarla da mücadele etmiş ve konuyla ilgili zaman zaman İmparatorluk'la iletişime geçmiştir. Bu ayrışmalardan biri de "Üç Bölüm" (*Tribus Capitulis*)

[1] Hıristiyanlığın resmi din olarak ilan edilmesinden itibaren Doğu Roma İmparatorluğu'nun, Constantinopolis Kilisesi üzerinde egemenlik kurduğu bilinmektedir. Bu durum sonraki dönemlerde "Caesaropapizm" ya da "Sezaropapizm" olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlamaya göre Constantinopolis Kilisesi, İmparatorluğa bağlı bir devlet kurumudur. Dolayısıyla bu kurumun aldığı kararlar ve gerçekleştirdiği görevler, devlet hiyerarşisinin en tepesinde bulunan imparatora bağlıdır. Sahip olduğu güç nedeniyle İmparatorluk baskın taraf olmakla birlikte süreç içerisinde imparatorlar ve patrikler arasında tartışmalar yaşanmıştır. Bundan dolayı imparatorun kilise üzerindeki gücünün yalnızca siyasi otoritesinden kaynaklanmadığını aynı zamanda dini bir otoriteye de sahip olduğu iddiası ortaya atılmıştır. Bu iddianın en iyi örnekleri imparatorlara verilen "Tanrı'nın/İsa'nın kutsadığı" ya da "Mesih'in yaşayan ikonu" gibi unvanlardır. İmparatorluk destekçileri tarafından ortaya çıkarıldığı düşünülebilecek olan bu düşüncenin arkasında aslında Caesarealı Eusebius (ö. 339) olduğu söylenebilir. Ona göre dünyevî ve ruhanî otoriteye bir arada sahip olan İsa, dünyadan ayrıldığında ruhanî otoriteyi havarilere, dünyevî otoriteyi de imparatora bırakmıştır. Dolayısıyla imparator, aslında İsa'nın otoritesi ile hükmetmektedir. Bu otoritenin doğal bir sonucu olarak da imparatorluk makamı dini bir makam haline gelmektedir. (Geanakoplos, 1965, ss. 381-384)

ya da "Üç Metin İhtilafı" olarak bilinen ayrışmadır. İmparator I. Iustinianus (ö. 565) monofizitleri kendi tarafına çekmek amacıyla yayımladığı fermanın son üç bölümünde Mopsuestia Piskoposu Theodore (ö. 428), Cyrrhus Piskoposu Theodoret (ö. 457) ve Edessa Piskoposu İbas'ın (ö. 457) monofizit düşünceye yatkın yazılarını kullanmıştır. Ancak bu durum özellikle Katolikler arasında infiale yol açmıştır. Papa Vigilius (ö. 555) önce bu bildiriye karşı çıkmış ancak İmparatorun kendisini Constantinopolis'e çağırması ve burada yapılan baskılar sonucu geri adım atarak fermana dair olumlu söylemlerde bulunmuştur. Papanın destekçileri olduğu gibi karşı çıkanlar da olmuş ve Katolik dünyasında ayrışma gerçekleşmiştir. Vigilius'un ölümünün ardından gelen papalar ilk dört konsilin kararlarına sadakatlerini sunduklarını ifade etseler de Vigilius'un takipçileri bulunmaya devam etmiştir. Papa olduktan sonra bu kişilerle mücadele etmeye başlayan Gregorius, Istria piskoposlarına gönderdiği mektupta ayrışmadan vazgeçmelerini, ilk dört konsilin öğretilerine dönmelerini emretmektedir. Istria piskoposlarının Papa Vigilius'u takip ettiklerini dile getirmeleri üzerine mesele büyümüş, Gregorius bu piskoposları Roma'ya çağırmıştır. Ancak İmparator Mauricius devreye girerek Gregorius'a bir mektup yazmış, siyasi karışıklıkları gerekçe göstererek Istria piskoposlarını sıkıştırmamasını talep etmiştir. Gregorius da bu emre itaat etmiştir. (Barmby, 1879, ss. 43-44; Howorth, 1912, ss. 25-28) Yine de Gregorius bu ayrışma ile ilgili bütün piskoposlara birer mektup göndermiş ve onları Katolik Kilisesi'ne bağlılıklarını sürdürmeye devam etmelerini istemiştir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 592-594)

Mektuplarında görüldüğü kadarıyla Gregorius'u daha fazla endişelendiren ve İmparator Mauricius'tan konu ile ilgili acilen bir şeyler yapılmasını talep ettiği bir diğer ayrışma ise Afrika'daki Donatist[2] hareketle ilgilidir. Bu hareket Gregorius'tan çok önce ortaya çıkıp Kilise ve İmparatorluk tarafından bastırılmış olsa da Gregorius'un dönemine kadar hayatta kalmayı başarmış ve hem Kilise'nin hem de İmparatorluğun güç kaybına uğradığı bir dönemde yeniden ortaya çıkmıştır. Papanın bu konudaki mektuplarına bakıldığında meselenin teolojik

[2] Donatizm, IV. ve V. yüzyıllarda Kilise'yi etkileyen ayrılıkçı/hizipçi bir akımdır. Bu ayrışmanın kökeninde dini bir mesele bulunsa da zaman içerisinde yaşanan hadiselerden ötürü etnik ve siyasi bir sorun haline dönüşmüştür. Hareketin başlangıç noktasını Diocletianus Zulmü'nde (303-305) yaşanan olaylar oluşturmaktadır. Bu dönemde Hıristiyanlar üzerinde gerçekleştirilen baskılarda biri de kutsal metinlerin yok edilmesidir. Bunun için bir ferman yayınlanmış ve Hıristiyan din adamlarından ellerindeki metinleri teslim etmeleri emredilmiştir. Bir grup bu din adamlarının makamlarını koruyabileceğini ve ayinleri yönetmeye devam edebileceğini savunurken; Başını Donatus'un çektiği diğer grup şehitliği bir kenara bırakarak kutsal metinleri teslim edenleri "*hain*" ilan edilmiş ve bu kişilerin makamlarından uzaklaştırılması gerektiğini savunmuştur. İki grup arasındaki tartışmanın büyümesi üzerine Roma Piskoposu ve İmparator Constantinus (ö. 337) meseleye müdahale etmiştir. Ancak herhangi bir çözüme ulaşılamamış, olaylar dini çerçeveden çıkarak toplumsal ve siyasi bir hale gelmiştir. Bunun üzerine Donatistlere karşı alınan önlemler sertleştirilmiş ve nihayetinde Donatistler, ayrılıkçı olarak kabul edilerek Kilise'den dışlanmıştır. (Aydın, 2018, s. 135; Faul, 2003, ss. 861-862)

boyutlarından ziyade, siyasi ve pratik sonuçları ile ilgilendiği görülmektedir. Afrika valisi Gennadius'a yazdığı mektupta, bölgedeki heretik Donatist hareketin bastırılması ile ilgili söylemler ve tavsiyelerde bulunmaktadır. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 528-529) Aynı günlerde Numidia'nın tüm piskoposlarına gönderdiği mektupta daha önceden piskoposluk makamına yükselmiş Donatistlere bu onurun verilmesini kesinlikle yasaklamakta ve herhangi bir şekilde yükseltilmelerine izin vermediğini belirtmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 531-532) Bölgede görev yapan Columbus isimli bir piskoposa gönderdiği bir başka mektubunda ise Donatistlerin rüşvet vererek insanları kendilerine çektiklerinden ve insanları yeniden vaftiz ettiklerinden bahsetmekte ve Donatistlere karşı uyanık olunması gerektiğini ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 588-589)

Gregorius, Afrika Praefectus'u (çeşitli yetkilere sahip üst düzey yönetici) Pantaleonus'a yazdığı mektupta, Donatistlerin iyice kontrolden çıktıklarını, kiliselerden din adamlarını kovmakta ve kendi inançlarına sürükledikleri Katolikleri de yeniden vaftiz ettiklerini ifade eden ve bu durumun kontrol altına alınması için talepte bulunan sert ifadelerle dolu bir mektup yazmıştır. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 708-709) Aynı şekilde Afrika piskoposları Victor ve Columbus'a da Donatistlerin yaptıklarından bahsetmekte ve ellerinden gelen tüm imkanlarla bu hastalığın daha fazla büyümeden yok edilmesini istemektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 709-710)

Afrika'daki siyasi ve askeri yöneticilerle birlikte din adamlarına yazdığı mektuplardan da olumlu bir netice alamayan Gregorius, meseleyi en üst makama taşımıştır. İmparator Mauricius'a (ö. 602) yazdığı mektupta Afrika'da bulunan Donatistlerin ne Tanrı'nın yargısından ne de İmparatorluk'tan korkmadıklarını, hatta İmparatorun emirlerine karşı geldiklerini bildirmekte ve İmparatordan bu kişilerin yok edilmesi için kesin emir vermesini rica etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 848-849) Gregorius'un İmparatora yazdığı mektup kesin olarak göstermektedir ki, otoritenin sağlanması konusunda gerekli uyarılar yapıldıktan sonra herhangi bir düzelme gerçekleşmediği takdirde Gregorius'a göre karşı tarafı yok etmekte bir sakınca yoktur. Çünkü Papa I. Gregorius'a göre heretik kabul edilen bu kişiler, insanları Tanrı'nın doğru yolundan yani Katolik inançtan ve Roma Kilisesi'nden ayırarak ellerindeki kurtuluş imkanını yok etmekte ve onları sonsuz bir azaba mahkûm etmektedirler. Dolayısıyla hem Tanrı'nın iradesinin gerçekleştirilmesi hem de Hıristiyanların korunması amacıyla, tıpkı çobanın sürüdeki koyunları korumak için yeri geldiğinde kurdu öldürmesi gibi bu kişilerin de öyle ya da böyle ortadan kaldırılması zorunluluktur. Diğer taraftan sevgi ve

barışın dini olduğunu iddia eden Hıristiyanlığın ve kendisini dinin en önemli temsilcisi olarak gören Papalığın farklı düşüncelere karşı tahammülsüzlüğü ve kendi inancını paylaşmayanlara karşı yaşama hakkı dahi tanımaması oldukça dikkat çekicidir.

Gregorius'un "Üç Metin İhtilafı"nda olduğu gibi istemediği halde İmparatora itaat ettiği bir diğer mesele de keşişlik ile ilgilidir. İmparator Mauricius'a (ö. 602) yazdığı bir mektupta kendisine İmparatorluk elçisinin geldiğini ve kamu görevlilerinin, askerlerin ve eli işaretlenmiş kişilerin[3] keşiş olmasının yasaklandığına dair bir yazı aldığını ifade etmektedir. Kıyametin eli kulağında olduğuna vurgu yapan Gregorius, dünyadaki pek çok kişinin dünyayı terk etmeden kurtuluşa ulaşamayacak kapasitede olduğunu belirtmektedir. Ayrıca askerliği bırakıp keşiş olan pek çok kişinin de azizlik mertebesine ulaştığını ve mucizeler gösterdiğini söylemektedir. Bu yüzden alınan karardan vazgeçmesi için İmparatordan ricada bulunmakta ve bu şekilde davranmanın Tanrı'nın rızasına daha uygun olacağını belirtmektedir. Mektubun sonunda istemeyerek de olsa İmparatorun emrine itaat ederek durumu ilgili yerlere aktardığını belirten Gregorius hem Tanrı'ya hem de İmparatora karşı görevini yerine getirdiğini ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 662-665) Daha sonraki yıllarda bu konuda yaşadığı tecrübelerden dolayı kendisi de fikrini değiştirmiş olmalı ki asker ya da sivil kamu görevinde bulunan kişilerin manastıra alınması konusunda acele edilmemesi, üç yıl boyunca denetim altında tutulmaları ve dünya hayatına dair herhangi bir yükümlülükleri kalmadığından emin olunması gibi şartların yer aldığı bir mektubu çok sayıda piskopos ve metropolite göndermiştir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 909-910)

Bu meseleler dışında Papa I. Gregorius'un Doğu Roma İmparatorluğu ile ilişkisini ortaya koyan üç önemli olay bulunmaktadır. Bu olaylar; Salona Piskoposunun seçimi, Contantinopolis Piskoposunun ekümeniklik iddiası ve İmparatoriçe Constantina'nın Pavlus'un reliklerini talep etmesidir. Gregorius'un bu olaylara karşı göstermiş olduğu tepki, inşa etmeye çalıştığı Papalığın ve Roma Kilisesi'nin üstünlüğü fikrinin temellerini oluşturmaktadır. Bu

[3] Papa I. Gregorius'un mektubunda bu kişilerin kim olduğu ile ilgili herhangi bir açıklama yer almamaktadır. Metinde yalnızca "*qui in manu signatus*" (elinde işaret bulunan kişiler) ifadesi geçmektedir. Yaptığımız araştırma neticesinde doğrudan eli işaretlenen kişilerle ilgili net bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak antik çağlardan itibaren Roma İmparatorluğu da dahil olmak üzere dünyanın hemen her yerinde suçlular, köleler, askerler ya da devletle bir şekilde bağlantısı olan grupların, insanlar tarafından tanınması için damgalandığı bilinmektedir. Bu mektupta askerler ve kamu görevlileri dile getirildiği için eli işaretli kişilerle kastedilenin suçlular ya da köleler olması muhtemeldir. Manastırlar gündelik hayattan ve insanlardan uzak bir yaşantı imkanı sunduğu için, manastırların ayrıcalıklarının arttığı bu dönemde suçlular, köleler, borçlarından kaçan insanlar ya da savaştan uzaklaşmak isteyen askerler, keşişliği bir fırsat olarak görmüş olabilirler. İmparatorun da bu durumun önüne geçmek için böyle bir ferman yayınlamış olması son derece olasıdır. Bu bağlamda "eli işaretlenmiş" kişilerin, bir şekilde devlete ya da diğer insanlara bağı bulunan şahıslar olduğunu söylemek mümkündür.

noktada Gregorius'un teolojik açıklamalarda bulunarak Havari Petrus'u öne çıkarttığı söylemleri, bağlama daha uygun olması ve metin içerisinde tekrara düşmemek adına çalışmanın ikinci bölümünde detaylıca incelenecektir.

Teolojik gerekçeleri bir kenara bırakarak olayları kısaca özetlemek gerekirse; Salona Piskoposunun seçiminde Gregorius'un istediği aday ile İmparator ve çevresinin istediği aday farklıdır. Bu noktada Gregorius ne kadar mücadele etmiş olsa da imparatorluğun isteği gerçekleşmiş ve Gregorius gerçekten rıza göstermese de durumu kabullenmek durumunda kalmıştır. Bu olay neticesinde Roma Kilisesi ile Doğu Roma İmparatorluğu arasındaki gerilim artmıştır. Constantinopolis Piskoposunun ekümeniklik iddiası ise teolojik bir mesele olmakla birlikte İmparator bu hususta kendi şehrinin piskoposunu açıkça destekleyerek Roma ve Constantinopolis kiliseleri arasındaki gerginliğe siyasi bir boyut eklemiştir. Gregorius bu problemde de elinden geleni yapmasına rağmen başarılı olamamış ve ekümenik unvanı Constantinopolis Piskoposu tarafından kullanılmaya devam etmiştir. Bu durumun neticesinde Papa I. Gregorius ile İmparator Mauricius arasındaki ilişki kopma noktasına gelmiştir. Gregorius ile İmparatoriçe Constantina arasında meydana gelen olayda ise Gregorius açısından herhangi bir gerilim söz konusu olmamıştır. İmparatoriçenin talebini kibar bir dille reddeden Gregorius, uzunca bir mektup yazarak gerekçelerini açıklamış ve Pavlus'un relikleri yerine Petrus'unkileri göndererek meseleyi tatlıya bağlamaya çalışmıştır.

1.5. Lombardlar ile İlişkisi

592 yılının başlarında Lombard dükü Arnulf (ö. ?), Flaminia Yolu üzerindeki şehirleri işgal etmiş ve yönünü Roma'ya çevirmiştir. Papa I. Gregorius, elindeki imkanlarla şehri savunmuş ancak İmparatorluk tarafından yardım alamadığı için daha fazla direnemeyeceğini düşünmüş ve papalık hazinesinden karşılanacak yüklü miktarda bir bedelle barış ya da ateşkes anlaşması yapmaya karar vermiştir. Durumu haber alan Ravenna valisi, işgalden kurtarılmış şehirlerin düşman eline bırakılması fikrini duyunca oldukça kızmış, askerlerini alarak işgal edilen şehirleri geri almış ve Roma'ya gelmiştir. Arnulf ile Gregorius arasında yapılan anlaşmanın bozularak şehirlerin Ravenna valisi tarafından alındığını duyan Lombard Kralı Agilulf (ö. 616) ordusunu toplayarak şehirleri yeniden ele geçirmiş ve güneye inerek Roma'yı kuşatma altına almıştır. Campania ve çevre bölgeleri işgal eden Agilulf, Roma'yı ele geçirmeye çalışmaya devam etmemiş ve kuşatmayı kaldırmıştır. Kuşatmanın kalkması hakkında siyasi, askeri ya da coğrafi çeşitli nedenler sıralamak mümkündür. Ancak bu nedenler arasında önemli

sayılabileceklerden biri de Gregorius'un Katolik inancı benimsemiş olan Lombard Kraliçesi Theodelinda (ö. 628) ile yapmış olduğu görüşmelerdir. Eski Lombard Kralı Antharis'in (ö. 590) eşi Theodelinda kraliçe olmasının yanı sıra eski Lombard krallarının soyundan gelmektedir. Agilulf da Theodelinda ile evlenmesi sayesinde krallığını güvence altına almıştır. Dolayısıyla o, Lombardlar arasında saygı gören, otorite ve söz sahibi bir kraliçedir. Muhtemelen Gregorius'un Theodelinda ile yaptığı görüşmeler ve kurdukları dostluk, Ravenna valisi ile Agilulf arasındaki savaşta yüklü bir bedel karşılığında olsa da Roma ve çevresindeki topraklar için özel bir ateşkesin gerçekleşmesini sağlamıştır. Böylece Gregorius, Doğu Roma İmparatoru'nun ve valinin tavrına rağmen yürüttüğü diplomasi ve maharetiyle başta Roma olmak üzere İtalya için önemli bir kazanç sağlamıştır. (Howorth, 1912, ss. 102-104)

Gregorius'un Kraliçe Theodelinda ile yakın bir ilişkisinin olduğu mektuplarında da görülmektedir. Bu mektuplarda Gregorius, Theodelinda'yı bazı dini meselelerde uyarmakta ve sıkı sıkıya Katolik inancı benimsemesi için tavsiye ve uyarılarda bulunmaktadır. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 671-672, 712-713) Gregorius bu söylemlerinde başarılı olmuş olmalıdır ki zaman içerisinde hem Agilulf'a hem de Theodelinda'ya ayrı ayrı teşekkür mektupları yazarak gerçekleşen barış için şükranlarını sunmaktadır. Theodelinda'ya yazdığı bir mektupta ise barışın gerçekleşmesi için gösterdiği çabadan haberdar olduğunu bildirmekte ve yaptığı işlerin karşılığını Tanrı'dan alacağını ifade etmektedir. Ayrıca Hıristiyan birliğinin (*Christianae respublicae*) sağlanması için eşi ile konuşmasını rica etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 975-976) Papa ile kraliçe arasındaki ilişki sonraki yüzyıllarda anlatılan hikâyelerle büyütülmüş, Gregorius'un mektuplarında bahsedilen hediyeler dışında başkaları da eklenmiş ve bu armağanlar, kutsal emanetler olarak kabul edilmiştir. (Filipova, 2015, ss. 7-8)

Gregorius bu süreçte yalnızca Lombard tarafına değil Ravenna valisine de mektup yazmıştır. Valinin öğretmeni Severus isimli bir kişiye yazdığı mektupta Lombardlar ile karşılıklı anlaşma sağlanarak barış yapılmasını tavsiye etmektedir. Lombard tarafının barış yapmaya meyilli olduğunu ifade eden Gregorius, kısa süre içinde anlaşma gerçekleşmez ise valinin bundan sorumlu olacağını ifade etmekte ve Agilulf ile özel bir barış anlaşmasının yapılacağından bahsetmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 761) Bizzat İmparator Mauricius'a gönderdiği mektupta Gregorius'un perspektifinden bu süreçte yaşananlarla ilgili daha detaylı bilgilere rastlanmaktadır. Ayrıca bu mektup İmparator ile Gregorius'un arasındaki ilişkinin olumsuz olarak nitelenebilecek derecede gergin olduğunun önemli bir göstergesidir. Gregorius mektubun başında, İmparator'dan gelen mektupta kelimelerle oynanmak suretiyle

kendisine hakaret edilerek kibarca aptal denildiğini ifade etmektedir. İroni ve sitem dolu bir şekilde aptal olduğunu kabul eden Gregorius, eğer aptal olmasa uzun süredir Lombard kılıçları altında acı çekmeye katlanmayacağını dile getirmektedir. Bu ifade ile kastettiği husus muhtemelen diğer soyluların yaptığı gibi Roma'yı kaderine bırakarak şehri terk etmektir. Roma'ya sahip çıkarak bu acılara katlandığı için "aptallığını" kabul etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 765)

Gregorius, Ravenna valisine Lombardların barış yapmayı kabul ettiğine dair mektup yazdığında kendisinin yalanlanarak azarlandığını da ifade etmektedir. Normal şartlarda böyle bir davranışa sessiz kalacağını dile getiren Gregorius, Lombardların her geçen gün güçlerinin arttığından ve İtalya'yı esaret altına almalarından ötürü duyduğu üzüntü nedeniyle kendisine yapılan bu davranışı görmezden gelemediğini belirterek imparatoru uyarmaktadır. Sahip olduğu dünyevi güçten dolayı din adamlarını (*sacerdotes*) aşağılamamasını ve Tanrı'nın hizmetkârı olan bu insanlara gereken saygıyı göstermesi gerektiğini söylemektedir. Bu konu ile ilgili Kutsal Kitap'tan alıntılar yapan Gregorius, din adamlarının kutsal metinlerde bazen "Tanrı" bazen de "melek" olarak adlandırıldığını ifade etmektedir.[4] Bizzat Tanrı'nın onurlandırdığı kişilere imparatorun da saygı göstermesinin gerekliliğinden bahsetmekte ve eski pagan imparatorların bile pagan rahiplerine saygı gösterirken Hıristiyan bir imparatorun gerçek Tanrı'nın rahiplerine (*sacerdotes*) saygı göstermemesinin ne kadar şaşırtıcı ve üzücü olduğunu hatırlatmaktadır. Yaşanan mücadeleler neticesinde Lombard Kralı Agilulf'un geldiğini ve Romalıların aptal köpekler gibi boyunlarından bağlanıp satılmak üzere Fransa'ya götürüldüğüne bizzat şahitlik ettiğini (*ita ut oculis meis cernerem Romanos more canum in collis funibus ligatos, qui ad Franciam ducebantur venales*) belirten Gregorius, şehri savunmaya uzun süre yetecek kadar yiyecek bulunmamasının da etkisiyle barış anlaşmasını teklif ettiğini ifade etmektedir. Mektubun son kısmında İmparatoru bir daha böyle bir davranışta bulunmaması için uyarmakta ve adeta aba altından sopa göstererek Tanrı'nın yargısı geldiğinde kimin ne durumda olacağının belli olmayacağını ve belki de İmparatorun övdüğü kişinin Tanrı tarafından yerileceğini ya da tam tersi İmparatorun yerdiği kişinin Tanrı tarafından övüleceğini söylemektedir. Son olarak Gregorius, tüm bu belirsizlik içerisinde günahlarından ötürü gözyaşları içinde tövbeye döneceğini dile getirmekte ve İmparatorun dindarlığından ve

[4] Papa I. Gregorius bu ifadelere örnek olarak Mısır'dan Çıkış 22:8, Mısır'dan Çıkış 22:28 ve Malaki 2:7'de yer alan ifadeleri göstermektedir. Bu pasajlara bakıldığında metnin bağlamının ve bu bağlamdan ortaya çıkan anlamın tamamen farklı olduğu görülmektedir. Ancak Gregorius alegorik bir yorum yaparak bu pasajlarda bulunan ifadeleri kendi mesajına uygun bir kalıba sokmuştur.

adaletinden çok, Tanrı'nın merhametine güvendiğini belirtmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 766-768)

Papa I. Gregorius tarafından Ariusçuluktan Katolik inancına geçiş çalışmaları hususunda devamlı teşvik edilen piskoposların ve Kraliçe Theodelinda'nın gayreti ile Lombardlar Ariusçuluğu terk ederek Katolik inancını benimsemiştir. Gotların kovulmasından bu yana kapalı ve terk edilmiş olan Arian kiliseler Gregorius tarafından yeniden kutsanarak Katolik kiliseleri haline dönüştürülmüş ve bundan sonra Roma'da hiçbir Ariusçu ayinine izin verilmemiştir. Gerçekleşen bu dönüşümle Gregorius, İtalyan halkının Lombardlara karşı olan yaralarını az da olsa sarmayı başarmış ve Lombardlarla İtalyanların ortak bir noktada buluşarak yakınlaşmasına zemin hazırlamıştır. (Howorth, 1912, s. 110)

Gregorius'un kazandığı bu başarı hiç şüphesiz Roma Kilisesi'nin hayatta kalmasını sağlamıştır. Eğer barış sağlanmamış ve Agilulf kuşatmayı kaldırmamış olsa Roma'nın ele geçirilmesi işten bile değildir. Çünkü Roma'nın savunma imkânı kalmadığı için daha en başta barış teklifi yapılmıştır. Doğu Roma İmparatorluğu'nun da uzun zamandan beri Roma'ya yardım etmediği ve yukarıdaki mektupta da görüldüğü üzere imparatorun bu konudaki yaklaşımı göz önünde bulundurulursa şehrin kısa zaman içinde düşeceğini tahmin etmek zor değildir. Şehir düştüğü takdirde en iyi ihtimalle Lombardların başkenti ilan edilir ve halihazırda bir enkaz olan şehrin Roma kültürü ile yeniden ayağa kalkması söz konusu olmazdı. Bu durum elbette Roma Kilisesi için de geçerlidir. Böyle bir durumda Roma Kilisesi'nin yıkılması yahut daha muhtemel olarak kılıç zoruyla Ariusçu inancın benimsetilmesi söz konusu olurdu. Kraliçe'nin isteği üzerine kilisenin varlığını devam ettirmesi de elbette mümkündür. Ancak bu varlığı devam ettirmenin yegâne şartının Lombard Krallığı'na bağlılık olacağı açıktır. Dolayısıyla Roma Kilisesi İmparatorluk bünyesinden çıkacak ve Hıristiyanlığın liderliği hem maddi hem de manevi olarak yüzyıllardır çekişme içinde oldukları Constantinopolis Kilisesi'ne geçecektir. Bu bağlamda Gregorius'un yaptığı anlaşmalar ve kurduğu siyasi ilişkiler yalnızca Roma şehrinin değil Roma Katolik Kilisesi'nin de varlığını ve otoritesini korumasını sağlamıştır.

Gregorius'u kendisinden önceki papalardan ayıran en önemli özelliklerden biri Avrupa'yı istila eden Cermen kavimlerle iletişime geçmesi, onlarla iyi ilişkiler kurması ve onların varlığını benimsemesidir. (Lynch, 1992, s. 26) Atılan bu yapıcı adımların neticesinde Papa I. Gregorius'un en önemli başarılarından biri şüphesiz Lombardları Katolik inancına

döndürmek olmuştur. Bu sayede İtalya'da barışın gerçekleşmesini belli oranda sağlamıştır. Galya ve İspanya ile kurduğu iyi ilişkileri de göz önüne aldığımızda Katolik inancının çatısı altında bu bölgelerdeki kavimleri bir araya getirdiği ve en azından ortak bir noktada buluşturduğunu söylemek mümkündür. Bu başarı Gregorius'un otoritesinin artmasına büyük ölçüde katkı sağlamıştır. Gerek din adamları ve keşişler gerekse halk maddi ve manevi meselelerde Gregorius sayesinde Papalığı en üst makam olarak görmüş, hemen her konuda başvurularını ona yapmışlardır. (Howorth, 1912, s. 127)

1.6. Vizigotlar ile İlişkisi

Gregorius'un İspanya'daki Vizigotlarla kurduğu ilişkiler, Lombardların aksine iyi başlamış ve aynı şekilde devam etmiştir. Bu iyi ilişkilerin temelinde 589 yılında gerçekleşen Üçüncü Toledo Konsili yer almaktadır. Bu konsilde Vizigot Kralı Recharedus (ö. 601), kendisinin ve ülkesinin Ariusçuluğu terk ederek Katolik inanca döndüğünü bildirmiştir. Kralın yaptığı konuşmanın ardından konsile katılan din adamları ve soylular da Ariusçuluğu terk ederek Katolikliğe geçtiklerini beyan etmiştir. Ariusçuluğu aforoz eden metinlerle birlikte Katolik inancına dair (kredo) metinler okunmuştur. Papa olmasına yakın bir zamanda gerçekleşen bu hadise Gregorius'un Vizigotlara ve İspanya'ya karşı bir yakınlık duymasına vesile olmuştur. (Barmby, 1879, s. 71; Howorth, 1912, ss. 134-135)

Hispalis Piskoposu ve yakın arkadaşı Leander'e yazdığı mektupta, Kral Recharedus'un Katolik inancına dönmesinden duyduğu büyük mutluluğu ifade etmektedir. Ayrıca bu vesile ile vaftiz töreni ile ilgili şekilsel bir problemi de çözüme kavuşturmaktadır. Kendisine bebek vaftizi ile ilgili bir soru sorulması üzerine bebeğin vaftiz edilirken suya üç ya da bir defa daldırılmasında bir problem olmadığını belirtmektedir. Üç kere daldırma Tanrı'nın üçlü yönünü, tek daldırma da O'nun birliğini ifade etmektedir. Her ikisinin yapılmasında da bir sakınca bulunmadığını belirten Gregorius, üç defa daldırmanın heretiklerin adeti olduğunu[5],

[5] Papa I. Gregorius'un vaftizle ilgili bu söylemi oldukça dikkat çekicidir. Hıristiyanlığın erken dönemlerinden itibaren vaftizin uygulanma biçimine bakıldığında kesin kuralların belirlenmediği ve çeşitli uygulamaların var olduğu görülmektedir. Yetişkin vaftizi; su serpme, başı su ile mesh etme ya da suya daldırma yapılarak gerçekleştirilmiş ve bu uygulamaların tamamı kabul edilmiştir. Bebek vaftizinde yaygın uygulama ise suya daldırmadır. Meydana gelen bir diğer çeşitlilik de vaftiz sırasında söylenen sözlerle ilgilidir. Din adamı, vaftiz olacak kişiyi "Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına" diyerek vaftiz edebildiği gibi yalnızca "İsa Mesih adına" ya da "Mesih adına" diyerek de vaftiz etmiştir. Aynı şekilde bütün bu ifadeler de gelenek tarafından kabul görmüştür. Bununla birlikte bir başka uygulama da soru-cevap şeklinde gerçekleşmiştir. Din adamı vaftiz olacak kişiye Baba, Oğul (İsa) ve Kutsal Ruh'a inanıp inanmadığına dair 3 soru sormuş ve her birinin cevabının ardından kişiyi vaftiz etmiştir. Hıristiyan dünyasında oldukça yaygın olan bu uygulama Doğu'da IV. Batı'da ise VIII. yüzyıla kadar sürmüştür. Aynı şekilde erken dönemden itibaren pek çok Kilise babası vaftizin üç defa daldırma/serpme ile

heretiklerin daldırmaları sayarken tanrısallığı böldüklerini, bu yüzden Leander ve çevresinin bu şekilde yapmaması gerektiğini belirtmektedir. Ancak başka kiliselerde alıştıkları şekilde yapmalarında bir sakınca bulunmadığını da ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 497-498) Leander'e yolladığı bir başka mektupta ise kendisine ayinlerde kullanması için pallium gönderdiğini söylemektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 1052)

Papa I. Gregorius'un Kral Recharedus ile ilişkisi en az Leander'le olduğu kadar yakındır. Recharedus'un Gregorius'a gönderdiği bir mektup günümüze ulaşmıştır ve bu mektubun şaşırtıcı derecede sıcak, samimi ve teslimiyet dolu olduğunu söylemek gereklidir. Kral Recharedus mektubuna başlarken Tanrı'nın merhametiyle Arian sapkınlığından kutsal Katolik Kilisesi'ne döndüklerini ve bu dönemde tüm benlikleri ile Tanrı'nın lütfunu aradıklarını ifade etmektedir. Bu arayış esnasında her yönüyle Tanrı'nın gözünde değerli, bilge ve diğer tüm piskoposlardan üstün olan Gregorius'u bulduklarını dile getirmektedir. Devlet işlerinin meşguliyetinden ötürü uzun süredir Gregorius'la iletişime geçemediğini belirten Recharedus, birkaç başkeşişi Gregorius'un huzuruna çıkmak ve Aziz Petrus'a hediyeler sunmak amacıyla gönderdiğini ancak yolculuk esnasında gerçekleşen kaza nedeniyle canlarını zor kurtardıklarını ve Roma'ya gidemediklerini söylemektedir. Aynı şekilde Gregorius'un Malaga şehrine atadığı papazla kendisinin görüşmek istediğini ancak papazın sağlık sorunlarından ötürü görüşemediklerini belirtmektedir. Recharedus, Gregorius'a etrafı değerli taşlarla süslenmiş altın bir kaseyi hediye olarak gönderdiğini bildirmekte ve kabul etmesi için ricada bulunmaktadır. Ayrıca fırsat buldukça kendisine altın -kadar değerli- mektuplarından (*litteris aureis*) göndermesini istemektedir. Gregorius'a olan sevgisinin aşikâr olduğunu belirten Recharedus, Gregorius'a bizzat Tanrı'nın ilhamda bulunduğunu dile getirmekte ve kendisini canlı olarak göremeyenlerin bu mektuplar aracılığıyla iyilik ve güzellikle buluştuğunu söylemektedir. Mektubun son kısmında Gregorius'la iletişim kurmalarına vesile olduğu için

gerçekleştirilmesini, Tanrı'nın üçlü birliğine (triune baptism) vurgu yapılarak Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adının zikredilmesi gerektiğini savunmuş ve tek sefer daldırmadan uzak durulması gerektiğini ifade etmiştir. Kilise babalarının oluşturduğu bu geleneğin tek istisnası Gregorius'un yazmış olduğu mektuptur. (Jungmann & Stasiak, 2003, ss. 61-62; Warfield, 1915, s. 3012) Kilise geleneğine son derece önem veren ve uygulamaların bozulmaması için elinden geleni yapan Papa I. Gregorius'un bu tavrının tamamen siyasi olduğu açıktır. Kral Recharedus'un Katolikliğe geçme kararı Vizigotların büyük çoğunluğunda karşılık bulsa da Gregorius'un bu konudaki tavrından anlaşıldığı kadarıyla bölgede Ariusçu inancı devam ettiren kişiler hala bulunmaktadır. Bu kişiler inanç olarak Katoliklerden ayrılsa da vaftiz vb. uygulamalarda muhtemelen uzun süredir devam eden bir birliktelik söz konusudur. Avrupa'yı ve Hıristiyan cemaatini heretiklerden temizlemek isteyen Gregorius, bu nedenle geleneği bir kenara bırakarak siyasi bir tavır almış ve bölgenin başpiskoposu olan Leander'in geleneksel uygulamanın aksine tek daldırma yöntemi ile bebekleri vaftiz etmesini istemiştir. Bu durum Papa I. Gregorius'un yapmış olduğu düzenlemelerin ve papa olarak gerçekleştirdiği faaliyetlerin arka planında yalnızca dini hassasiyetler bulunmadığını hatta yeri geldiğinde siyasi amaçların bu hassasiyetlerden çok daha ön plana çıkabileceğini gösteren önemli bir örnektir.

piskopos Leander'e de saygı ve sevgilerini sunmakta, ne zaman Leander'le erdem ve iyi işler hakkında konuşsalar kendilerini Gregorius'un astı olarak değerlendirdiklerini ifade etmektedir. Gregorius'un sağlığına duacı olduğunu belirten Recharedus, krallığı altında iyi işlerin daha fazla yapılabilmesi için kendisinden daima dua beklediğini dile getirerek mektubunu sonlandırmaktadır. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 997-998)

Gregorius da bu mektuba aynı yakınlıkla karşılık vermektedir. Mektupta Recharedus'a "*excellentissimis fili*" (en mükemmel oğluma) şeklinde hitap etmekte ve Arian sapkınlığından Katolikliğe dönerek ne kadar yüce bir iş yaptığını övmektedir. Hem kendisine hem de Aziz Petrus'a gönderilen hediyeleri büyük bir memnuniyetle kabul ettiğini ifade etmektedir. Gregorius'a göre bu hediyeler kabul edilmeye layıktır çünkü Recharedus bu hediyeleri göndermeden önce Katolikliğe dönerek Hıristiyanlığa yaptığı iyilikle en büyük ruhsal armağanı Tanrı'ya sunmuştur. Kralın Yahudiler için çıkarmış olduğu kısıtlama kararlarının bazı Yahudiler tarafından krala rüşvet vermek suretiyle kaldırılmaya çalışıldığını ancak kralın bunu reddettiğini haber alan Gregorius, bu konuda da Recharedus'a övgüler sunmaktadır. Lütuf ne kadar büyükse sınama ve belaların da o derece büyük olacağını hatırlatan Gregorius, ahlakî konular ve dindar bir yönetimin nasıl olması gerektiğine dair öğütler de vermektedir. Mektubun sonunda Havari Petrus'un zincirlerinden bir parça demiri içeren bir anahtar, İsa'nın çarmıhının bir parçasını barındıran bir haç ve Vaftizci Yahya'nın bir tutam saçını gönderdiğini, ayrıca piskopos Leander'e de pallium gönderdiğini ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 1052-1056)

Görüldüğü gibi Vizigot Kralı, Papa I. Gregorius'a çok büyük bir saygı ve sevgi duymaktadır. Gregorius da bu sevgiye aynı şekilde karşılık vererek İspanya ile iyi ilişkilerin kurulmasını sağlamıştır. Bu iyi ilişki ve Gregorius'un karizması sayesinde Katolik inancı Vizigotlar arasında yayılırken hiç şüphesiz Roma Kilisesi'nin ve Papalığın otoritesi de güçlenmiştir. Yukarıda bahsedildiği gibi şahsi gayretleri sayesinde Lombardları katolikleştiren ve siyasi olarak kısmen barış ortamını sağlayan Gregorius, İspanya'yı da en azından manevi otoritesi altına alarak Güney Avrupa'da Roma Kilisesi'nin varlığını ve gücünü önemli ölçüde sağlamlaştırmıştır.

1.7. Galya Bölgesi ve Franklar ile İlişkisi

Gregorius'un yaşadığı dönemde Avrupa'nın bir diğer önemli gücü Galya bölgesinde yaşayan ve Katolik inancı benimsemiş olan Franklardır. Frankların geçmişten beri devam ettirdikleri savaşçı yapıları ve kabile uygulamalarından ötürü ne Hıristiyanlığın öğretilerine ne de bir krallığın sahip olması gerekenlere tam anlamıyla sahip olduklarını söylemek mümkün değildir. Kabile hayatındaki uygulamaların neticesi olarak din adamları sınıfı da oldukça yozlaşmıştır. Katolik öğretiler konusunda oldukça cahil ve dini yaşantı konusunda bir din adamına yakışmayacak davranışlar sergilemektedirler. Rüşvet son derece yaygındır. Piskoposluk makamı, siyasi yöneticiler tarafından istedikleri kişilere satılmakta ve böylece dini hiçbir bilgisi olmayan sıradan bir kişi piskopos olmaktadır. Bu piskoposlar zaman içinde toprak ağalarına ve yönetici sınıfın bir üyesi haline dönüşmektedir. Dinle uzaktan yakından alakası olmayan bu piskoposlar politika ile içli dışlı olmuş, rakiplerini itibarsızlaştırmaya çalışmış hatta menfaatleri için kan dökecek kadar ileri gitmişlerdir. Bölgedeki rakip krallıkların anlaşmazlıkları ve mücadeleleri neticesinde başkentler zayıflarken piskoposluk makamları güçlenmiştir. Piskoposlar, krallarla yakınlaşarak kendilerine krallık yönetiminde bir mevki verilmesi şartı ile anlaşmalar yapmış ve Kilise'nin ayrıcalıklı olduğu meselelerde müdahale edilmesine izin vermiştir. Neticede Kilise'nin bağımsızlığı tamamen ortadan kalkmıştır. (Barmby, 1879, ss. 107-108; Howorth, 1912, ss. 147-149) Kendisi de bir Frank olan Tourslu Gregorius da piskoposlar ve keşişlerin ne kadar yozlaştıklarına dair onlarca örnek vermektedir. Gregorius piskoposların rüşvetle makama geldiklerinden, içkiye olan düşkünlüklerinden ötürü bazılarının ayakta duracak hali bile olmadığından, insanları suçsuz yere idam ettirdiklerinden, zina bir tarafa insanların eşlerine bile göz koyduklarından ve suikast ile adam öldürttüklerinden bahsetmektedir. (Gregory of Tours, 1974, ss. 432, 530, 578, 863, 1131)

Galya bölgesindeki durumun kötü olduğu Papa I. Gregorius'un mektuplarından da anlaşılmaktadır. Piskopos Virgilius ve Theodorus'a gönderdiği ortak bir mektupta zorla vaftiz ettirilen Yahudilerin olduğu bilgisinin kulağına geldiğini belirterek, her ne kadar iyi niyetle yapılmış bir iş olsa da bu durumun yanlış olduğunu ifade etmektedir. Çünkü vaazın güzelliği yerine zorla vaftiz olan kişilerin "yeniden doğmak" şöyle dursun çok daha kötü bir hale geldiklerini ve vaftizden hemen sonra eski inançlarına geri döndüklerini dile getirmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 510-511)

Bir başka mektubundan anlaşıldığı kadarıyla Arelate (Arles) Piskoposu Virgilius, Gregorius'tan pallium istemiştir. Gregorius da Kilise geleneği üzerine o bölgedeki piskoposların pallium sahibi olduğunu ve Kral Childebertus'un (ö. 596) da ricasını göz önüne

alarak kendisine pallium gönderdiğini ifade etmektedir. Mektubun devamında Galya'daki sorunlardan bahseden Gregorius, dini hizmetlerin ücret karşılığında satıldığı, rüşvet karşılığında makam terfilerinin gerçekleştiği ve piskoposluk makamına halktan insanların getirildiğine dair bilgilerin kendisine ulaştığını ifade etmekte ve bu kötülüklerin bir an önce ortadan kaldırılmasını istemektedir. Virgilius'u da bu konularda Kral Childebertus'a uyarılarda bulunması için teşvik etmekte ve din adamları arasında çözemedikleri bir problem olduğu takdirde kendisine başvurabileceklerini söylemektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 782-785) Childebertus'un krallığı altındaki tüm piskoposlara gönderdiği mektupta Virgilius'u atadığını, bölgedeki piskoposların tamamının Virgilius'a bağlı olduğunu belirterek görevlerini olması gerektiği gibi yapmaları hususunda piskoposları uyarmaktadır. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 786-787) Frank Kralı Childebertus'a yazdığı mektupta da onun isteği üzerine Virgilius'u piskopos atadığını ve kendisine pallium kullanma yetkisi verdiğinden bahsetmektedir. Kendisinin krallığında rüşvet ile dini makamlara atama ve birden fazla yükseltme gibi çeşitli yozlaşmaların var olduğunu dile getiren Gregorius, kralın bu durumu derhal durdurmasını istemektedir. Ayrıca Tanrı ve kutsal Havari Petrus adına dini törenlere uyulmasının sağlanmasını kraldan rica etmektedir. Böyle yapıldığı takdirde kralın şanının her yere yayılacağını belirtmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 788-789)

Gregorius'un Frank kralları ve kraliçelerine yazdığı mektupların büyük çoğunluğu rüşvet karşılığı piskoposluk satılması ve makam yükseltilmesi, din adamlarının ahlaksızlıkları ve Hıristiyanlığa uymayan davranışların düzeltilmesi ile ilgilidir. Childebertus'un annesi Kraliçe Brunichilda/Brunhilda (ö. 613) ve 596 yılında Childebertus'un ölümünün ardından yerine geçen oğulları Theodericus (ö. 612/613) ve Theodebertus'a (ö. 612/613) yazdığı mektuplarda krallıkları içerisinde simonik faaliyetlerin[6] yoğunluğuna dair duyumlar aldığını söylemekte ve bu durumun sonlandırılması için sinod toplanmasını istemektedir. Ayrıca krallıklarında Hıristiyan kölelere sahip Yahudilere izin verildiği ile ilgili duyumlar aldığını belirterek bu meseleye de müdahale edilmesini rica etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 1037-1041)

Gregorius'un mektupları herhangi bir değişiklik yaratmamış olmalı ki bir süre sonra yukarıda adı geçen isimlere Clotarius (ö. 629) isimli bir başka Frank Kralı daha dahil edilerek rüşvet meselesi ile ilgili yeni mektuplar yazılmıştır. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 1179-1181)

[6] Ücret karşılığı kilise makamlarının ya da kutsal eşyaların satılması.

Kraliçe Brunichilda'ya yazdığı bir başka mektupta bölgelerindeki rahiplerin utanmazca ve son derece kötü bir hayat tarzına sahip olduklarını duyan Gregorius, gerekenin yapılarak bu kişilerin cezalandırılmasını talep etmektedir. Bu konuda yönetim bir şey yapmadığı için onların da suçlu olduğunu ifade etmekte ve Tanrı'nın cezalandırması gelmeden bir an önce problemin çözülmesi gerektiğini söylemektedir. Gregorius ayrıca cezalandırma geciktikçe Tanrı'nın yargısının da bir o kadar şiddetleneceğini hatırlatmaktadır. (Gregorius Magnus, 2004b, s. 202)

Gregorius'un Frank yöneticilerine yazdığı mektuplarda sıklıkla yapılan bir başka vurgu da Havari Petrus üzerinedir. Brunichilda'ya gönderdiği bir mektupta oğluna aldırmış olduğu Katolik eğitimden ötürü övgüler sunmakta ve Petrus'un himayesi altında yapılan iyi işlerin devamını temenni etmektedir. Kral Childebertus'a gönderdiği bir mektupta ise iyi bir Hıristiyan kralın nasıl olması gerektiği ile ilgili öğütlerin ardından hediye olarak Aziz Petrus'un zincirlerini içeren bir anahtar gönderdiğini ve bu anahtarı boynuna taktığı takdirde kendisini tüm kötülüklerden koruyacağını ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 2004a, ss. 1007-1009) Yine bir başka mektupta Gregorius, kraliçenin isteği üzerine Aziz Petrus ve Pavlus'un bazı reliklerini kendisine gönderdiğini belirtmekte ve bu hediyeler sayesinde huzur içinde Tanrı'ya şükretmesi için iyi dileklerini sunmaktadır. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 835) Ayrıca Galya aristokratlarından Dynamius isimli bir kişiye Havari Petrus'un kutsaması olarak küçük bir haç göndermiştir. Bu haçın işlenen tüm günahların bağışlanmasına vesile olmasını temenni etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 630-631)

Gregorius başta devlet-kilise ilişkisi olmak üzere pek çok konuda mektuplar yazarak Galya bölgesinde dini alanda yaşanan sorunları çözmeye gayret etmiştir. O dönemde din ile devlet arasında herhangi bir ayrımın olmadığı ve yukarıda aktarıldığı gibi bölgedeki piskoposlukların dünyevi güç sahibi olduğu da göz önüne alınırsa Gregorius'un yazdığı mektupların sayısının ve içerdiği meselelerin oldukça fazla olduğu ifade edilmelidir. Bu mektuplar içinde Marsilya Piskoposu Serenus'a (ö. t.y.) yazdıkları ilginç bir probleme dikkat çekmektedir. Gönderdiği ilk mektupta Serenus'un kiliselerdeki ikonaları kırıp attığına dair duyumlar aldığını söyleyen Gregorius, putperestliğe karşı tavrını takdir etmektedir. Ancak kiliselerdeki bu resimlerin okuma yazma bilmeyenler için öğretici olduğunu ifade etmekte ve bu tavrını sonlandırmasını emretmektedir. Gregorius'a göre okuma yazma bilmeyenler bu şekilde tarih hakkında bilgi edinmektedir. Yapılması gereken, putperestliğin yasaklanması ancak ikonaların korunmasıdır. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 1027-1028)

Serenus'un kendisine verilen bu tavsiyelere uymaması üzerine ikinci mektupta Gregorius üslubunu sertleştirerek muhatabını uyarmaktadır. İçinde bulunduğu tutumdan ötürü Serenus'u düşüncesizlikle suçlayan Gregorius, sadece kendisinden önceki piskoposların böyle bir iş yapıp yapmadığını düşünse bile bu işten uzak duracağını ancak küstahlığı nedeniyle Serenus'un düşüncesiz davrandığını ifade ederek onu azarlamaktadır. Gregorius kiliselerdeki resimlerin özellikle farklı milletlerden olanlar için önemini vurgulamaktadır. Kutsal Kitap'ı okuyamayanlar, bu resimler sayesinde azizlerin hayatlarını öğrenme ve taklit etme imkânı bulmaktadır. Gregorius, eski dönemlerden beri kiliseler için yapılan bu resimlerin hem yenilerinin yapılmasına hem de kiliselerde bulunmasına açıkça izin vermektedir. Ayrıca Serenus'a gerçekleştirdiği eylemin sebebini cemaate açıklamasını, uygunsuz bulduğu hususun resimlerin kendisi değil resimlere karşı tapma derecesindeki hürmet olduğunu ifade etmesini emretmektedir. Böylece cemaat içerisindeki karışıklıkları da önleyebileceğini belirtmektedir. Ayrıca cemaatin içinden resim yapmak isteyen olursa kesinlikle engellememesini söylemekte ve başka problemlerin çözümü ile ilgili tavsiye ve uyarılarda bulunduktan sonra mektubunu sonlandırmaktadır. (Gregorius Magnus, 2004b, ss. 134-136)

Serenus'un bu tavrının arkasındaki gerekçenin gerçekten ikonalara karşı tapma derecesinde davranışlar olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Gregorius, kraliçeye gönderdiği bir mektupta Galya'da Hıristiyan olmasına rağmen şeytanlara tapınmaya devam eden kişilerin bulunduğundan bahsetmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 954) Avrupa'nın pek çok yerinde olduğu gibi Galya'da da pagan kültür bir şekilde yaşamaya devam etmekte ve kiliselerde de bu şekilde ortaya çıkmaktadır. Yine de Gregorius'un bu konudaki tavrı son derece önemlidir. Çünkü bir papa olarak bu konuda verdiği hüküm ilerleyen yüzyıllarda ikona sanatının gelişmesinde önemli rol oynayacaktır. Gregorius'un bu mektupları neticesinde kiliselerde bulunan sanat eserleri özünde "Gregoryan" olarak değerlendirilmiş ve Orta Çağ boyunca Avrupa'nın her köşesinde Hıristiyan sanat eserlerinde Gregorius'un etkisi olmuştur. (Chazelle, 2001, s. 181) Sonraki yüzyıllarda Doğu'da yaşanan ikona karşıtlığına kıyasla Batı'da ikonolarla ilgili gerçekleşen tartışmalarda Gregorius'un mektuplarına başvurulmuş ve kiliselerdeki eserler bu sayede korunmuştur. (Chazelle, 2001, s. 196; Howe, 2016, ss. 130-131) Gregorius'un etkisi Rönesans ve sonrasında da devam ederek modern döneme kadar ulaşmış ve araştırmacılar tarafından "Batı dünyasının sanata karşı genel yaklaşımı" olarak nitelenmiştir. (Kessler, 1985, s. 75)

Papa I. Gregorius'un Frank yöneticileri ve piskoposlarla kurduğu iletişim ve Galya kiliselerindeki yozlaşmış sistemi düzeltme çabası oldukça önemlidir. Bu problemlere çözüm önerisi olarak başta düzenli şekilde sinodlar gerçekleştirilmesi, din adamları sınıfının kontrol edilmesi ve yönetici sınıf tarafından yapılması gereken uygulamalar gibi pek çok tavsiyelerde bulunmuştur. Yine de Gregorius'un verdiği nasihatlerin pek hoş karşılanmadığı ve uygulamaya alınmadığı anlaşılmaktadır. Uzun zamandan beri kaba güç ve çeşitli yollarla elde ettikleri makam neticesinde eleştiriden ve kısıtlamalardan uzak yaşayan makam sahipleri için Gregorius'un disiplinli dindarlığı ağır gelmiştir. İstediklerini elde etmeye alışkın olan bu kişiler, Gregorius tarafından defalarca reddedilmiştir. Alışageldikleri rahatlık neticesinde ne yöneticiler ne de din adamları Gregorius'un hedeflediği reformları gerçekleştirmek için adım atmamıştır. Yine de Gregorius bu insanlarla iletişimi kesmemiş ve hatalarına rağmen onları affederek doğru olanı yapmaya teşvik etmiştir. I. Gregorius'un ölümünün ardından Papalık ile Galya bölgesi arasında ne Frank krallar ne de bölge piskoposları aracılığıyla bir iletişim kurulmamıştır. Gregorius'un Roma Kilisesi'nin temsilcisi olarak atadığı Virgilius'un ardından yaklaşık yüz elli yıl boyunca hiçbir atama yapılmamıştır. Bölgedeki her piskopos bağımsız şekilde hareket etmiştir. Manastır faaliyetleri oldukça gelişmesine rağmen Roma ile hiçbir bağlantısı bulunmamaktadır. Papa II. Gregorius'a (ö. 731) kadar Papalığın Frank krallar ile iletişime geçtiğine dair herhangi bir belge de bulunmamaktadır. Bu da en azından bir asır boyunca aradaki iletişimin koptuğunu söylemeyi mümkün kılmaktadır. (Howorth, 1912, ss. 180-183)

Dini yaklaşımı neticesinde gerek bireysel yaşantısında gerek Roma Kilisesi'nin ve manastırların düzeninde oldukça disiplinli davranan Gregorius'un, yıllarca uğraşmasına rağmen kendisini dinlemeyen Frank kralları ve piskoposlarına göstermiş olduğu müsamahakâr tavır ilginçtir. Gregorius'un burada müsamahakâr olduğu rahatlıkla söylenilebilir. Çünkü yeri geldiğinde kendisinin bağlı bulunduğu Doğu Roma İmparatoru'nu bile karşısına alabilmektedir. Gregorius'un bu yumuşak tavrının arkasında dini gerekçelerden çok siyasi vizyon etkili olmaktadır. Nihayetinde Franklar Katolik'tir. Dini yaşantı ve öğretiler konusunda problemler mevcut olsa da inanç açısından Gregorius'a göre bir kusurları bulunmamaktadır. Aynı zamanda Gregorius'un yer geldiğinde Avrupa'daki Ariusçulara karşı yardım isteyebileceği, yeterli siyasi ve askeri güce sahip kişiler Franklardır. Frankları karşısına aldığı takdirde Arian tehlikesine karşı yalnız kalma ihtimalinin farkında olan Gregorius, kurduğu ilişkilerde hassas davranmaya özen göstermiştir. Roma Kilisesi'nin içinde bulunduğu zor durumdan ötürü Gregorius, Galya bölgesinde ilk iş olarak önce piskoposları daha sonra yönetici sınıfı Roma Kilisesi'nin otoritesi altına almaya çalışmıştır. Lombard Kraliçesi Thodelinda'ya

bahsetmiş olduğu Hıristiyan birliği, Gregorius için Roma Kilisesi'nin çatısı altında Katolik inançta birleşmiş Avrupa'yı ifade etmektedir. Muhataplarının nobranlığının da farkında olan Gregorius, bundan dolayı Franklara karşı yumuşak bir siyaset izleyerek Roma Kilisesi'nin otoritesini bölgede yaymaya gayret göstermiştir.

Gregorius'un bu siyasi vizyonunun arkasında Doğu Roma'nın uzun süredir yardıma muhtaç olan Batı Roma'ya karşı takındığı tavır etkili olmuştur. Yukarıda da ifade edildiği gibi yardım etmek bir yana Gregorius'un barışı sağlamak adına yaptıklarına dahi engel olmaya çalışan bir imparatorluk profili söz konusudur. Hem seleflerine hem de kendisine karşı farklı alanlarda sürdürülen bu tutum, Gregorius'u Roma Kilisesi'nin himayesinde Avrupa'da en azından manevi bir Hıristiyan birliği kurma fikrine yönlendirmiştir. Şunu da belirtmek gerekir ki Gregorius'un sahip olduğu siyasi vizyonun son derece geçerli teolojik bir arka planı da bulunmaktadır. Advent döneminde vermiş olduğu bir vaazda Luka 21:25-33'te yer alan ifadelerden yola çıkan Gregorius, kıyametin eli kulağında ve gelmek üzere olduğunu ifade etmektedir. Maddi ve manevi işaretlerin pek çoğu ortaya çıkmıştır. Gregorius'u bu düşünceye sevk eden husus, içinde yaşadığı dönemde Roma'nın durumudur. İncil pasajlarında anlatıldığı gibi savaşlar, depremler ve çeşitli sıkıntılar yaşanmıştır. Artık yalnızca Güneş, Ay ve yıldızlardaki alametler beklenmektedir. (Gregorius Magnus, 1878b, ss. 1078-1079) Dolayısıyla insanların bir an önce hakikat ile tanıştırılması ve buna uygun bir yaşam sürmeleri sağlanmalıdır. Gregorius'a göre insanları her anlamda kurtuluşa erdirecek olan yapı ise elbette Tanrı'nın iradesi ile seçilmiş Havari Petrus'un makamı olan Kutsal Roma Kilisesi'dir. Gregorius için Vizigotlar, Lombardlar ve Frankların ardından Avrupa'da Hıristiyan birliğini sağlamak için geriye kalan tek adım Angli ulusunun Hıristiyanlaştırılmasıdır.

1.8. Angliler ile İlişkisi

Whitby Manastırı keşişinin aktardığına göre Gregorius'un Angli[7] ulusu ile iletişime geçmesi papa olduğu tarihten daha öncesine gitmektedir. Whitby keşişi, Britanya'ya misyonerler gönderilmeden önce Angli halkından bazı kişilerin Roma'ya geldiği ve papa olmadan önce Gregorius ile görüştüğüne dair bir rivayet aktarıldığından bahsetmektedir. Bu rivayete göre Gregorius bu yeni ve farklı görünüşe sahip kişileri heyecanla kabul eder. Aralarında geçen kısa konuşmada Gregorius, Tanrı'nın ilhamıyla ilk olarak hangi ırktan

[7] 5. Yüzyılda Britanya'da yaşayan Cermen kavim.

olduklarını sorar. Angli ırkından (*Anguli dicuntur*) olduklarını söylemeleri üzerine Gregorius "Tanrı'nın melekleri" (*Angeli Dei*) karşılığını verir. İkinci olarak krallarının kim olduğunu sorar. Krallarının isminin "Aelli" olduğunu söylemeleri üzerine Gregorius "Halleluyah! Tanrı'nın övgüsü orada olmalı/işitilmeli" (*Alleluia! Laus enim Dei esse debet illic*) şeklinde karşılık verir. Sonra bu kişilere kabilelerini sormuş ve onlar da "Deire" kabilesi cevabını verir. Bu cevap üzerine Gregorius "Tanrı'nın öfkesinden imana sığınanlar" (*De ira Dei confugientes ad fidem*) karşılığını verir. (Monk of Whitby, 1968, s. 90) Diyakoz Ioannes'in (ö. 882) yazmış olduğu biyografide Angli ulusundan olan kişilerin Roma'da köle olarak satılmak üzere pazara çıkarılmış çocuklar olduğu bilgisi yer almaktadır. Dış görünüşleri güzel ve parlak tenli bu çocukların Britanya'dan geldiğini ve pagan olduklarını öğrenen Gregorius, bu duruma üzülmüş ve dışları gibi içlerinin de parlaması gerektiğine dair bir şeyler söylemiştir. (Barmby, 1879, ss. 104-105)

Bu insanlara Hıristiyanlığın mesajını ulaştırmanın Tanrı'ya hizmet için çok büyük bir fırsat olduğunu düşünen Gregorius, Papa I. Benedictus'a yalvararak kendisine bu görev için izin vermesini ister. Gregorius'un ısrarına dayanamayan Papa sonunda izin verir ancak bu kararından ötürü Roma halkı tarafından kınanır. Halk bu kararı protesto etmek için üç gruba ayrılarak Papa'nın yolu üzerinde konumlanır. Üç grup da Papa'yı gördüklerinde "Petrus'u gücendirdin; Roma'yı yıktın; Gregorius'u gönderdin" (*Petrum offendisti; Romam destruxisti; Gregorium dimisisti*) ifadeleriyle bağırarak Papa'ya olan tepkilerini gösterir. Bu tepkiler üzerine I. Benedictus derhal bir elçi göndererek Gregorius'u geri çağırır. Yazarın aktardığına göre Roma'da bütün bunlar yaşanırken Gregorius aldığı ilham ve gördüğü bazı işaretlerle Roma'ya geri dönmesi gerektiğini anlamıştır. Görüldüğü gibi bu anlatılara göre Gregorius, Angli halkına büyük teveccüh göstermekte, onları övmekte ve Britanya'ya gönderilecek misyonun işaretleri verilmektedir. Yazar, Gregorius'un Britanya'ya gönderdiği isimlerin Augustinus, Laurentius ve Mellitus olduğunu dile getirmekte ve bu kişilerin yanında başka isimler olduğunu da ifade etmektedir. (Monk of Whitby, 1968, s. 92)

Gregorius ve Angli ulusu hakkındaki rivayetlerin her iki tarafı ayrı ayrı övmek ve aralarındaki ilişkinin ne kadar kuvvetli olduğunu göstermek amacıyla yazıldığı açıktır. Whitby Manastırı keşişi, Gregorius'u övmek adına mucizelerle dolu pek çok hikâye anlatmaktadır. Araştırmanın ilerleyen kısımlarında yeri geldiğinde bu anlatılara da kısaca değinilecektir. Ancak bu anlatıların tarihsel gerçekliğinin bulunmaması ya da şüpheli olması tamamen değersiz oldukları anlamına gelmemektedir. Bu rivayetler en azından iki noktada oldukça değerlidir.

Birincisi, VIII. yüzyılda yazıldığı düşünülen bu eserde Britanya'daki Hıristiyanlık köken itibariyle Gregorius'a dayandırılmaya, Britanya ile Gregorius arasındaki ilişkinin yakınlığına vurgu yapılmaya çalışılmaktadır. Bu durum ölümünün ardından en az yüz yıl boyunca Gregorius'un hatırası, öğretileri ve otoritesinin Britanya'da yayılmış ve gerek yönetici sınıfı gerek halk arasında kabul gördüğünü göstermektedir. İkinci önemli nokta ise *De Vita Gregorii* (*Gregorius'un Hayatı)* isimli bu eserin günümüze ulaşmış olmasıdır. Matbaanın icadından yüzyıllar önce yazılmış bir eserin günümüze kadar gelmesi, o eserin insanlar tarafından değerli bulunduğu anlamına gelmektedir. Eser değerli görüldüğü için korunmuş, elle yazılarak çoğaltılmış ve belki de başka dillere tercüme edilerek günümüze kadar hayatta kalmayı başarmıştır. Bu da göstermektedir ki Gregorius hakkında tarihsel gerçekliği şüpheli pek çok rivayet aktaran bu eser yüzyıllar boyunca insanlar tarafından okunmaya lâyık görülmüştür. Çünkü hayatını anlattığı kişi Avrupa'daki Hıristiyanlık açısından son derece önemlidir. Sonraki yüzyıllarda Gregorius'un hayatını kaleme alan başka eserlerin bulunması da bu tespiti doğrulamaktadır. Biyografi eserlerinin o dönemlerde yaşamış insanların zihin dünyalarına dair ipuçları vermesi bir kenara bırakılırsa Gregorius ile Angli ulusu arasındaki ilişkiyi tarihsel açıdan değerlendirmek için başvurulacak en temel kaynak Gregorius'un kendi mektuplarıdır.

Gregorius'un keşişlerini Britanya'ya göndermeden önce de Angli halkına ilgisi bulunmaktadır. Galya'da presbiter olarak görev yapan Candidus'a (ö. t.y.) gönderdiği mektupta, Roma'da harcanması mümkün olmayan Galya parasını, ihtiyaç sahiplerine kıyafet temin etmek ve Angli halkından 17-18 yaşındaki erkek çocukları manastırlarda eğitmek üzere harcamasını istemektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 799) Gregorius, daha sonra Canterburyli Augustinus (ö. 604) olarak anılacak olan keşişin başında bulunduğu bir keşiş grubunu Britanya'ya göndermiştir. Ancak keşişler dillerini bilmedikleri barbar bir kavmin arasına girme düşüncesinden korkmuş ve cesaretleri kırılmıştır. Will Durant, keşişlerin korkmasında Frank hikâyelerinin etkili olduğunu ifade etmektedir. Bu hikâyelere göre Gregorius'un meleklere benzettiği insanlar aslında insan kanına susamış yamyamlardır. Bu insanlar özellikle Hıristiyan kanından hoşlanmaktadırlar. (Durant, 1950, s. 522) Keşişler, yaşadıkları endişe üzerine Augustinus'un Roma'ya geri dönerek bu misyondan vazgeçmesi için Papa'ya yalvarması fikrinde uzlaşmışlardır. Keşişlerin bu korkusu ve isteksizliği Gregorius'un hamlesi ile sonlanmıştır. (Bede the Venerable, 1999, ss. 151-152) Gregorius, Britanya'ya gönderdiği keşişlere yazdığı mektubuna iyi bir işe hiç başlamamanın, başladıktan sonra yarım bırakmaktan daha iyi olduğunu hatırlatarak giriş yapmaktadır. Ne yolculuğun zorluklarından ne de kendilerine karşı kötü davranan kişilerin yaptıklarından dolayı yılmamalarını, Tanrı'nın

rehberliği ile başladıkları işi aynı azim ve kararlılıkla bitirmelerini isteyerek görevlerini başarı ile tamamlamaları için dua etmektedir. Gregorius mektubun sonunda İmparator Mauricius'un tahta çıkışının on dördüncü yılı olduğundan bahsetmektedir. Bu da Britanya misyonunun 596 yılı civarında başladığı anlamına gelmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 836)

Nihayetinde gecikmeli de olsa misyon ekibi Britanya'ya ulaşarak Thanet adasına çıkmış ve Canterbury'ye kabul edilmiştir. Kral (Æthelberht) Edilbertus (ö. 616) tarafından memnuniyetle karşılanan keşişler çalışmalarına başlamıştır. Kralın vaftiz edilmesinden kısa bir süre sonra Kent şehrindeki vatandaşlar da krallarını izleyerek topluca vaftiz olmuştur. (Barmby, 1879, ss. 114-115) Galya bölgesinde Pelagius, Serenus, Virgilius, Desiderius gibi pek çok piskopos ve keşişe yazdığı mektuplarda Hıristiyanlığı yaymak adına Britanya'ya gönderdiği Augustinus ve beraberindeki keşişlere gerekli tüm yardımların yapılması konusunda ricada bulunmakta ve yapılan yardımlar için teşekkürlerini sunmaktadır. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 837-841) Ayrıca Frank kraliçesi ve krallarına gönderdiği mektuplarda da Augustinus'un görevinden ve amacından bahsederek onu himayeleri altına almalarını rica etmektedir. Ayrıca bu mektuplardan öğrenildiği kadarıyla Angli ulusunun Hıristiyanlığa geçme arzusu halihazırda bulunmaktadır. Ancak bölgelerindeki din adamları bu isteğin gerçekleşmesi için hiçbir çaba göstermemektedir. Gregorius bu isteği karşılamak üzere son derece erdemli biri olduğuna şahitlik ettiği Augustinus'u gönderdiğini belirtmektedir. Angli halkının adetlerini öğrenmeleri amacıyla komşu bölgelerden din adamlarını yanlarına almalarını da emrettiğini dile getirmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 842-843)

Gregorius'un bahsettiği gibi Angli ulusunun Hıristiyanlığa geçme gibi bir arzusunun olması elbette mümkündür ancak bu küçük bir olasılıktır. Tarih boyunca kitlesel din değiştirme hareketleri liderlerin kararları ya da savaşlar neticesinde meydana gelmiştir. Pagan kültürün çeşitliliğinin hâkim olduğu ve dini herhangi bir zorlamanın bulunmadığı toplumsal bir ortamda, en büyük hedefleri karınlarını doyurmak, hayatta kalmak ve zor günler için ürün depolamak olan sıradan insanların Hıristiyanlığa geçmek gibi bir önceliklerinin olduğunu düşünmek oldukça zordur. Böyle bir durumun gerçekleşmesi için birilerinin gidip Hıristiyanlığı anlatması, o insanları etkilemesi ve daha iyi şeyleri vaat etmesi gerekmektedir. Gregorius'un söylediğine göre böyle bir durum da söz konusu olmadığından, Gregorius'un sunduğu gerekçenin arkasında başka bir sebep olduğunu söylemek mümkündür. Bu sebep yüksek olasılıkla siyasidir. Bilindiği üzere Galya ve Britanya komşu bölgelerdir ve aralarında etkileşim bulunmaktadır. Yukarıda bahsedildiği gibi Gregorius ile Frank yöneticileri arasındaki ilişki gergin ve problemlidir.

Galya'da otoritesini artırmaya çalışan Gregorius'un Britanya'da da aynı şeyi yapmaya çalışmasının Frank yöneticilerin hoşuna gitmeyecek bir tavır olduğu söylenebilir. Galya'nın hemen yakınındaki bir bölgede Gregorius'un güçlenmesi, bir noktada Frank yöneticilerinin Gregorius'a karşı elinin zayıflaması anlamına gelmektedir. Çünkü Gregorius ile ters düştüklerinde Britanya ile de ters düşme ihtimalleri bulunmaktadır. Muhtemelen böyle bir düşüncenin doğmaması ve Britanya'ya gönderilen keşişlerin engellenmemesi adına Gregorius, Frank yöneticilere böyle bir gerekçe sunmuş ve tek derdinin daha fazla insanın hakikate ulaşması olduğu hususuna vurgu yapmıştır.

Gregorius yazdığı mektuplarla istediğini elde etmiş, Augustinus ve yanındakiler Britanya'ya ulaşmıştır. Frank yöneticilerine yazdığı mektuplarda Augustinus'a yapılan yardımlardan ötürü teşekkür etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 952, 1179-1181) İskenderiye Piskoposu Eulogius'a (ö. 608) gönderdiği mektuptan da misyonun başarılı olduğu anlaşılmaktadır. Gregorius, Britanya'ya gönderdiği keşişin orada çok büyük işler yaptığını, onun ve yanındaki keşişlerin adeta havariler gibi mucizeler gösterdiğini ve Augustinus'un 10.000 kişiyi vaftiz ederek Hıristiyan yaptığına dair mektuplar aldığını iletmektedir. Gregorius, böyle büyük bir lütfun gerçekleşmesinde Eulogius'un dualarının önemine vurgu yaptıktan sonra aynı şekilde dualarına devam etmesini istemektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 932) Augustinus'u Angli Piskoposu olarak niteleğdiği mektupta onun yaptığı işlerden mutluluk duyduğunu ve Angli halkının doğru yola gelmesine vesile olmasından bahsetmektedir. Augustinus'un gösterdiği mucizelere de atıfta bulunmaktadır. Ancak bu mucizelere kapılıp iç dünyasını ihmal etmemesi ile ilgili öğütler vermektedir. Onlarca mucize göstermesine rağmen bir hatadan dolayı Kutsal Topraklar'a giremeden ölen Musa'yı örnek göstermektedir. Hiçbir şekilde tevazuyu elden bırakmaması gerektiğini hatırlatmaktadır. (Gregorius Magnus, 2004b, ss. 138-140) 601 yılında göndermiş olduğu mektupta Augustinus'a törenlerde kullanması amacıyla pallium gönderdiğini belirtmekte ve Britanya'da farklı bölgelere on iki piskopos atamasını istemektedir. Mektubun devamında bu piskoposlarla arasındaki ilişkiden ve ortaya çıkan problemleri nasıl çözmesi gerektiğinden bahsetmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 1200-1201)

Muhtemelen aynı dönemde yazılmış, Augustinus'un sorularını ve Gregorius'un cevaplarını içeren oldukça uzun bir mektup bulunmaktadır. Angli halkının yaşayışında ortaya çıkan problemler, kilise yönetimi, evlilik, cinsellik gibi pek çok konuda on bir adet soru ve cevapları yer almaktadır. Bu sorulardan evlilik, cinsellik ve günahla ilgili olanlara Gregorius'un

verdiği cevaplar sıra dışıdır. Kadınların hamilelik sürecinde vaftizi ve âdet durumlarında kilise ile nasıl bir ilişkisi olması gerektiği sorusuna Gregorius, hamile kadınların vaftiz edilebileceği cevabını vermektedir. Eski Ahit'te doğumdan sonra kadının temizlenene kadar uzak kalması gerekmektedir ancak Gregorius bu ifadeleri mistik anlamak gerektiğini söylemektedir. Kadın doğum yaptıktan hemen sonra bile kiliseye girebilir. Çünkü Gregorius'a göre günah olan husus doğumun meydana getirdiği şartlar ve acı değil cinselliğin zevkidir. Regl olan kadının da kiliseye girmesi engellenemez. Doğanın ona yüklediği bir özellik suç olarak görülemez. Bu bağlamda Gregorius, İsa'ya dokunan kanamalı kadının örneğini vermektedir. Regl olan kadının komünyona girmesi dahi yasaklanmamalıdır. Âdet görmek doğal bir süreç olduğuna göre günah olarak değerlendirilemez. Bir kadın bu durumdan ötürü kiliseye gelmek istemez ise anlayışından dolayı övülmelidir. Ancak kiliseye bağlılığından dolayı gelme alışkanlığı üzerine kiliseye devam etmek isterse engellenmemelidir. Çünkü Eski Ahit dış eylemlere bakarken Yeni Ahit iç dünyayı da göz önünde bulundurmaktadır. Bir erkek karısıyla birlikte olduktan sonra suyla yıkanmış olsa bile bir süre kiliseye girmemesi gerekir. Çünkü zihnindeki şehvetin soğumasını beklemesi gerekmektedir. Bu konuda farklı uygulamalar olsa da Roma Kilisesi'nin uygulamasının uzun zamandan beri bu yönde olduğunu ifade eden Gregorius, zevkin tabiatında günah bulunduğunu söylemektedir. Evlilik zevk ilişkisi için değil çocuk doğurmak için yapılmalıdır. Bununla birlikte Gregorius'a göre karısı ile yalnızca çocuk yapmak için birlikte olan ve içinde şehvet ateşi bulunmayan bir adamın, birlikte olduktan sonra kiliseye gidip komünyona katılmasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır. Augustinus son olarak ihtilam olan bir din adamının komünyon ayinini yönetip yönetemeyeceğini sormaktadır. Gregorius, şahsi görüşünün tevâzu ile ayinden uzak durmak olduğunu belirtse de bu noktada belirleyici olan hususun, zihinde ve ruhta gerçekleşen olayla ilgili olduğunu ifade etmektedir. Eğer rüyada görülen şeyler oburluk ya da gün içerisindeki farklı düşüncelerden kaynaklanıyorsa kişinin kesinlikle hem maddi hem de manevi temizliğe ihtiyacı bulunmaktadır. Ancak böyle bir durum söz konusu değilse din adamının komünyona katılmasını engelleyecek herhangi bir şey söz konusu değildir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 1183-1200)

Gregorius'un bu mektupta söyledikleri belli ki başka bölgelere de ulaşmıştır. Çünkü Messana Piskoposu Felix'in (ö. t.y.) Gregorius'a yazdığı mektupta akraba evlilikleri ve başka meseleler hakkında sorular yöneltmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 1320-1321) Kendisine yöneltilen sorulara cevap verdiği mektupta Gregorius, Angli halkı için verdiği evlilik fetvasının yalnızca onlar için geçerli olduğunu ifade etmektedir. Çünkü bu insanlar Hıristiyan olmadan önce Hıristiyanlığa göre evlenmeleri yasak olan kişilerle evlenmiştir. Bu kişileri

eşlerinden zorla ayırmak ya da bunun için baskı yapmak doğru değildir. Dini yükümlülükler insanlara bir anda yüklendiğinde, insanların dinden uzak durduklarına dikkat çeken Gregorius, akraba evliliğinin devam etmesine dair söylediklerinin herhangi bir kural oluşturmadığını, yalnızca Hıristiyanlığa yeni geçen Angli ulusu için geçerli olduğunu ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 1323-1324)

Francia'da görev yapan Mellitus isimli bir başkeşişe gönderdiği mektupta yazdığı talimatları Angli Piskoposu Augustinus'a ulaştırmasını istemektedir. Bu talimatlara göre Gregorius, Angli halkının tapınaklarının yıkılmamasını yalnızca içlerindeki putlardan temizlenmesini emretmektedir. Tapınaklara kutsal suların serpilmesini, sunaklar inşa edilmesini ve azizlerin kalıntılarının yerleştirilmesini söylemektedir. Böylece insanlar alışkın oldukları tapınaklarda şeytana değil gerçek Tanrı'ya daha rahat şekilde tapınabilirler. Hem de yeniden tapınak inşa etme zahmetinden kurtulmuş olunur. Ayrıca eski adetleri olan hayvan kesmeyi de şehit anma günü gibi özel günlerde yalnızca Tanrı'ya şükran sunarak kesebilirler ve kendileri yiyebilirler. Böylece eski adetlerini de devam ettirmiş olurlar. Gregorius, eski adetlerin birden kesilmesinin imkânsız olduğunu dile getirerek Mısır'dan çıkan İsrailoğulları'nın da aynı şekilde davrandığını hatırlatmaktadır. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 1215-1216) Gregorius'un bu tavrı Hıristiyan enkültürasyonuna önemli bir örnek teşkil etmektedir. (Ricci, 2013, s. 54)

İsrailoğulları ile Angliler arasında yaptığı benzetmeden yola çıkarak Gregorius'un paganlıktan Hıristiyanlığa geçiş aşamasında Yahudiliği bir ara form şeklinde değerlendirdiğini söylemek mümkündür. Bir paganın Hıristiyan olabilmesi için en azından bir Yahudi'nin zihinsel seviyesine ulaşmış olması ve Yasa, Eski Ahit, tek Tanrı inancı gibi temel doktrinler hakkında bilgi sahibi olması gerekmektedir. Ancak bu seviyenin ardından Hıristiyan inancını öğrenmesi ve benimsemesi mümkün olacaktır. (Spiegel, 2007, ss. 5-6) Şunu da belirtmek gerekir ki eski pagan tapınakların Hıristiyan mabedlerine dönüştürülmesi fikri yalnızca Britanya ya da diğer pagan bölgelerde gerçekleştirilen bir faaliyet değildir. Gregorius'un papalık yaptığı dönemde Roma'nın kendi içinde de aynı işlem gerçekleştirilmiştir. Antik Roma döneminden kalma pek çok tapınak kiliseye çevrilmiştir. Bu sakralizasyon (dönüştürme/kutsama) işlemi düzenli bir program haline getirilmiştir. Bu program neticesinde karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır: "Kilise, tapınağı kurtarmıştır." Eski tapınakların dönüştürülmesi ve kullanılmaya devam edilmesi neticesinde bu yapılar zaman içinde yok olmaktan kurtulmuş ve günümüze ulaşabilmiştir. (Church, 2008, s. 167)

Gregorius bağlantılarını yalnızca piskoposlarla sınırlandırmamış, Angli Kralı Edilbertus (ö. 616) ve Kraliçe Bertha'ya (ö. 601) da mektuplar göndermiştir. Kraliçeye gönderdiği mektupta, Augustinus'a yapmış olduğu yardımlardan ötürü teşekkür etmekte ancak bunun yeterli olmayacağını ifade etmektedir. Bundan sonra Hıristiyanlığın yayılması için elinden gelen her şeyi yapmasını, eşini devamlı olarak Tanrı'nın yolunda işler yapmaya teşvik etmesini istemektedir. Ayrıca kendisine İmparator Constantinus'un annesi Helena'yı (ö. 330) örnek göstermektedir. Fedakâr bir biçimde Tanrı için çalıştığı takdirde bütün bir ulusun hakikate ulaşmasına vesile olacağını ve bunun karşılığını hem dünyada hem de ahirette kesinlikle alacağını ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 2004b, s. 141)

Kral Edilbertus'a gönderdiği mektupta Hıristiyanlığı yaymasında daha fazla çaba sarfetmesini, putlara tapımın bırakılmasını, tapınakların içindeki pagan ibadet yerlerinin yıkılmasını ve krallığındaki insanların hayatlarını; konuşarak, düzelterek, örneklik sunarak ve yeri geldiğinde korkutarak yeniden inşa etmesini söylemektedir. Böyle davrandığı takdirde sonsuz bir üne kavuşacağını belirten Gregorius, İmparator Constantinus'u örnek göstermektedir. Constantinus, Tanrı'nın yolunu tercih ederek İsa Mesih'e boyun eğmiş ve halkından da aynı şeyi yapmalarını istemiştir. Bundan dolayı kendisinden öncekilerden çok daha büyük bir şöhrete kavuşmuştur. Piskopos Augustinus'un son derece erdemli bir Hıristiyan olduğunu vurgulamakta ve onun öğütlerini sıkı bir şekilde dinlemesini rica etmektedir. Kıyametin yaklaştığından da bahseden Gregorius, savaşlar, kıtlık, salgın hastalıklar, depremler, mevsim değişikliği gibi çeşitli alametlerin ortaya çıktığını ancak kıyametin Edilbertus'un zamanında gerçekleşmeyeceğini ifade etmektedir. Bundan dolayı topraklarında bu tarz olaylara rastlarsa korkuya kapılmamasını söylemekte ve endişelenmesi gereken şeyin kendi ruhları olduğunu dile getirmektedir. Mektubun sonunda Havari Petrus'un kutsaması olarak hediyeler gönderdiğini, bu hediyeler sayesinde Tanrı'nın lütfunu artırması ve uzun yıllar krallığını sürdürmesi için hayır dualar etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 1202-1204)

Papanın burada kıyametin vaktiyle ilgili verdiği bilgi dikkat çekicidir. Gregorius genelde muhataplarına kıyametin eli kulağında olduğu mesajını vererek korkutmakta ve yapılması gereken işlerin bir an önce halledilmesi gerektiğini söylemektedir. Bu mektupta ise tam tersi bir durum söz konusudur. Gregorius'a göre kıyamet yaklaşmış olsa bile Kral Edilbertus'un zamanında kopmayacaktır. Hiçbir teolojik argümana dayanmayan bu söylem tamamen siyasidir. Bölgede Hıristiyanlığın henüz yayılmaya başladığı düşünüldüğünde

Gregorius'un söylemi anlam kazanmaktadır. Papa diğer muhataplarında olduğu gibi kıyametin kopmak üzere olduğunu dile getirdiği takdirde Britanya'da gerçekleştirmek istediği hedeflere ulaşamayacağının farkındadır. Çünkü her an her şeyin sonlanabileceği fikri paganların Hıristiyanlığa geçişini olumsuz etkileyeceği gibi Hıristiyan olanların da dünyadan el etek çekmesine sebep olacak ve Roma Kilisesi'nin otoritesini kabul eden kurumsal bir kilise yapısının kurulması mümkün olmayacaktır. Bundan dolayı Gregorius vaktin yaklaştığını ancak gerçek bir Hıristiyan olmak için yeterli zamanın bulunduğu ifade etmektedir. Böylece hem kralın iktidarının devam edeceğini, onu desteklediğini mesajını vermekte hem de Papalığa bağlı bir Hıristiyan topluluğun oluşturulması için çaba göstermesini istemektedir.

Bu iki mektupta olduğu gibi Gregorius'un Avrupa'daki kral ve kraliçelere gönderdiği mektuplara baktığımızda oldukça başarılı bir siyaset uyguladığını söylemek mümkündür. Daima saygı ve nezâketle hitap eden Gregorius, muhataplarını kırmamaya özen göstermiştir. Böylece Roma'yı ve Roma Kilisesi'ni içinde bulunduğu zor durumdan çıkarmaya çalışırken Avrupa'yı kontrol eden kişileri yanına çekmeye çalışmıştır. Seküler ilişkileri dostluk ve anlaşma üzerinden yürütürken manevi ilişkiyi Hıristiyan birliği fikri üzerinden kurmaya gayret etmiştir. Bu birliği de Roma Kilisesi'nin kurucusu, Tanrı'nın yeryüzündeki otoritesinin temsilcisi olduğu iddia edilen Havari Petrus aracılığıyla gerçekleştirmiştir. Bütün kral ve kraliçelere hatta çeşitli bölgelerdeki soylulara Petrus'un zincirlerinden, bu zincirlerden yapılan anahtarlardan, haçlardan göndermiş ve "Petrus'un kutsaması", "Petrus'un himayesi" gibi ifadelerle aslında Petrus'un otoritesini Avrupa'nın her yerinde sağlamlaştırmaya çalışmıştır.

Yeri gelmişken belirtmek gerekir ki Gregorius'un yöneticilerle olan ilişkilerinde dikkat çekici ve önemli bir diğer husus da kadınlardır. Dini ya da siyasi herhangi bir problemin çözümü için Gregorius mutlaka kraliçe ya da imparatoriçe ile iletişime geçmekte ve kimi zaman teşvik kimi zaman baskı ve uyarı yoluyla kral ya da imparatora gerekli hususların iletilmesini istemektedir. Kadınlara yazdığı mektuplardaki üslubundan ötürü Gregorius'u yağcılıkla ve kadınları pohpohlamakla suçlayanlar olmuştur. Ancak Gregorius aristokrat bir aile geçmişine sahip olması nedeniyle küçük yaştan itibaren varlıklı ve iktidarlı kadınlarla aynı ortamda bulunmuş ve onlarla nasıl konuşulması gerektiğini iyi öğrenmiştir. (Wilkins, 1991, ss. 592-594) Katolik inanca sahip Angli Kraliçesi Bertha ve Lombard Kraliçesi Theodelinda aracılığıyla önce iki kralı ardından iki ulusu Roma Katolikliğine döndürdüğü düşünüldüğünde, Gregorius'un izlediği bu siyasetin başarılı olduğunu söylemek gerekmektedir. Eski bir keşiş olan Gregorius'un tüm bunları sadece dini hassasiyet neticesinde yaptığı elbette söylenebilir.

Ancak Doğu Roma İmparatorluğu'nda gerçekleşen sarsıcı bir olay, Gregorius'un devlet yöneticilerine karşı yumuşak tavrının ve eskatolojik argümanlarla temellendirdiği faaliyetlerin siyasi bir arka planı olduğunun da apaçık göstergesidir.

1.9. Doğu Roma İmparatoru Phocas ile İlişkisi

Bu sarsıcı olay Doğu Roma İmparatoru Mauricius'un kanlı bir darbe ile tahttan indirilmesidir. Mauricius'un tahta geçtiği günden itibaren en büyük problemi ekonomik sıkıntılar olmuştur. Doğu'da ve Batı'da aralıksız devam eden savaşlar neticesinde hazine oldukça zayıflamıştır. Bu durum karşısında Mauricius, insanların rahatsız olup olmayacaklarını umursamadan belli noktalarda tasarruf yapmaya başlamıştır. 588 yılında askerlerin maaşlarının dörtte bir oranında azaltılacağı bildirisi Doğu ordusunda başkaldırıya sebep olmuştur. Mauricius'un 599 yılında Avarlar tarafından esir alınmış on iki bin kişiyi fidye karşılığı kurtarmayı reddetmesi neticesinde hepsi öldürülmüştür. 602 yılında çıkarttığı fermanla gelecek kış ordunun karargâha geri dönmeyeceğini ve Tuna Nehri ötesinde barbarlara ait bir bölgede kalacağını ilan etmiştir. Bu ferman neticesinde ordu isyan etmiş, başlarında bulunan imparatorun kardeşi Petrus'u tanımayıp, komutanlarından olan Phocas'ı (ö. 610) liderleri ilan etmiştir. Phocas'ı imparator olarak ilan eden ordu başkente yürümeye başlamıştır. (Bauer, 2022, s. 293)

Mauricius şehirdekilerden de aradığı desteği bulamayınca eşi ve sekiz çocuğu ile birlikte kaçmış ve deniz yoluyla Nikomedia (İzmit) Körfezi'ne ulaşmıştır. Neticede Phocas, Roma İmparatorluğu tacını giymiş, ertesi gün başkentte dolaşarak zaferini kutlamış, halka ve askerlere altın dağıtmıştır. Kendisine karşı çıkanlar olsa da eşi Leontia'yı "*augusta*" mertebesine çıkarmıştır. Daha sonra ilk iş olarak Mauricius'un peşine bir bölük asker göndermiş ve onu kısa süre içinde bulmuştur. Erkek çocukları gözlerinin önünde katledilen Mauricius, bu esnada "*Sen adilsin Tanrım, hükümlerin adildir*" demekten başka bir şey yapamamış ve ardından kendisi de öldürülmüştür. Cesetlerin gövdeleri denize atılırken başları Constantinopolis'e götürülmüş ve Hebdomon'da (Bakırköy) teşhir edilmiştir. Mauricius, İmparatorluğun yönetiminde başarılı işler yapmış ve yirmi sene boyunca tahtta kalmayı başarmıştır. Bununla birlikte tebaasının duygularına ve yaşadıklarına karşı hissizliği sebebiyle bir yandan inanılmaz kısıtlamalar yaparken diğer yandan adam kayırmacılığı ve nepotizmi oldukça ileriye götürmüş, sevdiği kişilere muazzam mülkler dağıtmış ve kendi doğduğu şehir gibi alakasız yerlere çok büyük masraflar yaparak görkemli binalar inşa etmek için hazineden harcamalar yapmıştır. Halka ve

orduya göstermiş olduğu kayıtsızlık nedeniyle böyle talihsiz bir sonla karşılaşmış olsa da yapmış olduğu iyi işlerle İmparatorluğu tahta çıktığı günden çok daha güçlü bir şekilde bırakmıştır. Halk, ölümünün üzerinden birkaç hafta geçmeden Mauricius'u aramaya ve ölümü için yas tutmaya başlamıştır. (Norwich, 2013, ss. 225-228) Piskopos Cyriacus'un güvenlikleri için yemin ettiği imparatoriçe Constantina ve üç kızı Ayasofya Kilisesi'ne sığınmıştır. Ancak haklarında ortaya çıkan bir komplo iddiası neticesinde zorla kiliseden çıkarılmış ve gördükleri işkencelerin ardından ailenin diğer üyeleri gibi kafaları kesilerek idam edilmişlerdir. (Barmby, 1879, ss. 131-132)

Gregorius'un mektuplarından tüm bu yaşananlara dair herhangi bir bilgisinin olup olmadığı anlaşılmamaktadır. Çünkü ne önceki imparatorla ne de yaşananlarla ilgili hiçbir şey söylememektedir. Bununla birlikte papalık dönemi boyunca İskenderiye ve Antakya dahil Hıristiyanlığın yayılmış olduğu her yerden devamlı olarak haber alan ve gerçekleşen olaylara müdahale eden Gregorius'un, Constantinopolis'te yaşananlar hakkında bilgi sahibi olmadığını düşünmek mümkün değildir. Büyük bir ihtimalle Gregorius'un bu konudaki sessizliğinin sebebi bilgisizlik değil aksine yaşananlar hakkında sahip olduğu bilgidir.

Durumun son derece hassas olduğunun farkında olan ve Mauricius'la sahip olduğu gergin ilişkinin sona ermesinden ötürü tahttaki değişikliği fırsat olarak gören Gregorius, yeni imparator ile yakın denebilecek bir ilişki kurmaya çalışmaktadır. Phocas'a yazdığı ilk mektuba dünyevî makamların kontrolünün de Tanrı'da olduğundan ve Tanrı'nın birini alçaltırken diğerini yükselttiğinden bahsederek başlayan Gregorius, Tanrı'nın yolunda iyi işler yapılması için genel tavsiyeler vermekte, hayır dualar etmekte ve Phocas'ın dindarlığı sayesinde bu iyi işlerin gerçekleşeceğine olan inancını dile getirmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 1281-1282) İkinci mektuptan anlaşıldığı kadarı ile Gregorius, Phocas'tan son derece memnundur. Onun yönetimi sayesinde kavuştukları huzur için Tanrı'ya şükretmektedir. Eski geleneklere göre Roma Kilisesi'nin bir diyakozunun Constantinopolis'te bulunması gerektiğinden ancak şu anda böyle bir görevli bulunmadığından bahseden Gregorius, bu durumun kendisinin suçu olmadığını, Mauricius döneminde Roma Kilisesi'ne gerçekleşen baskı nedeniyle hiç kimsenin bu görevi almak istemediğini ancak Phocas'ın yönetime gelmesiyle birlikte pek çok kişinin sevinçle bu görevi almak istediğini dile getirmektedir. Gregorius bu göreve uzun zamandır tanıdığı ve dindarlığını kanıtlamış bir kişiyi gönderdiği söylemekte ve son derece nazik bir şekilde bu kişinin sözlerine kulak vermesini İmparatordan rica etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 1287-1288)

Gregorius, Constantinopolis'le kurmaya çalıştığı bu yeni ilişki için İmparatoriçe Leontia (ö. 610) ile de temasa geçmiştir. Mektubun ilk kısmında tahta çıkışları için duyduğu sevinci ifade eden ve Tanrı'ya şükranlarını sunan Gregorius, İmparatoriçeye yönetimde adil ve iyi olması için birkaç tavsiye verdikten sonra Katolik inancı savunması için elinden gelen her şeyi yapmasını rica etmekte, bunun için hayır dualar etmektedir. İkinci kısımda ise çok açık bir biçimde Havari Petrus'u ve onun kurduğu Roma Kilisesi'nin tarafını tutmasını istemektedir. Dünyadaki otoritenin İsa tarafından Petrus'a verildiğini ve Kilise'nin de Petrus'un imanı ve iradesi üzerine kurulduğunu vurguladıktan sonra İmparatoriçenin Petrus'a bağlanacağından şüphe duymadığını ifade ederek, Petrus'un dünyada ve ahirette Phocas ve Leontia'nın koruyucusu olması için dualar etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 1288-1289)

Gregorius'un bu tavrının siyasi olduğu açıkça görülmektedir. Ne Phocas'ın ne de eşinin dindarlıkları Gregorius'un öncelikli olarak ilgilendirmemektedir. O, Constantinopolis Kilisesi'nin "evrensel piskoposluk" iddiasının devam etmesinin de etkisi ile muhataplarının taht kavgası sırasında yaptıklarını dikkate almadan Roma Kilisesi'nin otoritesini güçlendirmek adına yapılması gereken ne varsa onu yapmaya çalışmıştır. Gregorius'un Avrupa'da yeni yeni kurmaya başladığı iyi ilişkiler sayesinde biraz da olsa huzura kavuşan ve toparlanmaya başlayan Roma Kilisesi'nin karşısına, ne kadar kötü ve zalim olursa olsun Doğu Roma İmparatoru'nu almak siyaseten hiç mantıklı değildir. Böyle bir ters düşme gerçekleştiği takdirde hiç şüphesiz bu durum Doğu ve Batı Hıristiyanlığı arasındaki ayrışmanın artmasına ve halihazırda zayıf durumda olan Roma Kilisesi'nin daha da güçten düşmesine sebep olacaktır. Dolayısıyla dini açıdan Gregorius'un tavrı tartışılır olsa da Roma Kilisesi'nin varlığı ve otoritesi açısından doğru hamleyi yaptığını söylemek mümkündür. Zira onun kurduğu ilişkiler ve attığı bu temeller sayesinde Roma Kilisesi hayatta kalmayı başarmış ve birkaç asır sonra Avrupa'da başlı başına bir güç haline gelmiştir. Son olarak şunu da belirtmek gerekir ki Gregorius'un imparator ve krallara hitap ederken övgülerde bulunması ve saygısını göstermesi anormal bir durum değildir. O dönemde bu davranış oldukça normaldir ve yöneticilere yazılan mektupların büyük kısmı bu şekildedir. Dolayısıyla bu mektuplardan yola çıkarak Gregorius'a herhangi bir ahlakî yoksunluk atfetmek ya da dünyevi istekler için dini alet ettiği çıkarımında bulunmak doğru olmayacaktır.

1.10. Ölümü, Azizliği ve Atfedilen Mucizeleri

Yaşadığı dönemde inançları doğrultusunda, başta Roma Kilisesi olmak üzere sorumluluğu altındaki bölgeler için doğru olduğunu düşündüğü işleri yapmaya çalışan Gregorius papalık süresinin tamamı boyunca gut hastalığının sıkıntılarını yaşamıştır. Yazdığı mektuplarda bu hastalık yüzünden çektiği acıdan bahsetmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 1011, 1051, 1057) İskenderiye Piskoposu Eulogius'a gönderdiği son mektuplardan birinde hastalığının iyice arttığını ve iki yıldır yatağa bağımlı hale geldiğini, bayram günlerinde komünyon ayinini gerçekleştirmek için kalktığında en fazla üç saat dayanabildiğini daha sonra acılar içinde yatağa geri döndüğünü ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 1091) Ölümüne yakın bir zamanda Lombard Kraliçesi Theodelinda'ya gönderdiği mektupta artık konuşmak için bile yataktan kalkamaz hale geldiğini, bu yüzden kendisine gelen mektuba geç cevap verdiğini dile getirmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 1315)

Gregorius'un papalık süresini ikiye bölüp faaliyetleri kıyaslandığında hastalıkların kendisini etkilediğini görmek mümkündür. Papalığının ilk yarısında kitaplar yazan, vaazlar veren, Roma Kilisesi'ni ilgilendiren her bölge ve her konuda müdahale etmeye çalışan, kilise yönetimini ve manastırları düzenlemek için elinden geleni yapan Gregorius, papalığının ikinci yarısında neredeyse yalnızca Galya bölgesindeki kiliseler ile ilgilenmiş, herhangi bir yeni eser yazmamış, yalnızca kendisine gelen mektupları cevaplamakla yetinmiştir. (Hardy, 1943, s. 25) Hastalığının ağırlaşması neticesinde Papa I. Gregorius, on üç yıl altı ay on gün boyunca papalık makamında kalmış ve hastalığının ağırlaması neticesinde 12 Mart 604 tarihinde vefat etmiştir. Whitby keşişi, ölümünün ardından Gregorius'un bütün dünyada Aziz Gregorius olarak anıldığını ifade etmektedir. (Monk of Whitby, 1968, s. 138) Gregorius neredeyse daha mezara gömülmeden sevenleri tarafından aziz olarak anılmaya başlanmış ve herkes tarafından bu şekilde anılması için Kilise'ye talepte bulunulmuştur. (Norwich, 2011a, s. 106) Sevenlerinin talebi kabul görmüş ve Gregorius kısa süre içerisinde resmi olarak azizler listesine dahil edilmiştir. Gregorius'tan sonra XI. yüzyıla kadar hiç kimse Katolik Kilisesi tarafından aziz ilan edilmemiş ve Roma takviminde özel bir gün ayrılmamıştır. Yaklaşık 500 yıllık aranın ardından Papa VII. Gregorius (ö. 1085), papalık otoritesini artırmak amacıyla erken dönemde yaşamış 30 papayı aziz ilan etmiştir. (Cunningham, 2005, ss. 37-38) Ölümünün ardından Aziz Petrus Kilisesi içinde bulunan Aziz Andrea sunağının altına gömülmüş ve Roma'da bağışlamış olduğu manastır kendisine adanmıştır. (Barmby, 1879, s. 141)

Gregorius, üzerinde "*Consul Dei*" yazan bir kitabe ile defnedilmiştir. (Kelly, 1989, s. 67; McBrien, 2006, s. 84) Latince *consul* kelimesinin sözlükteki karşılığı "Roma Cumhuriyeti'nde devletin seçilmiş en üst düzey yöneticisi" şeklindedir. Bu bağlamda "*Consul Dei*" ifadesinin "Tanrı tarafından seçilmiş en üst düzey yönetici" gibi bir anlama geldiğini söylemek mümkündür. Tanrı tarafından seçilmişliği ifade etmek için kullanılabilecek pek çok kelime mevcut iken "consul" kelimesinin tercih edilmesi önemlidir. Bu kelimenin kullanımı ile Gregorius'un bir Roma aristokratı olmayı daima devam ettirdiği, Romalılık idealine sahip olduğu ve Hıristiyan öğretileri bu çerçevede işlediğine işaret edilmektedir.

Naaşı yaklaşık iki yüzyıl sonra halefi IV. Gregorius (ö. 844) tarafından kilise içerisinde yeni yapılan bir bölüme taşınmış, lahiti gümüş panellerle kaplanmış ve altarın arka duvarı altın mozaiklerle süslenmiştir. (Howorth, 1912, s. 302) XIV. yüzyılda Roma'da en az altı kilise ve çok sayıda sunak Gregorius'a adanmıştır. Sonraki yüzyıllarda çeşitli nedenlerde Gregorius'un naaşı kilise içinde çeşitli yerlere taşınmıştır. (Kuzdale, 2013, s. 372) Tarihi kayıtlarda, gerçekleşen bu taşıma işlemlerine büyük grupların katıldığı, bir şehit ve büyük bir aziz olarak kabul edilen Gregorius'un naaşının ilahiler ve dualar eşliğinde nakledildiği ifade edilmektedir. (Reardon, 2004, s. 94) Orta Çağ boyunca Avrupa'nın hemen her yerinde Gregorius Magnus'a ait bir reliğe sahip olduğunu iddia eden kişilerin bulunduğu bilinmektedir. (Howorth, 1912, ss. 305-306)

Gregorius'un Roma Kilisesi'ne ve Katolik inancına büyük etkisinin bulunduğu meselelerden biri, kendisinin de aralarında bulunduğu azizlerin relikleri ile ilgili külttür. Gerek paganizmin etkisi gerek erken dönem Kilise babalarının söylemleri sayesinde azizlerin reliklerine gösterilen teveccüh IV. yüzyıldan itibaren giderek artmıştır. VI. yüzyıla gelindiğinde ise bu relikleri toplama ve onlara saygı gösterme aşırı boyutlara ulaşmıştır. Avrupa'nın pek çok yerinde bu kült yayılmış ve yalnızca kalıntıların değil azizlerin bedenlerinin temas ettiği eşyaların ve toprağın dahi mucizeler gerçekleştirdiğine dair bir inanç yaygınlaşmıştır. Öyle ki bir relik ile ilgili fazla talep oluştuğunda derhal sahteleri ortaya çıkmış ve satışa sunulmuştur. Papa I. Gregorius da bu inancı desteklemek ve yaymak için elinden geleni yapmıştır. Roma'da çeşitli azizlerin reliklerinin yanı sıra havari Pavlus ve Petrus'un bağlandıkları zincirler de bulunmaktadır ve bunlar büyük bir saygı içerisinde korunmaktadır. İlginçtir ki Petrus'un zincirlerinden ilk defa Gregorius'un mektuplarında bahsedilmektedir. (Dudden, 1905, ss. 277-278; Howorth, 1912, s. 228) Mektuplarında da görüldüğü kadarıyla Gregorius, Petrus'un bu

emanetlerine büyük değer vermekte ve sevdiği kişilere bu zincirlerden parçalar göndermektedir. (Gregorius Magnus, 1896, ss. 643, 884, 938; 2004, s. 1009)

Azizlik kültü ile doğrudan bağlantılı olan ve aslında kültün ortaya çıkışını sağlayan temel olgu mucizelerdir. Gregorius'un ilk biyografi yazarı Whitby keşişi, Gregorius'un da çokça mucizeleri olduğundan bahsetmekte ancak kendisine ulaşanların ve aktaracaklarının bu mucizelerden yalnızca bir kısmı olduğunu belirtmektedir. (Monk of Whitby, 1968, s. 80) Whitby biyografisini temel alan yazarlar, Whitby keşişinin bıraktığı bu boşluğu doldurarak IX. ve X. yüzyıllarda yazdıkları biyografilere Gregorius'la ilgili çok sayıda mucize eklemiştir. (Gretsch, 2006, s. 50) Whitby keşişi, komünyon ayini esnasında ekmeğin İsa'nın bedenine gerçekten dönüşmediğine inanan bir kadını ikna etmek amacıyla, Gregorius'un gösterdiği mucize sayesinde ekmek parçasının kanlı bir parmağa dönüştüğüne dair bir hikâye anlatmaktadır. (Monk of Whitby, 1968, s. 106)

Bir başka hikâyede ise Roma'ya azizlerin reliklerinden alıp efendilerine götürmek için gelen birkaç kişiden bahsedilmektedir. Gregorius bu kişileri güzelce ağırlar ve kendilerine mühürlü kutular içinde hediyelerini verir. Bu kişiler geri dönüş yolundayken mühürleri kırarak kutuları açarak içlerinde eski ve kirli kumaş parçalarını olduğunu görür. Bunun üzerine Roma'ya geri dönen kişiler efendilerine bu eski kumaşları götüremeyeceklerini dile getirir. Gregorius bu kişileri tekrar huzuruna kabul edip kilisede topluca ayin yapılmasını ister. Ayinin ardından eline bir bıçak alan Gregorius kumaşlara birer kesik atar ve kumaşlardan kan damlamaya başlar. Orada bulunan herkesin şaşkına dönmesi üzerine Gregorius, komünyon ayini sırasında altara konulan reliklerin sarıldıkları bezlere, azizlerin kanının geçtiğini ifade ederek durumu açıklar ve adamları kumaşlarla birlikte efendilerine geri gönderir. (Monk of Whitby, 1968, ss. 108-110)

Diğer bir hikâyede Gregorius, karısını haksız yere boşayan zengin bir adama karşı çıkar. Ancak adam hatasından dönmemekte ısrar eder. Bunun üzerine Gregorius adamı aforoz eder. Zengin adam, Gregorius'tan intikam almak için iki büyücüye para verir. Gregorius, önemli bir ayini yönetmek için giderken büyücüler yüksek bir yere çıkarak Gregorius'u gözler ve onu gördükleri esnada büyü yaparak iblisleri Gregorius'un atına gönderir. Atın delirmesi üzerine Gregorius "Tanrı'nın zırhı" duasını okur ve haç işareti yaparak iblisleri kovar. Durumu anlamak için etrafında baktığında büyücüleri görür. Kutsal Ruh, iki büyücüyü de aniden kör eder ve şaşkınlık içinde yere düşerler. Gregorius daha sonra büyücüleri sorgular ve meseleyi öğrenir.

Ancak düzelmeleri için dua etmek yerine kör kalmalarının daha uygun olduğunu söyler ve onları kilisede görevlendirir. (Monk of Whitby, 1968, ss. 112-114)

Keşişin yazdığına göre Gregorius, *Homiliae in Ezechielem Prophetam* adlı eserini yazarken Yahya'nın İsa'yı vaftiz ettiğinde kendisine gelen güvercin gibi Gregorius'un da omzuna bir güvercin konmuştur. Gregorius'un yakınlarından biri de bu duruma şahitlik etmiştir. Gregorius, şahit olan bu kişiye kızarak, gördüğü hadiseyi hiç kimseye anlatmaması için emir vermiştir. Çünkü kendisinin cennetteki makamının bilinmesini istememektedir. (Monk of Whitby, 1968, s. 122) Bir başka anlatıda Gregorius'tan sonraki papa olan Sabinianus'un, (ö. 606) selefini kıskandığı ve onun yaptığı bazı iyi işleri bozduğu aktarılmaktadır. Bunun üzerine Gregorius, halefinin rüyasına girerek onu azarlamıştır. Halefin davranışlarını düzeltmemesi üzerine üçüncü defa rüyasına girdiğinde halefinin kafasını tekmelemiştir. Bu rüyanın sonrasında Sabinianus birkaç gün içerisinde ölmüştür. (Monk of Whitby, 1968, s. 126)

Burada yeri gelmişken kısa bir parantez açarak belirtmek gerekir ki Gregorius ile halefi arasında geçen olayın, diğer mucize anlatıları gibi sonradan üretildiği açık olsa da bu hikâyenin arkasında bir gerçeklik yer almaktadır. Daha önce ifade edildiği gibi Gregorius, papa olan ilk keşiştir ve papa olduktan sonra yakın çevresinde keşişleri bulundurduğu gibi kilisenin çeşitli görevlerine de keşişleri atamış ve manastırlara her türlü kolaylığı göstermiştir. Britanya'ya gönderdiği misyon ekibini keşişlerden oluşturması da Hıristiyanlığı yaymak için din adamları yerine keşişleri daha uygun gördüğünün bir göstergesidir. Roma'daki din adamları sınıfı ise bu durumdan memnun değildir. Dışarıya kapalı ve büyük çoğunlukla yerel soylulardan oluşan bu sınıf, keşişlere karşı uzaktan bir hayranlık beslemekle birlikte keşişlere ayrıcalık gösterilmesinden ve bir keşiş tarafından yönetilmekten rahatsızdır. (Brown, 2013, s. 207) Bu rahatsızlıktan ötürü Gregorius'un halefi olarak seçilen kişi Gregorius'un Constantinopolis'e elçi olarak gönderdiği ve yukarıda aktarılan bir mektupta kendisini azarladığı Sabinianus'tur. Gregorius'un ölümünden kısa süre önce yeniden baş gösteren kıtlık neticesinde insanlar suçlayacak birini aramış ve bu kıtlığın Gregorius'un politikaları yüzünden gerçekleştiğine karar kılmışlardır. (Maxwell-Stuart, 1997, s. 50) Din adamları ve halk arasından meydana gelen rahatsızlık neticesinde Gregorius tarafından sevilmediği ve azarlandığı bilinen Sabinianus papa olarak seçilmiştir. Ancak Sabinianus, Gregorius'un yaptığı gibi ihtiyaç sahiplerine yemek dağıtmak ve yardım etmek yerine yiyecekleri para ile satmaya karar vermesi üzerine henüz yaşarken bile halkın nefretini üzerine çekmiştir. (McBrien, 2006, ss. 84-85)

Yaklaşık bir buçuk sene papalık yapan Sabinianus bu süre boyunca Roma Kilisesi'ni keşişlerden arındırarak din adamları sınıfından gelen kişilerle doldurmaya gayret etmiş ve Gregorius'un mirasını yıkmaya çalışmıştır. Aynı şekilde Gregorius'tan sonra papalık seçimleri çoğunlukla Gregorius taraftarları ve Gregorius karşıtları şeklinde oluşan iki grup arasındaki mücadelelere sahne olmuştur. (Duffy, 2006, s. 72; Riccards, 2012, s. 46) Bu çekişmeler neticesinde Roma'da Gregorius'un mirası belli ölçüde silinmeye başlamıştır. 649 yılında I. Martinus'un (ö. 655) Roma Piskoposu seçilmesi ile birlikte din adamları sınıfının keşişlere karşı zaferi kesinleşmiş ve keşişler geldikleri yer olan manastırlara geri gönderilmiştir. (Leyser, 2001, s. 55)

Whitby Manastırı keşişi, Gregorius'un papalık seçimi esnasında yaşanan olaylarla ilgili anlattığı hikâyelerde olduğu gibi bu mucizeleri de Gregorius'u yüceltmek için anlatmaktadır. Bu hikâyelerin çıkış noktasını tespit etmek mümkün olmadığı gibi hikâyeleri uyduran kişinin de yazarın kendisi olduğunu söylemek için yeterli bilgi bulunmamaktadır. Britanya'da Hıristiyanlığın yayılmasını sağlayan kişi hakkında bu tarz yüceltici hikâyelerin zaman içinde oluşması daha olasıdır. Yazar, Gregorius'u "bizim eşsiz ve kutsal öğretmenimiz diğeriyle kıyaslanamaz" (*doctor noster sanctus Gregorius vir ceteris incomparabilis sit*), "kutsal üstadımız" (*magistro beato Gregorio*) gibi ifadelerle övmektedir. (Monk of Whitby, 1968, ss. 76, 80) Ayrıca Gregorius'a Romalılar tarafından "altın ağızlı" (*aurea oris*) denildiğini ifade etmektedir. Onlara göre İsa, Gregorius'un ağzından insanlara konuşmaktadır. (Monk of Whitby, 1968, s. 116)

2. Eserleri

2.1. Magna Moralia / Moralia in Iob

Magna Moralia ya da *Moralia in Iob* (*Eyüp Kitabı'ndaki Ahlakî İlkeler*) isimleriyle tanınan bu eser Papa I. Gregorius tarafından Constantinopolis'te elçilik yaptığı sırada, Roma'dan kendisi ile birlikte gelen keşişler ve o sırada Constantinopolis'te tanışıp yakın arkadaşlık kurduğu Hispalis (Sevilya/İspanya) Piskoposu Leander'in isteği üzerine yazılmaya başlanmıştır. Gregorius, Leander'e yazdığı mektupta Eyüp Kitabı'ndaki ifadeleri yalnızca tarihsel açıdan değil alegorik ve ahlakî yönlerden de ele almaya çalışacağını ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 511-512) Peter Brown, eserin isminin Gregorius tarafından

özellikle *Moralia in Iob* olarak belirlendiğini ifade etmektedir. Brown'a göre Gregorius, bu sayede eserin bir tefsir çalışmasından ziyade ahlaklı yaşantı için bir rehber olduğu mesajını vermeye çalışmıştır. (Brown, 2013, s. 205) Eser, Constantinopolis'te iken yazılmaya başlanmış ve Gregorius'un Roma'ya dönüşünden sonra tamamlanmıştır. (Moorhead, 2015, s. 345) *Moralia*'nın yazıldığı tarih net olarak bilinmemektedir. Ancak Gregorius'un 580 yılı civarında Constantinopolis'e gittiği ve 590 yılında papa olduğu düşünüldüğünde bu eserin 10-15 yıllık gibi uzun bir süreçte yazıldığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Papa I. Gregorius, Eyüp Kitabı'nı otuz beş bölümde oldukça uzun bir biçimde ele almaktadır. Ele aldığı metnin önce tarihsel anlamını daha sonra alegorik ve ahlakî yorumunu dile getirmektedir. Alegorik ve ahlakî yorum için Gregorius'un kullandığı kaynak Yeni Ahit'tir. Gregorius'a göre Eyüp Kitabı başlı başına İsa'nın hayatını anlatmaktadır. Yapılan bu özdeşleştirmeden ötürü eserin içerisinde Tanrı, İsa, şeytan, melekler, günah, yargı, cezalandırma, yeniden dirilme, Yahudiler, heretikler, Kilise gibi Hıristiyan inancı içerisinde yer alan ve o dönemde özellikle Katolik Kilisesi'ni ilgilendiren hemen her konuya yer verilmektedir. Gregorius'un en kapsamlı ve en uzun eseri olan bu kitap, onun papa olmadan önce nasıl bir zihin dünyasına sahip olduğunu göstermesi açısından son derece önemlidir. Papa olduktan sonra yazdığı *Regulae Pastoralis* (*Din Adamları İçin* Kurallar) ve *Dialogi* (*Diyaloglar*) gibi eserlerde detaylı ve derli toplu biçimde ele aldığı konuları *Moralia in Iob*'ta işlemeye çalışmaktadır.

Gregorius'un bu çalışması Hıristiyanlığın Eski Ahit metinlerine yaklaşımını ortaya koyan en iyi örneklerden biridir. Eyüp Kitabı'ndaki her bir motifin Gregorius'a göre Hıristiyan dünyasında bir karşılığı bulunmaktadır. Araştırmanın ilerleyen bölümlerinde Papa'nın Eyüp Kitabı üzerinden ele aldığı hususlar ve vermiş olduğu örnekler incelenecektir. Gregorius özellikle Eyüp-İsa-Katolik Kilisesi üzerinden yapılan benzetmelerle kendi döneminin problemlerini çözmeye çalışmakta, pratik olarak elinden bir şey gelmese de teorik açıdan güncel problemlerin kaynağına işaret etmekte ve çözüm yolunu göstermektedir. Bu bağlamda eserin tamamı Eyüp'ü aşırı derecede yüceltmektedir. Eski Ahit'teki Eyüp Kitabı'na bakıldığında yaşadığı acıdan dolayı Eyüp'ün kimi zaman açıkça Tanrı'ya isyan ettiği kimi zaman ise serzenişlerde bulunduğu görülmektedir. Gregorius'a göre bu söylemlerin hiçbiri isyan ve serzeniş değildir. Çünkü Eyüp çok büyük bir azizdir ve her söylediğinin altında farklı bir anlam yatmaktadır.

Gregorius eserin önsözünde ilginç bir noktaya değinerek gentilelerin yasaya (Yahudi şeriatı) bağlı olmamalarından ötürü yasayı küçük gördüklerinden, emir ve yasaklara uymadıklarından bahsetmektedir. Gentileleri, yasa ile alakaları olmadığını düşündükleri için eleştirmektedir. Gregorius'a göre bu yanlış düşünceyi düzeltmek ve gentilelerin utanmazlıklarını yüzüne vurmak için Tanrı, Eyüp'ü örnek göstermektedir. Eyüp bir Yahudi olmamasına rağmen yasaya uygun şekilde yaşamaktadır. (Gregorius Magnus, 1902, s. 518) Bu bağlamda Gregorius'un bu eseri yazmasındaki amacı teolojik ve ahlakî öğretileri birbirine yedirerek muhataplarının hem zihinlerinde hem de yaşantılarında değişiklik gerçekleştirmeye çalışmaktır. Çünkü Gregorius'un muhatapları da gentiledir. Böylece eser, Eski Ahit'in bir kitabının tefsiri olmaktan çıkarak Hıristiyan bir birey için her anlamda hayat kılavuzu haline gelmektedir.

Nitekim böyle de olmuş ve Gregorius, *Moralia in Iob / Magna Moralia*'yı yayımladıktan sonra eser çok büyük bir ilgi görmüştür. Ravenna başpiskoposunun eserin kiliselerde okunması emrini verdiğini duyan Gregorius, duruma müdahale etmiş ve bu eserin yalnızca belli bir kesime yazıldığını, manevi yüceliklere alışmamış olan zihinlere faydadan çok zarar vereceğini ifade etmiştir. Ancak Gregorius'un vefatının ardından bu uygulama devam etmiş ve *Moralia in Iob* Hıristiyan doktrinine dair en popüler eserlerden biri haline gelmiştir. Eserin el yazmaları çoğaltılmış, özetler yazılmıştır. Orta Çağ boyunca çeşitli dillere tercümeleri yapılmış ve Hıristiyan dünyasında dolaşımda olmuştur. Augustinus'un (ö. 430) üslubunu ve akıl yürütmelerini anlayamayan pek çok kişi için bu eser Hıristiyan doktrinini anlaşılır hale getirmiştir. Bundan dolayı Gregorius ve eseri sıkça övgü almış, ayrıca Orta Çağ boyunca teoloji konusunda otorite kabul edilen ve üzerine detaylı çalışmalar yapılan bir eser haline gelmiştir. (Dudden, 1905, ss. 195-196; Fried, 2015, s. 24)

Bu eserden ötürü Gregorius, İrlandalılar arasında "*Moralia yazarı Gregorius*" (Gregory of Moralia) olarak tanınmaktadır. (Howorth, 1912, s. 221) Gregorius, Afrika Praefectus'u Innocentius'a yazdığı mektupta, Innocentius'un *Moralia in Iob*'un kendisine gönderilmesini istemesinden ötürü mutluluk duyduğunu ifade etmekte ve hemen ardından eğer ruhunu lezzetli yemeklerle doyurmak istiyorsa hemşerisi Aziz Augustinus'un ince işçiliğinden çıkmış eserleri okumasını tavsiye etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 1095) Gregorius'tan önce büyük Hıristiyan teologlardan hiçbiri Eyüp Kitabı'nı tefsir etmemiştir. (Nieuwenhove, 2012, s. 42) Jacques Le Goff'un Orta Çağ'a dair yapmış olduğu bir durum tespiti Gregorius'un tefsir etmek için neden Eyüp kitabına yöneldiğini açıklar niteliktedir: "*Orta Çağ'ın ilk dönemlerinde insan*

Tanrı tarafından yok edildiğini hissetmiştir. İnsanı en iyi ifade eden simge, Büyük Gregorius'un VI. ve VII. yüzyıllarda betimlediği gibi, Eski Ahit'teki kibri kırılmış ve yere kapanmış Hz. Eyüp'tür." (Le Goff, 2020, s. 94)

2.2. Regulae Pastoralis

Gregorius, Hispalis Piskoposu Leander'e gönderdiği bir mektupta *Regulae Pastoralis*'i (*Din Adamları İçin Kurallar*) papalığa yeni başladığı zamanlarda yazdığını ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 2004a, s. 989) Eserin başında Ravenna Piskoposu Ioannes'e yazılmış bir mektup bulunmakta ve eserin içeriğinde nelerin yer alacağından, bu eserle hedeflenenin ne olduğundan bahsetmektedir. Eser dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kimin piskopos olması gerektiği, ikinci bölümde piskoposun yaşantısı, üçüncü bölümde piskoposun dini nasıl öğretmesi gerektiği ve son bölümde piskoposun kendi zayıflıklarının farkına nasıl varacağı konuları ele alınmaktadır. Gregorius oldukça detaylı bir biçimde meseleleri ele almakta ve Kutsal Kitap'tan alıntılar yaparak söylediklerini delillendirmektedir. Gregorius'un bu eseri yazmaktaki hedefi bir piskoposun nasıl mükemmel olacağını ortaya koymaya çalışmaktır. Çünkü o dönemde yaşayan piskoposların büyük çoğunluğu sıradan bir insanla aynı ahlakî ölçütlere sahip olarak yaşamaktadır. Bu açıdan bakıldığında Gregorius'un eserini, din adamları sınıfı için yazılmış bir eleştiri olarak değerlendirmek de mümkündür. (Brown, 2013, s. 209)

Eserin en pratik ve en özgün bölümü üçüncü bölümüdür. Bu bölümde Gregorius birbirine zıt olan karakter özelliklerini sıralamakta ve bu özelliklere sahip kişilere nasıl yaklaşılması gerektiğini anlatmaktadır. Nazianzuslu Gregorius (ö. 390) da benzer kişilik özellikleri üzerine söylemlerde bulunmuştur ancak Papa I. Gregorius'un analizleri çok daha detaylı ve zengindir. Öyle ki Gregorius yalnızca iyi ve kötü özellikler arasındaki zıtlıklar üzerinden değil, iyi özelliklerin dahi kendi içlerinde tuzakları olduğundan ve bu özelliklere karşı nasıl davranılması gerektiğinden bahsetmektedir. (Allington, 2017, s. 3) Gregorius gerçekten üst düzey bir ahlak teoloğudur. Hem Doğu'da hem Batı'da Gregorius'tan önce hiçbir Kilise babası insan ruhunun zayıflıklarını, ihtiyaçlarını, tedavi yöntemlerini bu kadar detaylı biçimde analiz etmemiştir. (Howorth, 1912, s. 313)

Licinianus isimli bir piskopos Gregorius'a gönderdiği mektupta *Regulae Pastoralis*'i ve Gregorius'u överek yazmış olduğu diğer eserleri kendisine göndermesi için ricada bulunmaktadır. Ayrıca Gregorius'un yazdıklarının piskoposlar için yapılması zorunlu şeyler

olduğunu da ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 599-600) İrlandalı bir misyoner olan Aziz Columbanus (ö. 615) tarafından gönderilen bir mektupta da aynı şekilde *Regulae Pastoralis*'in harika bir eser olduğu vurgulanmaktadır. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 1065) Gregorius'un *Regulae Pastoralis*'te belirlediği ilkeler, Katolik Kilisesi'ni şekillendirmiş ve kilise yöneticilerinin politikalarını belirlemiştir. Gregorius'un ilkeleri yüzyıllar boyunca Batılı din adamlarının gerçekleştirmeye çalıştıkları temel hedefler olmuştur. Bu bağlamda Gregorius'un ölümünden sonra bile öğretileri aracılığıyla Katolik Kilisesi'nin yönetiminde etkin rol oynadığını söylemek mümkündür.

Doğu Romu İmparatoru Mauricius, eserin Yunanca'ya tercüme edilmesini emretmiştir. Böylece eser Doğu Hıristiyanları arasında da yayılma fırsatı bulmuştur. (Dudden, 1905, ss. 239-240) Ayrıca piskopos Leander aracılığıyla İspanya'da dolaşım imkânı bulmuş, Galya'daki piskoposlar tarafından kabul görmüş ve Angli Kralı Büyük Alfred (ö. 899) tarafından bizzat İngilizce'ye tercüme edilmiştir. (Barmby, 1879, s. 161; Gretsch, 2006, s. 32) *Regulae Pastoralis*, IX. yüzyılda Carolus Magnus / Charlemagne'in (ö. 814) imparatorluk sınırları içindeki tüm piskoposlar için zorunluluk haline getirilmiştir. Charlemagne, Hıristiyan toplumun oluşumunda din adamları sınıfının ve dini meselelerin prensiplerinin belirlenmesinde bu kitabın esas alınmasını emretmiştir. (Anderson, 2007, s. 104; Heather, 2013, s. 793) Gregorius'un otoritesine verilen kıymet neticesinde bu eser Orta Çağ boyunca piskoposların baş ucu kitabı haline gelmiştir. (McBrien, 2006, s. 82)

Krallar ve imparatorların bu esere karşı göstermiş oldukları ilgi dikkat çekicidir. Bu ilginin arka planın iki hususun bulunduğu düşünülebilir. Birincisi, eserin içeriğine bakıldığında din adamlarının esas faaliyet alanı olarak kendi kiliseleri ve cemaatlerine vurgu yapıldığı görülmektedir. Din adamı önce kendisini daha sonra cemaatini iyi bir Hıristiyan olmak için eğitmeli, maddi ve manevî imkanlarının tamamını bu amaç doğrultusunda kullanmalıdır. Dolayısıyla Papa I. Gregorius'un anlattığı din adamının seküler meselelerle ilgilenmek için zamanı bulunmamaktadır. Tam da bu noktada siyasi yöneticilerin *Regulae Pastoralis*'i önemli bir fırsat olarak değerlendirmiş olması mümkündür. Din adamlarının devlet işlerine karışamadığı bir ortamda, krallar ya da imparatorların hareket kabiliyeti artacaktır. Çünkü kendilerini "Tanrı'nın rızasına" uygun davranışlarda bulunmaya zorlayacak kimse bulunmayacaktır. İkinci husus ise Gregorius'un eser boyunca düzen, disiplin, hiyerarşiye saygı gibi konulara değinmesi ile ilgilidir. Dinî ya da dünyevî alanda olması fark etmeksizin her yönetici için en temel gereksinimlerden biri başında olduğu kurum veya grup içerisinde düzenin

sağlanmasıdır. Söz konusu devlet yönetimi olduğunda bu durum çok daha hassas ve kritik bir hal almaktadır. Bu bağlamda *Regulae Pastoralis*'in krallar ve imparatorlar tarafından toplumsal düzenin sağlanması için etkili bir araç olarak görülmüş olması muhtemeldir. Din adamlarının devamlı olarak bireysel ve toplumsal disiplini vaaz ettiği bir topluluğu yönetmek, siyasi yöneticiler için çok daha kolay olacaktır.

2.3. Dialogi

Gregorius, Syracusa Piskoposu Maximianus'a 593 yılı civarında gönderdiği mektupta, yakınındaki keşişlerin İtalya'daki azizlerin mucizelerini yazması için kendisine istekte bulunduklarını ifade etmekte ve Nonnosus isimli bir başkeşişin mucizelerini hatırlamasına ivedilikle yardım etmesini istemektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 646) Bu mektuptan yola çıkarak Gregorius'un halihazırda *Dialogi*'yi yazmaya başladığını, belki de bitirmeye yakın olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Maximianus'a eğer yakın zamanda Roma'ya gelmeyecekse, Nonnosus ile ilgili bilgileri bir an önce mektupla kendisine göndermesini istemektedir. Ayrıca uzun yıllar manastır hayatı yaşaması ve papa olduktan sonra da yakın çevresinden keşişleri ayırmaması neticesinde hafızasında azizlerle ilgili yüklü miktarda bilgi bulunması muhtemeldir.

Eser dört bölümden oluşmaktadır. İlk üç bölümde azizlerin hayatı, erdemleri ve mucizeleri anlatılmakta son bölümde ise ruh, yeniden dirilme, cennet ve cehennem gibi ahiret hayatına ilişkin konular ele alınmaktadır. Eser, soru-cevap şeklinde karşılıklı konuşmalardan oluşmaktadır. Birinci bölümün önsözünde diyalogun nasıl ortaya çıktığı anlatılmaktadır. Papalık görevinin vermiş olduğu sıkıntılar neticesinde bunalan Gregorius odasında tek başına otururken Petrus isimli, Gregorius'un yakından tanıdığını ifade ettiği bir diyakoz gelip neden bu halde olduğunu sormuştur. Bunun üzerine Gregorius, manastır hayatına duyduğu özlemi ve geçmişte yaşamış büyük adamların (azizlerin) hayatları ile kendininkini kıyasladıkça üzüldüğünü dile getirmektedir. Gregorius'un söylediğine göre bu kişiler kendilerini tamamen Tanrı ile yakınlık kurmaya adamış ve bu sebeple dünyayı geride bırakmış şahsiyetlerdir. Bu cevap karşısında Petrus şaşırarak, İtalya'da böyle kutsal ve mucizeler yaratan kişilerin varlığından haberdar olmadığını ifade etmektedir. Gregorius ise sadece kendisinin bildiklerini bile anlatmaya zaman yetmeyeceğini dile getirmektedir. Bunun üzerine Petrus, Gregorius'tan bu adamların hikâyelerini anlatmasını rica etmekte ve diyalog bu şekilde başlamaktadır. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 2-4 Liber I)

Diyakoz Petrus'un varlığı ya da yokluğu ile ilgili net bir şey söylemek mümkün değildir. Ancak Gregorius'un kendisi, Petrus'la aralarında geçen konuşmayı soru-cevap halinde bir diyalog olarak yazmayı uygun gördüğünü önsözde belirtmektedir. Karşılıklı konuşma usulüyle eserler yazmanın Platon'dan beri devam eden bir gelenek olduğu ve Romalı pek çok yazarın da bu yöntemi benimsediği göz önünde bulundurulursa, bu metnin tamamen Gregorius'un zihninde kurguladığı bir konuşmadan ibaret olması mümkündür. Yukarıda bahsedilen mektup ve eserin başlangıcında yer alan bazı ifadeleri de bu ihtimal dahilinde yorumlamak mümkündür. (Gregorius Magnus, 2014, s. 3 Liber I) Ayrıca metin içerisinde pek çok yerde Petrus, bir konu ile ilgili arka arkaya akılcı ve mantıklı sorular sorduğunda Gregorius'un verdiği dogmatik cevaplar karşısında birden fikrini değiştirip sanki o soruları kendi sormamış gibi Gregorius'un söyledikleri ile tatmin olmaktadır.

Azizlerin hayatları ve karakterleri ile ilgili öğrencisi Petrus'a detaylı bilgiler aktaran Gregorius, anlatacağı hikâyeleri aktarmadan önce kullanacağı metodu ifade etmektedir. Anlatacaklarının bir kısmının kendi gözlemlerine (ki eserin tamamı incelendiğinde bu gözlemler bir elin parmaklarını geçmeyecek sayıdadır) bir kısmının ise güvenilir kişilerin naklettikleri rivayetlere dayalı olacağını ifade etmektedir. Gregorius, başkalarının söylemleri üzerinden hareket etmeyi sakıncalı görmemektedir. Çünkü ona göre bu yöntem Kutsal Kitap'ın yazılış metoduna da uygundur. Markos ve Luka İncilleri de aynı yöntemle görgü tanıklığına değil başkalarının sözlerine dayanılarak yazılmıştır. Bununla birlikte Gregorius, aktardığı her hikâyenin kim ya da kimler tarafından kendisine ulaştığını belirterek okuyucunun kafasındaki şüpheleri gidermeye çalışacağını ve yeri geldiğinde hikâyenin ana fikrini ve mesajını korumak kaydıyla farklı kelimelerle ifade edeceğini dile getirmektedir. Bu şekilde davranmasının sebebi ise kendi metnindeki edebî güzelliği korumaktır. (Gregorius Magnus, 2014, s. 4 Liber I)

Gregorius'un, Markos ve Luka İncilleri ile ilgili söylemi dikkat çekicidir. Luka İncili'nin görgü tanıklığı yerine başkalarının söylemleri dikkate alınarak yazıldığını dile getirmekte herhangi bir problem yoktur. Çünkü Luka 1:1-3'te yer alan "*Nitekim başlangıçtan beri bu olayların görgü tanığı ve Tanrı sözünün hizmetkârı olanlar bunları bize ilettiler.*" ifadesi durumu açıkça ortaya koymaktadır. Ancak Markos İncili ele alındığında ne Luka'daki gibi açık bir ifadeye yer verilmekte ne de yorum aracılığı ile Gregorius'un söylediğini doğrulayacak bir ifade bulunmaktadır. Günümüzde kullanılan Latince ve Eski Yunanca İncil metinleri incelendiğinde de Markos İncili'nin nasıl yazıldığına dair bir ifade ile

karşılaşılmamaktadır. Dolayısıyla Gregorius'un bu söyleminin arkasında kullandığı İncil metninin farklılığı ya da o dönemde Hıristiyan gelenek içerisinde Markos İncili'ne bu şekilde bir yaklaşım olduğunu düşünmek mümkündür. Dikkat çeken bir başka husus ise Gregorius'un kullanacağını ifade ettiği "tanık gösterme" metodudur. Bu yaklaşımı İnciller'de de görmek mümkündür. Özellikle İsa'nın gerçekleştirdiği mucizelerde, mucizelerin gerçekleştiği yerlerin, mucizelerden etkilenen kişilerin bazen sayılarının bazen isimlerinin verilmesi Hıristiyanlığın erken dönemlerinden beri kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem sayesinde okuyucuya verilmek istenen mesaj şudur: Eğer şüphelerini gidermek için söylediğim yere yahut hikâyesini anlattığım kişiye ya da İsa'nın beş bin kişiyi doyurduğu anlatıdaki gibi o bölgede yaşayan herhangi birine gidip sorarsan, sana doğru söylediğimi ve mucizenin gerçekten olduğunu anlatacaktır. Gregorius'un da bu yöntemi kullanarak anlatacaklarının doğruluğunu ispatlama çabasından, o dönemde bile azizlerin mucizelerle dolu hayat hikâyelerine inanmayan kişilerin olduğu sonucuna varmak mümkündür.

Genel kanaate göre Gregorius'un bu eseri yazmasındaki amacı Hıristiyan dünyasının çeşitli yerlerinde azizler olduğu gibi İtalya'da da azizlerin bulunduğunu ortaya koymaya çalışmak ve diğer eserlerinde olduğu gibi muhataplarını eğitmektir. (Lake, 2013, s. 231) Ancak bu noktada Gregorius'un eserlerinde ve mektuplarında Roma Kilisesi ve Petrus'un otoritesine yapılan vurgu göz ardı edilmemelidir. Papa'nın İtalya'da azizlerin yaşadığına dair hikâyeler anlatmasının arka planında siyasi bir amaç olması oldukça muhtemeldir. Yüksek olasılıkla Gregorius, Roma'yı ve Roma Kilisesi'ni Hıristiyanlığın dini merkezi yapmak için elindeki tüm argümanları kullanmak istemekte ve böylece Papalığın otoritesinin hiçbir açıdan eksik olmadığını göstermeye çalışmaktadır. Bundan dolayı diğer eserlerinde başta Kutsal Kitap metinlerini dayanak göstererek Roma'nın ve Petrus'un üstünlüğüne dair öne sürdüğü teolojik argümanlara, *Dialogi* aracılığıyla azizlik kültü ve mucize hikâyeleri üzerinden destek vermeye çalışmaktadır. İlerleyen bölümlerde görüleceği üzere mucizeler üzerinden Gregorius'un Petrus'a yaptığı vurgu, bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.

Eserin içerisinde devamlı olarak zalim Lombardlarla karşılaşan ve manevi güçleri ile onları alt eden azizlerden bahsedilmektedir. Bu da göstermektedir ki Gregorius'un bir başka amacı da uzun süredir Lombard kılıçları altında ezilen İtalyan halkına bir umut ışığı yakmak, sıkıntılar karşısında Tanrı'nın gücüne ve korumasına sığınmalarını sağlamaya çalışmaktır. (Ricci, 2013, s. 33) Bu bağlamda eserin son bölümünün ahiret hayatına ayrılması da anlam kazanmaktadır. Çünkü Gregorius'a göre Tanrı'ya ve O'nun temsilcileri olan azizlere sığınan

bir Hıristiyan için kurtuluş beklenmesi gereken bir durum olmaktan çıkmaktadır. Azizler sayesinde kısmî kurtuluşu bu dünyada yakalayan kişi, öldükten sonra da Tanrı'nın lütfu ve merhameti altında tamamen kurtuluşa ulaşacaktır.

Eserin ikinci bölümü Batı Hıristiyanlığı için ayrıca önemlidir. Gregorius ikinci bölümde Batı manastırcılığını Orta Çağ boyunca derinden etkileyen Aziz Benedictus'un (ö. 547) hayatını ve mucizelerini anlatmaktadır. Bu eser aracılığıyla Benedictus'un hayatı hakkında detaylı bilgilere ulaşılabilmiştir. Aziz Benedictus, Papa I. Gregorius sayesinde Hıristiyan Batı dünyasında manastır yaşamını tercih edenler için rol model olmuştur. (Güzeldal, 2021a, s. 90) Özellikle XI. yy ve Orta Çağ boyunca Aziz Benedictus'la ilgili yapılan resimler Gregorius'un bu eserinden ilham alınarak yapılmıştır. (Wickstrom, 1998, s. 33) *Dialogi*, Papa Zacharias (ö. 752) tarafından Yunanca'ya çevrilmiştir. Bu sayede Papa I. Gregorius, Yunan dünyasında "γρηγόριος ὁ διάλογος" (Diyalogçu Gregorius) olarak tanınmıştır. (Maraglino, 2007, s. 268) Eser Avrupa'da yayılarak Batı Hıristiyanlığı'nda etkili olduğu gibi Yunan okurlara ulaşarak Doğu'da da etkisini göstermiş ve böylece Orta Çağ'ın en etkili kitaplarından biri haline gelmiştir. (Duffy, 2006, s. 61) IX. yy'da Photius'un yazmış olduğu *Bibliotheca* isimli Yunanca eserde Gregorius'un hayatından, eserlerinden övgü ile bahsedilmekte ve *Dialogi* için "yaşamak için en kârlı dört diyalog" ifadeleri kullanılmaktadır. (Louth, 2013, s. 349)

2.4. Homiliae XL in Evangelia

Erken dönem papalar arasında vaazları korunan yalnızca iki papa vardır: Leo Magnus (ö. 461) ve Gregorius Magnus. (Howorth, 1912, s. 219) Papa I. Leo'nun vaazları daha çok doktrinel içeriğe sahipken Papa I. Gregorius'un vaazları Kutsal Kitap'ın belirli metotlarla yapılmış tefsirine dayanan söylemler ve anekdotlar içermektedir. Leo'nun vaazları ile kıyaslandığında Gregorius'unkiler çok daha uzun ve detaylıdır. (Moorhead, 2015, s. 320) Gregorius, vermiş olduğu coşkulu vaazlarda ve hem eserlerinde hem de mektuplarında vaaz vermenin önemini vurgulaması sayesinde kendisinden sonra Roma Katolik Kilisesi içerisinde vaaz aracılığı ile öğretme yönteminin gelişmesine önemli katkı sağlamıştır. (Maxwell-Stuart, 1997, s. 51)

Homiliae XL in Evangelia adlı eserindeki metinler 590-592 yılları arasında Roma'da verdiği vaazlardan oluşmaktadır. Bu metinlerin bazılarını Gregorius irticalen vaaz etmiş ve orada bulunan katipler kayda geçirmiştir. Hastalığından ötürü vaaz veremediği dönemlerde ise

Gregorius bu metinleri yazdırmış ve dağıttırmıştır. (Gregorius Magnus, 1878b, s. 1169) Bu vaazların hemen hepsi bir bayram ya da bir azizi anma gününde verilmiştir. Verildiği günün anlamına uygun olarak seçilen İncil pasajı ve vaaz konusu değişiklik göstermektedir. "*40 İncil Vaazı*" başlığıyla Türkçe'ye tercüme edilebilecek bu eserinde Gregorius çok çeşitli konulara temas etmektedir. Birkaç başlık halinde ifade etmek gerekirse tövbe, dünya malını ve dünyevî arzuları tamamen geride bırakmak, tevâzu, Tanrı'yı ve İsa'yı tanımak, Tanrı korkusu, kıyametin yakınlığı, İsa'nın tanrılığı ve göğe yükselmesi, Tanrı ve komşu sevgisi gibi konular bu eserin omurgasını oluşturmaktadır. Vaaz metninin kaynağını oluşturan pasajla arasındaki bağlantı zayıf olsa da mutlaka her vaazın sonunda Gregorius muhataplarına tövbe ederek gözyaşı dökmeyi ve yaklaşan kıyamete karşı hazırlıklı olmayı tavsiye etmektedir. Bazı vaazlarının sonunda ise *Dialogi*'de yer alan hikâyelere benzer ya da aynı hikâyeleri anlatmakta ve muhataplarının bu hikâyeler üzerinden ders almasını istemektedir.

Gregorius'un eserleri arasında Kutsal Kitap'ın tefsirini yaparken literal ve tarihsel açıklamaları en fazla kullandığı ve nispeten alegorik yorumlardan uzak durduğu eser *Homiliae XL in Evangelia*'dır. Çünkü bu metinlerin muhatabı toplumdaki sıradan vatandaşlardır. Bundan dolayı Gregorius alegorik yorumlardan ve Kutsal Kitap'ın içerdiği düşünülen alt anlamları ortaya çıkarmaktan uzak durmuştur. (Markus, 1997, s. 32) Yine de genel olarak vaazlarında İncil metinlerinin önce literal anlamını açıklamakta ardından mistik ve alegorik yorumlarda bulunmaktadır. Hatta bazı vaazlarında alegorik ve mistik yorum çok daha ön plandadır. Gregorius'un yaptığı bu yorumların merkezinde Kilise yer almaktadır. Bu noktada genellikle Yahudiler ile Gentile arasında yaptığı kıyaslar, İsa'nın sözlerinin ve eylemlerinin Hıristiyanlığa uygun yorumları öne çıkmaktadır.

Gregorius'un diğer eserleri gibi bu eseri de Orta Çağ Avrupası'nda etkili olmuştur. Charlemagne, *Homiliae XL in Evangelia*'nın bir kopyasının her rahibin kitaplığında bulundurmasını zorunlu hale getirmiştir. (Madigan, 2015, s. 242) Charlamagne'nin ölümünden sonra da herhangi bir değişiklik olmamış hatta 40 yıl sonra Reims piskoposu, emri altındaki rahipleri bu eserin tamamının öğrenilmesi için zorlamıştır. (Holland, 2023, s. 188)

2.5. Homiliae in Ezechielem Prophetam

Bilindiği kadarıyla Gregorius, Hezekiel Kitabı üzerine verdiği vaazlarını Lombardların Roma'yı kuşatma altına aldığı 592-593 yıllarında yazmıştır. (Moorhead, 2015, s. 328) İki

bölüme ayrılan eserde Hezekiel Kitabı'nın tamamı üzerine vaaz verilmemiştir. Birinci kısımda Hezekiel 1:1'den 4:3'e kadar, ikinci kısımda ise 40:1-47 arası tefsir edilmiştir. Eserin ikinci kısmının başında bu durumun nedenini açıklayan Gregorius, çeşitli meşguliyetlerinin olduğundan ama en önemlisi Lombard Kralı Agilulf'un Po nehrini geçerek Roma'yı kuşatmaya geldiğinden bahsetmekte ve bu hususstaki endişelerini dile getirmektedir. Hezekiel Kitabı'nın yalnızca başlangıcını tefsir etmekle yetinmeyi düşünen Gregorius, dinleyicilerinin isteği üzerine en azından Hezekiel'in son vizyonu üzerine de vaaz vermeyi kabul etmiştir. (Gregorius Magnus, 1878a, ss. 933-934) Gregorius'un vaazlarına devam ettiği sırada Roma'nın kuşatıldığı anlaşılmaktadır. Çünkü vermiş olduğu son vaazda saldırıların oldukça arttığından ve her gün onlarca yerden yaralanma, ölüm ve esaretle ilgili haberler aldığını ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1878a, s. 1072) Eserin giriş kısmında Marianus isimli bir piskoposa yazılmış mektup yer almaktadır. Bu mektupta Gregorius, yapılması gereken öncelikli işler ve çeşitli problemler nedeniyle Hezekiel Kitabı üzerine vermiş olduğu vaazların düzgün bir biçimde yazıya geçirilemediğini, aradan geçen sekiz yılın ardından bazı din adamlarının ve keşişlerin isteği üzerine bu vaazların toplanarak düzenlendikten sonra mevcut halini aldığını ifade etmektedir. Marianus'un bilgi düzeyini överek eserde yer alan vaazların kendisi için oldukça basit kalabileceğini dile getiren Gregorius, vaazlardan tatmin olmadığı takdirde Aziz Ambrosius (ö. 397) ve Aziz Augustinus'un (ö. 430) ustaca yazılmış eserlerini okumasını tavsiye etmektedir. (Gregorius Magnus, 1878a, s. 785)

Birinci vaazda peygamberlik kavramı ve kehanetler üzerinde duran Gregorius, Tanrı'nın Yahudilere çok kızdığı için onları sürgüne gönderdiğini ama yine de onlara merhamet göstererek aralarına Hezekiel gibi iyi ve dürüst bir insan koyduğunu belirtmektedir. (Gregorius Magnus, 1878a, s. 794) İkinci vaazın başında Hezekiel Kitabı'nın iyi anlaşılması için her şeyden önce kişi, yer, zaman ve tarihsel olayların açıklanması gerektiğini ifade etmektedir. Gregorius'a göre tarihsel okumanın ardından alegorik okuma yapılarak Kutsal Kitap'ın gizemlerine ulaşmak mümkündür. (Gregorius Magnus, 1878a, ss. 795-796) "Hezekiel", "Kevar Irmağı", "Buzi", "otuzuncu yıl" gibi kelimelere çeşitli anlamlar vererek yorumlamaya çalışan Gregorius'un alegorisinin merkezinde, diğer eserlerinde olduğu gibi İsa bulunmaktadır. (Gregorius Magnus, 1878a, ss. 797-798) Gregorius'a göre Hezekiel peygamber aslında İsa'yı temsil etmektedir. Hezekiel'in sürgündeki Yahudi halkının kurtuluşu için bir umut olması gibi İsa da günahlar nedeniyle sürgünde olan insanlığın kurtuluşu için umuttur. Bu bağlamda Gregorius, Hezekiel Kitabı boyunca yer alan önemli öğelerin tamamını Hıristiyanlık üzerinden yorumlamaktadır. Örneğin Hezekiel'in gördüğü ateşin ortasındaki cevher yine İsa'yı temsil

etmektedir. Vizyondaki iç içe geçmiş tekerlek Kutsal Kitap'tır. Tekerleğin dış halkası Eski Ahit'in iç halkası ise Yeni Ahit'in sembolüdür. Ateşin etrafındaki dört yaratık İncil yazarlarıdır. (Gregorius Magnus, 1878a, ss. 801, 802, 829, 834) Gregorius bunlar gibi daha pek çok öğeyi alegori metodu ile inceleyerek eser boyunca genel ahlakî ilkelerden, bedenin arzularından uzak durmak gerektiğinden, Tanrı ve komşu sevgisinden bahsetmektedir.

Papa I. Gregorius'un Roma'nın işgal edildiği bir dönemde doğrudan İncil metinleri ve havarilerin mektupları üzerinden insanlara kurtuluş umudunu aşılaması oldukça mümkün iken; vaaz etmek için Hezekiel kitabını tercih etmesi ve Hezekiel ile İsa arasında bir benzetme yaparak mesajını dolaylı yoldan vermeye çalışması dikkat çekicidir. Daha önce çeşitli konularda gösterildiği üzere Gregorius'un teolojik söylemlerinin arka planında önemli siyasi bir amaç bulunmaktadır. Papanın bu özelliği göz önüne alındığında vaaz vermek için Hezekiel kitabını seçmesi anlam kazanmaktadır. Yukarıda ifade edildiği gibi Gregorius, birinci vaazında Tanrı'nın Yahudilere kızdığı için onları topraklarından sürgün ettiğini ancak merhamet ederek aralarına Hezekiel'i yerleştirdiğini belirtmektedir. Her ne kadar Gregorius alegorik metodu kullanarak Hezekiel-İsa eşleştirmesi yapmış ve böylece teolojik bir metin sunuyormuş gibi görünse de yaşadığı dönemin şartları dikkate alındığında verilmek istenen mesaj başkadır.

Bu mesaja göre Tanrı bu defa Yahudilere değil Hıristiyanlara kızmış ve onları sürgüne göndermiştir. Sürgünün nedeni Babil İmparatorluğu değil Lombardlardır. Tanrı'nın merhamet ederek sürgündekilere gönderdiği kişi ise Hezekiel değil, Petrus aracılığıyla Tanrı'nın yeryüzündeki otoritesini temsil eden ve insanları kurtuluşa ulaştırabilecek yegane makamda bulunan Gregorius'un kendisidir. Nasıl ki Yahudilerin kurtuluşa ermesi için Hezekiel'in sözlerini dikkate almaları ve tabi olmaları gerekmekteyse, Hıristiyanların da Lombard zulmünden kurtulmak için Gregorius'un söylediklerini önemsemeleri ve Roma Kilisesi'ne sadakatle bağlı olmaları gerekmektedir. Attığı her adımda, söylediği her sözde Papalığı ve Roma Kilisesi'nin otoritesini ön plana çıkarmaya gayret eden Gregorius, dönemin şartlarını dikkate alarak vaaz etmek için yaptığı metin tercihinde de aynı amacı gözettiği görülmektedir.

2.6. Registri Epistolarum

Gregorius'un elimize ulaşan mektuplarının sayısı 900'e yakındır. Bundan dolayı papalık süresi boyunca Gregorius'un faaliyetleri hakkında detaylı bilgiye ulaşılabilmektedir. (Duffy, 2011, s. 52) XII. yüzyıldan önce yaşamış hiçbir papanın bu sayıda mektubu günümüze

ulaşmamıştır. Bu durum Gregorius'un Roma Kilisesi içinde ne kadar istisnai bir konumda olduğunu açıkça göstermektedir. (Collins, 2009, s. 168) Mektupların sayısının diğer papalara kıyasla oldukça fazla olmasına ve papalık süresinin her dönemi ile ilgili mektupların varlığına rağmen Gregorius'un mektuplarının tamamının günümüze ulaşmadığını dile getiren araştırmacılar bulunmaktadır. Orta Çağ Hıristiyanlığı ve Katolik Kilisesi üzerine çalışmalar yapan Conrad Leyser'e göre Gregorius'un mektuplarının gerçek sayısı 2000-3000 aralığındadır. Günümüze ulaşan mektupların önemli bir kısmı Karolenj döneminin siyasi ihtiyaç ve isteklerine göre oluşturulmuş bir seçkiden ibarettir. Karolenjler sonrasında yükselişe geçen Roma Kilisesi de aynı şekilde Gregorius'un otoritesini mektuplar aracılığıyla kullanmıştır. (Leyser, 2016, ss. 182, 184, 190) Peter Brown da mektupların sayısı konusunda Leyser'le benzer bir kanaate sahiptir ve günümüze ulaşan mektupların "*buzdağının yalnızca görünen kısmı*" olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte mektupların kopyalarının her yıl bizzat Gregorius tarafından seçilerek büyük bir cilde aktarıldığını da belirtmektedir. (Brown, 2013, s. 212) Bu bağlamda günümüze ulaşan mektupların hangi amaçla ve kim tarafından seçildiği hususunda ortak bir kanaat olmadığı görülmektedir.

Papa I. Gregorius'un mektupları imparatorlar, imparatoriçeler, krallar, kraliçeler, piskoposlar, din adamları, keşişler, soylular ve valiler gibi pek çok sınıftan insana gönderilmiştir. Dolayısıyla mektupların içeriğinde dini, siyasi, doktrinel, ahlakî, ekonomik başta olmak üzere hemen her konuda söylemler bulunmaktadır. Gregorius'un mektuplarında kendisini nitelemek için kullanmış olduğu "*Servus servorum Dei*" (Tanrı'nın hizmetkârlarının hizmetkârı) ifadesi kendisinden sonraki papalar tarafından da örnek alınarak kullanılmıştır. (Barmby, 1879, ss. 101-102; Collins, 2009, s. 166) Ayrıca bu mektuplar Orta Çağ boyunca uygulanan Kilise hukuku (*Canon Law*) için önemli bir kaynak oluşturmuştur. (Nieuwenhove, 2012, s. 42)

Gregorius'un mektupları incelendiğinde kurumsal ve bireysel hemen her konuda kendisine danışıldığını yahut meselelere bizzat kendisinin müdahale ettiğini görmek mümkündür. Özellikle Kilise ve halk arasındaki meselelerde fakir halkın tarafında yer almakta ve onlara herhangi bir haksızlık yapılmasını engellemektedir. İhtiyaç sahibi olanlara, özellikle dul kadınlara ve yetimlere yardım etmektedir. Kendisine gelen yardım taleplerini geri çevirmemekte gerek davaların görülmesinde gerek başka yollarla problemlerin çözülmesine imkân sağlamaktadır. Krallar ve imparatorlarla görüşerek yeri geldiğinde dini, yeri geldiğinde siyasi yazışmalarda bulunmaktadır. Ayrıca kraliçeler ve imparatoriçelerle de iletişime geçerek

düşüncelerinin daha fazla dikkate alınmasına gayret etmektedir. Kilise yönetiminde özellikle benimsediği metotlardan biri; bir kişi hakkında özellikle ceza hükmü verildiyse bunu o bölgedeki diğer yetkililere de bildirerek herhangi bir iletişimsizliğin yaşanmasını engellemeye çalışmaktadır. *Regulae Pastoralis*, *Moralia in Iob* ve *Dialogi* gibi eserlerindeki söylemlerin daha farklı bir üslupla mektuplarda yer aldığını görmek mümkündür. Pek çok farklı konuda yazılan bu mektupların tek bir ortak noktası bulunmaktadır: Havari Petrus'un otoritesi. Gregorius neredeyse bütün mektuplarında Petrus'a, onun otoritesine, kutsallığına değinmekte ve onu yüceltmektedir. Böylece verdiği emirlerin, tavsiyelerin, yaptığı uyarıların etkisini artırmaya gayret etmekte ve Roma Kilisesi'nin otoritesini vurgulamaktadır.

2.7. Expositio super Cantica Canticorum

Papa I. Gregorius'un Ezgiler Ezgisi üzerine yazdığı bu eser, onun büyük eserlerinden arasında sayılmamaktadır. Ne yaşadığı dönemde ne de ölümünden sonra diğer eserleri gibi ilgi görmemiştir. Gregorius'un ilk biyografi yazarları, kitaplarında bu eserden ismen bahsetmemektedir. Ancak ismi zikredilen büyük eserlerinin yanında Gregorius'un daha pek çok eserinin olduğunu ifade etmektedirler. Gregorius'un 602 yılı civarında Ravenna yardımcı diyakozu Ioannes'e gönderdiği mektupta Ezgiler Ezgisi, Süleyman'ın Özdeyişleri, Peygamberler, Krallar Kitabı ve Heptateuch (Tanah'ın ilk yedi kitabı) metinleri üzerine bazı açıklamalarda bulunduğunu ancak hastalığından ötürü bunların tamamlanmadığını ve düzgün bir biçimde yazıya geçirilmediğini ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 1234) Eserin pek fazla bilinmemesi ve Gregorius'a atfedilen eserin, Gregorius'un bilinen eserleri ile arasında üslup farkı olması nedeniyle araştırmacılar *Expositio*'nun Gregorius'a ait olmadığına kanaat getirmişlerdir. Ancak Dom Bernard Capelle (ö. 1961), yaptığı çalışmalar neticesinde 1929 yılında Gregorius'a atfedilen metinde yalnızca Ezgiler Ezgisi 1:1-8'e ait açıklamaların Papa I. Gregorius'a ait olduğunu, metnin kalan kısmının ise Robert De Tombelaine (ö. 1090?) isimli bir Benedikten keşiş tarafından yazıldığını ortaya koymuştur. (DelCogliano, 2012, ss. 38-39)

Bu şekilde Gregorius'a atfedilen bir başka eser daha mevcuttur. Gregorius'un I. Krallar Kitabı üzerine de çalışma yaptığı ve *Commentarii in Librum I Regum* adlı bir eserinin olduğu ifade edilmektedir. Gregorius'un bu eseri yazarken Origen'in ilgili eserlerinin Latincesini okuduğunu ve bu metinlerden etkilendiği düşünülmektedir. Bu düşüncenin arkasındaki gerekçe ise iki eser arasındaki kelime benzerlikleridir. (Meyvaert, 1968, s. 220) Ancak araştırmacılar bu eserin Gregorius'a ait olamayacağını çünkü diğer eserleri ile kıyaslandığında dil ve üslup

açısından tamamen farklı olduğunu dile getirmektedirler. (Leyser, 2000, s. 138) Nitekim 1996 yılında yayımladığı bir makalede Adalbert de Vogüé (ö. 2011) bu eserin XII. yy'da Cava'lı Peter (ö. 1123) isimli İtalyan bir din adamı tarafından yazıldığını ortaya koymuştur. (DelCogliano, 2012, s. 34)

İKİNCİ BÖLÜM

HIRİSTİYAN İLAHİYATI VE DİNİ HAYATA DAİR GÖRÜŞLERİ

1. Teolojik Görüşleri

1.1. Tanrı Hakkındaki Görüşleri ve Tanrı-Kilise İlişkisi

Kendisinin de mektuplarında sıklıkla ifade ettiği gibi Papa I. Gregorius'un konsillerde belirlenen Tanrı anlayışından farklı bir düşüncesi yoktur. Sıradan bir Katolik Hıristiyan gibi Tanrı'nın Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'tan oluşan üçlü birliğine, Baba ile Oğul İsa'nın bir ve aynı özden olduğuna iman etmektedir. Gregorius'un Tanrı anlayışı ile ilgili üzerinde durulması gereken husus Tanrı'nın hangi özelliklerini ön plana çıkardığı, neden böyle bir tercihte bulunduğu ve bu tercihlerin Tanrı-Kilise ilişkisinin şekillenmesinde nasıl bir rol oynadığının ortaya koyulmasıdır.

Gregorius'a göre her şeyi yaratan Tanrı, her zaman her yerdedir, varlığı ve bilgisiyle her şeyi kuşatmaktadır. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 565, 1143) Bununla birlikte Gregorius aslında insanın Tanrı'nın mahiyeti hakkında konuşmasının mümkün olmadığını da ifade etmektedir. Çünkü O sonsuz bir enginliğe sahiptir. İnsan aklının sınırlılığı bu enginliği algılamak ve Tanrı'yı tanımak için yeterli değildir. Bundan dolayı bu sonsuz enginlik, insan tabiatına bürünerek kendini insanlara tanıtmış ve insan ancak bu sayede Tanrı'yı tanıma fırsatını yakalamıştır. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 439) Gregorius'a göre Tanrı'nın tanınması oldukça önemlidir. Çünkü Tanrı'yı tanımadan O'nu sevmek ve O'na ulaşmak mümkün değildir. (Gregorius Magnus, 1878a, s. 1129; 1902, s. 1137) Vaazlarından birinde bu düşüncesini "*Quis enim amare valeat quod ignorat?*" (*Kim tanımadığı bir şeyi tutkuyla sevebilir ki?*) sorusuyla veciz bir şekilde ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1878b, s. 1266) Gregorius'un burada "Tanrı'yı tanımak", "Tanrı'yı bilmek" gibi mistik ifadeler üzerinden yapmış olduğu dolaylı anlatım, aslında doğrudan doğruya İsa'nın enkarnasyonu ile ilgilidir. Bu söylemler aracılığıyla Papa, hem kendisinden önceki Kilise babalarının geleneğini devam ettirerek "Tanrı neden/nasıl insan oldu?" ve "İsa'nın tanrılığı" gibi problemlere cevap vermekte hem de ileride görüleceği üzere Roma Kilisesi'nin Petrus üzerinden inşa edilen otoritesi için zemin hazırlamaktadır.

Tanrı'yı bilmek ve O'nu sevmek arasında yakın bir bağlantı kuran Gregorius'a göre insanın Tanrı'ya duyduğu sevgi yalnızca söylemlerde ya da zihinde kendisi gösteren bir olgu

olarak sınırlanmamalıdır ve bu sevgi kendini iki şekilde göstermelidir. Birbirinden ayrılmaz iki parça olan Tanrı sevgisi ve komşu sevgisi bir arada olmadığı takdirde geri kalan eylemlerin bir anlamı yoktur. Her ne kadar Gregorius, Tanrı'yı tanımak, O'nu bilmek, O'nu sevmek gibi şeylerden bahsetse de asıl vurguyu "korku" üzerine yapmakta ve Tanrı sevgisinin kaynağı olarak korkuyu göstermektedir. Ona göre Tanrı sevgisi, korkudan doğmaktadır ve zaman içinde sevgiye evrilen bir duygudur. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 758, 780)

Gregorius'a göre kâinatta gerçekleşen bütün eylemlerin asıl faili Tanrı'dır. Buna insanların başına gelen kötülükler ve belalar da dahildir. Öyle ki İsa'nın ikinci gelişine kadar yeryüzü hakimiyetinin kendisinde olduğuna inanılan Şeytan'ın bile hiçbir gücü yoktur. O yalnızca aracıdır, Tanrı'nın celladı olarak görev yapmaktadır. Şeytan kötülüğü gerçekleştirmek için kendi iradesini kullanmaktadır. Bundan dolayı kötülük yapmak bizzat Şeytan'ın tercihidir. Ancak bu iradeyi hayata geçirme gücü ve izni Tanrı'dan gelmektedir. (Gregorius Magnus, 2014, s. 38 Liber I; 1902, s. 564) Böylece Gregorius asıl korkulması gereken kişinin Şeytan değil Tanrı olduğunu vurgulamaktadır.

Gregorius'un bu düşüncelerinin kaynağı Eyüp kitabıdır. Eyüp 1:6-12 ve 2:1-6'da geçen ifadelere göre Şeytan, ilahi varlıklarla birlikte Tanrı'nın huzuruna gelmektedir. Tanrı, Şeytan'a sorular sormakta ve Eyüp'ü övmektedir. Şeytan da bunun üzerine Tanrı'dan Eyüp'ü sınamasını istemektedir. Bu isteğin ardından Tanrı, Şeytan'a izin vererek onu Eyüp'ün üzerine belirli kısıtlamalarla göndermektedir. Gregorius'un bu ifadelere yorumu oldukça ilginçtir. Ona göre Tanrı, Eyüp'ün doğruluğu ve samimiyetinden emin olduğu için adeta Şeytan'ı kışkırtmıştır. Tabiatında yüksek oranda kıskançlık olduğunu bildiği Şeytan'a sıradan bir insan olan Eyüp'ü bu yüzden övmüştür. (Gregorius Magnus, 1902, s. 563) Tanrı ile Şeytan'ın nasıl konuştuklarına da değinen Gregorius, bu konuşmanın ses ya da bedensel herhangi bir araç vasıtasıyla gerçekleşmediğini ifade etmektedir. Gregorius özellikle meleklerin tefekkür benzeri bir metot aracılığıyla Tanrı ile iletişim kurduğunu dile getirmekte ancak konu ile ilgili ayrıntılı bilgiler vermemektedir. Kesin olan tek husus bu konuşmanın insanların bildiği biçimde olmadığıdır. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 559-560)

Bu noktada oldukça önemli ve Gregorius'un her fırsatta ele alarak vurguladığı bir mesele karşımıza çıkmaktadır: Tanrı'nın adaleti. Kutsal Kitap ifadelerinde görüldüğü gibi Tanrı ve Şeytan adeta Eyüp üzerinden iddiaya girmektedir. Dünya hayatında kötülüklerden uzak duran, Tanrı'dan korkan ve bizzat Tanrı tarafından övülen Eyüp'ün başına belalar gelecek

olması ve bu belalara Tanrı'nın izin vermesi ne tür bir adalettir? Gregorius'a göre bu durumda hiçbir adaletsizlik yoktur. Çünkü daha önce Eyüp'e bu kadar bolluk ve bereket veren Tanrı'nın verdiklerini geri alması adaletsizlik değildir. Tanrı'yı hoşnut eden yegâne hususun adalet olduğunu belirten Gregorius, Tanrı'nın hoşnutluğunun adalet ile aynı şey olduğunu dile getirmektedir. Dolayısıyla insanın katlandığı sıkıntı ve belalar aslında Tanrı'nın hoşnutluğu adına gerçekleşmektedir. Eğer insanın katlandığı bütün çileler Tanrı'nın hoşnutluğundan ibaret ise bütün bu acılar âdildir ve haklı bir acı karşısında şikâyet etmek Gregorius'a göre en büyük adaletsizliktir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 571)

Ayrıca Tanrı asla adaletsiz olmayacağı için O'nun eylemleri de her daim âdil olacaktır. Dolayısıyla bu eylemleri hiçbir şekilde sorgulamadan hürmet etmek gerekmektedir. Kişinin böyle bir sorgulama içine girmesi aslında Tanrı'ya karşı kibirlenmektir. Tanrı'nın eylemlerinin gerekçeleri bilinmediğinden dolayı yaşanan tüm sıkıntılara tevâzu ile boyun eğmek gereklidir. (Gregorius Magnus, 2014, s. 38 Liber IV; 1902, s. 871) Çünkü Tanrı'nın gizli eylemleri bulunmaktadır. İnsan aklı bu eylemleri anlamaya yetmez. Bu eylemlerin gerekçelerini araştırabilen kişilerin sayısı son derece azdır ve bu kişiler de araştırmalarının sonunda daima acziyetlerinin farkına varmaktadır. (Gregorius Magnus, 1902, s. 922) Bu ifadeler Gregorius'un zihin dünyasında Tanrı'ya teslimiyetin ne derece önemli olduğunu ve insanın aslında bir hiçlikten ibaret olduğu düşüncesinin en açık örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Günah ve belalar arasında oldukça yakın bir ilişki kuran Gregorius sıcak, soğuk, açlık, susuzluk gibi son derece sıradan durumlardan rahatsızlık duymayı, hastalıklara yakalanmayı ve bir gün ölecek olmayı günahın getirdiği belalar olarak değerlendirmektedir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 1033)

Bununla birlikte Gregorius, insanın başına gelen belaların üç nedeni olduğundan bahsetmektedir. Birinci neden, kişinin geçmişte işlediği günahları silmektir. İkinci neden, kişinin gelecekte işleyeceği günahların önünü kesmektir. Üçüncü neden ise Tanrı'nın yüceliğini ortaya koymak ve belalara uğrayan kişinin erdemlerini artırmaktır. Eyüp de üçüncü kategoride yer almaktadır. Gregorius'a göre başına gelen musibetler neticesinde Tanrı ile direkt konuşması maksadın gerçekleştiğini ve Eyüp'ün eskisinden daha erdemli bir hale ulaştığını kanıtlamaktadır. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 523, 601) Tanrı'nın Eyüp'le gerçekleştirdiği bu konuşmada da herhangi bir şekilde ses, heceler, kelimeler vb. yoktur. Tanrı'nın insan ile konuşması kalbe verilen ilham şeklinde gerçekleşmektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 447) Eyüp dosdoğru bir hayat sürmesine rağmen belalara karşı şükretmeyi öğrenmesi için rahatlık

ve bolluk içindeyken imtihana sokulmuştur. Şeytan bundan ötürü Tanrı'ya rahatlık içindeyken herkesin doğru olacağını, gerçek iyiliğin imtihan halinde ortaya çıkacağını söylemiş ve belalar için izin istemiştir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 520) Bu bağlamda şunu söylemek mümkündür: Gregorius'a göre Tanrı, Eyüp'ün daha iyi ve daha erdemli olmasını arzulamakta ve bundan hoşnut olmaktadır. Bunun gerçekleşmesi için de Şeytan'ı kışkırtarak Eyüp'ün üzerine salmıştır. Dolayısıyla Eyüp'ün başına gelen belalara sabredeceğini bilen Tanrı adaletli bir iş yapmış ve kendi hoşnutluğuna (adaletine) uygun olarak Eyüp'ü daha erdemli bir hale getirmiştir.

Gregorius, Tanrı'nın her zaman âdil oluşuna vurgu yaptığı gibi tabiatı gereği Tanrı'nın asla kötülüğü yaratmadığını da ifade etmektedir. Tanrı insanlar için iyi olan şeyleri belalara dönüştürmekte ve kötülüğü yaratmış gibi göstermektedir. Örneğin zehir insan için ölüm anlamına gelse de yılan için hayatı ifade etmektedir. Dolayısıyla insan kendi açısından baktığı için belayı kötülük olarak görmektedir. Gregorius'a göre aslında belalar, günah işleyerek Tanrı'dan uzaklaşan insanın yeniden Tanrı ile yakınlaşma fırsatıdır. Bu durumun farkında olan tevâzu sahibi kişi asla isyan etmez. (Gregorius Magnus, 1902, s. 607-608) Gregorius bu farkındalığı "Tanrı'nın bilge aptallığı" (*sapientem Dei stultitiam*) olarak isimlendirmektedir. Böyle bir kişi dünyanın aptalca bilgeliğini terk ederek Tanrı'nın bilge aptallığına yönelir ve Eyüp'ün yaptığı gibi dünyayı ve onun nimetlerini kalbinde küçümser. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 795, 1036)

İnsanın başına gelen bela ve musibetleri lütuf olarak değerlendiren Gregorius'a göre bu belalar Eyüp'te olduğu gibi bazı insanlar için erdemin ve kurtuluşun bir aracıdır. (Gregorius Magnus, 1902, s. 687) Aynı zamanda belalar Gregorius tarafından Tanrı'nın tezahürü olarak da değerlendirilmektedir. Eğer Tanrı bu belaları insanlara göndermemiş olsa hiç kimse Tanrı'nın dünya ile ilgilendiğine inanmayacaktır. Tanrı bazen kötülüğü cezasız bırakmadığını göstermek adına günahkâr kişiyi cezalandırmakta bazen de sabır göstererek, iyilere nasıl bir yargı ile karşılaşacakları konusunda mesaj vermektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 371; 1902, s. 698) Gregorius Tanrı'nın belaları gönderirken iki yöntemi kullandığından bahsetmektedir. İlkinde Tanrı kişiye bedensel rahatsızlıklar vererek Tanrı korkusu aracılığıyla kişinin kalbindeki katılığı yok etmektedir. İkinci yöntemde ise Tanrı direkt olarak kişinin kalbini hedef almakta ve manevi yaralar açmaktadır. Ancak bu yaralama elbette iyileştirmek amacıyla yapılmaktadır. (Gregorius Magnus, 1902, s. 752)

Gregorius'a göre iyi insanların bu dünyada azap görmeleri ebedî cehennemden kurtulmaları; kötülerin rahatlık içinde yaşaması ise cehennemde daha şiddetli azap görmeleri için olabilir. Ancak tam tersi bir durum olması da mümkündür. İyiler bu dünyada rahat ederken kötüler cezalandırılabilir. Bundan dolayı iyi insanlar bu dünyada rahat ettiklerinde şüpheye kapılıp korkarlar. Emeklerinin karşılığını bu dünyada aldıkları takdirde ahirette Tanrı'nın yargılamasına maruz kalmaktan çekinmektedirler. (Gregorius Magnus, 1902, s. 679-680) Çünkü Tanrı'nın bu dünyadaki azabı ya ahiretteki azabın başlangıcı yahut işlenen günahların kefaretidir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 897) İyilerin bu dünyada azap görmelerinin bir başka nedeni de örneklik oluşturmaktır. İnsanlar iyilerin çektikleri azaba bakarak kötülerin cehennemde ne kadar büyük acılara maruz kalacaklarını tahmin edebilirler. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 690-691) Gregorius'un dünyada yaşanan acılar ve belalar üzerine yaptığı vurgu ve bu acıları kurtuluş için oldukça önemli görmesi Hıristiyan geleneğinde sonraki dönemler için önemli bir miras haline dönüşmüştür. (Straw, 2013, s. 197)

Gregorius, Tanrı'nın insanların eylemlerini her şeyi kuşatan bilgisiyle çağlar öncesinden öngördüğünü, yaşanacak olayların bu şekilde gerçekleşmesine izin verdiğini ve özellikle de insan hayatının süresinin kesin olarak tayin edildiğini ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 985-986, 1127) Ayrıca Tanrı'nın tabiatının değişmeyeceği gibi iradesinin ve düşüncelerinin de asla değişmeyeceğini söylemektedir. Öyle ki dua aracılığıyla akışı değişmiş gibi görünen olaylarda bile aslında Tanrı'nın en baştaki isteği gerçekleşmektedir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 1144) Bu noktadan bakıldığında insanın eylemlerinde hiçbir sorumluluğu yokmuş gibi görünmektedir. Ancak Gregorius yapılan iyiliklerde hem Tanrı'ya hem de insana pay vermektedir. Önce Tanrı lütufta bulunarak insana yol göstermektedir. Bu lütfun ardından insan özgür iradesini kullanarak iyiliği gerçekleştirmektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 699) Aynı durumu kötülük için de düşünmek mümkündür. Tanrı, insanı ayartması için Şeytan'a izin vermektedir. İnsan da özgür iradesi ile bu ayartmalara karşı koymayı ya da onlara uymayı tercih etmektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 40) Görüldüğü gibi söz konusu kötülük olduğunda Tanrı ile insan arasına Şeytan yerleştirilmektedir. Her ne kadar Gregorius, belaların yalnızca insanın bakış açısına göre kötücül olduğunu söylese de kötülüğün kaynağını tespit etmeye sıra geldiğinde doğrudan Tanrı'yı gösterememektedir. Çünkü ona göre Tanrı'nın kötülükle bizâtihi bağlantısının olması kabul edilebilir bir durum değildir.

Papa I. Gregorius'un Tanrı ile ilgili ön plana çıkardığı en önemli mesele Tanrı'nın yargısı, cezalandırması ve yargılamasında ne kadar katı olduğudur. Ona göre Tanrı küçük

günahları bile cezalandırmadan bırakmaz ve daha büyük günahlara karşı daha büyük cezalar vermek için kendini ciddiyetle hazırlar. (Gregorius Magnus, 1902, s. 933) Çünkü Tanrı'nın katılığı günahların cezasız kalmasına izin vermemektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, ss. 370-371) Gregorius tarafından "Adil Yargıç" olarak nitelenen Tanrı herhangi bir hüküm verdiğinde artık bu hükümden geri dönüş bulunmamaktadır. (Gregorius Magnus, 1902, s. 959) Burada yeri gelmişken Gregorius'un günahla ilgili söylemlerini de aktarmak gerekir. Gregorius günahın üç sebepten işlendiğini söylemektedir; Cehalet, zayıflık ve irade. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 339) Cehalet ile kastedilen durum açıktır. Kişinin bilgisizliğinden ötürü dini kurallara aykırı bir davranışta bulunması son derece mümkün ve normaldir. Zayıflıkla kastedilen şey ise insanın bedensel arzularına yenik düşerek günah işlemesidir. İrade ise kişinin kasıtlı olarak kötülük yapmak amacıyla günah işlemesidir. Günahın kategorisine göre cezası da şiddetlenmektedir. Gregorius cezalandırma konusunda oldukça katı hatta neredeyse zalim bir Tanrı portresi çizmektedir. Çünkü ona göre cehalet yoluyla günah işlemek bile Tanrı'nın gazabını hak etmek anlamına gelmektedir. Kişinin iyi olanı bilmesine rağmen günah işlemesi ise Tanrı'yı kışkırtmak, O'na meydan okumak demektir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 384) Ayrıca Tanrı'nın yalnızca eylemdeki kötülüğü değil düşüncelerdeki kötülüğü de dikkate aldığını unutmamak gerekmektedir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 1006)

Gregorius'a göre günah işlemenin kalpte ve fiilde dört aşaması bulunmaktadır. Kalpteki aşamalar telkin (*suggestio*), zevk (*delectatio*), rıza (*consensus*) ve savunma cesaretidir (*defensionis audacia*). Telkin şeytandan, zevk bedenden, rıza ruhtan, savunma cesareti de gururdan kaynaklanmaktadır. İlk günahın oluşumu da aynen bu şekilde gerçekleşmiştir. Yılan ayartmış, Havva zevk almış, Adem rıza göstermiş ve Tanrı tarafından sorgulandığı zaman günahını itiraf etmek yerine küstahça kendini savunmaya çalışmıştır. Aynı şekilde günah fiilen de dört aşamada işlenmektedir. Önce günah gizlice işlenir, ardından açıkça insanların gözü önünde utanmadan gerçekleştirilir, daha sonra bu durum alışkanlık haline dönüşür ve son olarak ya sahte bir umutla ya da umutsuzluğun getirdiği umursamazlık haliyle kişi tamamen günaha kapılır. (Gregorius Magnus, 1902, s. 661)

Yukarıda ifade edildiği üzere bu dünyadaki belaların lütuf amacıyla gerçekleşmesi gibi cezalandırma amacıyla gerçekleşmesi de mümkündür. Bundan dolayı kişi hangi koşulda olursa olsun Tanrı'dan korkmalıdır. (Gregorius Magnus, 1902, s. 688) İnsan iyi eylemlerde bulunsa dahi sonunun ne olacağını bilmesi mümkün değildir. Bu yüzden önemli olan tek şey Tanrı'nın yargılamasıdır. Dolayısıyla kişinin sürekli olarak hem iç dünyasındaki duygu ve düşüncelerini

hem de dış dünyadaki eylemlerini kontrol etmesi gerekmektedir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 690) Çünkü Tanrı yargıçlık konusunda korkunçtur ve O'nun yargısından dehşetle korkulması gerekmektedir. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 1042, 1082) Tanrı'dan korkulmadığı takdirde geri kalan eylemlerin hiçbir anlamı yoktur. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 495) Çünkü Mezmurlar 111:10'da ifade edildiği gibi "*Bilgeliğin temeli RAB korkusudur*" ve ancak Tanrı'dan korkan kişi O'na boyun eğmektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, ss. 104-105) Gregorius, insanların büyük çoğunluğunun başkasını sevdiği için değil Tanrı'dan korktukları için fakirlere yardım ettiğini ve iyi davranışlarda bulunduğunu dile getirmektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 124) Bu ifadelerden yola çıkarak Gregorius'a göre korkunun, motivasyon kaynağı olarak sevgiden öncelikli sırada bulunduğunu söylemek mümkündür. Aslında bu korkunun kaynağı da Gregorius için son derece nettir. Tanrı'nın işleri gizlidir ve insanın bu işleri anlaması mümkün değildir. O yüzden insan cehaletinin farkına varmalı ve bu cehaletten ötürü korkmalıdır. Tanrı'nın karşısında ne kadar aciz ve güçsüz bir varlık olduğunu idrak etmeli, kendine olan güvenini bir kenara bırakıp tamamen Tanrı'ya yönelerek ondan yardım istemeli ve O'na dua etmelidir. (Gregorius Magnus, 1878c, ss. 521-522)

Homiliae in Ezechielem'in beşinci vaazında Gregorius, Tanrı'nın tahtını taşıyan dört yaratıkla ilgili yaptığı tefsirlerden birinde bu varlıkların kurtuluşa eren Hıristiyanları temsil ettiğini dile getirmektedir. Bu yaratıkların kanatları ise kurtuluşa erenlerin özellikleridir. Bu özellikler sırasıyla sevgi (*amor*), ümit (*spes*), korku (*timor*) ve pişmanlıktan (*poenitentia*) oluşmaktadır. Gregorius'a göre Tanrı'ya duyulan sevgi ve O'na yakınlaşma ümidi sayesinde kişinin kalbi manevi olarak yükselişe geçmektedir. Ancak bu esnada geçmişte işlenen günahların akla gelmesi neticesinde bedeni bir korku kaplamakta ve kişi günahlarından ötürü pişmanlık içerisinde tövbe etmektedir. (Gregorius Magnus, 1878a, ss. 817-818) Her ne kadar Gregorius bu örnekle birlikte ruh-beden ikiliğine dikkat çekmek ve bedenin arzularından uzak durulması gerektiği mesajını vermeye çalışsa da kurtuluşa ermiş kişilerin özellikleri arasında korku ve pişmanlığı zikretmesi dikkat çekicidir. Bu ifadeler göstermektedir ki Gregorius'a göre Tanrı'dan korkmak ve günahlar için tövbe etmek, Tanrı'yı sevmekten önceliklidir ve kurtuluşun en önemli şartıdır. Çünkü kişinin Tanrı'ya doğru olan yolculuğu sevgi ve ümitle başlamakta ancak korku ve pişmanlıkla sona ermektedir. Sekizinci vaazın sonunda Hezekiel'in Tanrı'nın görkemini andıran olayı görmesinin ardından yüzüstü yere kapanmasını örnek olarak gösteren Gregorius, öncelikle sıradan bir insanın böyle bir tecrübe yaşaması mümkün olmadığı için, bu tecrübeye yaklaşmak amacıyla Kutsal Kitap üzerine yoğun bir tefekkürde bulunması gerektiğini ifade etmektedir. Bu tefekkürün ardından kişi Tanrı'nın kudreti karşısındaki

zayıflığını ve işlediği günahları düşünerek gözyaşları içinde yüzüstü yere kapanmalıdır. (Gregorius Magnus, 1878a, s. 869)

Şu ana kadar anlatılanlara bakıldığında Gregorius'un inandığı Tanrı'nın, insan ile son derece yakın ilişkilere sahip ve insan eylemlerinden etkilenen oldukça duygusal bir varlık olduğunu düşünmek mümkündür. Ancak Gregorius ilginç bir biçimde günahların Tanrı'yı incitmediğinden, iyiliklerin de O'na yardım etmediğinden bahsetmektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 357) Sonsuz iyiliğin kaynağı ve tabiatı itibariyle en mükemmel olduğuna inanılan bir varlığa, insanın iyiliklerinin yardım etmemesi oldukça anlaşılabilir bir durumdur. Ancak günahlar söz konusu olduğunda mesele biraz karışmaktadır. Çünkü akla gelen ilk soru şudur: Kendisini herhangi bir şekilde incitmeyen günahlar için Tanrı neden bu kadar şiddetli bir biçimde gazaplanmakta ve gerek bu dünyada gerekse ahirette insanları cezalandırmaktadır? Bu sorunun cevabı Gregorius'un zihninde önemli bir yer tutan Tanrı'nın adaleti düşüncesi ile ilgilidir. Tanrı adil olduğu için kendini hiçbir şekilde incitmeyen günahlara öfkelenmektedir. Günaha yani bir yanlışlığa öfkelenmediği takdirde Tanrı'nın doğruluğundan ve elbette adaletinden emin olmak mümkün değildir. Dolayısıyla bir anlamda Tanrı, Gregorius'a göre, iyiyi sevip ödüllendirmek, kötüyü ise öfkesiyle cezalandırmak zorundadır. Bu zorunluluk Tanrı'nın kendi tabiatından kaynaklanmaktadır.

Bununla birlikte Papa I. Gregorius'un Tanrı'nın şiddetli yargısına ve O'nun cezalandırmasına yaptığı vurgu daima ön plandadır. Ona göre Tanrı şu an işlenmekte olan günahları görmekte ancak kendisine edilen dualar neticesinde yatıştırılmakta ve böylece günahlara sabretmektedir. Çünkü bu günler O'nun tahammül günleridir. Tanrı bu günlerde herkesin tövbesini beklemektedir. Ancak Tanrı'nın öfke günü geldiğinde, son derece şiddetli bir biçimde gazabını gösterecektir. Gregorius bu ifadelerdeki korku ve şiddetin yetersiz olduğunu düşünmüş olmalı ki yargı günü geciktikçe şiddetin arttığını ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 1082, 1101) Gregorius'un Adil Yargıç'ı aynı zamanda (*aequissimus vindex in iuste*) "en âdil İntikamcı"dır. (Gregorius Magnus, 1902, s. 897) Tanrı yeri geldiğinde lanetlemektedir ancak bunu adaletinden ötürü yapmaktadır. İntikamını, adaletin tamlığı ve mükemmelliği içinde gerçekleştirmektedir. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 638-639) Mezmurlar 76:7'de yer alan "*Yalnız sensin korkulması gereken, Öfkelenince kim durabilir karşında?*" ifadelerinden yola çıkan Gregorius, insanın cennette günah işlemesi karşısında öfkelenen Tanrı'nın, insanın bedenini ölümlü kılmakla cezalandırdığını ve bugün dahi bu hükmünde en ufak bir değişiklik olmadığını dile getirerek Tanrı'nın öfkesinde ve

cezalandırmasında ne derece katı olduğunu vurgulamaktadır. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 980-981)

Gregorius, Tanrı'ya dair sevgi ve merhametle ilgili söylemlerde de bulunmaktadır ancak bu söylemler öfke, gazap, ceza, yargı gibi kavramların arasında kaybolmaktadır. Gregorius'a göre Tanrı, (*Culpa insequitur, et tamen peccantes protegit*) günahı yargılayıp cezalandırmakta ancak günahkârı korumakta ve ona merhamet etmektedir. Tanrı'nın öfkesini bir annenin öfkesine benzeten Gregorius, nasıl ki kendisini ölümcül bir tehlikeye atan çocuk annesi tarafından engelleniyor ve daha sonra büyük bir kızgınlıkla azarlanıyorsa; Tanrı'nın da günahkârlara aynı şekilde davrandığını ifade etmektedir. Annenin öfkesi nasıl ki sevgiden kaynaklanıyorsa Gregorius'a göre Tanrı'nın öfkesi ve cezalandırması da aynı şekilde sevgiden kaynaklanmaktadır. (Gregorius Magnus, 1878a, s. 795) Tanrı insanın belalarla sınanmasını istemektedir ancak merhametli olduğu için insana kaldırabileceğinden fazla yük yüklememektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 304) Tanrı'nın ne adaletsiz bir merhamet ne de merhametsiz bir adalet gösterdiğini (Gregorius Magnus, 1878c, s. 699) belirten Gregorius, Tanrı'nın bir kişiyi gerçekten adil olarak yargılasa, en erdemli insanlar dahil hiç kimsenin bu yargılamayı kaldıramayacağını ve lütfa erişemeyeceğini dile getirmektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 433, 1902, s. 793) Çünkü insanın iyi eylemleri günahın suçunu temizlemek için yeterli değildir. Yalnızca Tanrı'nın merhameti bu güce sahiptir ve zaten insanın gerçekleştirdiği iyi eylemleri de Tanrı'nın merhameti beslemektedir. İnsan ancak bu merhamet sayesinde iyi işler yapabilmektedir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 833) Bundan dolayı kişinin hiçbir zaman Tanrı'nın rahmet ve merhametinden ümidini kesmemesi gerekmektedir. Böyle bir davranış çok büyük bir kusurdur. Çünkü kişinin Tanrı'nın rahmetinden ümidini kesmesi artık bağışlanma talebi içinde olmadığı anlamına gelmektedir. Doğal olarak bu kişi tövbe etmekten ve dualarla Tanrı'ya yakarmaktan uzak kalacaktır. (Gregorius Magnus, 1844, ss. 266-267)

Gregorius, Tanrı'nın her şeyden çok kendisinin sevilmesini ve kendisine bu şekilde dua edilmesini istediğini dile getirmektedir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 1107) Buna karşılık Tanrı'nın insanlara gösterdiği sevgi ancak tahammül olarak adlandırılabilir. Çünkü Gregorius'a göre Tanrı sevgisini günahkârlara bahşettiği tövbe etme zamanı ve imkânı ile göstermektedir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 1127) Yukarıda bahsedildiği gibi kurtuluşa ermesini istediği insana sevgisinden ötürü sunduğu bir diğer imkân da bu dünyada kişiye belalar vererek günahlarından temizlenmesini sağlamaktır. Görüldüğü üzere Gregorius Tanrı'nın sevgisinden, affedici oluşundan, merhametinden, şefkatinden bahsetmemektedir. Herhangi bir şekilde

Tanrı'nın insana karşı şefkatle yaklaşıp en azından küçük günahlarını bir cezaya tabi tutmadan affedebileceğini düşünmemekte yahut düşünememektedir. Bu durum oldukça ilginçtir. Çünkü Gregorius bir yandan da insanın aciz bir varlık olduğunun son derece farkındadır. Tanrı, kendisini tefekkür etmeleri için iki tür olarak melekleri ve insanları yaratmıştır. Buna rağmen iki tür de gurura kapılıp günah işlemiştir. Gregorius günah işleyen meleklerin herhangi bir şekilde affının olmadığını belirtmektedir. Çünkü onlar Tanrı'nın saf olarak ruhtan yarattığı varlıklardır. Bundan dolayı tamamen bilinçli bir şekilde günah işleyerek Tanrı'ya isyan etmişlerdir. Ancak insanın affedilme şansı bulunmaktadır çünkü Tanrı insanı bedenle birlikte yaratmıştır. Bu yüzden insan zayıf ve aciz bir varlıktır. Melekler kendi kötülükleri nedeniyle günaha düşerken; insan, Şeytan'ın ayartmaları yahut bedenin arzuları nedeniyle günah işlemektedir. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 641-642, 900-901) Aynı şekilde Tanrı, insana ne olduğunu hatırlatması amacıyla Şeytan'ın ayartmalarına izin vermektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 283) Bütün bu farkındalığa rağmen karşılıksız bir af söz konusu değildir. Çünkü Gregorius'a göre günahtan ancak kefaretle kurtulmak mümkündür. (Gregorius Magnus, 1902, s. 1027)

Bu bağlamda tövbe etmek ve özellikle gözyaşı dökmek Gregorius açısından son derece önemlidir. I. Korintliler 11:31'de "*Kendimizi doğrulukla yargılasaydık, yargılanmazdık.*" ifadesi yer almaktadır. Gregorius'a göre bu ifade oldukça açıktır. Günahları için tövbe eden, gözyaşı döken kişinin günahları temizlenmekte, kalbinde güven duygusu oluşmakta ve başına gelen belaların sevincini yaşamaktadır. Yalnızca tövbe edip kendini yargılayanların günahları bağışlanmaktadır. Diğerleri Tanrı'nın katı yargısına mahkumdur. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 996, 1133) Gözyaşı yalnızca işlenmiş günahların kefareti değil gelecek günahların da önleyicisi konumundadır. Gregorius'a göre samimiyetle akıtılan gözyaşları, Şeytan'ın bütün akıl oyunlarını ve bedenin bütün arzularının alevini söndürmektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 718) Gregorius tövbenin değerini anlatmak için Luka 15:7'de yer alan "*Size şunu söyleyeyim, aynı şekilde gökte, tövbe eden tek bir günahkâr için, tövbeyi gereksinmeyen doksan dokuz doğru kişi için duyulandan daha büyük sevinç duyulacaktır.*" ifadesini aktarmaktadır. Çünkü tövbe aslında tevâzunun ve Tanrı'ya teslimiyetin sembolüdür. İnsanın acziyetinin, Tanrı'nın ise kudretinin göstergesidir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 617) İlk günah için söz konusu olan durum da tam olarak bundan ibarettir. Tanrı, Adem'e nerede olduğunu sorarak aslında işlediği günahtan haberi olduğunu bildirmekte ve bu şekilde bir soruyla ona itiraf şansı vererek merhamet göstermektedir. Ancak hem Adem hem Havva işledikleri günahın mahcubiyeti içinde af dilemek yerine bahaneler uydurarak kendilerini savunmaya ve Tanrı'ya karşı

kendilerini haklı çıkarmaya çalışmışlardır. Bu tavırlarından ötürü hem kendileri hem de soyları cezalandırılmıştır. (Gregorius Magnus, 1878c, ss. 230-231) Gregorius'a göre diğer günahların öyle ya da böyle bir kefareti olması gerektiği gibi şüphesiz bu günahın da bir kefareti olmak zorundadır.

Söz konusu kefaret olduğunda Hıristiyan inancına göre insanlık adına gerçekleştirilen en büyük kefaret Tanrı'nın Oğlu İsa'nın çarmıha gerilmesidir. Yukarıda ifade edildiği gibi Gregorius'a göre kişi ne kadar erdemli olursa olsun Tanrı tarafından katı bir şekilde yargılandığı takdirde O'nun gücü karşısında ezilmeye mahkumdur. Çünkü ilk günahla birlikte Tanrı'dan ciddi bir kopuş yaşanmıştır. Hıristiyan inancına göre Tanrı ile insan arasındaki bu aşırı mesafeyi İsa Mesih kapatmakta ve aracılık ederek iki tarafı yeniden bir araya getirmektedir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 1139) Daha önce kimsenin başaramadığı bu işi İsa gerçekleştirmiştir. Çünkü yalnızca tabiatı itibariyle temiz olan İsa, insanlığın içine düştüğü bu murdarlığı temizleyebilmektedir. İsa'nın temizliği ise insanın kirli tohumundan değil Kutsal Ruh ve Bakire Meryem'den temiz bir şekilde dünyaya gelmesinden kaynaklanmaktadır. (Gregorius Magnus, 1902, s. 986) Gregorius'a göre İsa, "*verus Lucifer*" (gerçek Işık Getiren)'dir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 524)

Gregorius için İsa öyle bir konumdadır ki onun yeryüzüne inmesinden önce hiç kimsenin kurtulması mümkün değildir. Kişi ne kadar iyi ve Tanrı'nın buyruklarına uygun bir hayat yaşamış olursa olsun cehenneme gidecektir. Bu noktada Gregorius ilginç bir bilgi vererek cehenneme giden iyi insanların orada azap görmediğini, herhangi bir sıkıntı yaşamadan İsa'nın gelişini beklediklerini ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, ss. 177-178) Geleneksel öğretide olduğu gibi Gregorius da İsa'nın bu dünyaya, yaşayan kusursuz bir örnek olma amacıyla geldiğini ifade etmektedir. İsa günahsız olduğu halde örneklik oluşturmak adına dünyadayken acı çekmiş, çarmıha gerilmiş ve günahkârlara kefaret olmuştur. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 576, 585, 613) Gregorius'a göre İsa çarmıha gerilmeden de insanlığı kurtarma gücüne sahiptir. Ancak O, merhamet erdeminin ne kadar önemli olduğunu göstermek adına bu duruma düşmeyi tercih etmiştir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 179)

Konunun girişinde dile getirildiği üzere Gregorius'un Tanrı ile ilgili inancı geleneksel Katolik inançtan farklı değildir. İsa ile Baba bir ve aynı özdendir. Kutsal Ruh daima aynı özde olan Baba ve Oğul'dan (*filioque*) gelmektedir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 599) Gregorius bu fikrini *Dialogi*'de ilginç bir şekilde temellendirmektedir. Yuhanna 16:7'de geçen "*Size gerçeği*

söylüyorum, benim gidişim sizin yararınızadır. Gitmezsem, Yardımcı (*Paracletus*) *size gelmez. Ama gidersem, O'nu size gönderirim."* ifadelerinden yola çıkan Gregorius, Kutsal Ruh'un insanlara gelişinde İsa'nın da payı olduğunu dile getirmektedir. (Gregorius Magnus, 2014, s. 54 Liber II) Vaazlarından birinde de aynı şekilde Yuhanna İncili'ne atıfta bulunarak 20:22'de yer alan ifadelerden Kutsal Ruh'u İsa'nın gönderdiğini ve Kutsal Ruh'un Baba ve Oğulla eşit/denk (*coaequalis*) olduklarını söylemektedir. (Gregorius Magnus, 1878b, s. 1198) Ayrıca Gregorius'a göre Elçilerin İşleri 2:1-4'te anlatıldığı üzere Kutsal Ruh'un yeryüzüne ateş olarak inmesinin nedeni de Tanrı'nın maddesiz, tanımlanamaz ve görülemez bir ateş olmasından kaynaklanmaktadır. Gregorius, Tanrı ile ilgili bu ifadelerini İbranilere Mektup'ta yer alan "*Çünkü Tanrımız yakıp yok eden bir ateştir*" cümlesine dayandırmaktadır. Tanrı ateştir çünkü günahın kirlerini yok etmektedir. Dünyaya bağlanarak aklını ve kalbini dondurmuş kişilere gönderdiği ateşle onları yeniden Tanrı'ya döndürmektedir. (Gregorius Magnus, 1878b, ss. 1222-1223)

Gregorius'un Oğul Tanrı ve İsa'ya dair yaptığı vurgu ise teolojiye dair geleneksel öğretide yer alan Tanrı'nın varlığı, mahiyeti vb. meselelerle ilgili değil Tanrı'nın yargısı üzerinedir. Yuhanna 5:22-23'te geçen "*Baba kimseyi yargılamaz, bütün yargılama işini Oğul'a vermiştir. Öyle ki, herkes Baba'yı onurlandırdığı gibi Oğul'u onurlandırsın. Oğul'u onurlandırmayan, O'nu gönderen Baba'yı onurlandıramaz.*" ifadelerinden yola çıkan Gregorius açıkça yargının İsa'ya bırakıldığını dile getirmektedir. İsa dünyada yaşadığı süre boyunca insanları nazik ve yumuşak bir tavırla uyarmış, onları Tanrı'nın Krallığı'na davet etmiştir. Ancak yumuşaklık konusunda ne derece ileri bir tavır sergilediyse yargı konusunda da aynı tavrı gösterecek ve son derece şiddetli yargılama yapacaktır. En ufak bir emri bile incelemeden geçmeyecektir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 239)

Papa I. Gregorius, aynı zamanda İsa Mesih ile Kilise'nin tek bir kişi (*una persona*) olduğunu ifade etmektedir. İsa, Kilise'nin başı, Kilise de İsa'nın bedenidir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 251) Bu bağlamda İsa ile Kilise arasında inanılmaz bir bağ bulunmaktadır; öyle ki birinin çektiği acıyı diğeri de hissetmektedir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 612) İsa ile Kilise'nin aslında tek kişi olduğu ve İsa'nın yargıç olduğu göz önüne alındığında karşımıza çıkan sonuç, Kilise'nin de İsa gibi yargıç olduğudur. Zira Gregorius da bu düşünceyi açıkça onaylamaktadır. Ona göre Kutsal Kilise hem bugün hem de kıyamet günü kötülük yapan günahkârları ve aptalca düşüncelere sahip olanları (bu ifade ile muhtemelen heretikler kastedilmektedir) yargılayacaktır. (Gregorius Magnus, 1902, s. 969)

Kıyamet gününde Kilise'nin yargılama gücünün olması başlangıçta kulağa mantıksız gelmektedir. Çünkü Kilise en nihayetinde insanlar tarafından yönetilen bir kurumdur. Ancak Gregorius'a göre bu dünyada geçici şeyleri bir kenara bırakıp ebedî gücün ihtişamına kavuşan kişiler, yarın kıyamet gününde Tanrı ile birlikte yargıçlık makamında bulunacaktır. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 162, 1902, s. 951) Dolayısıyla Gregorius için herhangi bir mantıksızlık söz konusu değildir. Gregorius, yargılama konusunda ilginç bir örnek vermektedir. Tanrı, Sodom ve Gomora'yı cezalandırırken, şehirde işlenen günahları bilmiyor gibi yapmış, böylece acele etmemeyi öğretmiş ve yargı konusunda kanıtlara başvurulması gerektiğini göstermiştir. Kutsal Kilise de aynen bu şekilde davranmakta, herhangi bir cezalandırmadan önce gerekli incelemeleri (*investigatio*) yapmaktadır. (Gregorius Magnus, 1878c, ss. 126-127) Oldukça açıktır ki Gregorius'un bu söylemlerindeki hedefi Kilise'nin yargılama konusunda Tanrı'yı örnek aldığını göstererek Kilise'yi haklı çıkarmak ve itaatsizliğe karşı verilen cezaları aklamaktır.

Gregorius'a göre Kutsal Kilise'nin öğütleri ve uyarıları sayesinde cemaatin düşünceleri düzenlenmekte ve olması gerektiği hale getirilmektedir. Ancak Kutsal Kilise sayesinde düzen sağlanmaktadır. (Gregorius Magnus, 1902, s. 595) Kilise, bilgeliğin otoritesi sayesinde şehvet düşkünleri, heretikler ve putperestlerle mücadele etmekte, onları bastırmaya çalışmaktadır. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 105) Ona göre Kilise'nin sahip olduğu otoritenin kaynağı ise Petrus'tur. Çünkü Kutsal Kilise, Petrus'a adanmıştır. (Gregorius Magnus, 1878b, s. 27; 1878a, ss. 1185-1186) Doğu Roma İmparatoru'nun ve Cermen kavimlerin krallarının piskopos atayıp çeşitli kiliseler kurduğu bir dönemde yaşayan Gregorius, farklı kiliseler olsa bile bunların hepsinin aslında tek bir Katolik Kilisesi oluşturduğunu ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, ss. 30-31)

Görüldüğü üzere Gregorius Magnus, Tanrı'nın otoritesini önce İsa'ya, İsa'dan da Petrus aracılığıyla Roma Kilisesi'ne aktarmaktadır. Bu aktarım için kilit nokta korku ve korkudan doğan otoritedir. Kısaca özetlemek gerekirse, Tanrı'nın eylemleri gizlidir ve insan idrakini aşmaktadır. Bundan dolayı insan ne kadar erdemli olursa olsun asla kendi düşüncelerine ve eylemlerine güvenmemeli, daima Tanrı'nın yargısından korkmalı ve tevâzu içinde O'na boyun eğmelidir. Kutsal Kitap'ta ifade edildiği gibi Tanrı, yargılama otoritesini İsa'ya bırakmıştır. İsa da Kilise ile bir ve tek kişi olduğu için aynı otoriteye Kilise de sahiptir. Kilise'nin bu otoriteyi elde etmesini sağlayan kişi ise tüm kiliselerin ve Hıristiyanların yöneticisi olduğu iddia edilen Havari Petrus'tur. Roma Katolik Kilisesi'ni kuran Petrus'un otoritesi nesiller boyunca

aktarılmaktadır. Dolayısıyla Hıristiyan dünyasının saygı göstererek otoritesine boyun eğmesi gereken makam Roma piskoposluk makamıdır. Çünkü bu makam Gregorius'un düşüncesine göre Petrus'un vasıtasıyla Tanrı'nın otoritesine sahiptir.

1.2. Papalığın İnşasında Petrus

Roma Kilisesi'nin üstünlüğü ve Havari Petrus'un otoritesine yapılan vurgu Papa I. Gregorius ile başlamış bir durum değildir. Kiliseler arasındaki üstünlük problemi Hıristiyanlığın erken dönemlerinden itibaren tartışılan bir meseledir. Havarilerin ölümünün ardından ilk etapta heyetler tarafından yönetilen kiliseler, II. yüzyılın ortalarından itibaren tek bir kişi tarafından idare edilmeye başlanmıştır. Bununla birlikte bu dönemde kiliseler arasında herhangi bir hiyerarşi bulunmamaktadır. Zaman içerisinde büyük şehirlerde bulunan kiliseler ile taşradakiler arasında bir farklılaşma gerçekleşmiş ve İmparatorluk merkezlerindeki kiliselerin üstünlüğü söz konusu olmuştur. I. İznik Konsili'nde (325) Roma, İskenderiye ve Antakya kiliselerinin diğer kiliselere göre öncelikli olduğunun tasdik edilmesi, bu durumun en açık örneğidir. (Çoban, 2020, s. 35) Bu yıllarda Roma Kilisesi'nin üstünlüğüne dair herhangi bir tartışma ve papaların bu konu hakkında herhangi bir iddiaları bulunmamaktadır. Böyle bir tartışmanın yaşanmamasındaki en önemli faktör ise hem Batı'da hem de Doğu'da imparatorluğun otoritesinin güçlü bir şekilde devam etmesidir. İmparatorluk tarafından henüz *religio licita* (meşru din) ilan edilen Hıristiyanlığın, imparatorluk içinde siyasi problem yaratacak tartışmalara girmek için yeterli gücü ve özgüveni bulunmamaktadır.

Kiliseler arasındaki üstünlük tartışmasının başlangıcı I. Constantinopolis Konsili (381) ile olmuştur. Bu konsilde Constantinopolis Kilisesi; Roma, İskenderiye ve Antakya ile aynı statüye çıkarılmış ve onursal açıdan Yeni Roma'nın (Constantinopolis) Eski Roma'dan (Batı Roma) sonra geldiği belirtilmiştir. Ayrıca yapılan sıralamada Constantinopolis, Roma'dan sonra zikredilerek İskenderiye ve Antakya kiliselerinden üstün olduğu mesajı verilmiştir. Roma Kilisesi'nin hiyerarşide birinci sırada bulunmasının nedeni imparatorluk merkezi olmasıdır. Bu durumun teolojik dayanağı olarak da Petrus ve Pavlus'un Roma ile bağlantısı gösterilmektedir. Teolojik gerekçe bir kenara bırakıldığında İmparatorluğun yeni başkenti olan Constantinopolis'in kilise hiyerarşisinde üst sıralara çıkarılması hatta birinci yapılmak istenmesi, imparatorluk açısından oldukça anlaşılır bir durumdur. Ancak bu durum Roma Kilisesi tarafından kabul edilebilir değildir. Konsilin ardından Papa I. Damasus (ö. 384) 382

yılında bir sinod toplayarak Papalığı "Apostolik Makam" (*Sedes Apostolicos*) ilan etmiş ve bu makamın Petrus ile Pavlus'a dayandığı fikri vurgulanmıştır. (Çoban, 2020, ss. 49-50)

Papa I. Damasus'un attığı adım kendisinden sonra gelen papalar tarafından takip edilse de Roma Kilisesi'nin üstünlüğü ve Papalığın otoritesi hususunda önemli bir gelişme yaşanmamıştır. Bu konuda ilk gerçek adımı atan kişi Gregorius ile birlikte *"Magnus*" sıfatını paylaşan Papa I. Leo (ö. 461) olmuştur. Leo'nun selefleri, Roma Kilisesi'nin otoritesi ve üstünlüğü fikrine dayanak olarak Petrus'un şehit edilerek Roma'da defnedilmesini göstermekte ve Petrus'un reliklerini ön plana çıkarmaktadır. Leo ise doğrudan Havari Petrus'un kendisini Papalık makamının otoritesi olarak göstermiştir. Leo, Roma piskoposunu her anlamda Petrus'un vârisi olarak kabul etmektedir. Bu verâset aracılığıyla Roma yasalarına göre Petrus'un sahip olduğu bütün haklar, ayrıcalıklar ve üstlendiği görevler, Roma piskoposuna yani Papa I. Leo'ya aittir. Bu noktadan itibaren Leo'nun halefleri kendilerini Petrus'a çok daha yakın hissetmiş ve bu vesileyle kendilerini diğer kiliselerin piskoposlarından daha üstün olarak görmüştür. (McBrien, 2000, ss. 135-136) Papalığın otoritesini Petrus üzerinden inşa etmeye çalışan Leo, bütün söylemlerini ve faaliyetlerini Petrus-Roma Piskoposluğu özdeşleştirmesi üzerinden yürüterek hem teoride hem de pratikte Hıristiyan Roma'nın merkezini Aziz Petrus Kilisesi'ne çekmeye gayret etmiştir. (Salzman, 2013, ss. 210-211)

Papa I. Leo'nun Petrus'un otoritesi ve diğer havarilere üstünlüğüyle ilgili en temel argümanı -Gregorius'ta olduğu gibi- Matta 16:13-20'de yer alan anlatıdır. Bu anlatıdan hareketle Leo, Kilise'nin kurulduğu temellerin Petrus'un inancı ve iradesi olduğunu, Kilise'nin yöneticiliğinin ebediyen Petrus'a verildiğini ve Petrus'un da bu görevi ilk günkü gibi sürdürmeye devam ederek Kilise'yi himaye ettiğini ifade etmektedir. Bu noktada Kilise'yi doğrudan Petrus'un üzerine inşa eden Leo, bir adım daha ileri giderek Roma piskoposunun yaptığı işlerde Petrus'un himayesinin olduğunu vurgulamaktadır. Böylece papanın aldığı kararların arkasına otorite olarak Petrus yerleştirilmektedir. Çünkü Petrus'un gözetimi ve himayesi Kilise üzerinde hala devam etmektedir. Dolayısıyla Roma piskoposunun aldığı herhangi bir kararın Petrus'un iradesinin aksine olması mümkün değildir. Bu vesileyle Leo, teolojik açıdan Papalığa inanılmaz bir güç kazandırmıştır. Çünkü bu noktadan itibaren papaya karşı çıkmak Petrus'a karşı çıkmak; Petrus'a karşı çıkmak da İsa'ya ve dolayısıyla Tanrı'ya isyan etmek anlamına gelecektir. (Dinleyici, 2022, ss. 725-726) Leo'nun geliştirdiği bu söylem yalnızca teoride kalmamış Chalcedon Konsili'nde (451) Constantinopolis Kilisesi'nin, kilise hiyerarşisi içinde ikinci sıraya yükseltilmesi talebi söz konusu olduğunda pratiğe de

dökülmüştür. Bu hususta hem din adamları hem de Doğu Roma İmparatoru tarafından baskı yapılmasına rağmen Leo, Petrus'un otoritesini ve havari olarak üstünlüğünü öne sürerek Roma, İskenderiye ve Antakya kiliselerinin pozisyonunu savunmuştur. (Dinleyici, 2022, ss. 736-737)

Papa I. Leo'nun Roma Kilisesi'nin üstünlüğü ve Petrus'un otoritesiyle ilgili yaptığı vurgu Batı Roma'nın 476 yılında yıkılmasıyla birlikte fiilen son bulmuştur. Leo'nun halefleri kendi otoritelerini Petrus'a dayandırmaya devam etse de imparatorluğun yıkılmasının ardından meydana gelen kaos, kiliseyi de ciddi anlamda etkilemiş ve Leo ile gerçek anlamda tesis edilmeye başlayan Roma Kilisesi'nin üstünlüğü fikri hayata geçemeden son bulmuştur. Önce Papa I. Damasus ardından Papa I. Leo'nun ektiği tohumlar yaklaşık 150 yıl sonra yeşermeye başlamış ve Papa I. Gregorius, Petrus'un otoritesi üzerinden Roma Kilisesi'nin üstünlüğü fikrini yeniden kurumsal olarak hayata geçirmeye başlamıştır.

Görüldüğü üzere Roma Kilise'nin üstünlüğü ve Papalığın otoritesine dair iddiaların arkasındaki esas gerekçe dini değil siyasidir. Bu bağlamda Gregorius'un atmış olduğu siyasi adımlar oldukça önemlidir. Bundan dolayı, Papa'nın adımları izleyebilmek amacıyla çalışmanın birinci bölümünde Doğu Roma İmparatorluğu ve Constantinopolis Kilisesi ile kurduğu ilişkiler ele alınırken kısaca değinilen üç temel mesele aktarılacak ve bu konularda Gregorius'un Petrus'a dair yaptığı vurgulara dikkat çekilecektir.

Papa I. Gregorius'u İmparator Mauricius'la karşı karşıya getiren önemli meselelerden biri Salona piskoposunun seçimi ile ilgili olmuştur. Mektuplardan anlaşıldığı kadarıyla bu mesele Gregorius'u ciddi anlamda meşgul etmiştir. Diyakoz yardımcısı Antoninus'a gönderdiği mektupta Salona piskoposunun ölüm haberini aldığını belirten Gregorius, şehirdeki din adamlarının ve halkın ortak rızasını almış bir kişinin belirlenmesi ve hemen ardından bu ismin Papalık otoritesiyle atanması için kendisine bildirilmesini istemektedir. Bu seçimle ilgili yaptığı ilk uyarı simoni veya herhangi bir kişinin himayesiyle bir seçim gerçekleşmemesi üzerinedir. Simoni ve himayeyle seçilen kişinin kiliseye değil belli kişilere hizmet edeceğini ifade eden Gregorius, bu konuda son derece hassas olunmasını istemektedir. Ayrıca Malchus isimli bir piskoposun Salona seçimlerine ve bu kilisenin iç işleri müdahale etmemesi konusunda kesin bir dille uyarılmasını ve uyarıyı dikkate almadığı takdirde cezalandırılacağının iletilmesini emretmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 620-622) Gregorius, Dalmatia (Dalmaçya) bölgesinin tüm piskoposlarına gönderdiği mektupta da piskoposluk seçimi ile ilgili uyarılarını oldukça sert bir biçimde gerçekleştirmektedir. Dalmatia piskoposlarının seküler endişeler

nedeniyle Tanrı'nın ve aklın yerine bir insanın isteğini gerçekleştirmeye çalıştıklarının haberini aldığını ifade eden Gregorius, havarilerin başı Aziz Petrus'un yetkisiyle Salona Piskoposu seçimlerine müdahale edilmesini ve kendi rızası dışında herhangi birinin piskopos olarak atanmasını kesin ve katı bir şekilde yasakladığını belirtmektedir. Ayrıca kendi istekleri ya da başkalarının zorlamasıyla böyle bir işe giriştikleri takdirde komünyon ayininden uzaklaştırılacakları konusunda da tehdit etmektedir. Mektuptan anlaşıldığı kadarı ile Gregorius, Honoratus isimli bir diyakozun piskoposluk görevine gelmesini istemektedir. Çünkü Honoratus'un bu makam için değersiz görüldüğü takdirde seçilmesi istenen alternatif kişinin hayatı ve yaptığı işlere dair bilginin kendisine ulaştırılmasını istemektedir. Diğer taraftan imparatorun atamak istediği kişinin ise Maximus isimli bir kişi olduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü Gregorius bu kişi hakkında pek çok kötü şeyin kendisine geldiğini ve değil piskoposluk makamı şu an içinde bulunduğu makamdan bile uzaklaştırılması gerektiğini ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 678)

Piskoposluk seçimi ile ilgili olayların giderek kızıştığı, Gregorius'un Maximus'a yazdığı mektupta net bir biçimde görülmektedir. Gregorius mektubun başında Maximus'u *praesumptor* kelimesi ile nitelemektedir. Kelimenin sözlükteki birinci karşılığı "bir makamı ele geçiren, hak iddia eden" gibi anlamlara gelirken; ikinci karşılığı "haddini bilmez, cüretkâr" gibi anlamlara gelmektedir. Gregorius daha mektubun başında açık bir şekilde muhatabının piskoposluk makamı için adaylığını kabul etmediğini göstermektedir. Gregorius, muhatabının piskopos olmaya uygun bir hayat hikâyesinin olmadığını ve kendisinin ismini daha önce hiç duymadığını ifade etmektedir. Bu konu ile ilgili çeşitli mektuplar yazmasına rağmen Maximus'un askeri bir güç tarafından bu makama getirilmeye çalışıldığının ve karşı çıkan papazların, diyakozların ve diğer din adamlarının dövüldüğüne dair haberler aldığını belirtmektedir. Daha önce verdiği emirlere karşı gelen kişilerin aforoz edildiğini dile getiren Gregorius, Maximus'a hiçbir şekilde piskoposluk makamına atanmadığını ve ne kendisinin ne de kendisini atayanların Gregorius'tan gelecek ikinci bir emre kadar herhangi bir kilise görevine yaklaşmasını yasaklamaktadır. Bu emre karşı geldikleri takdirde Tanrı'nın ve Aziz Petrus'un himayesinden kovulacaklarını (aforoz) ilan etmektedir. Ayrıca verilen cezanın diğer kiliselerin bu konu ile ilgili yaklaşımlarına örnek olacağını da eklemektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 689-690)

Gregorius'un bu meselede Petrus'a yaptığı vurgu dikkat çekici ve önemlidir. Neticede gücün ve otoritenin gerçek sahibi Tanrı'dır. Dolayısıyla Gregorius'un "Tanrı ve İsa Mesih'in

otoritesiyle" gibi bir ifade kullanması kulağa daha mantıklı gelmektedir. Ancak o İsa Mesih yerine Petrus'u koymaktadır. Çünkü İsa tüm Hıristiyanlığın başı olarak dini makamlar dışında İmparatorluk dahil herhangi bir seküler makamın da otorite devşirebileceği bir konumda bulunmaktadır. Özellikle Pavlus'un mektuplarında dünyevi otoriteye itaat edilmesi gerektiğiyle ilgili ifadelerden yola çıkarak; tıpkı Petrus gibi bir havari kabul edilen Pavlus üzerinden İsa'nın otoritesine ulaşılabilir ve hangi dini makamda bulunursa bulunsun kişinin dünyevi otoriteye itaat etmesi gerektiği fikri savunulabilir. Buna karşın Petrus doğrudan Roma Kilisesi ile bağlantılıdır. Bu noktada Gregorius'un Petrus'u devamlı olarak "*princeps apostolorum*" (havarilerin başı) şeklinde nitelemesi de anlam kazanmaktadır. Çünkü başta Constantinopolis olmak üzere dört tane daha Apostolik Kilise bulunmakta ve özellikle Pavlus gibi otorite sahibi olan başka havariler bulunmaktadır. Gregorius kullandığı bu ifade ile Petrus'u diğer bütün havarilerin ve otoritelerin üzerinde konumlandırmaktadır. Dolayısıyla dini bir meselede yetkili tek makamın Roma Kilisesi olduğunu güçlü bir biçimde vurgulamaktadır.

Maximus'un piskoposluk makamına getirilmesi konusunda elinden fazla bir şey gelmeyen Gregorius meseleyi Constantinopolis'e taşımıştır. Ancak buradaki muhatabı imparator değil imparatoriçedir. Yazdığı mektupta çeşitli meselelere değindikten sonra kendisinden habersiz Salona'ya bir piskopos atandığını ve bu piskoposun yaptığı yanlışları ifade etmektedir. Böyle bir atamanın daha önce gerçekleşmediğini belirten Gregorius, bu kişiyi Roma'ya çağırmasına rağmen kendisini küçümseyerek gelmediğini belirtmektedir. Roma'ya gelmeyi biraz daha geciktirdiği takdirde kendisine en katı cezaları vereceğini de ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 750) Maximus piskopos olarak atandıktan sonra Gregorius'un gönderdiği mektuplar da günümüze ulaşmıştır. İlk mektupta kısa ve net bir şekilde Maximus'un piskoposluk makamına gelişi ile ilgili başta simoni olmak üzere çeşitli suçlamalar bulunduğunu dile getirmekte ve bu suçlamaların incelenmesi için kendisinin bir an önce Roma'ya gelmesini istemektedir. Bu hususta gecikmeye devam ettiği müddetçe kendisi hakkında verilecek olan kararın sertleşeceğini de ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 796)

Gönderdiği ikinci mektuptan anlaşıldığı kadarı ile Maximus kendisine gelen mektubu görmezden gelmiş ve uzun zaman geçmesine rağmen Roma'ya gitmek konusunda herhangi bir adım atmamıştır. Yaptığı uzun girizgâhın ardından Gregorius, daha önce de uyarılarda bulunmasına rağmen herhangi bir değişiklik olmadığını belirterek Maximus'u kilise ayinlerini gerçekleştirmeye cüret etmemesi konusunda tekrar uyarmaktadır. Kendisi hakkındaki iddiaların

mahkemeden geçerek kesinleşmemiş olmasına rağmen sırf içinde bulunduğu gurur günahı nedeniyle kendisini komünyon ayininden mahrum bıraktığını ilan etmektedir. Mektubun sonunda piskopos Paulinus ve Salona Kilisesi Başdiyakozu Honoratus'a yaptığı baskıları da sonlandırmasını istemektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 815-817)

Gregorius meseleye dahil olmaları için Salona bölgesindeki din adamlarına ve soylulara da ortak bir mektup yazmıştır. Bu mektupta kendisinin Maximus'a şahsi hiçbir kin ve nefreti olmadığını ancak kendisi hakkındaki başta rüşvet vererek seçildiği iddiası olmak üzere diğer iddiaların detaylı bir şekilde incelenmesi için kendisini Roma'ya çağırdığını belirtmekte ancak gururu nedeniyle Roma'ya gelmediğini ifade etmektedir. Maximus'un Roma'ya gelmesi hususunda kendisine ısrar edilmesini istemektedir. Gregorius, yargılama sürecinin neticesinde adil ve Kutsal Kitap'a uygun olan ne ise Tanrı'nın yardımıyla bizzat kendisinin karar vereceğini belirterek, muhataplarının kendisine güvenmesini talep etmektedir. Mektubun sonunda Apostolik makamın reddettiği kişinin insanlar tarafından da reddedilmesi gerektiğini belirten Gregorius, bu kişi yargı neticesinde aklanana kadar kendisi ile herhangi bir şekilde iletişime geçilmemesi gerektiğini de ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 817-818) Jadera bölgesinde (Bugün Hırvatistan sınırları içindeki bir şehir) Maximus ile iletişime geçen din adamları ve soylulara gönderdiği mektupta da Maximus hakkında aynı şeyleri dile getirmekte ve kiliseden uzaklaştırılmış bu adamla iletişime geçmemelerini istemektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 819-820)

Görüldüğü üzere Gregorius konu ile ilgisi bulunan herkese mektup göndererek yapılması ve yapılmaması gerekenleri açıklamaktadır. Ancak Gregorius, Maximus'u görevden azletme konusunda başarısız olmuştur. Castorius isimli bir devlet görevlisine (*notarius*) yazdığı mektupta, Ravenna'da bulunan Aziz Apollinaris'in (ö. 79) mezarında sorgulandığında simoni ve diğer suçlamalar hakkında masum olduğuna yemin ettiği ve itaatsizlik suçundan tövbe ettiği takdirde kendisinin affedileceğinden bahsetmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 1012) Anlaşıldığı kadarıyla Maximus, Ravenna'da bu yemini etmiştir. Çünkü Gregorius'un Maximus'a gönderdiği bir sonraki mektuba başlarken kendisine Salona Piskoposu unvanı ile hitap etmektedir. Maximus'un itaatsizlik suçundan ettiği tövbe nedeniyle kendisini affettiğini belirten Gregorius, ayrıca Ravenna valisi Callinicus'un, Maximus'a ılımlı davranılması hususunda ricada bulunduğunu da dile getirmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 1013) Maximus'a gönderilen bir başka mektupta ise meselenin tamamen çözüldüğü anlaşılmaktadır. Çünkü Gregorius, Maximus'a yalnızca törenlerde kullanılması amacıyla pallium gönderdiğini

ifade etmekte, palliumun ne anlama geldiğinden bahsetmekte ve diğer piskoposlara yaptığı gibi öğütler vermektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 1058-1059)

Burada zikredilen son mektuplardan anlaşıldığı kadarıyla İmparator ya da çevresi meseleye müdahale ederek Maximus'un piskoposluk makamında kalmasını sağlamış ve Gregorius'a karşı galip gelmiştir. Bu durumun birinci göstergesi Maximus'un Roma'da değil de Ravenna'da yargılanması, ikincisi ise Ravenna valisinin Gregorius'a bu konudaki ricasıdır. Maximus Roma'ya gelerek yargılandığı takdirde suçlu bulunmasa bile muhtemelen piskoposluk makamından azledilecektir. Çünkü Gregorius din adamlarının yaşantısı ile ilgili oldukça katı ve hassas bir tutuma sahiptir. Dolayısıyla kendisi hakkında simoni vb. iddialar bulunan bir adamı piskoposluk makamına uygun bulması mümkün değildir. Ancak bu noktada İmparatorluk devreye girerek mahkemeyi İtalya'da sözlerinin en çok geçtiği yer olan Ravenna'ya aldırmış olmalıdır ki valinin himayesi altında mesele halledilsin ve böylece Maximus piskoposluk makamında kalabilsin. Netice itibariyle Gregorius elinden gelen mücadeleyi vermesine rağmen dini bir makama siyasi otoritenin müdahalesini engelleyememiştir. Ancak bu konuda muhatabı imparator olmasına rağmen gösterdiği tavır ve dini meselelerde tek otoritenin Papalık olması gerektiği yönündeki söylemleri sonraki yüzyıllarda Roma Kilisesi'nin Doğu Roma İmparatorluğu'ndan kesin bir biçimde ayrılmasının temellerini oluşturmuştur.

Papa I. Gregorius'u, İmparator Mauricius ve Constantinopolis Kilisesi ile karşı karşıya getiren ve Papa'nın Petrus'un otoritesine vurgu yaptığı en önemli mesele Patrik Ioannes'in (ö. 595) kendisine ekümenik (evrensel) ünvanı vermesidir. "*Ieiunator*" (oruç tutan, perhizkâr) ismiyle nitelenen Ioannes 11 Nisan 582 tarihinde Constantinopolis piskoposluğuna atanmıştır. Bilindiği gibi İmparator Constantinus'un (ö. 337) Yeni Roma'yı (Constantinopolis) kurup başkent ilan etmesinin ardından bölgedeki kilisenin otoritesi de zaman içerisinde yükseltilmiştir. Bu duruma karşı çıkanlar olmuşsa da imparatorluğun gücü neticesinde Constantinopolis Kilisesi'nin yükselişi engellenememiştir. Şehrin ve kilisenin otoritesinin yükselmesi hususunda atılan adımlardan belki de en önemlisi İmparator Iustinianus'un (ö. 565) tüm devlet kurumlarını resmi olarak Constantinopolis'e taşıması olmuştur. Dönemin şartlarına göre muazzam bir büyüklüğe ve güzelliğe sahip olan Ayasofya Kilisesi'nin inşasıyla birlikte Yeni Roma'nın dinî sembolü de oldukça güçlü bir biçimde sahneye çıkmış ve şehrin yalnızca siyasi değil aynı zamanda dinî bir merkez haline gelmesi hedeflenmiştir. Böylece Roma Katolik Kilisesi'ne yeni bir rakip doğmuştur. Şehrin kuruluşundan itibaren Roma ve Constantinopolis

şehirleri arasındaki gerilim dinî alana da artık iyice yerleşmiştir. Bu tarihten itibaren Constantinopolis Patriği, Roma Piskoposu'nun; Ayasofya ise Aziz Petrus Kilisesi'nin rakibi olarak değerlendirilecektir. Nitekim bu rekabetin zaman içerisinde ne kadar nefret biriktirdiği 1204 yılında düzenlenen IV. Haçlı Seferi'nde Katoliklerin Ayasofya'ya yaptıkları ve tüm bu yapılan çirkin işlere Papalığın herhangi bir şekilde müdahale etmemesiyle ortaya çıkmıştır. (Taşpınar, 2020, s. 79) Ioannes bu makama geldikten sonra kısa süre içinde ekümenik unvanını kullanmaya başlamıştır. Papa II. Pelagius (ö. 589) bu duruma derhal karşı çıkmış ve diğer piskoposların haklarına gerçekleştirdiği saldırıdan ötürü kendisini aforoz etmekle tehdit etmiştir. Ancak Ioannes bu tehdide aldırmamış ve 587 yılında Ekümenik Patrik unvanıyla kendi adına konsey toplamıştır. Kullanılan bu unvan nedeniyle konseyin kararlarını reddeden Pelagius, Gregorius'un yerine Constantinopolis'e elçi olarak atanan başdiyakoz Laurentius'un (ö. t.y.) komünyon ayini sırasında Ioannes'e yardım etmesini yasaklamıştır. (Howorth, 1912, ss. 115-116)

Papa olduktan sonra Gregorius'un bu meseleye yaklaşımının son derece sert olduğu görülmektedir. Diğer meselelerde olduğu gibi problemle uzaktan yakından ilişkisi olduğunu düşündüğü herkese mektuplar göndermiş ve yeri geldiğinde sert bir üslup kullanmaktan çekinmemiştir. Constantinopolis'teki elçisi Sabinianus'a (ö. 606) gönderdiği mektupta Ioannes'in ikiyüzlülüğünden bahsetmekte ve imparatorun da bu adama katılarak kendisine Ioannes'le barışması için mektup gönderdiğinden bahsetmektedir. Gregorius böyle bir mektubun yazılmasına engel olmaya çalışmadığı için Sabinianus'u da azarlamaktadır. İmparatorun uyarısına itaat etmenin Ioannes'e itaat etmek anlamına geldiğini, Ioannes'in de tam da bu amaçla kurnaz bir şekilde imparatoru kandırdığını dile getiren Gregorius, verdiği haklı mücadeleden hiçbir şekilde geri adım atmayacağını ifade etmektedir. Gregorius ayrıca imparatorluk (Batı Roma) uğrunda altın, gümüş, köle, giysi gibi pek çok şey kaybettiklerini ancak bu iğrenç unvanı kabul etmenin imanı kaybetmekten başka bir şey olmadığını (*In isto enim scelesto vocabulo consentire, nihil est aliud quam fidem perdere*) ifade etmektedir. Sabinianus'un hiçbir şekilde bu adamla birlikte olmamasını ve havari Petrus'un yardımına inanarak hiçbir şeyden korkmamasını istemektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 743-744)

Bu mektupta Gregorius'un imparatorluğa yaptığı vurgu oldukça önemlidir. Çünkü bu vurgu açıkça göstermektedir ki bu unvan meselesi Gregorius için dini konularla ilgili olduğu kadar Eski Roma ve Yeni Roma arasındaki otorite ve üstünlük mücadelesi ile de ilgilidir. Batı Roma'nın yüzyıllar önce yıkıldığı düşünüldüğünde aslında meselenin Roma Kilisesi ile

Constantinopolis Kilisesi arasındaki otorite meselesi olduğu ortaya çıkmaktadır. Gregorius'a göre Roma Kilisesi'nin otoritesini kaybetmesi imanı kaybetmekle eşdeğerdir. Hıristiyan inancına göre iman, hayatın kaynağı ve işaretidir. Dolayısıyla imanın kaybedilmesinin ölümü getireceği açıktır. Mektuptaki ifadeler bu bağlamda değerlendirildiğinde Gregorius açısından Roma Kilisesi'nin varlığı ve otoritesi, Hıristiyanlığın en temel yapıtaşı olarak görülmektedir.

Gregorius, Constantinopolis Piskoposu Ioannes'e gönderdiği mektupta kendisinin bu kibirli ve aptalca unvandan (*superbi et stulti vocabili*) vazgeçmesini istemektedir. Evrensel tek piskoposluk düşüncesinin Kilise'nin huzurunu bozduğunu ifade eden Gregorius, ayrıca tek olma arzusunun şeytana ait olduğunu belirtmekte ve kendisine dayanak oluşturmak amacıyla Yeşaya Kitabı'ndan alıntı yapmaktadır. Evrensel kilisenin piskoposlarını cennetin yıldızlarına benzetmekte ve ekümeniklik iddiası ile kendisini diğer piskoposlardan üstün görmenin şeytanın tavrı ile özdeş olduğunu dile getirmektedir. Havarilerin birincisi Petrus'un, Pavlus'un, Andrea'nın, Yuhanna'nın her birinin ayrı ayrı cemaatlerin başkanlarından başka bir konumda olmadığını söylemekte ve yine de hepsinin tek bir baş altında olduğunu vurgulamaktadır. Gregorius, Ioannes'i ayartanların onun cemaatinden kişiler olduğunu söyleyerek kendisini bu ayartmalara karşı koyması hususunda uyarmaktadır. Çok kısa ve üstü kapalı bir biçimde bu unvanın 451 yılında yapılan Kadıköy Konsili'nde Roma Kilisesi'nin piskoposlarına teklif edildiğinden ancak onların tevâzu içinde bu teklifi reddettiğinden bahsetmektedir. Tanrı oğlu İsa Mesih'in ne kadar büyük bir tevâzuya sahip olduğunu ve hayatı boyunca bu şekilde yaşayarak sonunda kendini insanlık için feda ettiğinden bahseden Gregorius, insanın azap kaynağının şeytanın gururunda, kurtuluşun ise Tanrı'nın alçakgönüllülüğünde olduğuna işaret etmektedir. Oldukça uzun bir mektup yazan ve düşüncelerini Kutsal Kitap'tan alıntılarla destekleyen Gregorius, evrensel piskoposluk unvanını iğrenç bir gurur unvanı (*nefandem elationis vocabulum*) olarak nitelemekte ve diğer piskoposların kalplerini kırarak Kilise'nin bütünlüğünü bozacağını ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 738-743)

Bu mektupta Gregorius'un diplomasi gereği daha yumuşak bir üslup kullandığını söylemek mümkündür. Doğrudan muhatabına saldırmak yerine unvanın kötülüğünden, kilise içinde yaratacağı problemlerden bahsetmekte ve muhatabını gücendirmemek adına başka mektuplarda gördüğümüz gibi suçu başkalarına atmaktadır. Bunun dışında mektubun en dikkat çekici yeri havarilerin her birinin eşit olduğu ve yalnızca birbirinden farklı cemaatlerin liderleri olduklarına dair yapılan vurgudur. Gregorius'un bu söylemi başından sonuna kadar siyasidir. Çünkü kendisinin hem mektuplarında hem de eserlerinde Havari Petrus'un üstünlüğüne dair

son derece açık ifadeleri bulunmaktadır. Bu mektupta havarileri birbirine eşit göstermesinin nedeni muhatabını yumuşatarak ekümeniklik iddiasından vazgeçmesini sağlamaktır. Başka yerlerde yaptığı gibi burada da doğrudan Petrus'un üstünlüğünü savunarak rakibini kışkırtmak istemeyen Gregorius böyle bir yola başvurmuştur.

Gregorius bu mesele ile ilgili imparatora yazdığı mektupta önce imparatoru öven, ardından da Ioannes'in içi ile dışının bir olmadığından, dışı tuttuğu oruçlardan ne kadar perişansa içinin de o kadar gururla şiştiğini vurgulayan bir girizgahın ardından kullandığı ilk cümle şu şekildedir: "*Cunctis enim Evangelium scientibus liquet quod voce dominica soncto et omnium apostolorum Petro principi apostolo, totius Ecclesiae cura commissa est.*" (Müjde'yi bilen herkes için, Rab'bin sesiyle tüm Kilise'nin bakımının/idaresinin kutsal havari ve Havarilerin prensi Petrus'a verildiği açıktır.) Gregorius bu ifadelerin ardından Kutsal Kitap'tan kendi düşüncesini destekleyen deliller getirmektedir. Bütün bunlara rağmen Petrus'un evrensel piskopos gibi bir unvan peşinde olmadığına dikkat çeken Gregorius, Avrupa'nın her yerinde barbarların felaketleri, paganların yaptıkları ve çeşitli sıkıntılar devam ederken din adamlarının tevâzu ve gözyaşı içinde secdeye kapanarak Tanrı'ya yalvarması gerekirken kendileri için böyle kibirli unvanların peşinde koşmalarını kınamaktadır. Gregorius ayrıca Constantinopolis Kilisesi'nden eskiden beri heretik figürlerin çıktığına değinmekte ve birkaçının ismini vermektedir. Evrensel piskopos unvanının Kadıköy Konsili'nde Havarilerin prensi Petrus'un onuruna Roma piskoposuna teklif edildiğini ancak diğer piskoposların onuru kırılmasın diye bu teklifin reddedildiğini açıkça ifade etmektedir. Gregorius, bu durumun acilen düzeltilmesini, kendi isteğiyle bu unvandan vazgeçmediği takdirde yargılanmasını yahut bu unvanın imparatorluk aracılığıyla kendisinden alınmasını Mauricius'tan talep etmektedir. Çünkü Luka İncili 14:11 ve 18:14'te kendini yücelten herkesin alçaltılacağı ifade edilmektedir. Talebi karşılanmadığı takdirde bu olaya karşı duruşundan hiçbir şekilde vazgeçmeyeceğini belirten Gregorius, bu tavrı ile Yüce Tanrı'nın davasını savunduğunu dile getirmektedir. Ayrıca Gregorius kendisinin "gerçekten din adamlığına uygun yaşadıkları takdirde tüm din adamlarının hizmetkarı" (*Ego enim cunctorum sacerdotum servus sum, in quantum ipsi sacerdotaliter vivunt*) olduğunu da belirtmektedir. Mektubun sonunda ise kendisinin Ioannes'e de mektup yazdığını ve bu mektuptaki tavsiyeleri dinlemesini umduğunu ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 744-748)

Bu mektupta Gregorius'un yaptığı vurgular dikkat çekicidir. İlk olarak son derece açık ve net bir biçimde bütün Hıristiyanların yönetiminin Petrus'a bırakıldığını vurgulamaktadır. Bu

vurguyu yaparken de "*Müjde'yi (İncil) bilen herkes için*" ifadesini kullanarak Petrus'tan başkasını otorite kabul eden kişinin en iyi ihtimalle cahil bir kişi olduğu mesajını vermektedir. Yaptığı ikinci vurguda bu mesajı bir adım ileri taşıyan Gregorius, Constantinopolis Kilisesi'nin tarih boyunca heretikler çıkarttığını ifade ederek hem piskopos Ioannes'in hem de Petrus'un üstünlüğünü tanımayan kişilerin heretik olduklarını ve dolayısıyla Tanrı'dan uzak olduklarını üstü kapalı bir şekilde dile getirmektedir. Son olarak ekümenik unvanının Roma piskoposuna teklif edildiğini hatırlatarak bu unvana en uygun kişinin kendisi olduğunu vurgulamaktadır. Bu vurgular dışında Gregorius, Ioannes'ten bahsederken "*episcopus*" (piskopos) kelimesi yerine "*consacerdos*" (rahip/papaz) kelimesini kullanmaktadır. Görünüşe göre Gregorius, Luka'da yer alan ifadelere dayanarak kendi iç dünyasında Ioannes'in makamını çoktan düşürmüştür. Bundan dolayı onu piskopos olarak nitelemekten imtina etmektedir.

Gregorius konuyla ilgili imparatoriçeye yazdığı mektupta da aynı şekilde bir girizgâh yapmaktadır. Ancak bu sefer şikayetçi olduğu kişi sayısı birden ikiye yükselmiştir. Ioannes'in içinde bulunduğu yanlıştan, onun bu gururunun Deccal'in bir alameti olduğundan bahseden Gregorius, imparatorun bu yanlışlığa göz yumarak Ioannes'i desteklediğinden şikâyet etmektedir. Mektup boyunca çeşitli yerlerde Havari Petrus'a vurgu yapan Gregorius, imparatoriçeye hitap ederek, böylesine dindar bir imparatoriçenin zamanında kendisinin bu tarz sıkıntılarla boğuşmasının normal olduğunu dile getirmektedir. Çünkü Gregorius'a göre kendisinin günahları oldukça fazladır. Bununla birlikte hiçbir günahı olmayan kutsal Havari Petrus'un bu dönemde acı çekmeyi hiç hak etmediğini ifade etmektedir. Ayrıca kendisinden önceki yöneticilerin daima Aziz Petrus'un lütfuna ulaşmaya çabaladıklarını hatırlatmakta ve imparatoriçenin de aynı tavrı benimseyerek Havari Petrus'un onurunu yakışır şekilde davranmasını istemektedir. Petrus'a layık bir şekilde davrandığı takdirde hem dünyada hem de ahirette onun yardımını göreceğinden bahsetmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 748-749) Gregorius mektubun devamında Lombardlar ve Salona piskoposunun seçimi konusunda imparatorla yaşadıkları problemlerden de bahsetmektedir. Lombardlarla ilgili konuşurken yedi yıldır Lombard kılıçları altında Roma'da yaşadığından bahsetmektedir. 586 yılında Constantinopolis'ten döndüğü hesaba katılırsa bu mektubu 592 yılının sonları ya da 593 yılında yazdığını söylemek mümkündür. Bu bilgi, Gregorius'un papalık döneminin başından itibaren İmparatorluk ile arasındaki ilişkinin gerginliğini ve Gregorius'un aynı anda pek çok farklı konuda mücadele etmek zorunda kaldığını göstermesi açısından önemlidir. Lombardlarla barış, piskoposluk seçimi, evrensel piskoposluk tartışması gibi temelinde güç ve otorite bulunan

bütün meselelerde Gregorius'un Doğu Roma İmparatorluğu ile karşı karşıya geldiği de çok net bir biçimde görülmektedir.

Gregorius bu konuda yalnızca Constantinopolis'e değil dönemin güçlü diğer iki Apostolik makamı olan İskenderiye ve Antakya piskoposluklarına da mektuplar göndermiştir. Yazmış olduğu ortak mektuba tevâzunun ne kadar büyük bir erdem olduğundan bahsederek giriş yapan Gregorius, Ioannes'in II. Pelagius döneminde de böyle bir unvanı almaya çalıştığını ve selefi Pelagius'un yazdığı mektuplarla buna karşı geldiğini ifade etmektedir. Evrensel Piskoposluk unvanının Kadıköy Konsili'nde Roma Kilisesi'ne teklif edildiğini hatırlatan Gregorius, bu unvanı kendisinden öncekilerin kabul etmediğini ve bu unvan herhangi biri tarafından kabul edildiği takdirde diğer tüm piskoposların makamının düşeceğini ifade etmektedir. Bu nedenle hiç kimseye karşı bu unvanı kullanmamalarını istemektedir. Kutsal Kitap'tan ifadeleri delil getirerek alçakgönüllülük vb. erdemler konusunda söylemlerde bulunan Gregorius, bu meselede sağlam bir duruşla kendisini desteklemelerini ve problemin bir an önce çözülmesi için Tanrı'ya dua etmelerini istemektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 771-774)

Gregorius'un İskenderiye ve Antakya piskoposlarına gönderdiği farklı mektuplarda aralarındaki yakınlık görülmektedir. Gregorius bu yakınlığı Havari Petrus üzerinden kurmaya çalışmaktadır. İskenderiye Piskoposu Eulogius'a (ö. 608) gönderdiği mektupta İskenderiye Kilisesi'nin Petrus'un öğrencisi Marcus / Marcos aracılığıyla kurulduğuna, Antakya Kilisesi'nin de bizzat Petrus tarafından kurulduğuna dikkat çeken Gregorius, üç kilisenin de aslında Petrus'a bağlı olduğunu ve bu bağlılığı her alanda devam ettirmesi gerektiğini vurgulamaktadır. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 843-844, 899-900) Gregorius'un bu tavrını Roma Kilisesi'nin üstünlüğü savunan anlayışla bağdaştırmak zordur. Ancak bu mektupları yazarken Gregorius'un amacı kendi kilisesinin üstünlüğünü değil Constantinopolis Kilisesi'nin yanlışlığını ortaya koyarak diğer Apostolik makamları kendi tarafına çekmektir. Bu tavrı ile Gregorius, Kilise'nin otoritesinin İmparatorluk himayesinden değil Mesih'ten geldiği ortaya koymaya çalışmış ve Katolik Kilisesi'ni İmparatorluk'un baskısından kurtarmaya çalışmaktadır. (Barmby, 1879, s. 94; Howorth, 1912, s. 118)

Eulogius'a (ö. 608) gönderdiği bir başka mektupta, İskenderiye piskoposunun kendisine yazdığı mektuplarda "*Evrensel Papa*" ve "*emrettiğiniz gibi*" şeklinde ifadeler kullandığını dile getiren Gregorius, bunu bir daha yapmaması için ricada bulunarak kendisiyle

makam olarak kardeş olduğunu ifade etmektedir. Gurur günahının kötülüğünden uzak durulması gerektiğini ve kendisinin sözlerle değil davranışlarla Tanrı katında yücelmeye çalıştığını dile getirmektedir. Yine de mektubun sonunda Kadıköy Konsili'nde bu unvanın kendisinin seleflerine teklif edildiğini ancak onların da kendisi ile aynı şeyi düşünerek bunu reddettiğini ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 933-934) Gregorius'un Ioannes'e yazdığı mektupta izlemiş olduğu siyaseti diğer piskoposlara yazdığı mektuplarda da devam ettirdiği görülmektedir. Her ne kadar tevazudan ve erdemlerden bahsetse de bir şekilde Roma Kilisesi'nin üstün olduğu mesajını vermeye çalışmaktadır. Devamlı olarak tevazuya vurgu yapmasının muhtemel sebebi de muhatapları üzerinde olumlu bir etki uyandırarak, liderlik için uygun bir adam imajı oluşturmaktır.

Gregorius'un bütün çabalarına rağmen İmparator Mauricius tarafından desteklenen Ioannes bu unvandan vazgeçmemiştir. Dini yaşantısında en az Gregorius kadar katı olan Ioannes, imkanlarını daima sadaka vermeye harcadığı için 595 yılında öldüğünde geriye birkaç parça eski eşyadan başka bir şey bırakmamıştır. Aralarındaki tartışmaya rağmen Ioannes'in ölümünün ardından Gregorius da kendisinin dindarlığını takdir etmiştir. Perhizkâr Ioannes, Yunanlar arasında da bir aziz olarak kabul edilmektedir. (Howorth, 1912, s. 120)

Ekümenik unvanı tartışmalarının Ioannes'ten sonra da devam ettiği görülmektedir. Gregorius, İskenderiye ve Antakya piskoposlarına gönderdiği ortak bir mektupta Constantinopolis'in yeni Piskoposu Cyriacus'un (ö. 606) elçilerini kabul ettiğinden ve kendisine bir mektup getirdiklerinden bahsetmektedir. Anlaşıldığı kadarıyla bu mektupta Cyriacus, ekümenik sıfatını kullanmaktadır. Gregorius bu durumun yanlışlığını ifade ettiğini aktarmaktadır. Ayrıca mektupta Constantinopolis Kilisesinin daha önceden aldığı bazı yanlış kararlardan ve aforozlardan da bahsetmekte ve çeşitli meselelere değinmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 892-894) Anlaşılan o ki Gregorius evrensel piskoposluk iddiası ile ilgili gerekenleri yaptığını ve elinden daha fazla bir şeyin gelmeyeceğine kanaat getirmiştir. Çünkü Cyriacus bu unvanı bırakmamasına rağmen, Gregorius'un daha önceki patriğe yazmış olduğu gibi sert mektupları bulunmamaktadır. Gregorius'un bu tavrı benimsemesinde iki gerekçe olduğu düşünülebilir. Birincisi, Gregorius elinden daha fazla bir şey gelmeyeceğini düşünüp Roma Kilisesi'nin diğer meselelerini çözmeye yönelmiş olabilir. İkincisi ise Cyriacus'un selefi Ioannes'in marifeti ve İmparator Mauricius'un desteği neticesinde ortaya çıkmış bir problemde asıl sorumlu ve problemi çözmesi gereken kişi olarak Cyriacus'u görmemiş olabilir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi bu problem yalnızca piskoposlar arasındaki bir mesele değildir. İmparator bu tartışmaya müdahil olmuş ve kendi şehrinin kilisesine açıkça destek vermiştir. Dolayısıyla bu unvan tartışması halef olacak piskoposun şahsından bağımsız olarak şekillenmektedir. Constantinopolis piskoposunun unvandan vazgeçmesi artık imparatorun onayına bağlı hale gelmiştir. Bu unvanı destekleyen bir imparatorun gelen baskılar nedeniyle fikrini değiştirmesi hiç şüphesiz imparatorun gücünde ve otoritesinde bir zayıflık olduğu ya da en azından Roma Kilisesi karşısında boyun eğdiği fikrini doğuracaktır. İmparatorun bu meseledeki kilit rolünün ve tüm bu girift ilişkilerin farkında olan Gregorius, bundan dolayı mektuplarında Cyriacus'a fazla yüklenmemiş olabilir.

Papa I. Gregorius'un Petrus vurgusunu görebileceğimiz üçüncü mesele Doğu Roma İmparatoriçesi Constantina'nın (ö. 605) Pavlus'un reliklerini istemesi üzerine gerçekleşmiştir. Gregorius ile imparatoriçe arasında geçen yazışmada azizlerin kalıntılarına dair inançlar ve mucizeler hakkında bilgiler vermektedir. Bu açıdan meselenin azizler bağlamında ele alınması da mümkündür. Ancak bu yazışmada Gregorius'un esas vurgusu azizlerin mucizelerinden ziyade Petrus'un otoritesi ve Roma Kilisesi'nin üstünlüğü üzerinedir. Azizlerin mucizeleriyle ilgili verdiği bilgileri, siyasi duruşuna argüman oluşturmak amacıyla aktarmaktadır. Bundan dolayı meseleyi burada ele almak daha uygun olacaktır.

İfade edildiği üzere İmparatoriçe Constantina, Gregorius'tan Pavlus'un kafatasını göndermesini istemektedir. Ancak Gregorius, değil kafatasını almak yakınlarındaki bir eşyanın bile düzeltilmesinin mümkün olmadığını ifade etmektedir. Çünkü hem Petrus'un hem de Pavlus'un mezarlarının yakınında mucizeler gerçekleşmekte ve insana dehşet veren olaylar yaşanmaktadır. Gregorius'un aktardığına göre Pavlus'un mezarına yakın bir yerde değişiklik yapan bir kişi aniden ölmüştür. Ayrıca azizlerin bedenine dokunmanın Romalıların adeti olmadığını ifade eden Gregorius, bir parça kumaşın bir kutu içerisinde mezara konulduğunu ve daha sonra bu kutunun alınarak ilgili yere saygı ile götürüldüğünü ve sanki bedenin kendisi götürülmüş gibi mucizevi olayların gerçekleştiğini ifade etmektedir. Daha önce de benzer bir olay yaşandığını ve şüphe duyan kişilerin kumaşı kestiklerinde kumaştan kan aktığını söylemektedir. Bütün bunları bildikten sonra değil bir azizin bedenine dokunmak ona bakmanın bile cüretkârlık olduğunu dile getirmektedir. Gregorius, imparatoriçenin bu emirlerine itaat edemeyeceğini bilen ve aralarını bozmak isteyen bazı kişilerin imparatoriçeye böyle bir istekte bulunmasını talep ettiklerini ifade etmektedir. Tüm bunlara rağmen aralarındaki sevginin bozulmadığına dair temennisini dile getirmekte ve her ne kadar bedensel olarak havarilerin

varlığını üzerinde taşıyamasa da onların korumalarının daima imparatoriçenin üzerinde olacağını söylemektedir. Son olarak Roma'da azizlerin bedenlerine dokunmanın saygısızlık olduğunu ve cezalandırıldığını belirten Gregorius, Pavlus'un mendilinin de gönderilemeyeceğini ifade etmektedir. Çünkü o da bedenin yanında bulunmaktadır. Ancak bunlar yerine Havari Petrus'un ellerine ve boynuna takılan zincirlerin bir kısmını göndereceğini söyleyerek bu zincirlerin de pek çok mucize yarattığını belirtmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 701-704)

Bu mektuba bakıldığında Gregorius'un Constantinopolis'ten gelen talebi reddetmesinin gerekçesi olarak karşımıza azizlik kültüne dair inanç çıkmaktadır. Ancak Gregorius'un bu talebi reddetmesinin arkasındaki gerçek neden otorite meselesidir. Bilindiği gibi bir kiliseyi Apostolik makam haline getiren şey havarilerden biri tarafından kurulmasıdır. Bir havarinin reliklerinin bulunduğu kilise diğer Apostolik makamlara göre değerli kabul edilmektedir. Çünkü bu relikler aracılığıyla azizler ile iletişim kurulduğuna inanılmaktadır. (Uygun, 2020, s. 103) Nitekim Hıristiyan geleneği içinde Antakya Kilisesi'nin kurucusu olarak da Havari Petrus kabul edilmektedir. Ancak Petrus denildiğinde akla gelen ilk yer Roma olmaktadır. Çünkü geleneğe göre Petrus'un şehit olduğu ve makamının bulunduğu yer Roma'dır. Bu konuda imparatorluk merkezinin Roma şehri olmasının büyük bir etkisi bulunduğunu ifade etmek gereklidir. Ancak meseleye teolojik gerekçeler üzerinden bakıldığında Petrus'un şehadet makamı olması ve reliklerine sahip olması nedeniyle Roma Kilisesi, Antakya Kilisesi'ne üstün gelmektedir. Roma Kilisesi ile Constantinopolis Kilisesi arasındaki çekişme, ekümeniklik iddiaları, imparatorluğun taraf tutması, piskopos atamalarına yapılan müdahaleler gibi unsurlar göz önüne alındığında; imparatoriçenin Pavlus'un kafatasını ve mendilini istemesi, Gregorius açısından otorite transferinden başka bir durumu ifade etmemektedir. Bu durumun teolojik gerekçelerini azizler üzerinden yürütmek oldukça kolaydır. Çünkü azizlerin kalıntılarının aynı hayattaymış gibi aktif olduğuna inanılmaktadır. Gregorius *Dialogi*'de baştan sona bu tarz örnekler vermektedir. Papa I. Leo'nun Petrus için yaptığı şeyi, Constantinopolis piskoposunun Pavlus için yapması oldukça muhtemeldir. Böylece Constantinopolis Kilisesi'nin eli Roma'ya karşı biraz daha güçlenecektir. Bundan dolayı Gregorius, imparatoriçenin isteğini reddetmiştir.

Mektubun son kısmında imparatoriçe ile aralarını bozmak isteyen bazı kişilerden bahsetmesi de bu meselenin Gregorius tarafından yalnızca dini bir mesele olarak değerlendirilmediğini açıkça göstermektedir. Papanın imparatorlukla bağlarının zayıflaması Roma Kilisesi'nin bağlarının da zayıflaması anlamına gelmektedir. Halihazırda oldukça zor bir

durumda olan Roma Kilisesi'nin gücünü daha fazla kaybetmesi otomatik olarak Constantinopolis Kilisesi'nin güçlenmesi, Hıristiyan dünyasında daha fazla söz sahibi olması demektir. Bundan dolayı Gregorius hem imparatoriçeyi gücendirmemek hem de Roma Kilisesi'nin bağlarını zayıflatmamak adına böyle bir mektup yazmış ve üzüntüsünü dile getirerek kendisine gelen talebi reddetmiştir. Ayrıca Gregorius mektupta azizlerin mucizelerinden şüphe duyan kişilerden bahsederken bu kişilerin Yunan olduklarını da özellikle vurgulamaktadır. Gregorius'un bu ifadelerle Constantinopolis Kilisesi'ni hedef aldığı açıktır. Gregorius yapmış olduğu Romalı ve Yunan kıyaslaması üzerinden Romalıların azizlerle ilgili çok daha hassas ve dindar kişiler olduklarını dile getirmektedir. Böylece reliklere gerçekten değer vererek onları koruyabilecek makamın Constantinopolis değil Roma Kilisesi olduğu mesajını vermektedir.

Mektupta dikkat çekici olan esas nokta ise imparatoriçenin Pavlus'un kafatasını ve ona ait bir mendili talep etmesine rağmen Gregorius'un, Pavlus'a ait başka bir eşyayı göndermek yerine Petrus'a ait bir reliği göndermesidir. Gregorius mektubun sonunda gönderdiği zincirlerin değerinden bahsetmekte ve insanların bu zincirlerden bir kutsama almak için sürekli Roma'ya geldiğini dile getirmektedir. Bu ifadelerle Gregorius, Petrus'un zincirlerinin en az imparatoriçenin talep ettikleri kadar değerli relikler olduğu mesajını vermeye çalışmaktadır. Papa I. Gregorius yaptığı bu hamleyle bir kez daha siyasi dehasını ortaya koymaktadır. Pavlus'un kafatası kadar değerli olduklarını iddia ettiği Petrus'un zincirlerini göndererek ilk olarak imparatoriçenin gönlünü almış ya da en azından bir problem çıkmasının önüne geçmiştir. İkinci ve daha önemli olarak mektupta bahsettiği Constantinopolis Kilisesi'ndeki bazı kötü niyetli kişilere Pavlus'un ve Petrus'un yerinin Roma Kilisesi olduğu, dolayısıyla otoritenin daima Roma Kilisesi'nde kalacağı mesajını vermiştir. Ayrıca Pavlus'un değil de Petrus'un zincirlerini göndermesi, eserlerinde ve mektuplarında sıklıkla ifade ettiği gibi manevi gücün ve otoritenin yalnızca Petrus aracılığıyla dünyaya yayıldığının işaretidir.

Birinci bölümde de görüldüğü üzere Gregorius Avrupa'daki siyasi yöneticilerle kurduğu ilişkilerde hediye olarak daima Petrus'un zincirlerini ya da bu zincirlerden yapılmış anahtarları göndermektedir. Gregorius'un hediye olarak başka bir relik değil de zincir ve anahtar seçmesinde bile siyasi bir mesaj bulunmaktadır. Yukarıda ifade edildiği gibi Petrus'un otoritesi konusunda Gregorius'un en büyük dayanağı Matta İncili'dir. Matta 16:13-20'de geçen anlatıda Petrus, İsa'nın gerçek kimliğini fark etmekte, bunun üzerine İsa onu överek kilisesini Petrus'un üzerine kuracağını ifade etmektedir. Hemen arkasından "*Göklerin Egemenliğini'nin*

anahtarlarını sana vereceğim. Yeryüzünde bağlayacağın her şey göklerde de bağlanmış olacak; yeryüzünde çözeceğin her şey göklerde de çözülmüş olacak." ifadeleri yer almaktadır. İncil'deki bu anlatı Gregorius'a göre havari Petrus'un otoritesinin en önemli delilidir. Gregorius'un göndermiş olduğu hediyelerin anlamı bu ifadeler bağlamında değerlendirildiğinde çok net bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Zincirler ve anahtarlar Petrus'un sahip olduğu bağlama ve çözme gücünün sembolleridir. Gregorius bu hediyeler aracılığıyla Papalık makamının istediği kişiyi cezalandırma istediği kişiyi de kurtuluşa erdirme gücünü ve yetkisini elinde tuttuğu mesajını vermektedir.

Papa I. Damasus ve I. Leo'nun attığı adımları takip eden Papa I. Gregorius söylemleri, kilise içinde yaptığı düzenlemeler ve dünyevi yöneticilerle kurduğu ilişkilerde daima Petrus'un otoritesini ve Roma Kilisesi'nin üstünlüğünü savunmuş, seleflerinin düşüncesini relik örneğinde olduğu gibi somut adımlarla hayata geçirmiştir. Bununla birlikte Gregorius Matta 16:13-20'de yer alan ifadelerden yola çıkarak tıpkı Leo'nun yaptığı gibi inanç ve ahlak konularında Katolik Kilisesi'ni yönetenlerin, Petrus'un sahip olduğu bağlama ve çözme gücünün aynısına sahip olduğunu iddia etmektedir. Hatta bu iddiasını bir adım daha ileri taşıyarak Yaratıcı'nın (*Conditor*), insana bu ilahî gücü bahşetmek amacıyla yeryüzüne inerek bedenlendiğini dile getirmektedir. (Gregorius Magnus, 2014, s. 38 Liber II) Bu ifade oldukça önemlidir. Çünkü Hıristiyan inancına göre Tanrı'nın bedenlenmesinin nedeni aslî günaha kefaret etmek ve insanları kurtuluşa ulaştırmaktır. Gregorius ise bu doktrini bir kenara koyarak ilahî otoritenin dünyada hâkim olması için Tanrı'nın enkarne olduğunu belirtmektedir. Enkarnasyonun gerekçesi bu şekilde açıklandığında Havari Petrus'un üstünlüğü iddiasının hiçbir kanıta ya da doğrulamaya gerek kalmadan kabul edilmesi gerekmektedir. Çünkü Tanrı en başından itibaren Petrus'u ilahî planının neredeyse merkezine koymuş olmaktadır. Petrus'un gücü ve otoritesinin Roma piskoposlarında devam ettiği göz önüne alındığında; Gregorius'a göre Papalık makamını Tanrı'nın yeryüzündeki otoritesinin tezahürü olarak kabul etmek zorunludur.

1.3. Kutsal Kitap ile İlgili Görüşleri

Eserlerinden anlaşıldığı kadarıyla Gregorius'un yaşadığı dönemde Kutsal Kitap'ın bütünüyle ilgili olmasa da bazı metinlerine ve üslubuna dair problemler bulunmaktadır. Örneğin Gregorius, Eyüp kitabının yazarı ile ilgili tartışmalar olduğunu, yazarın Musa ya da başka bir peygamber olduğuna dair farklı görüşler bulunduğunu ifade etmektedir. Gregorius'a

göre yazarın kim olduğunun sorgulanması ve bu konu üzerinden tartışmaya girilmesi son derece gereksizdir. Çünkü bütünüyle Kutsal Kitap'ın gerçek yazarı Kutsal Ruh'tur. Kutsal Ruh, hem metinlerdeki kutsal şahısların eylemlerinin ilham kaynağı hem de metnin yazarın ağzıdır. Kutsal Ruh, insanların taklit etmeleri için bu hikâyeleri yazarlar aracılığıyla aktarmaktadır. Örneğin Kutsal Ruh, Musa'nın ağzından Musa hakkında konuşmaktadır. Çünkü yazarlar, Kutsal Ruh'la dolu oldukları için kendi tabiatlarının üzerine çıkmakta ve kendilerinden geçerek Kutsal Ruh'un ilhamıyla hareket etmektedirler. Bundan dolayı kendileri hakkında üçüncü şahıs gibi konuşmaktadırlar. Gregorius'a göre Kutsal Kitap'ın böyle bir üsluba sahip olması yazarlarla ilgili bir problem değil aksine Kutsal Ruh'un eyleminin bir sonucudur. (Gregorius Magnus, 1878a, s. 799; 1902, ss. 515-518) Kutsal Kitap insanlar örnek alsın diye azizlerin iyi ve kötü günlerini, erdemlerini ve günahlarını anlatmaktadır. Böylece adeta bir ayna işlevi görerek insana kendi iç dünyasını aksettirmekte ve ona yol göstermektedir. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 553-555)

Papa I. Gregorius, Kutsal Kitap'ı geçmişin ve geleceğin bütün bilgisine sahip bir metin olarak değerlendirmektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 135) Ayrıca Gregorius'a göre Kutsal Kitap'ın kendine has bir dili, grameri ve üslubu bulunmaktadır. (Evans, 1988, s. 35) Bundan dolayı bu metin herkesin kolayca anlayabileceği, içerdiği hakikatleri idrak edebileceği bir metin değildir. Sıradan insanların anlayabilmesi için açıklanması ve anlatılması gerekmektedir. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 540-541) Bu açıklamaların yapılabilmesi için metnin belirli metotlar üzerinden okunması gerekmektedir. Gregorius da buna uygun olacak şekilde Kutsal Kitap'ı farklı metotlar kullanarak yorumlamaktadır. Burada gözden kaçırılmaması gereken önemli bir nokta bulunmaktadır. Kutsal Kitap'ın herkes tarafından anlaşılamayacağı, ihtiva ettiği anlamların bir bilen tarafından anlatılması gerektiği fikri, din adamları sınıfının toplum içerisindeki varlığını zorunlu hale getirmektedir. Kutsal Kitap'ın vaazlar aracılığıyla insanlara anlatılması ve hayatlarını nasıl yaşamaları gerektiği konusunda bilgilendirmeler yapılmalıdır. Bu da zorunlu olarak din adamları sınıfının ve Kilise'nin üstünlüğünü doğurmaktadır. Çünkü Tanrı ile iletişimin yegâne yolu olan Kutsal Kitap'a ancak Kilise aracılığı ile ulaşılabilmektedir.

Gregorius, Kutsal Kitap'ın derinlemesine anlaşılabilmesi için tarihsel/literal, alegorik ve ahlakî olmak üzere üç temel okuma metodundan bahsetmektedir. Ona göre bazı metinlerin tarihsel ve literal bakış açısıyla okunması gerekirken bazılarını alegorik ve ahlakî metinler olarak değerlendirmek gereklidir. Ne yazık ki Gregorius bu ayrım konusunda belli kriterler sunmamakta ve yalnızca kullanılacak metodun metne göre değiştiğini ifade etmektedir.

(Gregorius Magnus, 1902, ss. 514-515) Örneğin Eyüp'ün çektiği acılar hem tarihsel hem alegorik olarak anlaşılmaktadır. Ama Eyüp'ün bireysel olarak gerçekleştirdiği iyilikleri tarihsel olarak anlamak gerekmektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 188) Çünkü dosdoğru ve günahsız olmasına rağmen acılar çeken Eyüp, aynı şekilde günahsız olmasına rağmen çileye katlanan İsa'nın dolayısıyla da Kutsal Kilise'nin bir temsilidir. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 524-525, 533-534)

Alegorik yorum sayesinde tüm dönemlerin problemlerine çare bulmak mümkündür. Gregorius'a göre Eyüp acılar içindeki Kutsal Kilise'yi, Eyüp'ün arkadaşları ise heretikleri temsil etmektedir. Böylece Kutsal Kitap, heretiklerle mücadelede yol gösterici olmaktadır. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 9) Gregorius'un alegorik yorumla ilgili bir başka söylemi de *Expositio super Cantica Canticorum* (*Ezgiler Ezgisi Üzerine Açıklamalar*) adlı eserinde karşımıza çıkmaktadır. Kutsal Kitap'ta yer alan Ezgiler Ezgisi isimli metni yorumladığı eserinin başında Gregorius, alegori sayesinde insan ruhunun Tanrı'ya yaklaşmasının mümkün olduğunu ifade etmektedir. Gregorius'a göre Tanrı, düşerek kendisinden uzaklaşmış ve kalbi körleşmiş insana sadece Yasa'da olduğu gibi "Tanrı'nın emirlerine uy!" ya da "Tanrı'yı sev" şeklinde emir verseydi, kalbinin soğukluğu yüzünden insanın bu emri yerine getirmesi mümkün olmayacaktı. Bu yüzden Tanrı insana kimi zaman gizemli bir biçimde konuşmuştur. Tanrı, sevgisinden ötürü insana hitap ederken onun seviyesine inmiş ve insanın dünyada bildiği şeyler üzerinden örnekler vererek ilahî olana ve ilahî sevgiye yaklaşması için fırsat sunmuştur. Ezgiler Ezgisi'nde öpücüklerden, göğüslerden, yanaklardan bahsedilmektedir. Tanrı, insanın bildiği fiziksel aşk üzerinden örnek vererek insanlara sevgiyi anlatmakta ve böylece ruhtaki ilahî sevgi ateşini yeniden yakabilmesi için insana imkân tanımaktadır. Bundan ötürü Gregorius'a göre yapılması gereken, Kutsal Kitap'ın kullandığı dil ile alay etmek değil aksine Tanrı'nın mesajını anlamaya çalışarak yeniden Tanrı'ya yaklaşmaktır. (Gregorius Magnus, 1849, ss. 471-473) Her ne kadar Gregorius'un kendisi de alegorik ve ahlakî okuma metotlarını daha çok kullansa da Kutsal Kitap'ı okuyan ve zihnini manevi anlamlara yükselten kişinin tarihsel okumaya olan saygısını kaybetmemesi gerektiğini ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 554) Kutsal Kitap okunurken yapılması gereken iş öncelikle literal anlamı ortaya çıkarmak ardından diğer anlamlara yönelmektir. (Gregorius Magnus, 1878b, s. 1302)

Papa I. Gregorius'un Kutsal Kitap üslubuna dair verdiği bir diğer bilgi de Tanrı ile ilgilidir. Kutsal Kitap'ta Tanrı'dan kimi zaman "Rab" kimi zaman "Baba" kimi zaman da "Damat/Güvey" olarak bahsedilmektedir. Gregorius'a göre bu farklı kullanımların her birinin

farklı anlamı vardır ve rastgele seçilmiş ifadeler değildir. Tanrı, kendisinden korkulmasını istediği zaman "Rab" kelimesini kullanmaktadır. Bu ifadeyi kullandığında her şeyin O'nun tarafından yaratıldığını işaret etmektedir. "Baba" kelimesini onurlandırılmak istediği zaman kullanmaktadır. Bu ifade ile de insanların O'nun tarafından evlat edinildiğine ve O'nun himayesinde olduklarına işaret edilmektedir. Tanrı, "Damat" kelimesini ise sevilmek istediği zaman kullanmaktadır ve bu ifade ile de insanın Tanrı ile birleşmesine işaret edilmektedir. Gregorius'a göre Tanrı ile birleşme, Tanrı tarafından yaratılmaktan da evlat edinilmekten de daha üstündür. (Gregorius Magnus, 1849, s. 476)

Gregorius'un bahsettiği korku, onur, sevgi gibi duyguların normal şartlarda karşılaştırılması ya da birinin diğerine üstünlüğü söz konusu değildir. Gregorius'un söylediklerinin aksine baba-evlat ilişkisinde karşılıklı sevgi, efendi-köle ilişkisinde merhamet ve minnet gibi duyguların bulunması son derece mümkündür. Hatta insanî açıdan bakıldığında bir insanın evladına ya da ebeveynine duyduğu sevgi yeri geldiğinde eşine duyduğu sevginin önüne geçebilmektedir. Dolayısıyla eleştirel bir gözle bakıldığında Gregorius'un bu ifadeleri ilk etapta problemli ve indirgemeci bir yaklaşım olarak görülebilir. Ancak Hıristiyan inancına göre damadın Tanrı/İsa, gelinin de Kilise olduğu düşünüldüğünde Gregorius'un bu söylemleri anlam kazanmaktadır. Tanrı-Kilise ilişkisi bağlamında vurgulandığı gibi İsa'nın Kutsal Kilise ile bir ve bütün olması Kilise'ye büyük bir güç, üstünlük ve otorite sağlamaktadır. Gregorius'un Tanrı ile birleşme fikrini üstün görmesinin nedeni de buradan kaynaklanmaktadır. Bir başka önemli nokta ise Tanrı'nın yaratıcılığının yalnız Hıristiyanlarla sınırlı olmamasıdır. Tanrı, Şeytana ya da şeytani varlıklara taptıkları düşünülen paganları, diğer dinlerin mensuplarını ve heretikleri de yaratmıştır. Ancak burada Gregorius, genelde Hıristiyanların özelde Katolik Kilisesi'nin üstünlüğünü dile getirmek için Tanrı'nın Kutsal Kitap'ta geçen isimlendirmeleri arasında bir kıyas yapmakta ve damadı ön plana çıkarmaktadır.

Bilindiği üzere Kutsal Kitap'ta Tanrı'nın kıskançlığından, öfkesinden, pişmanlığından, merhametinden ve daha pek çok özellikten bahsedilmektedir. Gregorius bunların Tanrı'nın gerçek özellikleri olmadığını ifade etmektedir. Bütün bunlar insanî niteliklerden türetilerek O'na atfedilmektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, ss. 174-175) Tanrı ile ilgili yer alan bu tarz antropomorfik ifadeler insanların anlaması için yapılmış benzetmelerdir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 638) Özellikle öfke/gazap ifadesi Tanrı'nın tabiatı ile asla uyuşmamaktadır. Çünkü Tanrı'nın tabiatı basittir ve bunu bozacak hiçbir ifadenin gerçek olması mümkün değildir. Ayrıca Bilgelik Kitabı 12:18'de Tanrı'nın çok büyük bir güce sahip olduğu ancak buna rağmen

sükûnetle yargıladığından bahsedilmektedir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 993) Burada belirtmek gerekir ki Tanrı'nın tabiatı ile ilgili kullanılan "basitlik" kavramı O'nun düşüncelerini ve eylemlerini niteleyen ya da tabiatı hakkında değerlendirme yapmak için kullanılmış bir ifade değildir. Tanrı'nın basitliği ile kastedilen şey O'nun karmaşık bir tabiatının olmadığı, tam bir saflık, birlik ve bütünlük içerisinde bulunduğudur. Bir düşüncenin, eylemin, olgunun ya da bir durumun karmaşık bir yapıya sahip olması o şeyde bir eksiklik bulunduğu anlamına gelmektedir. Kendini gerçekleştirmeye tek başına yeterli olamadığı için dışarıdan bir şeylerle desteklenmesi gerekmekte ve bunun sonucunda karmaşık bir tabiat karşımıza çıkmaktadır. Tanrı tam anlamıyla yetkin bir varlık olmasından ötürü O'nun hakkında böyle bir şey düşünmek mümkün değildir. Dolayısıyla Tanrı'nın tabiatı tekil, saf ve basittir.

Gregorius'un Kutsal Kitap'ta Tanrı ile ilgili anlatılarda yer alan kıskançlık, öfke, pişmanlık vb. ifadeleri reddetmesi ya da insanoğlunun Tanrı ile ilgili söylediklerinin aslında Tanrı'nın ne olmadığını ifade ettiğini belirtmesi ilk defa Gregorius'un ortaya attığı bir fikir değildir. Bu anlayış Hıristiyan gelenek içerisinde mevcuttur. Aziz Augustinus'ta ve özellikle Pseudo-Dionysius'ta bu düşünceye rastlamak mümkündür. Gregorius, bu düşüncenin çıkış noktasında bulunmasa da yazmış olduğu eserlerle Orta Çağ tefsir geleneğinde bu düşüncenin yayılmasına önemli ölçüde katkı sağlamıştır. (Evans, 1988, s. 37)

Papa I. Gregorius'un Tanrı hakkında Kutsal Kitap üzerinden söyledikleri ile farklı bağlamlar üzerinden dile getirdikleri kıyaslandığında tezat bir durumun ortaya çıktığı görülmektedir. Daha önce ifade edildiği gibi Gregorius devamlı olarak Tanrı'nın gazabından, öfkelenmesinden, yargısının şiddetinden bahsetmekte hatta Tanrı'yı "En Adil İntikamcı" olarak nitelemektedir. Ancak aynı Gregorius, Kutsal Kitap'ta Tanrı'ya atfedilen öfke, gazap, intikam gibi duyguların Tanrı'nın tabiatında kesinlikle bulunmadığını dile getirmektedir. Gregorius'un birbirine zıt bu ifadeleri dile getirmesinin arka planında bağlam ve hedef farklılığı bulunmaktadır.

Papa'nın Kutsal Kitap'la ilgili ifadelerin bütününe bakıldığında bu söylemlerin dini bir bağlama sahip olduğu ve Gregorius'un herhangi bir siyasi amaç gütmeden muhataplarına yalnızca teolojik bilgiler vermeyi hedeflediği görülmektedir. Bundan dolayı Tanrı ile ilgili söyledikleri, kendisinden önceki Kilise babalarının oluşturduğu geleneğin öğretilerine uygun bir seyir izlemekte ve antropomorfik ifadelerin literal anlaşılmaması gerektiğini ifade etmektedir. Ancak söz konusu Roma Kilisesi, otorite, toplumsal düzen vb. dünyaya dair

meseleler olduğunda Papa I. Gregorius geleneği bir tarafa bırakarak Tanrı'nın öfkesine ve yargısına başvurmaktadır. Çünkü bu defa amacı teolojik bilgi vermek değil Tanrı korkusu aracılığıyla otorite devşirerek insanlar üzerinde hakimiyet kurmak ve düzeni sağlamaktır. Bundan dolayı dışarıdan bakıldığında ilk etapta Papa'nın söylemlerinde bir tutarsızlık olduğu düşünülebilir ancak Gregorius'un zihninde Tanrı ile ilgili bir zıtlık bulunmamaktadır. Hatta çok büyük ihtimalle hayatının hiçbir döneminde aklına bu meseleyle ilgili bir soru gelmemiştir. O yalnızca içinde bulunduğu konum gereği amacına ulaşmak için Hıristiyan geleneğin kendisine sunduğu tüm argümanları kullanmaktadır.

Daha önce ifade edildiği gibi Gregorius'a göre Kutsal Kitap tüm zamanların bilgisine sahip, bizzat Kutsal Ruh tarafından yazdırılmış metinlerden oluşmaktadır. Dolayısıyla Kutsal Kitap'ın gerek orijinal metinlerinde gerek tercümelerinde anlam bütünlüğü olması ve yanlış tercüme edilme gibi bir durumun söz konusu olmaması gerekmektedir. Çünkü bu metinler Kutsal Ruh'un gözetimi altındadır. Ancak Gregorius açıkça yanlış tercümelerin olduğunu, bir tercümenin diğerinden daha iyi olduğunu söylemekte ve yeri geldiğinde bu yanlışlıkları bizzat kendisi göstermektedir. Gregorius, Yunanca ve Latince tercümelerin yanında İbranice ve Arapça tercümelerden de bahsetmektedir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 645) Çoğunlukla Latince ve Yunanca tercümeleri kullanmakta, anlatacağı meselelerin bağlamına hangisi daha uygunsa o tercümeyi tercih etmektedir. Hangi tercümeyi kullandığını da genelde parantez içerisinde "Vul." ya da "LXX" yazarak belirtmektedir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 611) Gregorius, Vulgata ve Septuagint metinlerindeki tercüme farklılıklarının çeşitli anlamlara gelebileceğini de yaptığı kelime tahlilleri ile göstermektedir. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 700-701) Bir başka yerde ise yazıcıların cehaletlerinden ötürü Yunanca bir kelimeyi Latince'ye yanlış aktardıklarını açıkça dile getirmektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 68) Farklı dillerden yapılan çeviri farklarının dışında Gregorius, eski ve yeni Latince tercümeden de sıklıkla bahsetmektedir. (Gregorius Magnus, 1878a, s. 843) Eski tercümenin (*Vetus Latina*) çelişkiler içerdiğinden bahsetmekte, yeni tercümenin (*Vulgata*) İbranice ve Arapça metinlerden faydalanarak daha doğru bir şekilde yazıldığını belirtmekte ve yeni tercümenin doğruluğuna inanılması gerektiğini ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 174) Hezekiel Kitabı üzerine verdiği vaazlardan birinde Gregorius, İbranice metinlerden faydalanan Aziz Hieronymus'un (ö. 420) tercümesi ile Septuagint mütercimleri Sinoplu Aquila (ö. 130?), Symmachus (ö. M.S. 2.yy?) ve Theodotionus'un (ö. 200) yaptığı tercümeyi kıyaslayarak, Aziz Hieronymus'un Kutsal Kitap'ın vermek istediği mesajı daha iyi ortaya çıkardığını belirtmektedir. (Gregorius Magnus, 1878a, s. 852)

Gregorius'un Kutsal Kitap'a dair söylemlerinden en ilginci eski dönemlere ait verilen bilgilerle ilgilidir. Örneğin Kutsal Kitap'ta yer alan ve eski zamanlardan beri bilinen yıldız isimleri, doğru oldukları için değil, bu isimlere alışıldığı için Kutsal Kitap tarafından kullanılmaktadır. Eğer bambaşka bir şekilde gerçek isimlerini kullanmış olsa hiç kimse anlatılanlardan bir şey anlamayacaktır. Dolayısıyla Kutsal Kitap insanların anlayabileceği şekilde onların seviyesine uygun olarak konuşmaktadır. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 865-866) Bu ifadeler son derece önemlidir. Çünkü bu ifadeler, Gregorius'a göre Kutsal Ruh'un bile söylemlerini şekillendirirken insan faktörünü dikkate aldığını ve hatta yanlış olmasına rağmen bir bilgiyi doğruymuş gibi insanlara aktardığının en açık göstergesidir. Elbette burada bilginin yanlışlığına yahut doğruluğuna karar veren kişinin metnin okuyucusu/yorumlayıcısı olduğunu gözden kaçırmamak gerekmektedir. Gregorius'un yıldız isimlerinin gerçekten bu isimler olmadığını dile getirmesinin sebebi Yunan ve Roma kültürünün pagan din anlayışı ile ilgilidir. Bilindiği üzere Yunan ve Roma kültüründe yıldızlar bir tanrıyı/tanrıçayı yahut tanrılar tarafından göğe alınarak yıldız haline getirilmiş bir insanı ya da varlığı temsil etmektedir. Dolayısıyla yıldızların isimleri de doğrudan bu kültürlerin tanrıları ile bağlantılıdır. Gregorius'un bu isimlerin doğruluğunu reddetmesi yalnızca bazı kelimeleri reddetmesi ile ilgili bir mesele değildir. Onun bu reddedişi, yıldızların varlıklarının Yunan ve Roma tanrılarına değil, tüm evreni yaratan ve yarattığı evreni daima yönetmekte olan tek Tanrı'ya bağlı olduğunun ifadesidir.

Gregorius'un Kutsal Kitap'a yaklaşımı ile ilgili bir diğer mesele de deuterokanonik metinlerle ilgilidir. Gregorius yeri geldikçe deuterokanonik metinleri referans göstermekte ve bu metinler arasında da en çok Sirak ve Bilgelik kitaplarını kullanmaktadır. Bu metinleri eserlerinin hemen hepsinde kullandığını görmek mümkündür. (Gregorius Magnus, 2014, s. 32 Liber IV; 1878a, s. 947) Anlaşıldığı kadarı ile bu durum çok yaygın değildir. Çünkü Gregorius kendini açıklama ihtiyacı hissetmiş ve böyle bir tavır benimsemesinin gerekçesi olarak metinleri daha iyi açıklama çabasını öne sürmüştür. Kanonik metinlerin daha iyi anlaşılması hususunda işe yaradıkları takdirde deuterokanonik metinlerin kullanılabileceğini göstermeye çalışmıştır. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 119)

Görüldüğü üzere Gregorius, Kutsal Kitap'ı amaç değil araç edinmiştir. En başta ifade edildiği gibi Gregorius'a göre Kutsal Kitap'ta yer alan bilgiler tüm zamanları kapsamaktadır. Eyüp'ün yaşadığı tarihsel olaylar aktarılırken aslında İsa'nın ve Roma Kilisesi'nin ileride

yaşayacağı sıkıntılar da haber verilmektedir. Kutsal Kitap'ın yazarı Kutsal Ruh'tur ve dolayısıyla içerisinde herhangi bir yanlışlık olması mümkün değildir. Bununla birlikte Gregorius tercümelerdeki anlam farklılıklarından, yazıcıların yaptıkları hatalardan, Tanrı ile ilgili öfke, gazap gibi ifadelerin gerçekliği bulunmadığından bahsetmektedir. Bu bağlamda gerek farklı okuma metotlarının kullanması gerek yıldızlar örneğinde olduğu gibi sosyo-kültürel arka planı ele alarak açıklamalar yapması gerekse deuterokanonik metinleri kullanması göstermektedir ki Gregorius için Kutsal Kitap, insanları daha iyiye dönüştürmek amacıyla kullanılması gereken bir metindir. Eğer Gregorius metni amaç edinmiş olsaydı hiçbir şekilde bu konulardan bahsetmez, yaptığı alegorik yorum üzerinden Kutsal Kitap'ın ne kadar doğru bir metin olduğu üzerine söylemlerde bulunurdu. Bununla birlikte Kutsal Kitap'ı amaç haline getirmemesi elbette ona daha az değer verdiği anlamına gelmemektedir. Gregorius'un bu söylemlerinin hiçbiri Kutsal Kitap'a karşı eleştiri mahiyeti taşımamaktadır. Onun için Kutsal Kitap ahlakî değerler açısından kutsal olduğu kadar ontolojik açıdan da son derece kutsaldır.

1.4. Ruh ve Ahiret Hayatı ile İlgili Görüşleri

Papa I. Gregorius, ruh, cennet, cehennem ve ahirete ilişkin konuları *Dialogi* adlı eserinin dördüncü bölümünde detaylıca ele almaktadır. Özellikle ruh konusunun ele alındığı müstakil kısmın yazılmasında oldukça ilginç bir sebep bulunmaktadır. Diyakoz Petrus, eserin üçüncü bölümün sonunda kilise cemaati içerisinde ruhun ölümden sonra varlığından şüphe eden pek çok kişinin olduğunu söylemekte ve bu kişilere ruhun ölümden sonra sonsuza kadar yaşadığına dair Gregorius'tan akılcı/mantıklı (*ex ratione*) açıklamalar yapmasını rica etmekte ve eğer aklına gelirse azizlerin hayatlarından örnekler vererek açıklamalarını güçlendirmesini istemektedir. (Gregorius Magnus, 2014, s. 79 Liber III) Bütün kitap boyunca Gregorius'tan mucize hikâyeleri dinlemek için ricada bulunan Petrus'un bu defa akılcı açıklamalar istemesi dikkat çekicidir. Böyle bir isteğin sebebi, muhtemelen ruhun ölümsüzlüğünden şüphe eden kişilerin mucizeler konusunda da aynı şüphelere sahip olmasıdır. Dolayısıyla yalnızca mucizevî olayların anlatılmasının bir etkisi olmayacaktır. Bundan dolayı Diyakoz Petrus'un ilk isteği yapılan açıklamaların akılcı ve mantıklı olmasıdır. Meselenin daha ilginç tarafı ise şüphe içerisinde bulunan kişilerin Hıristiyan olmasıdır. Bu kişilerin yeni Hıristiyan oldukları yahut daha önceden sahip oldukları pagan inançların etkisi altındaki kişiler olduklarını düşünmek mümkündür. Çünkü ruh ve ruhun ölümsüzlüğü inancı olmadan Hıristiyanlık'tan bahsetmek mümkün değildir.

Gregorius bu konuda vereceği uzun cevabın ilk adımını, tüm hikâyeyi en başından alarak yani Adem'den başlatarak atmaktadır. Adem, günah neticesinde cennetten dünyaya, aydınlıktan karanlığa düşmüş ve düşüş neticesinde de zihnini aydınlatan iç ışığı yitirmiştir. Dünyada doğan insanoğlu da bu karanlıktan nasibini almaktadır. İnsanlar cennet, melekler, sonsuz hayat vb. hakkında pek çok hususu duymalarına rağmen bunları kendi gözleriyle görerek tecrübe etmedikleri için bunların varlığından şüphe etmektedir. Çünkü Adem'in aksine cennete dair hiçbir hatıraları bulunmamaktadır. Dolayısıyla insanların bunların varlığından şüphe etmesi normaldir. Bu durum aynı karanlık bir mağarada doğan çocuğun, annesinin ışıktan, güneşten ve aydan bahsettiğinde şüphe etmesi gibidir. Gregorius'a göre işte tam da bu yüzden İsa, görünür ve görünmez dünyaların yaratıcısı, insan ırkını kurtarmak ve Kutsal Ruh'u insanların kalplerine göndermek için Tanrı'nın Oğlu olarak yeryüzüne inmiştir. İnsanların deneyim yoluyla elde edemediği bilgiler ve yeni bir hayat, İsa aracılığıyla aktarılmaktadır. Böylece Kutsal Ruh'u kalplerinde taşıyan kişiler için görünmez varlıkların mevcudiyetine dair şüphe de ortadan kalkmaktadır. Ancak kalplerindeki iman henüz tam olarak yerleşmemiş kişiler büyüklerinin söylediklerini kabul etmeli ve onlara güvenmelidir. Çünkü bu kişiler Kutsal Ruh aracılığıyla görünmeyen alemin bilgisine sahip olmuş kişilerdir. Karanlıkta doğan çocuğun, sırf kendisi karanlıktan başka bir şey bilmediği için annesinin ışık hakkında yalan söylediğini düşünmesi ne kadar aptalca olursa, şüphe duyan kişilerin de büyüklerine güvenmemesi o kadar aptalcadır. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 2-3 Liber IV)

Gregorius'un yaptığı bu açıklamanın herhangi bir akılcı tarafının olmadığı açıktır. Nihayetinde bütün mesele iman etmeye yahut iman eden kişilere güvenmeye dayanmaktadır. Ancak Gregorius da yaptığı açıklamanın mantıklı olmadığının farkındadır ve yine de söylediklerini savunmaktadır. Ona göre imansız olarak hayatını sürdüren kişilerin dahi inandıkları bazı şeyler vardır. Örneğin imansız bir kişiye anne ve babasının kim olduğu sorulsa doğrudan onları işaret edecektir. Ancak aynı kişiye anne babasını hamilelik zamanından mı yoksa doğduğu anda görerek mi tanıdığı sorulsa hiçbir cevap veremeyecektir. Yine de bu kişi kesin bir şekilde anne babasının, gösterdiği kadın ve erkek olduğuna inanmaktadır. Gregorius, kendi bedensel varlıklarını dahi hiç görmedikleri bir duruma dayandıran imansızların (*infideles*), sırf insan gözüyle görülemeyeceği için görünmez bir dünyanın varlığına neden inanmadıklarını sorgulamaktadır. Bu kişilerin imana davet edilmesi gerektiğini söyleyen Gregorius, "imana bağlı bir akılcılıkla", ruhun bedenin ölümünden sonra yaşadığını ispat ettiğini ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 2014, s. 4 Liber IV) Gregorius'un anne-baba üzerinden vermiş olduğu örnek, yaşadığı dönem üzerinden değerlendirildiğinde oldukça makul

ve tatmin edici görülebilir. Ancak burada asıl önemli olan nokta şudur: Gregorius görme ve iman etme arasında kurduğu benzerlik üzerinden gerçekleştirdiği akıl yürütme ve akılcılığın imana bağlı olarak kullanımını dile getirmesiyle, Orta Çağ boyunca hakimiyetini sürdürmüş olan skolastik düşüncenin erken dönem örneklerinden birini önümüze sunmaktadır. Ayrıca büyüklerin bilgisine güvenmek gerektiğine dair yaptığı vurgu ile Kilisenin otoritesini güçlendirmeye çalışmaktadır.

Gregorius, ruhun görünmezliği ve görünmeyen bir varlığın mevcudiyeti ve etkinliğinin nasıl anlaşılacağına dair de cevaplar vermektedir. Ruhun görünmez olmasının en birincisi sebebi Tanrı'nın görünmez olmasıdır. Gregorius'a göre görünmez olan Tanrı'nın görünmez hizmetkârları olmalıdır. Çünkü hizmet eden ile hizmet edilen arasında benzerlik bulunması uygundur. Bundan dolayı Tanrı'ya hizmet eden meleklerin ve azizlerin ruhlarının görünmemesi son derece doğaldır. Aklın, beden gözüyle görülmeyen şeylere inanmayı reddettiği şeklindeki itirazı da cevaplayan Gregorius, arkasında görünmeyen bir güç olmadan hiçbir fiziksel nesnenin görülemeyeceğini ifade etmektedir. Ruh bedenden ayrıldığı takdirde göz kapakları açık olsa da gözün herhangi bir şey görebilmesi mümkün değildir. Bu bağlamda Gregorius'a göre sonuç oldukça nettir. Görünür olan şeyler yalnızca görünmeyen bir güç sayesinde görülebilir. (Gregorius Magnus, 2014, s. 10 Liber IV) Ruhun görünmezliği ve etkinliği üzerine yapılan bu açıklamalar skolastik düşünceye verilebilecek güzel örneklerdendir. İnsan bedenine dair neredeyse hiçbir şeyin bilinmediği bir dönemde yapılmış olan bu akıl yürütmeler normal karşılanmalıdır. Yine de Gregorius'un yaptığı bu açıklamalardan hemen önce Pavlus'tan yaptığı alıntı diğer akıl yürütmelerinin tamamının aslında bir önemi olmadığı mesajını vermektedir. İbraniler 11:1'de yer alan "*İman, umut edilenlere güvenmek, görünmeyen şeylerin varlığından emin olmaktır.*" ifadelerinden yola çıkan Gregorius, görülebilen bir nesnenin artık iman meselesi olmaktan çıktığını dile getirmekte ve zaten bütün meselenin güven duygusu üzerine kurulduğunu mesajını vermektedir.

Gregorius, Tanrı'nın üç çeşit yaşayan ruh yarattığını söylemektedir. İlki beden giydirilmemiş ruh, ikincisi beden giydirilmiş ancak bedenin ölümüyle ölmeyen ruh, üçüncüsü ise beden giydirilmiş ve bedenin ölümüyle birlikte yok olan ruhtur. Bu üç grup sırasıyla melekleri, insanları ve hayvanları ifade etmektedir. İnsan ruhu, melekler ve hayvanlar arasında yaratılmıştır. Bundan ötürü iki tarafla da ortak yönleri bulunmaktadır. Kendisinden üstün olan meleklerle ruhsal açıdan ölümsüzlüğü paylaşırken kendisinden aşağı olan hayvanlarla bedensel ölümü paylaşmaktadır. Gregorius bu noktada önemli bir açıklamada bulunmakta ve bedenin

yok oluşunun yalnızca bu dünya için geçerli olduğunu ifade etmektedir. Çünkü kıyamet günü bedenler diriltilecek ve ruhlar bir daha ayrılmamak üzere bedenle birleşecektir. Dünyada ruhu ve bedeniyle günah işleyen kişi, cehennemdeki yok oluşu hem bedeni hem ruhuyla sonsuza kadar deneyimleyecektir. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 4-5 Liber IV)

Ruhun ölümden sonraki varlığı karmaşık ve zor bir meseledir. Bedenin yapmış olduğu hareketler başlı başına ruhun varlığı için kanıt oluştururken bedenin söz konusu olmadığı bir durumda ruhun varlığına dair kanıtlar sunmak zorlaşmaktadır. Bu konuya dair gerçekleştirilen ilk söylem havariler ve şehitlerle ilgilidir. Gregorius'a göre havariler ve Mesih uğruna şehit olanlar, ölümden sonra gerçek hayatın onları beklediğini anladıkları için bu dünyayı küçük görmüş ve ölümü arzulamıştır. Ruhların ölümden sonra varlığına dair en büyük delil işte bu havariler ve azizlerden geriye kalanların (relikler) gerçekleştirdikleri mucizelerdir. Bu cansız reliklere yaklaşan hastalar iyileşmekte, şeytani güçlerin musallat oldukları kişiler kurtulmakta, cüzzamlılar temizlenmekte ve hatta ölüler hayata dönmektedir. Bütün bu mucizeler, bu kişilerin bulundukları yerde ne kadar hayat dolu bir şekilde yaşamaya devam ettiklerinin göstergesidir. Çünkü, eğer bedenin hareketinden ötürü ruhun varlığı kabul ediliyorsa, cansız bedenler üzerinden gerçekleşen mucizeler sayesinde ruhun ölümden sonra da yaşamaya devam ettiğinin kabul edilmesi gerekmektedir. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 11-12 Liber IV)

Gregorius, yaptığı bu açıklamanın yanı sıra sağlam imanları ve yaptıkları ibadetler sayesinde temizlenen pek çok kişinin, ruhun bedeni terk edişini gördüğünü ifade etmekte ve bu tarz hadiseleri oldukça uzun bir biçimde ele alarak sayfalar boyunca anlatmaktadır. Bu hikâyelerde ölen kişinin ruhu bazen orada bulunan kişi tarafından bazen de oldukça uzakta olan bir dost, bir öğrenci ya da bir hoca tarafından görülmektedir. Kimi zaman ise ölen kişinin konuşmaları üzerinden bir havarinin veya bir azizin ölen kişinin ruhunu almaya geldiği aktarılmaktadır. Gregorius bu durumun sıklıkla gerçekleştiğini dile getirmektedir. Azizler ölüm anında görünerek kişiye cennetten manzaralar göstermek suretiyle, ölen kişinin korku ve üzüntüsünü yok etmekte ve onu rahatlatmaktadır. Pek çok hikâyede azizlerin rolünü melekler üstlenmektedir. Meleklerle ilgili olan anlatılarda ortak bir nokta bulunmaktadır. Ne zaman melekler bir kişinin ruhunu almaya gelse, herkes tarafından hissedilen son derece hoş bir koku ortama yayılmakta ve bu kokuyla birlikte kimi zaman ilahi bir koronun da sesi duyulmaktadır. Gregorius, halası Tharsilla'nın yaşadığı züht hayatı ve yaptığı ibadetlerden ötürü son derece yüksek bir makama ulaştığını ve halasının ruhunu almaya bizzat İsa Mesih'in geldiğine dair bir hikâye de anlatmaktadır. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 12-33 Liber IV)

Bütün bu anlatılardan yola çıkarak, Gregorius'un ruhun varlığına dair söylediklerinin tamamının arkasında inanç olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü gerçekleştirilen akıl yürütmelerin çıkış noktasında da Kutsal Kitap'a duyulan inanç bulunmaktadır. Dolayısıyla Gregorius'un söyledikleri tamamen bir başkasının sözleri üzerine kurulan güven duygusuna dayanmaktadır. Zaten bütün mesele, Gregorius'un da ifade ettiği gibi, bu güven duygusuna bağlı olarak şekillenmektedir. Çünkü iman denilen kavramın temelinde bilmek, görmek, dokunmak, tanımak, anlamak değil güvenmek yatmaktadır.

Gregorius'un cennet ve cehenneme dair anlattıklarına geçmeden önce dikkat çekici bir hususa değinmek gereklidir. Diyakoz Petrus insanların sayısız günahından ötürü cennet sakinlerinin büyük kısmının bebek ve çocuklardan oluştuğu şeklinde bir düşünceye sahip olduğunu dile getirmesi üzerine ilginç bir cevap almaktadır. Gregorius, genel kanının aksine vaftiz olan ve çocuk yaşta ölen herkesin cennete gidemeyeceğini dile getirmektedir. Çünkü ebeveynler çocuklarını uygun şekilde yetiştirmeyerek onlara cennetin kapılarını kapatmaktadır. Aktarılan hikâyeye göre beş yaşlarında bir çocuk babasının aşırı sevgisinden ötürü eğitilmeden büyütülür ve bundan dolayı istediği bir şeyi elde edemediğinde Tanrı'nın büyüklüğüne küfreder. Veba salgını döneminde hastalanan çocuk ölüm anında kendisini şeytanların aldığını söyler ve bir küfür savurarak canını verir. Bu hikâyenin ardından Gregorius, babanın ihmali üzerine birkaç şey söylemekte ve başka bir hikâyeye geçiş yapmaktadır. (Gregorius Magnus, 2014, s. 27 Liber IV) Bu hikâyenin ana kahramanının çocuk olmadığı ve Gregorius'un yaptığı yorumlardan asıl günahın babada olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü çocuğunu Hıristiyan öğretilere uygun bir biçimde yetiştirmemiştir. Dolayısıyla burada asıl mesele, çocuklarını iyi yetiştirmeleri amacıyla ebeveynlere ders vermektir. Ancak hedef doğrultusunda verilen örneğin korkunç olduğunu da dile getirmek gerekir. Ailesinin ihmalinden ötürü, ağzından çıkanın ne anlama geldiğini bilemeyecek beş yaşlarında bir çocuğun, Tanrı'nın verdiği izinle son anında dahi küfür içinde ölmesi ve şeytanlar tarafından cehenneme götürülmesinin tek bir açıklaması bulunmaktadır. Daha önce Gregorius'un Tanrı anlayışında ya da en azından insanlara anlattığı Tanrı algısında görüldüğü gibi Tanrı, ne olursa olsun hiç kimsenin gözünün yaşına bakmayan son derece katı bir yargıçtır. Gregorius'un Tanrı'ya dair bu anlayışının izleri farklı yerlerde de sıklıkla görülmektedir. Gregorius'un ölüm ve ölümün korkutuculuğu hakkında söyledikleri kendisinden önceki Kilise babalarının düşüncelerinden çok daha farklı bir noktaya ulaşmıştır. Ölümün belirsizliği ve bu belirsizlikten doğan korkuyu Hıristiyan toplumunu şekillendirmek

için kullanan Gregorius, Orta Çağ boyunca hüküm süren ölüm anlayışını belirlemiştir. (Straw, 2001, s. 26)

Papa I. Gregorius'un ahiret hayatına dair söylemleri teolojik açıdan son derece önemlidir. Özellikle Orta Çağ boyunca şekillenen cehennem algısının temellerine büyük bir katkı sağlamıştır. (Bernstein, 2017, s. 66) Gregorius'a göre adil bir hayat yaşayarak cenneti hak etmiş olan kişilerin ruhları öldükleri andan itibaren cennete alınmaktadır. Bununla birlikte adil yaşadıkları halde kusurlarından tam olarak arınmamış kişiler cennetin dışında bir yerde bekletilmektedir. Ancak bu açıklama bazı sorular ortaya çıkarmaktadır. Eğer bir kişi öldükten sonra halihazırda cennete gittiyse, kıyamet günü gerçekleşecek olan yargılamadan sonra nasıl bir ödül alacaktır? Gregorius bu problemi bedenin dirileceği inancıyla çözmektedir. Kıyamete kadar yalnızca ruhu ile cennet nimetlerini tatmış olan kişinin kıyametten sonra bedeni de dirilerek ruhuyla birleşecek ve böylece kişi cennet nimetlerini hem bedeni hem de ruhuyla hissettiğinden ötürü, kendisine verilen ödül iki katına çıkmış olacaktır. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 33-34 Liber IV; 1902, s. 528)

Gregorius, azizlerin ruhlarının öldükten hemen sonra cennete girdiği gibi kötülerin ruhlarının da derhal cehenneme giderek azap gördüğünü, aksi bir duruma inanmanın mümkün olmadığını söylemektedir. Bu noktada bir başka önemli soru karşımıza çıkmaktadır. Fiziksel bir ateş nasıl olur da cisimsiz bir varlık olan ruha saldırabilir? Gregorius, yaşayan bir insanın ruhu beden içinde oruç tutabiliyorsa aynı ruhun ölümden sonra cismani bir ateş içinde de tutulabileceğini söylemektedir. Ruh, can vermek amacıyla bir beden içerisinde tutulabiliyorsa cezalandırılmak amacıyla da bir mekânda tutulabilir. Gregorius, ruhun ateşe tutulmasının görerek ve hissederek gerçekleştiğini belirtmektedir. Ruh, ateşi gördüğünde acı çekmeye başlamakta ve ateşle sarıldığını gördüğünde yandığını hissetmektedir. Böylece cismani ateş cisimsiz ruhu yakmaktadır. Çünkü görünür olan ateşten görünmez bir yanık ve acı ortaya çıkmaktadır. Ateşle gerçekleştirilen bu işkence daha çok manevîdir. Ancak Gregorius'a göre Kutsal Kitap'tan anlaşıldığı üzere, ruh sadece görerek değil ateşin ısısını hissederek de gerçekten yanmaktadır. Luka 16:24'te cehennemde yanan zengin kişinin sözlerinden, ateşin azabının cismani olduğu kesin bir biçimde anlaşılmaktadır. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 40-41 Liber IV)

Bu ifadelerin ardından Diyakoz Petrus ile Gregorius'un arasında geçen kısa konuşma da en az yapılan açıklamalar kadar değerlidir. Petrus hem Kutsal Kitap'ın otoritesinin hem de

akıl yürütmeye dayanan bu mantıklı açıklamaların kendisini inanmaya yönlendirdiğini ancak inatçı zihninin halen sorulara yöneldiğini, bu meselenin kendi anlayışının ötesinde olduğunu itiraf etmekte ve cisimsiz bir varlığın nasıl olur da cismani bir şey tarafından tutularak işkence edilebildiğini sormaktadır. Bunun üzerine Gregorius, cennetten kovulan ruhların cisimli mi cisimsiz mi olduğunu sormakta ve Petrus'tan elbette cisimsiz oldukları yanıtını almaktadır. Gregorius bu defa cehennem ateşinin cismani olup olmadığını sormaktadır. Petrus ise cehennem ateşinin cismani olduğu ve orada bedenlere işkence ettiği konusunda kesin bir biçimde ikna olduğunu dile getirmektedir. Çünkü Matta 25:41'de "*Ey lanetliler, çekilin önümden! İblis'le melekleri için hazırlanmış olan sonsuz ateşe gidin!*" ifadeleri yer almaktadır. Bu noktadan hareketle Gregorius, cisimsiz varlıklar olan Şeytan ve meleklerinin cismani ateşte işkence göreceklerine göre cisimsiz olan insan ruhunun da aynı şekilde işkence görmesinin son derece doğal olduğunu belirtmektedir. (Gregorius Magnus, 2014, s. 42 Liber IV)

Yapılan tüm bu açıklamalara ve karşılıklı soru cevaplara bakıldığında, gerçekleştirilen akıl yürütmelerin, verilmeye çalışılan mantıklı cevapların aslında hiçbir anlam ve öneminin olmadığı açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Gerek bedenle dirilerek iki kat ödül alma konusunda gerekse cehennemdeki azabın mahiyetine dair söylenenlerde dikkate alınan tek husus Kutsal Kitap'ın sözleri ve ondan üretilen inançlardır. Yapılan diğer açıklamaların tamamı, kafasında soru işareti bulunan kişilerin zihinlerini geçici olarak tatmin etmek ve böylece Kutsal Kitap'ın dogmalarını dayatmak amacıyla söylenen sözlerdir. Özellikle konu ile ilgili gerçekleştirilen soru-cevap kısmında bunu görmek mümkündür. Şeytanın ve meleklerinin cisimsiz varlıklar olmasıyla cehennem ateşinin cismani olması arasında ne bir yakınlık ne bir benzerlik ne de kıyas yapılabilecek bir nokta bulunmaktadır. Hatta kıyas yapılması gerekirse Şeytan'ın cisimsiz olmasından ötürü görünmemesi gibi cehennemin de görünmediğinden ötürü cisimsiz olduğunu söylemek mümkündür. Ancak Petrus, tam tersine bir cevap vererek cehennemin cismani olduğuna kesin bir biçimde ikna olduğunu dile getirmektedir. Neticede Gregorius diğer metinlerinde olduğu gibi, Kutsal Kitap'ın otoritesini ve İsa'nın sözlerini her şeyin üzerinde tutmakta ve konu ne olursa olsun hakikatin yalnızca bundan ibaret olduğu fikrini muhataplarının zihnine işlemeye gayret etmektedir. Daha önce ifade edildiği gibi bu anlayış Orta Çağ Katolik Kilisesi'nin en temel anlayışı olarak karşımıza çıkmakta ve skolastik düşüncenin gelişmesine zemin hazırlamaktadır.

Gregorius, ahiret hayatında iyilerin ve kötülerin birbirlerini tanıyacaklarını ifade etmektedir. İyiler, dünyada sevdikleri kişilerin de cennette olduklarını görünce bundan

mutluluk duyacaktır. Tam tersine kötüler ise, dünyada sevdiği ve birlikte kötülük yaptıkları kişilerin cehennemdeki azabını gördükçe kendi azapları da artacaktır. Bununla birlikte cennettekiler için bir güzellik daha bulunmaktadır. Bu kişiler yalnızca dünyadayken tanıdıklarını değil geçmiş zamanda yaşamış olan iyi insanları da tanıyacaktır. Bu kişiler karşılaştıklarında sanki eski bir dostu görmüş gibi olacaktır. Geçmiş zamanın azizleri ile karşılaşan bu insanların birbirine tanıdık gelmesinin sebebi yaptıkları eylemlerin aynı olmasıdır. Bu kişiler birbirlerini eylemleri aracılığıyla tanımaktadır. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 47-48 Liber IV)

Gregorius, ölümü yakın olan kişilerin zaman zaman geleceğe dair vizyonlar gördüğünü aktaran hikâyeler anlatmaktadır. Bu vizyonlar doğrudan ölen kişinin gideceği yerle ilgili olabildiği gibi yakın zamanda ölecek olan diğer insanlarla ilgili de olabilmektedir. Kendi manastırından olan bazı keşişlerin de bu tür vizyonlar gördüğünü dile getiren Gregorius, bu vizyonların bazen rüyada bazen de tam anlamıyla uyanıkken gerçekleştiğini ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 35-37 Liber IV) Gregorius'un aktardıklarına göre bu vizyonların hemen hepsi gören kişinin kendisinden çok olaya tanık olan izleyicilere ve geride kalanlara bir uyarı mahiyetindedir. Tanrı, yapmış olduğu bu uyarılarla, iyi işler yapmaları için insanlara karşı ne kadar sabırlı olduğunu da göstermektedir. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 61-62 Liber IV; 1878a, s. 1122)

Bu hikâyelerden birinde, ölen kişi kendisini alıp Sicilya'ya götürmek için hazır olan bir gemiden bahsetmektedir. Gregorius, kendisine bunun ne anlama geldiğini soran öğrencisine, ilk olarak psikolojik bir tahlille cevap vermektedir. Elbette ruhun herhangi şekilde taşınmaya ihtiyacı yoktur. Ancak etten kemikten bir insanın ölüm anında dünyevî bir ulaşım aracı görmesi oldukça normaldir. Sicilya'ya dair yapılan yorum ise oldukça ilginçtir. Gregorius'un ifadesiyle Sicilya çevresindeki adalarda diğer bölgelerden daha fazla, cehennem ateşiyle yanan çukurlar bulunmaktadır. Bilge insanların söylediği üzere, bu çukurlar her geçen gün daha da büyümektedir. Çünkü kıyamet giderek yaklaşmaktadır. Orada toplanacak olan çok sayıda kayıp ruhu, sonsuz azaba atmak için cehennem çukurları genişlemektedir. Tanrı, insanların kendilerini düzeltmeleri için bu ateşleri yeryüzüne çıkartmış ve inanmayan kafirlere kendi gözleri ile görmeleri için fırsat vermiştir. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 50-51 Liber IV)

Papa'nın Sicilya ile ilgili yaptığı yorumunun arkasında biri jeolojik biri de teolojik olmak üzere iki gerekçenin bulunduğunu söylemek mümkündür. Bilindiği gibi İtalya, volkanik

hareketlerin sıklıkla görüldüğü bir coğrafyada bulunmaktadır. Avrupa'nın en yüksek ve hala aktif durumda olan Etna Yanardağı'nın içinde bulunduğu Sicilya'da da tarih boyunca volkanik olayların yaşandığı bilinmekte ve bu olaylar günümüzde de devam etmektedir. Dolayısıyla Gregorius'un bahsettiği alev çukurlarının gerçekten oluşması muhtemeldir. Oluşan bu çukurlar da sıradan bir doğa olayı olarak değerlendirilmek yerine Tanrı'nın bir uyarısı ve kıyametin habercisi şeklinde yorumlanarak teolojik bir kılıfa sokulmuştur. Gregorius'un cehennem ile Sicilya civarındaki adalar arasındaki kurduğu yakınlığın arkasındaki esas teolojik gerekçe ise bölgede yaşamaya devam eden pagan topluluklardır. Hatırlanacağı üzere Gregorius, bu adalarda rüşvet verilerek pagan törenler gerçekleştirildiğine dair bir duyum aldığını ifade etmekte ve bu duruma acilen müdahale edilmesi için ilgili makamlara mektuplar yazmaktadır. Bu bağlamda Papa, genelde kıyametin iyice yaklaştığını dile getirse de özelde paganların ve paganların yaşadıkları yerlerin cehennemin ağzında olduğunu, bu kişiler toplumdan silinmediği müddetçe Hıristiyanların da tehlike altında olduğu mesajını vermektedir.

Papa I. Gregorius, cehennemin yeri ile ilgili iki görüş olduğunu aktarmaktadır. İlkine göre cehennem yeryüzünde belirli bir mekandadır. İkinci görüşe göre ise yeryüzünün altındadır. Gregorius da bu ikinci görüşe katılmaktadır. Çünkü cehennem için kullanılan "*infernus*" kelimesi aşağı ya da daha aşağıda anlamına gelen "*inferius*" kelimesinden gelmektedir. Cehennem bu şekilde isimlendirildiğine göre dünyanın aşağısında olması gerekmektedir. Gregorius yaptığı bu kelime tahlilini Kutsal Kitap'tan örnekler getirerek desteklemektedir. Örneğin Mezmurlar 86:13'te[8] "*Çünkü bana sevgin büyüktür, Canımı ölüler diyarının derinliklerinden sen kurtardın.*" cümlesi, Gregorius'un düşüncesinin dayanaklarından birini oluşturmaktadır. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 67-68 Liber IV) Gregorius eserlerinde cehennem için çoğunlukla "*infernus*" kelimesini kullanmakla birlikte nadir de olsa İbranice kökenli bir kelime olan "*gehenna*" ve Yunanca kökenli "*tartarus*" kelimelerini de kullanmaktadır. (Gregorius Magnus, 1878a, s. 1164; 1902, s. 911)

Gregorius, cehennemin nasıl bir yer olduğuna dair önemli tasvirler aktarmaktadır. Bu tasvirlerin kaynağı ise ölümden dönen kişilerin anlattıkları tecrübelerden oluşmaktadır. Diyakoz Petrus, ölümden dönme hadisenin gerçekleşmesini yapılan bir yanlışa bağlamaktadır. Gregorius'un aktardığı hikâyelerden birinde de isim karışıklığı sonucu yanlış kişinin canının

[8] Kutsal Kitap'ın Türkçe ve İngilizce tercümelerine bakıldığında bu cümlenin Mezmurlar 86:13'te geçtiği görülmektedir. Ancak Vulgata metninde bulunan "*quia misericordia tua magna super me et eruisti animam meam de inferno extremo*" ifadeleri Mezmurlar 85:13'te yer almaktadır.

alındığı belirtilmekte ve bu kişi derhal dünyaya geri gönderilmektedir. Ancak Gregorius'a göre böyle bir hatanın yapılması mümkün değildir. Merhametli Tanrı, bu tarz olaylar sayesinde insanlara cehennemdeki korkunç azabı göstererek ders vermeyi amaçlamaktadır. Bu anlatılardan ilkinde cehennemde sonsuz sayıda ateş havuzlarının olduğundan ve bu havuzlarda işkence yapıldığından bahsedilmektedir. Çok daha detaylı bir başka anlatı ise önümüze farklı bir tablo sunmakta ve hem cehennem hem de cennetle ilgili bilgiler vermektedir. Bu anlatıya göre, karanlık suları dayanılmaz derecede kötü kokular yayan sisle kaplı bir nehir ve bu nehrin üzerinde bir köprü bulunmaktadır. Köprü, zengin kokulu çiçeklerle bezeli, yeşil çimenlerle kaplı son derece güzel çayırlara çıkmaktadır. Bu çayırlarda beyaz elbiseli insanlar, etrafa yayılan güzel kokuların tadını çıkarmaktadır. Her birinin parlak bir ışıkla parıldayan kendine ait bir meskeni bulunmaktadır. Tuğlaları altından olan son derece büyük bir evin inşası da devam etmektedir. Nehir kıyısında da evler bulunmaktadır. Bu evlerden bazıları nehirden yükselen buhar ve pis kokulardan etkilenirken bazıları etkilenmemektedir. İyiler ve azizler köprünün üzerinden rahat bir şekilde geçerek çayırlara ulaşırken günahkârlar pis sulara düşmektedir. Bu bilgileri aktaran kişi, köprüyü geçmeye çalışırken kayıp düşerek vücudunun alt yarısı aşağı sarkan bir kişiyi gördüğünü söylemektedir. Nehirden çıkan şeytanî adamlar onu aşağı çekerken beyaz kıyafetli soylu adamlar yukarı çekmeye çalışmaktadır. Bu çekişmenin sonucunun ne olduğu bilinmemektedir çünkü tam bu esnada gördüklerini anlatan kişinin ruhu yeniden bedeni ile birleşmiş ve dünyaya geri dönmüştür. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 54-56 Liber IV)

Gregorius'a göre köprü üzerinde düşen kişiyi kurtarmaya çalışan kişiler, kişinin dünyada vermiş olduğu sadakalar ve yaptığı hayırlı işlerdir. Aşağı çekmeye çalışan şeytanî varlıklar ise kişinin dizginlemediği şehevî arzulardır. Gregorius'un cennetteki nesnelere getirdiği yorumlar dikkat çekicidir. Diyakoz Petrus evlerin altından olmasının saçma olduğunu dile getirmektedir çünkü sonsuz bir hayat sürerken hala bu tarz metallere ihtiyaç duyulması anlamsızdır. Gregorius, sağduyuya sahip hiç kimsenin bu ifadeyi literal olarak anlamayacağını dile getirmektedir. Kendisine cennette bu tarz bir ev inşa edilen kişinin muhtemelen dünyada çokça sadaka verdiğini ve bundan dolayı böyle bir ödüle layık görüldüğünü ifade eden Gregorius, altından tuğlaları taşıyarak evi inşa eden kişilerin dünyada verilen sadakalardan faydalanan kişiler olduğunu ifade etmektedir. Cennete giden yolun yalnızca bir köprüden ibaret olmasının sebebi ise Matta 7:14'te ifade edildiği üzere hayata götüren yolun dar olmasıdır. Nehri kirleten şey ise şehevî arzulardır. Nehir kenarındaki evlerin bazılarının nehirden çıkan pis koku ve buhardan etkilenmesinin nedeni, bu evlerde oturan kişilerin iyi işler yapmalarına

rağmen kalplerini tam olarak temizleyememesidir. Bedensel zevklerin zihni bulandırdığını ve insanı karanlıkta bıraktığını belirten Gregorius, yalnızca kalplerini tam anlamıyla temizleyen kişilerin evlerinde hiçbir kirlilik bulunmadığını dile getirmektedir. Gregorius, şehvet günahı ve kötü koku arasında kurduğu bağlantıyı Kutsal Kitap üzerinden de desteklemektedir. Tanrı, işledikleri şehevî günahlardan ötürü Sodom halkını helâk ederken gökten ateş ve sülfür yağdırmış, sülfür gazı ile onları öldürürken ateş ile yakmıştır. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 57-58 Liber IV)

Cehennemle ilgili bilgi veren bir başka hikâyede, ölüm döşeğinde olan bir kişinin günahlarının affı ve rahat bir şekilde ruhunu teslim etmesi için Severus isimli bir azizden yardım istenmektedir. Ancak Severus tarlada yaptığı işi bitirmek için birazdan geleceğini söyleyerek ölüm döşeğindeki hastanın yanına gitmeyi erteler. Bir süre sonra kendisine hastanın öldüğü haberi gelir ve Severus yaptığı işin pişmanlığı içinde gözyaşı dökerek yas tutmaya başlar. Bu sırada bir başka kişi ölen adamın dirildiği haberini getirir. Ölen kişinin aktardığına göre gittiği yerde kendisini yönlendirenler korkunç yaratıklardır. Ağızlarından ve burunlarından dayanılması mümkün olmayan ateşler üflemektedirler. Kendisini karanlık bölgeden geçirirken aniden kanatlı, genç ve güzel bir adam belirmiş ve Severus'un gözyaşları nedeniyle adamın ruhunun Tanrı tarafından bağışlandığını söylemiştir. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 45-46 Liber I)

Gregorius'un cennet ve cehenneme dair verdiği bir diğer önemli bilgi, her iki tarafta bulunanların kendi içlerinde gruplara ayrıldığıdır. Yuhanna 14:2'de yer alan "*Babamın evinde kalacak pek çok yer var*" ifadesinden yola çıkan Gregorius, eğer cennettekilere verilecek ödüller arasında herhangi bir fark olmayacak olsa tek bir kalacak yer olacağını söylemekte ve cennetteki kişilerin sevaplarına göre farklı seviyelerde ödüllendirileceklerini belirtmektedir. Ancak bu farklılık bir uyum ve bütünlük içerisinde gerçekleşecektir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 677) Aynı sistem cehennem için de geçerlidir. Burada gruplar işkencelere göre ayrılmaktadır. Kibirliler, şehvet düşkünleri, açgözlüler, sahtekârlar, kıskançlar, kâfirler hepsi ayrı gruplar halinde farklı yerlerde işkence görmektedir. (Gregorius Magnus, 2014, s. 52 Liber IV; 1902, s. 913) Bununla birlikte günahın çeşidine göre cehennemdeki ateşin türü değişmemektedir. Cehennemde tek bir ateş vardır ancak kişi günahının türü ve ağırlığına göre bu ateşi hissetmektedir. Nasıl ki dünyada tek bir güneş olmasına rağmen herkesin hissettiği sıcaklık aynı değilse cehennemdeki ateş için de aynı durum geçerlidir. (Gregorius Magnus, 2014, s. 68 Liber IV) Gregorius cehennem ateşini yakılmamış, beslenmeye ihtiyaç duymayan ve bir kez yakıldı

mı asla sönmeyen bir ateş olarak nitelemektedir. Böylece dünyadaki ateşle cismani olması bakımından benzerlik kurarken; özellikleri bakımından cehennem ateşinin çok daha güçlü olduğunu muhataplarına hissettirmeye çalışmaktadır. Gregorius'a göre bu ateşin azabı hem beden hem ruh içindir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 1098) Çünkü günah, akıl ve beden ortaklığı ile işlenmektedir. Dolayısıyla ceza hem ruh hem de beden içindir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 1130)

Ahiret hayatına dair en çetrefilli konuların başında cehennem azabının süresi gelmektedir. Bu konuyla ilgili görüşlerini İncillere dayandıran Gregorius'a göre cehenneme bir defa atılan kişi sonsuza kadar orada azap görmeye devam edecektir. Cennet nimetlerinin nasıl ki sonu gelmeyecekse cehennemdeki azabın da asla sonu gelmeyecektir. Çünkü İsa, Matta 25:46'da kesin bir biçimde günahkârların sonsuz azaba, iyilerin ise sonsuz hayata gideceklerini bildirmektedir. Gregorius'un bu söylemleri üzerine Diyakoz Petrus'un sorduğu sorular son derece önemlidir. Bu sorulardan ilki Tanrı'nın bütün bu tehditleri insanları korkutup günahtan caydırmak için yapmış olabilme ihtimali üzerinedir. Gregorius'a göre böyle bir durum söz konusu bile olamaz. Çünkü eğer Tanrı insanları günahtan uzak tutmak için boş tehditler savuruyorsa, iyiliği teşvik etmek için vadettiği müjdeler de aynı derecede içi boş ve değersizdir. Eğer Tanrı söylediklerini gerçekleştirmemek üzere insanları tehdit ettiyse O'na merhametli değil, yalancı/düzenbaz (*fallax*) denilmesi gerekmektedir. Kaldı ki böyle bir söylem Gregorius'a göre açıkça küfürdür. İkinci soru, sonlu bir hayatta işlenen suçlar için sonsuz bir cezanın ne kadar adil olduğu ile alakalıdır. Gregorius, bu sorunun cevabının insanların kalplerinde yattığını söylemektedir. Tanrı yalnızca eylemlere değil insanların kalplerine de bakmaktadır. Ölen kişinin günah eylemleri elbette son bulmaktadır ancak bu kişinin sonsuza kadar yaşamasına izin verilse günah işlemeye devam edecektir. Çünkü kendisine verilen ömrün sonuna kadar günah işlemiştir. Böylece işlediği günahta sonsuza kadar devam etme arzusunu ortaya koymuştur. Bundan dolayı, katı bir adalete sahip olan Yargıç (Tanrı), hayatı boyunca günahtan kurtulmak istemeyen kötülerin sonsuza kadar cezalandırılmalarını uygun görmektedir. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 69-70 Liber IV)

Bu cevabın ardından, adil bir adamın bir kimseye zulmederek daha iyi bir hale gelmediğini, kendisine yanlış yapan hizmetkârlarını cezalandıran efendinin bunu yalnızca hizmetkârlarının yanlışlarını düzeltmek için yaptığını ifade eden Petrus şu soruyu yöneltmektedir: Cehennem azabına atılan kişilerin kendilerini düzeltmek gibi bir durumları söz konusu olmadığına göre sonsuza kadar cehennemde yanmalarının amacı nedir? Gregorius'a

göre merhamet sahibi olan Tanrı, adalet Tanrısı olmasına rağmen günahkârların işkence görmesiyle öfkesini tatmin etmemektedir. Günahkârlar yalnızca yaptıklarının karşılığı olarak sonsuz azaba mahkûm olmuştur. Yine de bu azabın bir sebebi daha bulunmaktadır. Bu sebep, cennet ehlinin tüm nimetleri Tanrı'da gördükleri gibi, kurtuldukları tüm işkenceleri de günahkârlar üzerinde görmeleridir. Böylece cennet ehli, Tanrı'nın yardımıyla kurtuldukları işkenceleri görerek, sahip oldukları nimetler için Tanrı'ya karşı olan minnet borçlarının daha çok farkına varmaktadır. Gregorius'un verdiği bu şok edici cevap üzerine Petrus konu ile bağlantılı son bir soru yöneltmekte ve cennetteki bu kişilere nasıl olur da aziz denildiğini sormaktadır. Çünkü Matta 5:44'te İsa özellikle bu günahkârlar için dua edilmesini istemektedir. Gregorius, azizlerin cehennemdekiler için dua etmediğini çünkü artık dua etmenin hiçbir anlamı olmadığını, tövbe ile kurtuluş şanslarının kalmadığını söylemektedir. Aynı sebepten dolayı cennetteki azizler, Şeytan ve melekleri için de dua etmemektedir. Halen dünyada yaşayan azizler de kafirler ve paganlar için dua etmemektedir çünkü onların da herhangi bir kurtuluş şansları bulunmamaktadır. Gregorius'a göre gidecekleri yer sonsuz azap görecekleri cehennemdir. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 70-71 Liber IV)

Petrus'un sorduğu soruların iki temel özelliği bulunmaktadır. Birincisi, bu soruların tamamı ahirete dair düşünen, sorgulayan her insanın ilk etapta aklına gelebilecek hem akılcı hem de insani sorulardır. Bugün dahi özellikle Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam dinlerini araştıran insanların cevaplanmasını istediği ilk sorulardan birkaç tanesi bunlardan oluşmaktadır. Çünkü bu dinlerin kutsal kitaplarında ahiretteki azabın sonsuzluğuna işaret edebilecek ya da o şekilde yorumlanabilecek ifadeler yer almaktadır. Soruların ikinci özelliği ise Tanrı'yı daha çok sevgi ve merhamet üzerinden temellendiren bir anlayışın ortaya koyduğu sorular olmasıdır. Buna karşın Gregorius'un verdiği cevaplarda ise dogmatizm ve Tanrı'nın katı adaleti ile ön plana getirilen Yargıç figürü karşımıza çıkmaktadır. Gregorius, verdiği cevaplarda eğer ilgili bir pasaj varsa derhal Kutsal Kitap'ın otoritesine başvurarak konuyu kapatmakta; ilgili bir pasaj bulunmuyorsa da kendi anlayışına uygun Kutsal Kitap ifadelerini yorumlayarak cevaplamaktadır. Üçüncü sorunun cevabında olduğu gibi önce sorumluluğu tamamen günahkârlara yüklemekte ardından alakasız bir biçimde konuyu cennetteki insanlara bağlamaktadır. İkinci soruya verilen cevap da en az üçüncü sorunun cevabı kadar ilginçtir. Gregorius, kendince bir akıl yürütmede bulunarak günahkâr kişinin sonsuza kadar öyle olmaya devam edeceğini söyleyerek sonsuz azabı hak ettiğini dile getirmektedir. Ancak bu akıl yürütme tamamen bir varsayıma dayanmaktadır. Bu varsayımın arka planında da yine Gregorius'un Yargıç Tanrı fikri bulunmaktadır. Gregorius, Tanrı'nın sevgi ve merhamet yönünü ön plana

çıkarmaya çalışsaydı muhtemelen günahkâr kişinin de aciz bir insan olduğunu, günü geldiğinde Tanrı'nın sevgisinin bu insanı da kuşatacağını düşünecek ve böyle bir akıl yürütmeyi hiç yapmamış olacaktı.

Gregorius'un bu şekilde Tanrı'nın adaletini, yargısını ve özellikle korkunç cezalandırmasını ön plana çıkarmasının altında katı uygulamalarla dolu bir manastır geçmişi olmakla birlikte en önemli sebep Batı Roma'nın yıkılışıyla Avrupa'da meydana gelen otorite boşluğunu Roma Katolik Kilisesi lehine yeniden tesis etmektir. Çünkü sevgi ve merhamet, özgürlüğe sebep olurken; korku ve cezalandırma, kontrol ve otorite sağlamaktadır. Dünya tarihine bakıldığında özellikle kaos ve belirsizlik içindeki toplumlarda korku aracılığıyla otorite sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Ancak bu yöntemle kurulmuş otoritelerin zaman içinde yıkıldığı da bilinmektedir. Nitekim Katolik Kilisesi için de aynı durum geçerli olmuş ve yaklaşık bin yıl boyunca devam eden otorite önce Protestanlığın ortaya çıkışıyla oldukça büyük bir darbe almış ardından Aydınlanma ile birlikte zaman içerisinde otoritesini önemli ölçüde kaybetmiştir.

Gregorius, cehennem azabı ile bağlantılı olarak ruhun ölümsüzlüğü ile ilgili mistik açıklamalarda da bulunmaktadır. Çünkü ölümsüz olduğuna inanılan ruhun cehennemde sonsuz bir ölüme mahkûm edilmesi kulağa pek mantıklı gelmemektedir. Gregorius'a göre hayat ve ölümün iki tanımı bulunmaktadır. Hayatın birinci tanımı Tanrı'da yaşamaktır ve bu tanım aslında mutluluk dolu bir hayatın tanımıdır. İkinci tanım ise yaratılmış diğer varlıklar gibi yalnızca canlı olmayı ifade etmektedir. Dolayısıyla ruhun hem ölümlü hem de ölümsüz olduğunu söylemek mümkündür. Ölümlüdür, çünkü mutluluğu kaybetme ihtimali vardır; ölümsüzdür, çünkü yaşaması için yaratıldığı hayat onun için bir zorunluluktur. Bu hayat, ruh sonsuz ölüme mahkûm olsa bile yok olmamaktadır. Bu bağlamda cehennemde sonsuz azaba gönderilen ruh, Tanrı'daki mutluluğu kaybettiği için ölümlü, varlığının özünde bulunan zorunluluktan ötürü ise ölümsüzdür. Sahip olduğu bu özellik nedeniyle yok olmadan ölmeye sonsuza kadar devam etmektedir. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 71-72 Liber IV)

Gregorius, ölüm anının son derece şiddetli olmasından ötürü canını teslim eden kişinin küçük günahlarının temizlendiğini ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 2014, s. 72 Liber IV) Günahların temizlenmesi fikri yalnızca ölüm anıyla sınırlı kalmamaktadır. Gregorius, Kutsal Kitap'tan delil getirdiği çeşitli ifadelerden yola çıkarak, kişinin Adil Yargıç'nın huzuruna kesinlikle öldüğü andaki gibi çıkacağını söylemektedir. Bununla birlikte bazı çıkarımlarda

bulunarak Tanrı'nın yargılamasından önce bazı küçük günahların arındırılması için temizleyici bir ateş (*purgatorius ignis*) olması gerektiğini belirtmektedir. İsa, Matta 12:32'de Kutsal Ruh'a karşı bir söz söyleyenin ne bu dünyada ne de ahirette bağışlanmayacağını söylemektedir. Bu ifadeden çıkarımda bulunan Gregorius, bazı günahların bu dünyada bazılarının ahirette bağışlanacağı sonucuna ulaşmaktadır. Çünkü eğer belirli bir günah için bağışlanma reddedildiyse; başka günahlar için bağışlanma olabileceği sonucu doğmaktadır. Ancak Gregorius bu temizleyici ateşi oldukça sınırlı tutmaktadır. Bu ateşin temizleyeceği günahlar sürekli boş konuşma, ölçüsüz kahkahalar, mülkün korunması amacıyla yapılan suçlamalar tarzında, kısacası kaçınılması gereken kusurları bilen kişilerin bile mükemmel bir şekilde uygulayamayacakları veya çok da önemli olmayan hususlarda cehaletten kaynaklanan hatalardan ibarettir. Yine de Gregorius, bu tür günahların dünyada affedilmesi gerektiğini aksi takdirde kişiye ahirette sıkıntı vereceğini belirtmektedir. Temizlenebilecek olan günahların yalnızca küçük günahlar olduğunu vurgulayan Gregorius, Pavlus'un 1. Korintliler 3:12-15'te yer alan ifadelerini delil olarak göstermekte ve hemen arkasından bir uyarıda bulunmaktadır. Kişinin bu temizleyici ateşten faydalanması için dünya hayatında iyi işler yapması gerekmektedir. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 63-64 Liber IV)

Açıkça görülmektedir ki temizleyici ateş yalnızca günahlarının farkında olan ancak buna rağmen tam anlamıyla günahlarından arınmayı başaramamış kişiler ve son derece kısıtlı konular için geçerlidir. Aslına bakıldığında yukarıda zikredilen hususların günah olarak değerlendirilmesi de gariptir. Çünkü bunlar sıradan her insanın hayatında az ya da çok bulunan durumlardır. Ancak şunu unutmamak gerekir ki Gregorius, Papalık tarafından dini görevlere atanmadan önce riyazet hayatı yaşayan ve bu hayatı oldukça üstün gören bir keşiştir. Dolayısıyla sıradan Hıristiyanların hayatlarında hiçbir problem oluşturmayan bazı meseleler Gregorius açısından uzak durulması gereken hatta günah olarak kabul edilen hususlardır. Gregorius'un temizleyici ateşi bu kadar küçük meselelerle sınırlı tutması bir başka hususu daha ortaya çıkarmaktadır. Daha önce de dile getirildiği gibi Gregorius, Tanrı'nın sevgisi ve merhametinden ziyade onun katı yargısını her fırsatta vurgulayarak Tanrı'dan korkulması gerektiği fikrini aşılamaktadır.

Papa I. Gregorius, temizleyici ateş dışında öldükten sonra kişiye fayda verebilecek birkaç hususdan daha bahsetmektedir. Eğer bir kişi ölümcül günahları (*gravia peccata*) işlemediyse kiliseye gömülmesi o kişiye ahirette fayda sağlamaktadır. Çünkü o kişinin ailesi ve yakınları kiliseye geldiklerinde kişinin mezarını ziyaret ederek, Tanrı'ya onun için dua

edecektir. Bununla birlikte eğer kişi ölümcül günahlardan birine sahipse kiliseye gömülmesi faydadan çok zarar getirmektedir. Bu konu ile ilgili çeşitli hikâyeler aktaran Gregorius, ölümcül günahları işlemiş olmasından ötürü kiliseye gömülmeyi hak etmeyen kişilerin ateşler içinde yandıklarını ve bu ateşlerin etkisinin fiziksel olarak yaşayanlar tarafından görüldüğünü söylemektedir. Hatta bir anlatıda ölen kişinin gömüldüğü gece çirkin görünümlü ruhlar tarafından zorla kilisenin dışına çıkarıldığı anlatılmaktadır. Gregorius'a göre Kiliseye gömülmek yalnızca hak eden kişilere fayda sağlamaktadır. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 77-80 Liber IV)

Aynı şekilde kişinin arkasından dua edilmesi de onun günahlarından temizlenmesi için fayda sağlamaktadır. Gregorius bu konu ile ilgili dikkat çekici bir örnek sunarak kendisinin henüz manastır hayatına yönelmediği zamanlarda büyüklerinden duyduğunu belirttiği bir hikâyeyi aktarmaktadır. Roma Kilisesi'nde diyakoz olarak görev yapan Paschasius son derece erdemli, devamlı olarak muhtaçlara yardım eden bir kişidir. Paschasius, papalık seçimi sırasında, daha sonra herkes tarafından oybirliği ile seçilen kişiye değil de en başından beri desteklediği kişiye oyunu vermiş ve bu konudaki tavrını devam ettirmiştir. Paschasius kısa bir süre sonra ölür. Capua Piskoposu Germanus, Angulus hamamlarına gittiği bir gün diyakoz Paschasius'un orada hizmetçi olarak ayakta beklediğini görür ve neden bu halde olduğunu sorar. Bunun üzerine Paschasius, bu halde olmasının tek nedeninin papalık seçiminde yanlış kişiyi desteklemek olduğunu ifade eder ve bu durumdan kurtulmak için piskopostan dua ister. Duanın kabul olduğunun işareti de tekrar hamama geldiğinde Paschasius'un orada olmamasıdır. Gerçekten de dua işe yarar ve Paschasius içinde bulunduğu durumdan kurtulur. Gregorius bu hikâyenin ardından duanın işe yarama gerekçesi olarak diyakozun hayattayken yaptığı iyi işleri ve işlemiş olduğu günahın kasten değil cehaletten ötürü olmasını göstermektedir. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 64-65 Liber IV)

Burada dikkat çekici olan, papalık seçiminde herhangi birini desteklemenin yanlış ve günah olarak değerlendirilmesidir. Öyle ki bu günah kişiye öldükten sonra azap çektirilmesi için yeterlidir. Buradan çıkarılacak sonuç şudur: Başta papalık olmak üzere, dini ya da seküler herhangi bir makamda yanlış kişiyi desteklemek, insanın günahkâr olması için yeterlidir. Elbette burada kimin yanlış kimin doğru olduğunu tespit etmek Roma Katolik Kilisesi'nin görevidir. Mektuplarına bakarak özellikle piskoposluk makamına yapılan atamalar ve otoritenin temsili olan pallium kullanımı ile ilgili Gregorius'un yaptığı müdahaleler incelendiğinde, bu anlatılan hikâye daha fazla anlam kazanmaktadır. Bu hikâyeyle ayrıca

Papalık makamının sıradan bir makam olmadığı, o makama gelen kişinin Tanrı'nın iradesine uygun olarak seçildiği anlatılmaktadır. Aksi takdirde Paschasius'un yaptığı tercihten dolayı öldükten sonra Tanrı tarafından cezalandırılması anlamsızlaşmaktadır. Dolayısıyla Gregorius açısından Papalık makamının daima Tanrı'nın gözetimi altında olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca Gregorius bu vesileyle, bulunduğu makama Tanrı'nın iradesi ile çıktığı mesajını vermekte ve Papalık seçimleri sırasında kendisini desteklemeyenlere uyarıda bulunmaktadır.

Gregorius'a göre komünyon ayini de ölen kişi için fayda sağlayan bir uygulamadır. Bu konu ile ilgili de çeşitli hikâyeler anlatan Gregorius, kendi manastırında yaşanan bir olayı örnek göstermektedir. Hastalanarak ölüm döşeğine düşen bir keşiş, kardeşine itirafta bulunarak kendisi için üç altın sikke sakladığını söyler. Durumu sonradan fark eden Gregorius, ölen kişinin yanına gidilerek son anlarında rahatlatılmasını yasaklar. Öldükten sonra keşişlerin yanına değil başka bir yere ve kendisi için sakladığı üç altın da mezarına atılarak bir kınama ile birlikte gömülür. Gregorius bu tavrı izlemesinin iki sebebi olduğunu dile getirmektedir. Birincisi, ölen kişinin son anlarında daha fazla acı çekerek günahlarından biraz daha kurtulmasını istemektedir. İkincisi ise geride kalan keşişlere ders vermeyi hedeflemektedir. Gregorius, ikinci amacına ulaşmıştır. Çünkü bu olaydan sonra keşişlerin her türlü konuda çok daha dikkatli hareket ettiklerini belirtmektedir. Yine de bir süre sonra ölen keşiş için güçlü bir acıma duygusu hissetmeye başlayan Gregorius, keşişlere emir verir ve ölen kişi için otuz gün boyunca komünyon ayini düzenlenmesini ister. Geçen otuz günün sonunda ölen kişi rüyada kardeşine görünerek bugüne kadar acılar içerisinde olduğunu ancak bu sabah itibariyle iyi olduğunu söyler. Gregorius, komünyon ayininin faydalarının yalnızca ölmüşler ile sınırlı olmadığına da kısaca değinmekte ve esir alınmış bir adamın eşi tarafından gerçekleştirilen ayinler sayesinde esaretten kurtulduğuna dair bir hikâye aktarmaktadır. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 80-86 Liber IV)

Kiliseye gömülme meselesinde olduğu gibi komünyon ayininin fayda sağlaması için de bir şart bulunmaktadır. Yalnızca hayatlarında iyi işler yaparak yaşayan kişiler için bu fayda geçerlidir. Ancak iyi bir yaşantı sürüldüğü takdirde ahirette böyle bir lütfa sahip olunabilir. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 87-88 Liber IV) Normal şartlarda komünyon ayini cemaatle yapılan ve cemaatin bütününün fayda sağladığı bir ibadet olarak değerlendirilmektedir. Gregorius bu konuda gerçekleştirdiği uygulamalar ve anlattıklarıyla komünyon ayininin kişisel amaçlarla yapılabileceğinin en erken örneklerinden birini ortaya koymaktadır. (Howe, 2016, s.

152) Ayrıca Gregorius'un gerçekleştirdiği bu uygulama kendisinden sonra benimsenmiş ve "Trental" adı altında kişinin ruhunu Araf'tan kurtarmak amacıyla gerçekleştirilen bir törene dönüştürülerek yüzyıllar boyunca uygulanmıştır. (Cole, 1995, s. 713)

Gregorius'a göre komünyon ayinini bu derece etkili kılan husus, İsa Mesih'in büyük bir fedakarlıkla kendini kurban etmesidir. Gregorius komünyonu İsa Mesih'in bir gizemi olarak ifade etmektedir. Çünkü İsa artık ölümsüzdür ve Tanrı'nın katında olmasına rağmen komünyon esnasında tekrar tekrar kurban edilmektedir. Eti kurtuluş için yenilmekte, kanı inananların kalplerine akmaktadır. Gregorius, ayin esnasında yeryüzü ile cennetin, görünen ile görünmeyenin birleştiğini ifade etmektedir. Gerçekleştirilen her komünyon ayiniyle İsa'nın insanlığı kurtarmak için yaptığı fedakârlık yeniden ortaya çıkmaktadır. Gregorius ayini gerçekleştiren kişilerin İsa'yı taklit ederek, kalplerini tüm samimiyetleriyle Tanrı'ya kurban etmeleri gerektiğini söylemektedir. Ancak bu şekilde davranıldığı takdirde İsa'nın fedakârlığı bir işe yarayacaktır. Öyle ki ayinden sonra bile bu ruh halini korumak ve Tanrı'nın lütfuna layık olmaya çalışmak gerekmektedir. (Gregorius Magnus, 2014, s. 89 Liber IV)

Komünyon ayininin etkisini ve önemini açıklayan Gregorius affedilme konusu ile ilgili son bir noktaya daha değinmektedir. Matta 5:23-24'te yer alan ifadelerden yola çıkan Gregorius, affedilmek için önce kişinin kendisine karşı yanlış yapanları affetmesi gerektiğini ifade etmektedir. Komünyonun işe yarayabilmesi için her şeyden önce komşu ile ilişkilerin düzeltilmesi, kalplerin onarılması gerekmektedir. Hayatta geçirilen süre boyunca gözyaşları ile kalplerin yumuşatılmasını ve gerçekleştirilen hayır işleri ile çevredeki insanlara iyilikler yapılması gerektiğini söyleyen Gregorius vurucu bir ifade ile görüşlerini sonlandırmaktadır: "*Şundan emin olabiliriz ki, eğer yaşadığımız süre boyunca kendimizi Tanrı'ya kurban olarak adarsak, öldükten sonra bizim için komünyon yapılmasına ihtiyacımız olmayacaktır.*" (Gregorius Magnus, 2014, s. 90 Liber IV)

2. Din Adamları Sınıfı ile İlgili Görüşleri

2.1. Din Adamı Olmak İçin Gerekli Şartlar

Gregorius Magnus, dini yaşantının toplumdaki belki de en önemli unsuru olan din adamları sınıfı için müstakil bir eser kaleme almıştır. *Liber Regulae Pastoralis* isimli eserinin giriş kısmında din adamlarının, herkesin nasıl kemâle ereceği konusunda düşünmesini

gerektiğini söylemektedir. Bu amaçla, eserin dört ana başlığa bölündüğünü dile getirmektedir. Bu başlıklar sırasıyla; hangi ahlakî yapıya sahip kişinin yönetimde olması gerektiği, usulüne uygun olarak bu noktaya eriştikten sonra nasıl yaşayacağı, bu yaşantısını nasıl öğreteceği ve son olarak her gün büyük bir dikkatle kendi zayıflığının farkına varmasının gerekliliği üzerinedir. Gregorius ayrıca otoriteye sahip olmanın ne kadar ağır bir durum ve büyük bir sorumluluk olduğuna da dikkat çekmektedir. Gregorius kimin yönetimde bulunması gerektiğine dair ilkelerini sıralamadan önce önemli durum tespitleri yapmaktadır. Papa'nın yapmış olduğu ilk tespit aslında bir eleştiridir. Beden hastalıkları ile ruh hastalıkları arasında yaptığı bir kıyas üzerinden yola çıkan Papa, beden hastalıkları söz konusu olduğunda insanların cehaletlerinden dolayı bir söz söylemeye ya da hastaları tedavi etmeye çekindiklerini ancak aynı cahil insanların, ruh söz konusu olduğunda büyük bir cüretle adeta kalp doktoru (*medicus cordis*) kesildiklerini ifade etmektedir. Bu durum Gregorius için kabul edilebilir değildir. Çünkü ruhları yönetmek ya da Papa'nın bir diğer ifadesiyle kalp doktorluğu, *"ars est artium"* yani *"sanatların sanatıdır."* Çünkü ruhun sağlığı, beden sağlığına göre çok daha hassas, çok daha önemli bir meseledir. Bu meselenin önemini dile getirmesinin hemen ardından bazı kişilerin dünyevî menfaat elde etmek adına Hıristiyanlığı ve Kilise'yi kullandığını dile getiren Gregorius, bu kişileri ve onların takipçilerini Eski ve Yeni Ahit'ten getirdiği delillerle uyarmaktadır. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 14-15)

Papa I. Gregorius'un bir dini yöneticide bulunmasını söylediği ilk özellik, teorik olarak öğrenilen bilgilerin hayata uygulamasının zorunluluğudur. İnsanlara anlatılan iyi şeylerin yalnızca söylemde ve kitaplarda kalmasının hiçbir faydası olmayacağının farkında olan Papa, çoban-sürü benzetmesi yaparak cemaatin dini lideri taklit ve takip edeceğini ifade etmektedir. Bu bağlamda Kilise'ye en büyük zararı veren kişiler doğruyu bildikleri halde yanlış davranışlarda bulunarak insanlara kötü örnek olan din adamlarıdır. Bu kişiler Kilise çatısı altında bir isme ve rütbeye sahip olduklarından dolayı insanlar tarafından kınanamaz ve cezalandırılamazlar. Böylece işledikleri günahlar adeta yanlarına kâr kalmaktadır. Kutsallığı başkalarına aktarmakla vazifeli olan kişilerin sözlü ya da davranış açısından kötü işler yapmamakla yükümlü olduğunu söyleyen Gregorius, bu tarz davranışlarda bulunanları Kutsal Kitap'ta yer alan ifadelerle tehdit etmekte ve bu şekilde insanlara kötü örnek olmaktansa tek başına ölmelerinin daha iyi olacağını söylemektedir. Böylece en azından cehennemdeki azapları daha katlanılabilir olacaktır. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 15-16)

İçinde barındırdığı büyük sorumluluk ve çeşitli dünyevî cazibelerden ötürü, Gregorius'un nazarında yöneticilik iyi bir iş değildir. Öyle ki insanlar ile Tanrı arasında aracı olan ve yöneticiliğe en uygun kişi olan İsa Mesih bile Yuhanna 6:15'te anlatıldığı üzere beş bin kişiyi doyurarak göstermiş olduğu mucizenin ardından insanlar tarafından zorla götürülerek kral yapılacağını bildiği için insanlardan kaçarak tek başına dağa çekilmiştir. Daha sonra insanlara karşı göstermiş olduğu sevgi ve çeşitli mucizelerin ardından inancı uğrunda çarmıha gerilerek kendisini feda etmiştir. Bu örnek üzerinden hareket eden Gregorius'un verdiği mesaj şudur: İnsanların kalplerini tedavi etmek amacıyla onların ruhlarına yöneticilik yapan din adamları, İsa'yı örnek alarak dünyevî cazibelerden sonuna kadar kaçmalı ve inançları uğrunda kendilerini feda etmeyi seve seve göze almalıdır. Kişi bu yolda çekeceği sıkıntı ve zorlukları kabullenirken herhangi bir övünç, refah ve rahatlıktan da son derece korkmalıdır. Çünkü kalp zorluk ve sıkıntılar sayesinde doğru yolda kalmaya devam ederken; refah ve rahatlık kalbi yoldan çıkarmaktadır. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 16-17)

Gregorius bu düşüncesi ile ilgili örnekleri Eski Ahit'ten vermektedir. Davud, bir zamanlar yaşadığı sıkıntılara karşı göstermiş olduğu tavır nedeniyle krallığa kadar yükselmiş ancak krallığın getirmiş olduğu zenginlik ve refah neticesinde kalbi yozlaşmış ve giderek zalimleşmiştir. Davud'un yaptıklarından ötürü bağışlanması ise yine başına gelen sıkıntı ve belalar neticesinde olmuştur. Kral Hizkiya ve Babil Kralı Nebukadnessar da aynı şekilde krallığın getirmiş olduğu refahtan ötürü yozlaşmış ve Tanrı'ya karşı haddi aşmışlardır. Tanrı'ya karşı haddi aşan kişinin Tanrı'nın gazabını üzerine çektiğini dile getiren Papa, Daniel 4:16'tan esinlenerek, kibre kapılıp kendisini sıradan bir insandan daha üstün gören yöneticinin aslında insanlığını dahi kaybettiğini ifade etmektedir. Yöneticiliğe dair yaptığı bütün bu uyarıların ardından Gregorius, söyledikleri ile bizatihi yöneticiliğin kendisini kötülemediğini, ehil olmayan kişilerin bu sorumluluğu almasının kötü sonuçlar doğuracağını ve kalbi dünyevî arzulara karşı zayıf kişilerin, en üst yöneticilik olan kalplerin yönetiminden uzak durması gerektiğini söylemektedir. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 17-18)

Papa I. Gregorius, Hıristiyan cemaati içinde yönetime uygun olmayan kişileri gördüğü gibi tam tersi kalp doktorluğu (*cordis medicus*) yani din adamlığı için uygun kişilerin bulunduğunu da dile getirmektedir. Gregorius bu kişileri tanımlarken iffetlerini koruma konusunda tutkulu, oruç ve diğer perhizlerde kuvvetli, doktrinlere bağlı, sabırlı, alçakgönüllü, yeri geldiğinde son derece şefkatli ancak adalet hususunda son derece katı gibi nitelikler sıralamaktadır. Gregorius bu erdemleri zikrettikten sonra bu özelliklere sahip kişilerin toplumda

liderlik etmesi gerektiğini söylemekte ancak onları cesaretlendirmek yerine zayıf kalpli ve kötü amaçlara sahip kişilere yaptığı gibi Kutsal Kitap'tan örneklerle uyarılarda bulunmaktadır. Gregorius'a göre bu erdemlere sahip bir kişi, topluma hizmet etmesi amacıyla kendisine verilen görevi reddedip münzevi hayatı yaşamayı tercih ederse Tanrı'yı sevmemekle suçlanır. Çünkü kendisine Tanrı tarafından verilen hediyeleri yalnızca kendisi için saklamış, komşusunu görmezden gelmiş olur. Papa bu iddiasını Yuhanna 21:15-17'de geçen İsa ile Petrus arasındaki konuşmaya dayandırmaktadır. Burada İsa, Petrus'a üç defa kendisini sevip sevmediğini sormuş ve evet cevabını almasının ardından her defasında *"Koyunlarımı otlat"* demiştir. Buna göre Tanrı'yı sevmenin şartı O'nun koyunlarını otlatmak yani cemaati ruhani anlamda beslemek ve yönlendirmektir. Dolayısıyla cemaati önemsemeyen ve ondan uzak duran kişi doğal olarak Tanrı'yı da önemsememekte ve O'nu sevmemektedir. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 18-19)

Ortaya koyduğu bu büyük suçlamadan sonra Eski Ahit'ten de cemaate sahip çıkmak ve komşuyu sevmekle ilgili çeşitli örnekler veren Gregorius, Hıristiyan cemaatine faydalı olmayan kişinin münzevi hayatta yaptığı iyi işlerin bir faydası olmadığını dile getirmektedir. Papa, yukarıda bahsedilen erdemler gibi çeşitli ahlakî özelliklere sahip olan ancak alçakgönüllülükten dolayı herhangi bir dini görev üstlenmekten kaçan kişilerin bulunduğunu da ifade etmektedir. Gregorius'a göre bu durumun tevazu olarak nitelenmesi için bir şart bulunmaktadır. O da kişinin kendisine gelen görevi kabul ederek ilahi emirlere boyun eğmesidir. Kişi ancak bu şekilde gerçekten erdemli ve alçakgönüllü olabilir. Ayrıca Papa bu şart cümlesinin içine kısa bir yan cümle ile *(et ex corde debet fugere)* kişinin bu görevi kabul ederken kalbinde ondan kaçması gerektiğini dile getirmektedir. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 19-20)

Papa I. Gregorius, erdem ve tevazu sahibi olmanın neticesinde dini görevlerden uzak durmanın övgüye layık olduğu kadar, bu görevleri arzu etmenin de aynı derecede övgüye layık olduğunu söylemekte ve iki Eski Ahit peygamberinden örnek vermektedir. Yeşaya 6:1-13'te aktarılan anlatıda Yeşaya Peygamber, Tanrı ile yaptığı konuşmada son derece istekli şekilde kendisinin peygamber olarak görevlendirilmesini talep ederken, Yeremya 1:1-17'de yer alan Tanrı ile Yeremya Peygamber arasındaki konuşmada Yeremya, Tanrı'nın onu görevlendirmesine rağmen peygamberlik görevini istememekte ancak görevi kabul etmektedir. Gregorius'a göre birbirine zıt gibi gözüken bu iki tavır aynı sevginin çeşmesinden *(fonte dilectionis)* meydana gelen akışın ürünleridir. Çünkü Gregorius'a göre sevginin/iyiliğin *(caritas)* iki temel kuralı vardır: Tanrı sevgisi ve komşu sevgisi. Yeşaya, komşu sevgisinin nasıl pratiğe dökületeceğini temsil ederken; Yeremya, tefekkür yolu ve münzevi bir hayat ile Tanrı'ya

karşı sevginin nasıl olacağını göstermektedir. Bu iki tavır da övgüye değerdir ancak Gregorius burada bir noktaya dikkat çekmektedir. Bu iki tavrı da değerli kılan husus, Yeremya'nın göreve karşı isteksizliğinde ısrar etmemesi; Yeşaya'nın da bu görevi talep etmeden önce Serafim meleklerinden biri tarafından ağzına bir kor parçası değdirilerek günahlarının temizlenmiş olmasıdır. Bu bağlamda Gregorius'a göre kişinin göreve karşı isteksiz olması daha güvenlidir. Çünkü hiç kimse günahlarının bağışlandığından tam anlamıyla emin olamaz. Bu noktada Gregorius, Musa Peygamber'i tam bir erdem sahibi ve alçakgönüllü bir şahıs olarak örnek vermektedir. Çünkü Musa, Tanrı'nın görevlendirmesini istememiş ancak Tanrı'nın ilahi emirlerine de tam bir şekilde uyarak büyük bir kalabalığın liderliğini yapmıştır. Ayrıca Gregorius, azizlerin (peygamberlerin) Tanrı'nın emrine rağmen dini liderlik görevini almak hususunda bu kadar çekingen tavır sergilemelerine karşın, kendi dünyevî istekleri uğrunda bu görevi almak için can atan kişilerin ne kadar büyük bir günah işlediğine de vurgu yapmaktadır. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 20-21)

Papa'nın cemaate dair yaptığı tespitlerden bir diğeri de cemaat içerisinde kendi dünyevî arzu ve şehvetlerine *(libidinis)* ulaşmak için Havari Pavlus'un argümanlarını kullanan kişilerin bulunması ile ilgilidir. Bu tespit üzerinden Gregorius, piskoposluk makamı ile ilgili düşüncelerini dile getirmektedir. Pavlus, I. Timoteos 3:1'de piskoposluk görevini gönülden arzu eden kişinin iyi bir görevi arzuladığını söylemektedir. Gregorius'un suçladığı kişiler, Pavlus'un bu sözlerinden yola çıkarak kendi dünyevî amaçlarını meşru göstermeye çalışan kişilerdir. Papa, bu kişilere I. Timoteos 3:2-13 arasındaki metni göstererek Pavlus'un dilinden cevap vermektedir. Bu pasajda Pavlus, piskoposluk görevini yapabilecek olan kişinin özelliklerini sıralamakta ve bu kişinin kötülenecek herhangi bir özelliği olmayan ayıpsız bir kişi *(irreprehensibilem)* olması gerektiğini ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896b, s. 21)

Kendi dünyevî arzularına dini alet edenlerin büyük bir kısmı, Gregorius'a göre iç dünyalarında kendilerini kandırmaktadır. Bu kişiler, eğer piskoposluk gibi yüksek makamlara gelirlerse çok iyi işler yapacaklarını, insanlara faydalı olacaklarını hayal ederek adeta kendilerini pohpohlamaktadır. Bu kişiler, yöneticiliğin peşinde oldukları süreç boyunca kendi iç dünyalarında son derece çekingendir. Çünkü makamı elde edememe korkusu içindedirler. Yönetimi elde edip dünyevî isteklerini tatmaya başladıkları anda ise oldukça cüretkâr bir şekilde hareket ederek daha önceki dini düşüncelerini tamamen unuturlar. Gregorius bu noktada oldukça net bir çözüm önerisi sunmaktadır. Bu tarz düşüncelere dalan bir kişi derhal kendini muhasebe etmeli ve içinde bulunduğu konumdayken ne kadar iyi işler yaptığına bakmalıdır.

Çünkü düşük bir makamdayken tevâzuyu elde edememiş bir kişinin yüksek bir makama geldiğinde mütevâzı olması mümkün değildir. Ayrıca Gregorius, uygun şartların olduğu sakin bir ortamda herkesin iyi işler yapabileceğini ancak yönetimin getirdiği zorluk ve sıkıntılar karşısında herkesin aynı tavrı sergilemesinin mümkün olmadığını belirtmektedir. Dolayısıyla Gregorius'a göre yapılması gereken şey, gerekli erdemlere sahip olanların görevi istemeseler bile dini liderlik vazifesini üstlenmeleri, erdemlere sahip olmayan ve dünyevî arzularından dolayı makam peşinde olanların ise görevden uzak durmalarıdır. İkinci grupta olan kişiler Gregorius tarafından Ferisiler'e benzetilmektedir. Matta 23:13'ten ilham alan Gregorius, bu kişilerin kötü davranışları sebebiyle aynı Ferisiler gibi ne kendilerinin Göklerin Egemenliği'ne girdiğini ne de diğer insanların girmelerine izin verdiklerini dile getirmektedir. Ayrıca seçilmiş olan bir din adamı, cemaatle olan ilişkisinin doktor-hasta ilişkisi gibi olduğunu aklından çıkarmamalıdır. Bundan ötürü din adamı, cemaatin hastalıklarını tedavi etmek adına bir şeyler söylemeden önce kendi hastalıklarını tedavi etmelidir. (Gregorius Magnus, 1896b, s. 22)

Gregorius Magnus, dört ana bölüme ayırdığı eserinin ilk başlığını kimin din adamı olması kimin olmaması gerektiğini madde madde yazarak sonlandırmaktadır. Şefkat, merhamet, bağışlama, yüksek doktrin bilgisine sahip olma gibi pek çok özelliği sıralayan Gregorius bir noktaya özellikle vurgu yapmaktadır. Tanrı ile insanlar arasında aracılık yaparak onların bağışlanmalarını dileyecek olan kişinin öncelikle kendi günahlarından arınmış olması gerekmektedir. Bu günahlardan arınmış olma vurgusunun iki boyutu bulunmaktadır. Birincisi, piskopos ancak kendi günahlarından arınıp Tanrı'ya yakınlaşabilirse O'ndan bir şeyler isteyebilecek konuma ulaşabilir. İkincisi ise günahkâr bir piskoposun başkası için af talebinde bulunması Tanrı'nın gazabını celbedecektir. Bundan dolayı henüz dünyevî arzularından kurtulamamış bir kişinin piskoposluk görevinde bulunması, o kişinin cemaatinde bulunan insanlar için bir felaket olacaktır. (Gregorius Magnus, 1896b, s. 23)

Kimin din adamlığı yapmaması gerektiğine gelince ise Gregorius, Eski Ahit'ten alıntıladığı bir pasajı kullanmaktadır. Levililer 21:17-20 arasında geçen ifadelerde Tanrı, Musa'ya, Harun soyundan kusurlu olan hiç kimsenin Tanrı'ya sunu sunamayacağını söylemektedir. Bu kusurlar sırasıyla kör *(caecus)*, topal *(claudus)*, küçük veya büyük ya da kırık burunlu *(si vel parvo, vel grandi et torto naso)*, eli ya da ayağı kırık *(si fracto pede, si manu)*, kambur *(gibbus)*, gözü iltihaplı *(lippus)*, gözünde beyaz nokta bulunan *(albuginem habens in oculo)*, uyuz *(scabiem)*, bedeninde iltihaplı isilik olan *(impetiginem in corpore)* ve ağır olan *(ponderosus)* şeklinde sıralanmaktadır. Bu özellikleri sırasıyla açıklamaya başlayan

Gregorius'a göre kör, tefekkür ışığı altında aydınlanmamış ve karanlıkta kalmış olan; topal, doğru yolu bilen, doğru yolu gören ancak amaç yetersizliği ve doğru davranışlarda istikrarsız olan; küçük burunlu, muhakeme gücü olmayan; büyük burunlu, yaptığı fazla muhakemeden ötürü önemsiz ayrıntılarda kaybolan; eli ya da ayağı kırık, Tanrı'nın yolunda hiç yürümemiş olan; kambur, dünyevî kaygıların altında ezilmiş olan; gözü iltihaplı olan, yaptığı kötü davranışlardan ötürü gerçeği göremeyen; gözünde beyaz nokta olan, kibirden ötürü gözü körleşen; uyuz, şehvet düşkünü; bedeninde iltihaplı isilik olan, açgözlü; ağır olan ise müstehcenliği eyleme dökmeyen ancak sürekli onu düşünerek zihninde ağırlaştıran kişidir. Bu günahlardan herhangi birine sahip olan kişinin ne Tanrı'ya sunu sunması ne de insanların günahlarının bağışlanması için aracılık yapması mümkündür. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 24-26)

Organların işlevleri üzerinden benzerlikler kuran Gregorius'un yukarıda belirttiği hastalıklar ya da orantısızlıklara dair kullandığı kelimeler ve yaptığı açıklamalardan bazıları oldukça isabetli iken bazılarını anlamaya dair güçlükler bulunmaktadır. Bunlardan ilki burnun küçük, büyük ya da kırık olması ile ilgili söyledikleridir. Nihayetinde burun, şekli ve büyüklüğünden bağımsız olarak koku alma organıdır. Dolayısıyla Gregorius'un koku alma işlevini burnun küçüklüğü ya da büyüklüğü ile bağdaştırması pek mantıklı değildir. Metnin daha iyi anlaşılması adına Kutsal Kitap'taki ilgili pasajın Türkçe ve İngilizce yapılmış çevirilerine bakıldığında, Türkçe tercümelerde burun ile ilgili herhangi tanımlama yapılmamakta, Levililer kitabında yer alan ilgili ifade "*yüzü arızalı, organlarından biri aşırı büyümüş*" şeklinde tercüme edilmiştir. Görüldüğü kadarı ile İngilizce tercümelerin büyük bir kısmında da aynı şekilde burun ile ilgili ifade kullanmak yerine "*mutilated face*", "*disfigured face*", "*deformed*" gibi yüzün yapısındaki genel bir bozukluktan bahsedilmektedir. Yalnızca *Catholic Public Domain Version* isimli çeviride *Vulgata Latina*'da geçen ifadeler birebir tercüme edilmiş ve burun ile ilgili ifadelere yer verilmiştir. *Vulgata Latina*'nın tercüme edilirken kullandığı kaynak metinlerden biri olan *Septuaginta* metninde ise bambaşka bir durum söz konusudur. Levililer 21:18'te geçen kör ve topal kelimelerinin Eski Yunanca'daki karşılıkları direkt olarak kullanılırken devamında gelen ifadelerde yalnızca burun değil aynı zamanda kulaktan da bahsedilmektedir. "*Κολοβόριν*" kelimesi kesik burunlu anlamına gelirken "*ὠτότμητος*" kelimesi kesik kulaklı anlamına gelmektedir. Metnin bağlamına bakıldığında herkes tarafından net bir şekilde görülen fiziksel kusurların içerisinde, kişiden kişiye değişebilecek olan büyüklük ya da küçüklük gibi izafi kavramlardan ziyade yine herkes tarafından görülebilecek olan burnun ve kulağın kesikliği, anlam bütünlüğünü daha iyi

sağlamaktadır. Ayrıca burun ve kulak gibi çeşitli uzuvların tarih boyunca Hindistan, Mısır, Orta Doğu, Roma ve Antik Yunan gibi pek çok coğrafyada çeşitli suçlara karşı kesilme cezası verildiği bilinmektedir. (Sperati, 2009, s. 44) Bu bağlamda işlediği bir suça karşı cezalandırılan birinin Tanrı'ya sunu sunmaya layık olmaması ve metnin bu fikir üzerine inşa edilmesi çok daha makul bir durumdur. Dolayısıyla Gregorius'un bu hususta yaptığı alegorik yorumun anlaşılırlığıyla ilgili temel problemin kullandığı tercümeden kaynaklandığı görülmektedir. Septuagint ve Vulgata metinleri arasındaki farklılık Gregorius'un problemli bir benzetme yapmasına neden olmuştur denilebilir.

Benzer şekilde anlaşılmasında zorluk yaşanan bir diğer kelime ise Gregorius'un kullanmış olduğu "*ponderosus*" kelimesi için geçerlidir. Bu kelime Latince bir sıfat olup sözlükte "ağır, çok ağır" gibi anlamlara gelmektedir. *Vulgata Latina*'da ise bu kelimenin yerine hadım edilmiş anlamına gelebilecek olan "*herniosus / hirniosus"* kelimesi kullanılmaktadır. Türkçe ve İngilizce tercümelerde de buna uygun olarak metnin ilgili kısmında "hadım" ve "ruptured" kelimeleri kullanılmaktadır. İlginçtir ki *Septuaginta* metni bu kelimede de *Vulgata*'dan ayrılmakta ve sözlük anlamı "tek testisli" olan "*μόνορχις*" kelimesini kullanmaktadır. Latince ile Yunanca metin arasında kelime ya da cümle farklılıklarının olması tarihsel şartlar düşünüldüğünde normal karşılanabilir. Ancak ilgili Kutsal Kitap cümlesi içindeki bütün kelimeleri birebir aynı olarak kullanan Gregorius'un Kutsal Kitap'ta geçen "*hirniosus*" kelimesi yerine "*ponderosus*" kelimesini kullanması son derece ilginçtir. Kesin bir biçimde, şu ya da bu sebeple Gregorius'un böyle bir kelime tercihinde bulunduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak çok yüksek ihtimalle Gregorius'un bu kelimeyi kullanmasındaki en önemli sebep hedef kitlesidir. Bilindiği üzere Gregorius bu eserini din adamlarına, piskoposlara ve piskopos olma arzusundaki kişilere yazmıştır. Gregorius'un hitap ettiği bu kişilerin arasında hadımların olup olmadığı hakkında bir şey söylemek mümkün değildir. Ancak yukarıda bahsedildiği gibi dünyevî arzuları için dini kullanan pek çok kişi bulunmaktadır. Dolayısıyla Gregorius'un doğrudan fiziksel rahatsızlığı ya da eksikliği çağrıştıracak bir kelime yerine daha manevi bir hastalığı ifade eden bir kelimeyle cemaatindeki hemen herkesi uyarmayı tercih ettiğini söylemek mümkündür.

Liber Regulae Pastoralis'in ilk başlığı ile ilgili kısa bir değerlendirme yapılacak olursa dile getirilmesi gereken ilk husus, Gregorius'un yaşadığı dönemde kilise yapılanması adına oldukça ciddi bir sıkıntı bulunmaktadır. En azından Gregorius'un cemaat içerisindeki kötü niyetli kişilerle ilgili ortaya koyduğu durum tespitleri ve önemli uyarılar yaparak yeri geldiğinde

Kutsal Kitap'taki ifadeler üzerinden tehditlerde bulunması sıkıntının boyutunu göstermektedir. Gregorius'un hayatını ele alırken aktarılan mektuplarda da bu problem son derece açık bir şekilde görülmektedir. Yine vaazlarından birinde cemaat içerisinde kötü insanların olduğunu açıkça ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1878b, ss. 1286-1287)

Dikkat çekici bir diğer nokta, Gregorius'un eline geçen her fırsatta acıyı, sıkıntıyı ve çileyi överek bu zorlukları bir lütuf olarak değerlendirirken; refahı, zenginliği ve rahatlığı bir bela olarak görmesidir. Öyle ki piskoposluğun/din adamlığının bizatihi iyi bir iş olmasının arkasındaki sebep de kişiye getirmiş olduğu sorumluluklar ve sıkıntılardır. Gregorius bu noktada Kutsal Kitap'a tarihsel bir yaklaşımda bulunmaktadır. Bilindiği üzere Hıristiyanlara göre İsa Mesih hakikat uğrunda insanlık için kendini feda ederek şehit düşmüştür. Bundan dolayı Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde şehitlik bir Hıristiyan'ın ulaşabileceği en üst mertebedir. Bu anlayış zaman içerisinde Hıristiyanlara yapılan zulümlerin azalması ile değişmiştir. Gregorius bu tarihsel süreçten yola çıkarak, Kutsal Kitap'ta piskoposluk/dini liderlik istemenin neden iyi bir iş olarak zikredildiğini anlatmaktadır. Çünkü bu istek, içinde barındırdığı acı ve sıkıntılardan dolayı o dönem için şehitliğe en yakın iştir. *Dialogi*'nin üçüncü kısmında Gregorius şehitlik hakkında daha detaylı bilgiler vermektedir. Şehitlik gizli ve açık olmak üzere iki türe ayrılmaktadır. Açık şehitlik herkes tarafından bilinen şehitliktir. Gizli şehitlik ise dışardan herhangi bir baskı ve zulme maruz kalmadan ruhun Tanrı için her daim acı çekmeye hazır ve istekli olmasıdır. Gregorius'a göre kendisini ve arzularını, önce Tanrı daha sonra diğer insanlar için feda eden kişi barış zamanında bile olsa gerçek şehit kabul edilmektedir. (Gregorius Magnus, 2014, s. 53 Liber III; 1878a, s. 1089) Ancak Gregorius, piskoposluk görevini istemenin iyiliğini Hıristiyanlığın erken dönemi ile sınırlı tutmaktadır. Yukarıda bahsi geçtiği üzere erdemli kişinin görevi talep etmek yerine ondan uzak durmasını daha isabetli bulmaktadır.

Papa I. Gregorius'un bu bölümde çeşitli örneklerle vurguladığı bir diğer nokta da gerekli erdemlere sahip olan kişinin piskoposluk/dini liderlik görevini talep etmemesi ancak bu görev kendisine verildiğinde de tam bir itaatle bu görevi yerine getirmesi meselesidir. Bu meselede dikkat çekici birkaç husus bulunmaktadır. Bunlardan ilki Gregorius'un hayatı ile ilgili bilgiler düşünüldüğünde karşımıza çıkmaktadır. Daha önce de ifade edildiği üzere keşişlik hayatı yaşayan Gregorius ne Constantinopolis'e gitmesini sağlayan elçilik görevini ne de Roma piskoposluğu görevini isteyerek kabul etmemiş hatta bu görevler için ayak diretmiş ancak Papa II. Pelagius'un emirlerine itaat etmiş ve görevleri yerine getirmiştir. Bu bilgiler göz önüne

alındığında "Acaba Gregorius papalık makamı için ne kadar uygun bir kişilik olduğunu mu dile getirmeye çalışıyordu?" sorusu akıllara gelmektedir. Gregorius'un tarihteki ilk keşiş Papa olduğu ve papalık makamına geldiği dönemde belli çevreler tarafından kabul görmediği hatırlanacak olursa Gregorius'un böyle bir mesaj verme olasılığı oldukça yüksektir. Ayrıca sağlam bir düzen kurmak adına kilise içinde gerçekleştirdiği faaliyetler, din adamlarının atanması hususundaki tavrı, dünyevî yöneticilerle kurduğu ilişkilerde Roma Kilisesi'nin otoritesi gibi konulardaki davranışları göz önüne alındığında; Gregorius'un kendi meşruiyetiyle ilgili mesaj verme ihtimali artmaktadır.

Dikkat çeken ikinci husus, erdemli ve dini yöneticiliğe uygun bir kişiye verilen görevlendirme emrinin Gregorius tarafından Tanrı'nın ilahi emirleri olarak değerlendirilmesidir. Bu görevin reddedilmesi, kişiyi doğal olarak Tanrı'yı sevmemeye ve önemsememeye götürmektedir. Ancak burada önemli olan nokta, bir insan tarafından başka bir insana verilen emirlerin tanrısallaştırılması ve itaatin zorunlu hale getirilmesidir. Gregorius Magnus bu söyledikleri ile başta papalık makamının diğer makamlara üstünlüğünü daha sonra da Katolik Kilisesi ve bünyesinde bulunan din adamlarının, seküler kurumlara ve seküler hayat yaşayan insanlara üstünlüğünü savunmaktadır. Piskoposluk makamının diğer makamlardan üstün olduğu iddiasının bir diğer göstergesi ise bu makamın, Gregorius tarafından şefaat makamı olarak değerlendirilmesidir. Piskopos, diğer insanlara nazaran Tanrı'ya daha yakındır, daha sevgilidir. Dolayısıyla diğer insanların günahlarının bağışlanmasında aracılık edebilecek konumdadır. Tanrı katında daha yüksek bir konumda olan kişi, hiç şüphesiz dünya hayatında da daha yüksek bir konumda olarak değerlendirilmektedir. Bu yüksek makama gelerek pek çok dünyevî menfaati elde etmek amacıyla insanların sahtekârlıklara başvurması da şaşırtıcı değildir. Bu bağlamda kilise yapılanması içerisinde baş gösteren problemlerin en önemli sebebinin Hıristiyanların Kilise'ye dair sahip olduğu yanlış inançlar ve dini makamların sahip olduğu geniş dünyevî imkanlar olduğunu söylemek mümkündür.

Son olarak, Gregorius'un kimin piskopos olabileceği kimin olamayacağına dair özellikleri madde madde sıralaması önemli bir mesaj içermektedir. Bu mesaj, piskopos olacak kişiyi ne bir imparatorun ne bir kralın ne de bir şehir yöneticisinin belirleyecek makamda olmadığıdır. Piskoposluk kriterlerini belirleyen ve piskoposu görevlendiren kişi Roma Kilisesi'nin başında bulunan Roma piskoposudur. O dönemde piskoposluk makamının çeşitli bölgelerde satışa çıkarıldığı ve seküler yöneticiler tarafından atamalar yapıldığı göz önünde

bulundurulduğunda Papa'nın böyle bir mesaj vermesi Roma Kilisesi'nin bağımsızlığı açısından oldukça değerlidir.

2.2. Din Adamının Yaşantısı

Eserin birinci bölümünde özel bir başlık olmamasına karşın ikinci bölümün başlığı *De Vita Pastoris* (Din Adamının Hayatı Üzerine) olarak belirlenmiştir. Bu başlık altında Roma Kilisesi'nin belirlediği kurallara uygun olarak dini yöneticilik makamına gelen kişinin nasıl davranışlar sergilemesi gerektiği anlatılmaktadır. Gregorius bu davranışları maddeler halinde sıralamakta, ardından her bir maddeyi tek tek ele alarak ayrıntılı bir biçimde açıklamaktadır. Uzunca açıkladığı tikel maddelerin haricinde Gregorius, bu konu ile ilgili genel prensipleri şu şekilde sunmaktadır: Din adamının davranışları cemaatin davranışlarından daima üstün olmalı, her zaman cemaatine karşı sorumluluklarını düşünmeli ve iyi davranışlarıyla iyiliği teşvik ederken, kötü davranışlara karşı da sapasağlam bir irade ile karşı koymalıdır. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 26-27)

Papa I. Gregorius, din adamının zihin dünyasının daima saf ve temiz olması gerektiğini söylemektedir. Çünkü din adamı diğer insanların kalplerindeki kirleri temizlemektedir. Eğer kendini temizlemeden başkalarını temizlemeye kalkarsa karşısındaki kişiyi kirletmekten başka bir şey yapamaz. Din adamının herhangi bir şekilde gevşeklik göstermemesi gerektiğini dile getiren Gregorius, aynı zamanda günahlara karşı duyduğu öfkeye kapılarak yanlış kararlar vermemesi gerektiğini de ifade etmektedir. Bununla birlikte her şeye hâkim olan Tanrı'nın gazabının dehşetine de vurgu yapmakta ve bu korkunun insanları doğru yolda tutmaya yardımcı olduğunu belirtmektedir. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 27-28)

Bu bölümde dile getirilen en önemli prensiplerden biri din adamının sözleriyle değil, eylemleriyle cemaatine örnek olması gerektiğidir. Gregorius'a göre, bulunduğu makamdan ötürü en yüce sözleri söyleyen kişi, sorumluluğu gereği en yüce davranışları gerçekleştirmek zorundadır. Çünkü yalnızca kalpteki iyi niyet yeterli değildir. Kalpteki iyi niyeti ve zihindeki doğru düşünceleri eyleme dökmek gerekmektedir. Bu bağlamda din adamının örnek teşkil etmesi gereken eylemleri iki boyutludur. Çünkü gerçek iyilik, Tanrı sevgisi ve komşu sevgisinden oluşmaktadır. Dolayısıyla piskopos bir yandan tefekkür aracılığıyla Tanrı ile olan yakınlığını artırmalı diğer yandan cemaatine karşı sorumluluklarını yerine getirerek onlara

maddi ve manevi her türlü yardımda bulunmalıdır. Bu iki boyut arasındaki denge daima korunmak zorundadır. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 28-30)

Davranışlarında dengeyi korumak zorunda olan din adamı bu tavrı aynı şekilde söylemlerinde de devam ettirmek durumundadır. Gregorius'un ifadesiyle; din adamı suskunluğunda ihtiyatlı/ağzı sıkı, konuşmasında verimli olmalıdır. Nerede konuşması nerede susması gerektiğini iyi bilmelidir. Kutsal Kitap'tan verdiği örneklerle söylemini destekleyen Gregorius her zamanki gibi uyarılarda bulunmakta ve konuşması gerektiği halde susan kişiyi sürüyü terk eden kötü çobana (Yuhanna 10:12), havlamayan köpeklere (Yeşaya 56:10) ve savaş esnasında direnebilmeleri için İsrail halkına yardımcı olmayan sahte peygamberlere (Hezekiel 13:5) benzetmektedir. (Gregorius Magnus, 1896b, s. 30) *Homiliae in Ezechielem*'de de bu meseleye değinen Gregorius, Hezekiel 2:17-22'de yer alan ifadelerden yola çıkarak insanları uyarma sorumluluğu olan kişinin görevini yerine getirmediği takdirde işlenen günahlara ortak hatta günahın sorumlusu olacağını ve Tanrı'nın öfkesinin ona yöneleceğini belirtmektedir. (Gregorius Magnus, 1878a, ss. 882, 909)

Papa'ya göre vaaz ederek insanlara müjdeleri anlatmak ve uyarılarda bulunmak Tanrı yolunda savaşmaktır. Vaaz etmek öylesine önemlidir ki Hıristiyanlığı ilk yayanların (*pastores primos*) üzerine Kutsal Ruh gelerek çeşitli dillerde konuşmalarını sağlamıştır. Bundan dolayı vaaz veremeyen din adamı Tanrı'nın gazabını üzerine çekmektedir. Din adamı vaaza çok iyi hazırlanmalı ve olduğundan daha bilge gözükmek için süslü laflar kullanarak cemaatin kafasını karıştırmamalıdır. Çünkü kullanılan süslü ifadeler karmaşaya yol açarak herkesin farklı bir şey anlamasına ve cemaat içindeki birliğin bozulmasına sebep olabilmektedir. Cemaat içerisindeki düşünce ve iman birliğini korumak vaizin en önemli görevlerinden biridir. Gregorius'un vaaz ile ilgili son uyarısı da diğerleri kadar önemlidir. Buna göre vaiz yalnızca yanlışı dile getirmekten değil, doğruyu da çok fazla konuşmaktan sakınmalıdır. Çünkü aynı meselelerin sürekli konuşulması, dinleyenleri sıkarak kalplerinde olumlu bir etkinin oluşmasına engel olmaktadır. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 31-32)

Cemaati ile daima sıkı ilişkiler içerisinde bulunması gereken din adamı, tefekkürle birlikte en yüce makamlara ulaşarak dünyevî şeylerden uzaklaşmalı ancak cemaatini düşünerek onlara dünya hayatında fayda sağlayacak şeyleri öğütlemelidir. Gregorius'a göre bunun en iyi örneği Pavlus'tur. 2. Korintliler 12:1-13'te anlatıldığına göre üçüncü kat göğe götürülecek

kadar manevi yüceliklere ulaşan Pavlus[9], 1. Korintliler 7. Bab'da son derece dünyevî bir mesele olan evlilikten ve cinsel ihtiyaçların tatmin edilmesinden bahsederek takipçilerine öğütler vermektedir. Din adamı da aynı şekilde hem gökyüzü hem de yeryüzü ile irtibat içerisinde olmak durumundadır. Gregorius, Yaratılış 28:10-22'de aktarılan Yakup Peygamber'in rüyasını da aynı kapsamda değerlendirmektedir. Meleklerin bir merdiven aracılığıyla aşağı inip yukarı çıkmaları, din adamının Tanrı ve insanlar arasında gerçekleştirmesi gereken davranışını betimlemektedir. Bu davranışı Musa Peygamber ve İsa da sergilemektedir. Gregorius'un bu anlatılardan çıkardığı sonuç şudur: Başkaları için fedakârlık yaparak dünyevî meselelerle ne kadar ilgilenilirse göksel meselelerde daha yüce makamlara çıkmak o kadar kolay olmaktadır. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 32-34)

Alçakgönüllülük, sahip olunması gereken özelliklerden bir diğeridir. Din adamı tevâzu içerisinde iyi işlerin ve iyi işler yapanların yanında yer alırken; ahlaksızlıklara karşı da katı bir duruş sergilemelidir. Gregorius, insanların tabiatları itibariyle birbirlerine eşit olduğunu ancak davranış farklarından dolayı bazılarının diğerlerinin altında ya da üstünde konumlandığını ifade etmektedir. Üst makamda bulunan kişi rütbesinin vermiş olduğu otoriteyi değil, insanlarla olan eşitliğini daima aklında tutmalı ve insanların üzerinde otorite sahibi olmaktan değil, onlara yardım etmekten ötürü kalbinde sevinç duymalıdır. Gregorius bu noktada Kutsal Kitap'tan ilginç bir örnek vermektedir. Yaratılış 9:1-3'te Tanrı, yeryüzündeki bütün hayvanların yönetimini Nuh'a ve oğullarına verdiğini ve bütün hayvanların Nuh ve oğullarından korkacağını söylemektedir. Bu cümlelerden yola çıkan Gregorius akıl yürütmede bulunarak iki eşit insan arasında korkunun bulunmaması gerektiği sonucuna ulaşmaktadır. Çünkü Kutsal Kitap'ta belirtildiği üzere korku yalnızca hayvan ve insan arasında olduğu gibi ast-üst ilişkisinde bulunmalıdır. Aksi takdirde bu Tanrı'nın doğada koyduğu kurallara karşı gururlanma olacaktır. Ancak Gregorius bu noktada önemli bir şerh koymaktadır. Eğer bir din adamı, cemaatindeki kişilerin Tanrı'dan hakkıyla korkmadıklarını görürse onları korku ile yönetebilir ve böylece günahtan uzak durmalarını sağlamış olur. Gregorius yapmış olduğu bu istisna için iki argüman sunmaktadır. Birincisi, bu şekilde davranan dini lider herhangi bir şekilde kendi gururu için değil cemaatindeki kişilerin iyiliği için bu şekilde davranmaktadır. İkincisi ise günah içerisinde yaşayan kişileri korku ile yönetmenin bir mahzuru yoktur. Çünkü onlar zaten davranışlarından ötürü hayvanî bir yaşantı sürmektedir. Dolayısıyla hayvan ve insan

[9] 2. Korintliler 12:2'de yer alan cümle şu şekildedir: "*On dört yıl önce alınıp üçünce göğe götürülmüş bir Mesih izleyicisi tanıyorum. Bu, bedensel olarak mı, yoksa beden dışında mı oldu, bilmiyorum, Tanrı bilir*." Ancak Papa I. Gregorius'un yazmış olduğu metinde bu kişinin havari Pavlus olduğu ifade edilmektedir.

arasındaki ast-üst ilişkisi onlar için de geçerlidir. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 34-35; 2014, ss. 7-8 Liber IV)

Gregorius, genel bir durum tespitinden hareketle, yüksek makama gelen din adamlarının kendilerini diğer insanlardan üstün gördüklerini dile getirmektedir. Çünkü bu kişilerin her istedikleri anında gerçekleşmekte, yaptıkları iyi işler insanlar tarafından övülürken kötü işler makamından dolayı kendisine söylenmemektedir. Kendi iç muhakemesine yönelmeyen bir din adamı zaman içerisinde yozlaşmakta ve doğru yoldan uzaklaşmaktadır. Gregorius, bu şekilde yoldan çıkan kişilere Kutsal Kitap'tan uyarılar yapmakta ve havari Petrus ile Pavlus'un örnek davranışlarını aktarmaktadır. Din adamı tevâzu ve otorite arasındaki dengeyi daima korumalıdır. Kendi iç dünyasında tevâzuyu elden bırakmamak adına gayret gösterirken aşırıya kaçarak cemaatine karşı disiplini gevşetmemelidir. Cemaatine daima hem tevâzusunu hem de otoritesini hissettirmelidir. Onlara karşı hem şefkatli bir anne hem de terbiye edici bir baba konumunda olmalıdır. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 36-38)

Gregorius, din adamının manevî iyilikler ile maddî iyilikler arasındaki dengeyi gözetmesi gerektiğini dile getirmektedir. Din adamı, cemaatinin iyiliğini düşünerek sürekli olarak maddî iyilikler peşinde koşarsa manevî hazlardan uzaklaşarak ilahî bilgelikten yoksun kalır. Böylece cemaat içindeki sıradan insanlardan bir farkı kalmaz. Onlara ne yol gösterebilir ne de günahlarından ötürü onları yargılayabilir. Bütün vaktini dünyevî uğraşlarla geçiren din adamının zaman içinde iç dünyası da kirlenir ve cemaati tarafından kendisine duyulan hürmet azalır. Gregorius'a göre yapılması gereken şey, tefekkürden ve manevî hazlardan nasibi olmayan kişilerin dünyevî uğraşlara yönlendirilmesidir. Böylece din adamı kendi manevî hayatına da özen gösterebilecek ve cemaatine manevî olarak da önderlik edebilecektir. Aynı şekilde yalnızca manevî yaşantıya odaklanmak da sakıncalıdır. Çünkü bu durumda cemaat, din adamını kendisinden kopuk olarak değerlendirecek ve onun vaazlarını dinlemeyecektir. Bu konu ile ilgili olarak Gregorius, Hezekiel 44:20 üzerinden örnek vermektedir. İlgili cümlede kohenlerin saç kesiminin nasıl olması gerektiği aktarılmaktadır. Buna göre kohenler ne saçlarını tamamen tıraş etmeli ne de uzatmalıdır, yapılması gereken şey saçın kesilerek düzeltilmesidir. Gregorius'a göre burada saç ile kastedilen durum kâhinin dünyevî uğraşlara dair düşünceleridir. Bu uğraşlardan tamamen uzaklaşmak da onlara kapılmak da yanlıştır. Her konuda olduğu gibi bu konuda da dengeyi koruyacak biçimde hareket edilmelidir. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 39-42)

Papa I. Gregorius'un din adamlarına yaptığı uyarılardan biri de önem verilmesi gereken hususun insanları memnun etmek değil, onları ahirette memnun edecek olan iyi işlere odaklanılmasıdır. Eğer din adamı kendi iyiliği için, cemaatindeki insanlara gereğinden fazla yakın olur ve onların gözüne girmeye çalışırsa otoritesini kaybeder ve günü geldiğinde insanları günahlarından ötürü yargılayamaz. Bu eksiklik cemaat tarafından fark edildiği takdirde ise din adamı kendi zayıflığını kapatmak için aşırı sertliklere başvurmaktadır. Gregorius bu kişileri Hezekiel 13:18 ve 34:4'te geçen ifadelerle uyarmaktadır. Bu kişiler genellikle kibre kapılarak yargıdan korkmamakta, kendilerini kanundan üstün görmekte ve astlarının kendilerini uyaramamasından ötürü hoşnut olmaktadır. Çünkü kendilerine duydukları sevgi, Tanrı'ya duydukları sevgiden daha fazladır. Bununla birlikte Gregorius, herkesin hata yapabileceğini dile getirmekte ve pek çok yerde övgülerle bahsettiği Petrus'un bile hata yaparak Pavlus tarafından uyarıldığını belirtmektedir. Gregorius'a göre Petrus, kendi iyiliğini değil hakikatin yayılmasını istediği için tevâzu içerisinde bu uyarıyı dinlemiştir. Görevinde hata yapan din adamının yapması gereken de Petrus'u örnek almaktır. Gregorius bu noktada yine bir şerh düşerek, din adamının otoritesini fazlaca yumuşatmaması gerektiğini ifade etmektedir. Cemaatteki kişiler uyarı yapabilecek kadar ifade özgürlüğüne sahip olmalı ancak bunun sınırını bilmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde bu özgürlük onları gurur ve kibre götürmektedir. Papa'nın bu konu ile ilgili verdiği öğüt oldukça açıktır: Dini lider cemaatine vaazda bulunabilmek için kendini sevdirmek zorundadır. Ancak bu sevgi kendisi için değil Kilise'nin öğretilerinin insanlara ulaşmasını sağlamak amacıyla oluşturulmalıdır. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 42-43)

Papa I. Gregorius'a göre bir din adamının sahip olması gereken en önemli özelliklerden biri de muhakeme yeteneğidir. Bu yetenek sayesinde kişi erdemler ile günahlar arasındaki farkı iyice ayırt edebilmektedir. İlk bakışta erdemlerle günahları ayırt etmek konusunda ne gibi bir zorluk olduğu düşünülebilir ancak Gregorius günahların erdem kılığına büründüğünü belirtmektedir. Öyle ki cimrilik, kendini tutumluluk olarak; israf, cömertlik olarak; gevşeklik, sevgi olarak; kontrolsüz öfke de kendini dinî tutku olarak gösterebilmektedir. Bundan dolayı din adamı muhakeme gücü sayesinde bu tarz durumları bir an önce fark ederek işlenen günahın büyümesine engel olmalıdır. (Gregorius Magnus, 1896b, s. 44) Gregorius'a göre din adamının farkındalığı dışında kişinin kendi gayretiyle kılık değiştirmiş günahlardan kurtulması da mümkündür. Kişi kederli bir kalbe sahip olmalı, Tanrı'ya ve kaybettiği yuva olan cennete özlem içerisinde yas tutmalı ve yersiz sevinçlerden uzak durmalıdır. Günahlardan ötürü insanın içinde devamlı bulunan vicdan azabının oluşturduğu erdem, kılık değiştirmiş günahları fark eder ve

böylece içten içe yas tutan kişi eylemlerini sağduyu ile gerçekleştirir. Kalp gerçek bir üzüntü hissettiğinde kılık değiştirmiş ahlaksızlıklara karşı korunmuş olmaktadır. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 631-632)

Din adamının muhakemesinin bir diğer boyutu da düzeltme ve müsamaha gösterme ile sertlik ve yumuşaklık arasında nerede durması gerektiği ile ilgilidir. Gregorius'a göre din adamı yeri geldiğinde insanların kusurlarına müsamaha etmeli ancak bunu da insanlara bildirmelidir. Böylece kişi, davranışlarının takip edildiğinin farkına vararak tekrar günah işlemekten uzak durabilir. Bu şekilde suçunun bilincinde olan kişi aynı zamanda din adamının yüce gönüllülüğünü de fark eder. Gregorius'a göre müsamaha göstermenin en önemli koşulu zamandır. Eğer bir günahı düzeltmek için uygun koşullar oluşmadıysa düzeltme girişimi başka bir zamana bırakılarak günaha göz yumulmalıdır. Çünkü zamansız gerçekleştirilen bir girişim daha kötü sonuçlar doğurmaktadır. Bununla birlikte alâmetleri görünen kusurlar da dikkatlice araştırılarak daha fazla büyümeden önlenmelidir. Tespit edilen ve düzeltilmesi için uygun koşulların sağlandığı bütün günahlara da aynı şekilde davranmak doğru değildir. Gregorius, bazı günahların nazikçe azarlanması gerektiğini söylemektedir. Çünkü bu günahlar kötü niyetten değil cehaletten ve zayıflıktan doğan günahlardır. Bu tür günahlara insan olarak herkesin düşmesi mümkündür. Bunun dışında kalan günahlar ise şiddetli bir biçimde kınanarak günahkâr kişinin yaptığı kötülüğün farkına varması sağlanmalıdır. Yine de bu şiddetin bile bir ölçüsü olmalı ve aşırıya kaçılmaması gerekmektedir. Gregorius, günahkârı azarlarken aşırıya kaçmanın, kişinin içindeki sevgiyi öldürüp nefretin doğmasına sebep olacağını ifade etmektedir. Böyle bir durum gerçekleştiğinde din adamı derhal kendi içinde tövbeye yönelmeli ve Tanrı'dan af dilemelidir. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 44-48)

Gregorius, din adamının bütün bu iyi davranışları gerçekleştirebilmesini tek bir koşula bağlamaktadır. Din adamı her gün Kutsal Kitap üzerine tefekkürde bulunarak manevî dünyasını canlı tuttuğu takdirde bütün bu iyi davranışları gerçekleştirebilir. Cemaatin dünyevî uğraşlarına kapıldıkça kalp yozlaşarak zaman içerisinde yolunu kaybetmektedir. Bundan dolayı din adamının daima tefekkür halinde bulunarak kalbini koruması gerekmektedir. Gregorius, din adamlarına davranışlar hakkındaki son öğüdünü, Kilise'nin ilk yöneticisi (*primus Pastor Ecclesiae*) olarak vurguladığı Petrus'un ağzından 1. Petrus 3:15'te geçen cümleler ile vermektedir: "*Mesih'i Rab olarak yüreklerinizde kutsayın. İçinizdeki umudun nedenini soran herkese uygun bir yanıt vermeye her zaman hazır olun.*" Görüldüğü gibi Gregorius'a göre tefekkür halinin devam ettirilmesi yalnızca kalbi korumamakta aynı zamanda din adamına

gelecek olan soruları derhal cevaplamasına yardımcı olmaktadır. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 48-50)

Gregorius'un bu bölümde yapmış olduğu alegorik yorumlardan bazıları oldukça dikkat çekicidir. Mısırdan Çıkış 28:15-30'da Harun Peygamber için yapılan yargı göğüslüğünün üzerine çeşitli kıymetli madenlerden on iki adet taş yerleştirilmesi ve her bir taşın üzerine İsrailoğulları'nın isimlerinin kazınması emredilmektedir. Böylece Harun, on iki kavmin ismini yüreğinin üzerinde taşır bir halde Tanrı'nın huzuruna çıkacaktır. Harun'un göğüslüğü yüreğinin üzerinde taşıması Gregorius'a göre düşüncelerde saflık ve bu saflıkta kararlılığı ifade etmektedir. Ancak burada dikkat çekici olan kısım, Gregorius'un üzerinde isimler yazılı olan taşlara vurgu yapmasıdır. Gregorius'a göre Harun, piskoposu; taşlara yazılı olan isimler ise geçmiş azizleri temsil etmektedir. Piskoposun yapması gereken şey kendinden öncekilerin adımları izlemektir. (Gregorius Magnus, 1896b, s. 27) Verdiği bu mesajla Gregorius, Kutsal Kilise geleneğini koruma altına almakta ve Kilise'nin otoritesini sağlamlaştırmaktadır. Kilise'nin önemini vurguladığı bir başka örnek de din adamının vaazlarıyla düşünce ve iman birliğini koruması meselesi ile ilgilidir. Harun için hazırlanan bir başka kâhin giysisi olan kaftanın üzerine Mısır'dan Çıkış 28:34'te nar figürü işlenmesi söylenmektedir. Gregorius'a göre nar iman birliğinin sembolüdür. Gregorius, narın içerisindeki tohumların cemaati, dış kabuğun ise Kutsal Kilise'yi temsil ettiğini dile getirmektedir. (Gregorius Magnus, 1896b, s. 31) Burada da Papa'nın verdiği mesaj oldukça nettir: Kutsal Kilise'nin varlığı korunmadığı takdirde Hıristiyanlar da varlıklarını koruyamayacak, bütünlüklerini kaybedecek ve dağılacaktır.

Yukarıda ifade edildiği gibi Gregorius, hayvan-insan ilişkisine dair bir açıklama yapmakta ve insanların hayvanlara karşı üstün olduğunu belirtmektedir. Buradaki ifadelerde önemli ve dikkat çekici olan husus, kötü davranışlar sergileyenlerin yani günahkârların hayvanlara benzetilmesi ve korku ile yönetilmelerine izin verilmesidir. Gregorius'un bu ifadeleri oldukça tehlikelidir ve bu tehlike de Roma Katolik Kilisesi'nin güç kazandığı yüzyıllarda gerek Haçlı Seferleri'nde gerek Engizisyon mahkemelerinde çok net bir biçimde kendisini göstermiştir.

Kutsal Kilise'nin otoritesinin kuvvetlendirildiği bir diğer nokta da ifade özgürlüğü hususundadır. Gregorius'a göre hata yapan din adamı, astları tarafından uyarılabilir. Ancak bu özgürlük sınırlı olmalı ve bu sınırı da din adamının kendisi belirlemelidir. Aksi takdirde

cemaatteki kişiler gurura kapılır ve kilise içerisinde otorite kaybı yaşanır. Gregorius bu ifade özgürlüğü söylemi ile cemaatteki insanlara özgürlük sunmaktan ziyade hitap ettiği din adamlarına, yaptıkları hataların dışarıdan görülebildiğini hatırlatmakta ve onları uyarmaktadır. Çünkü özellikle piskoposluk makamının gerek maddi gerek manevi olarak sağlamış olduğu otoriteyi hayatının her alanında hisseden sıradan bir Hıristiyanın, bir piskoposu uyarması ve hatalarını yüzüne söylemesi mümkün gözükmemektedir. Her ne kadar Gregorius teorik olarak yapılmasının mümkün olduğunu ve ahlakî olarak yapılması gerekenin bu olduğunu dile getirmiş olsa da aynı şekilde daha alt makamlarda bulunan din adamlarının da piskoposlara karşı çıkmaları oldukça zor gözükmektedir. Nitekim Gregorius'un hayatını ele alırken aktarıldığı gibi piskoposluk makamı büyük bir güce sahiptir ve bu güç nedeniyle piskoposlar arasında yozlaşma son derece yaygındır. Gregorius bu yozlaşmayı düzeltmek adına yazdığı mektuplarla uyarılarda bulunduğu gibi bu eserinde de aynı uyarıyı farklı bir üslupla ortaya koymaktadır.

Bu konu ile ilgili dikkat çekici bir husus daha bulunmaktadır. Gregorius, astın üstünü uyarabileceğini dile getirmesinin hemen ardından Petrus'un da hata yaparak uyarıldığını söylemektedir. Ancak burada önemli olan husus Petrus'u uyaran kişinin sıradan bir insan değil, kendisini "milletler havarisi" olarak isimlendiren Pavlus olmasıdır. Çeşitli örnekler vasıtasıyla gösterildiği üzere Gregorius, erken dönemden itibaren oldukça büyük bir otoriteye sahip olan Pavlus'u, Petrus'tan daha aşağı bir makamda değerlendirmektedir. Bu düşüncesini kimi zaman açıktan kimi zaman üstü kapalı dile getiren Gregorius, *Homiliae in Ezechielem*'de de aynı örneğe yer vererek açıkça Pavlus'un Petrus'tan aşağı konumda olduğunu ifade etmektedir. Buna rağmen Petrus'un büyük bir alçakgönüllülükle kendisine yapılan uyarıyı kabul ettiğini belirtmekte ve Petrus'un havarilerin liderliği hususunda birinci sırada olduğu gibi alçakgönüllülükte de birinci sırada yer aldığını vurgulamaktadır. (Gregorius Magnus, 1878a, ss. 1002-1003) Gregorius devamlı olarak Pavlus'un mektuplarına atıflarda bulunmakta, bu mektuplardan örnekler vermekte ve Pavlus'un erdemlerini övmektedir. Ancak bahsettiği konu ile ilgili hem Pavlus'un hem de Petrus'un ifadeleri mevcutsa ilk olarak Petrus'un ifadelerini dile getirmekte ve Petrus'tan sık sık övgülerle bahsederek onu ilk lider/yönetici/öğretmen (*primus Pastor*) olarak tanımlamaktadır.

Her iki havarinin reliklerinin Roma'da bulunmasına ve şartların hem Pavlus'un hem Petrus'un otoritesini kullanması için elverişli olmasına rağmen Roma piskoposları tarafından yalnızca Petrus'un otoritesini ve üstünlüğünü savunmaları garip gelebilir. Bu durumun en temel

sebebi yukarıda ele alındığı gibi Matta İncili'nde doğrudan Petrus'la ilgili yer alan ifadelerdir. Roma piskoposları oluşturdukları geleneği bu pasaj üzerine temellendirmiştir. Gregorius'un, Petrus'u ön plana çıkarmasındaki nedenlerden biri Papa I. Damasus'tan itibaren devam eden bu gelenektir. Bununla birlikte Petrus ve Pavlus arasında bu kadar açık kıyaslamalar yapılmasının ve Petrus'un Pavlus'a karşı üstün olduğu mesajının verilmesinin asıl nedeni ise Gregorius'un dönemindeki bazı din adamlarının çıkardığı problemlerdir.

Gregorius'un aktardığına göre cemaat içerisinde Pavlus'u örnek alan, onun argümanlarını kullanan ve böylece dini makamlara gelmek isteyen kişiler bulunmaktadır. Bilindiği üzere İncil anlatılarına göre Pavlus, İsa'yı yaşarken görmemiş ve diğer havariler gibi İsa hayattayken görevlendirilmemiştir. Gördüğü bir vizyon neticesinde kendisini "Gentile Havarisi" olarak isimlendirmiş ve misyonuna bu şekilde başlamıştır. Mektuplarında görüldüğü üzere uzun bir süre diğer havariler tarafından eleştirilmiş ve gerçek bir havari olmadığı söylenmiştir. Pavlus da bu iddiaları yazdığı mektuplarda cevaplamaya çalışmış ve kendisinin de diğerleri gibi bir havari olduğunu ispat etmeye gayret etmiştir. Buna karşılık ilgili ifadeleri farklı şekillerde yorumlamak mümkün olmasına rağmen Petrus'un havarilerin lideri ve Kilise'nin yöneticisi olarak seçildiğini ifade eden pasajlar İncil metinlerinde yer almaktadır. Bu bağlamda Gregorius, otoriteye sahip olmanın ön koşulunu hiyerarşi içinde yer almak olduğunu vurgulamak amacıyla Petrus'un otoritesini ön plana çıkarmaktadır. Dolayısıyla herhangi bir manevi otoriteye sahip olmak için yapılması gerekenin Roma Kilisesi'nin üstünlüğünü kabul etmek ve ona bağlanmak olduğu mesajını vermektedir. Çünkü herhangi bir piskoposun kendisine Pavlus'u örnek alarak kendi başına otoriteye sahip olduğunu iddia etmesi muhtemeldir. Ancak Petrus söz konusu olduğunda böyle bir iddiayı desteklemek mümkün değildir. Petrus, hiyerarşi içerisinde kendisinden üst konumda bulunan bir kişi tarafından görevlendirilmiş ve bu sayede güce ve otoriteye kavuşmuştur. Gregorius'un Petrus ve Pavlus arasında kıyas yaparak Petrus'un üstünlüğünü savunması ve Roma Kilisesi'nin otoritesinin dayanağı olarak Petrus'u tercih etmesinin en önemli nedeni budur. Pavlus, sistem içerisinde aykırılık ve özgürlüğe imkân tanırken; Petrus doğrudan doğruya gelenek içinde yer almanın gerekliliğini sembolize etmektedir.

Son olarak Gregorius'un bu bölümde yaptığı bir diğer önemli benzetme de Ahit Sandığı ile Kilise arasındaki benzetmedir. Din adamının daima tefekkür halini koruması ve kendisine gelebilecek sorulara her an hazırlıklı olması ile ilgili verdiği öğütlerde bu benzetmeyi kullanan Gregorius, Katolik Kilisesi'nin önemini vurgulamak adına verebileceği en üst düzey örneği

vermektedir. Mısır'dan Çıkış 25:12-15'te geçen "*Dört altın halka döküp dört ayağına tak. İkisi bir yanda, ikisi öbür yanda olacak. Akasya ağacından sırıklar yapıp altınla kapla. Sandığın taşınması için sırıkları yanlardaki halkalara geçir. Sırıklar sandığın halkalarında kalacak, çıkarılmayacak*" ifadelerini alegori metodu ile açıklamaktadır. Gregorius'a göre Ahit Sandığı, Kutsal Kilise'yi; sandığın dört halka dökülüp dört ayağa takılması, dört İncil aracılığıyla dünyanın dört bir yanına ulaşmayı; Ahit Sandığı'nın sırıklar ile taşınması, Kilise'nin öğretilerinin erdemli din adamları tarafından imansızların zihinlerine taşınmasını; sırıkların daima halkalar içinde kalması ise din adamlarının daima hazırlıklı olması gerektiğini ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 49-50)

Bu örneği ilginç kılan nokta, İsa'nın her an hazırlıklı olma ile ilgili İncillerin tamamında havarilerine verdiği onlarca öğüt bulunurken, Gregorius'un bu örnekleri kullanmak yerine Ahit Sandığı ile Kilise arasında özdeşlik kurma çabasıdır. Anlaşılacağı üzere Papa I. Gregorius'un amacı yalnızca kilisedeki din adamlarına davranışları ile ilgili talimat vermek değildir. O aynı zamanda Roma Kilisesi'nin otoritesini de tesis etmeye gayret etmektedir. Ahit Sandığı ve Kilise arasında kurduğu özdeşlik bunun en açık ifadesidir. Çünkü Ahit Sandığı, Yahudiliğin özünü ve merkezini teşkil etmektedir. Musa Peygamber, Ahit Sandığı'nın bulunduğu çadıra girerek Tanrı ile görüşmektedir. Ahit Sandığı bir nevi Tanrı ile iletişimin ve Tanrı'nın rahmetinin (*sekîne*) İsrailoğulları'na inmesinin aracıdır. Kutsal Kitap'ta anlatıldığı üzere İsrailoğulları sandığı kaybetmelerinin ardından büyük sıkıntılara düşmüş ve onu geri alabilmek için savaşa girmişlerdir. Kutsal Kitap'ta geçen Yahudi tarihinin merkezinde daima bu Ahit Sandığı olmuştur. Buradan yola çıkarak, Gregorius'a göre Katolik Kilisesi, Tanrı ile iletişimin ve Tanrı'nın rahmetinin yeryüzüne inmesinin yegâne aracı olarak kabul edilmektedir. Ahit Sandığı olmadan Yahudilik'ten söz etmek ne kadar zorsa Kilise olmadan da Hıristiyanlık'tan söz etmek Gregorius'a göre o kadar zordur.

2.3. Din Adamının Öğreticiliği

Papa I. Gregorius, *Liber Regulae Pastoralis*'in üçüncü bölümüne diğer bölümlerden farklı olarak kısa bir önsöz yazmıştır. Bu önsözde, bölüm içerisinde detaylı bir biçimde ele alınan meselelerin ana fikri verilmektedir. Gregorius, başta karakter olmak üzere çeşitli değişken faktörlerin bulunmasından ötürü aynı tavsiyenin herkese uymayacağını ifade etmektedir. Bundan dolayı din adamları, dinleyicilerinin niteliğine göre konuşmalarını ayarlamalı, öğütleri ve uyarıları dinleyicilerin içinde bulundukları duruma göre değişiklik

göstermelidir. Bununla birlikte bütün cemaati tek bir prensipte toplamaya da son derece özen gösterilmelidir. (Gregorius Magnus, 1896b, s. 49)

Gregorius bu bölüme başlarken, birbirine zıt grupları içeren oldukça detaylı otuz altı adet madde sıralamaktadır. Bu otuz altı madde arasında erkek-kadın, zengin-fakir, mutlu-mutsuz, piskopos-astları, efendi-köle, sabırlı-sabırsız, sağlıklı-hasta gibi daha pek çok basit madde bulunduğu gibi evli olanlar-olmayanlar, cinsel tecrübesi bulunanlar-bulunmayalar, eylemin günahından acı duyanlar-düşüncenin günahından acı duyanlar, günahlarından ötürü pişmanlık duyan ancak terk etmeyenler-günahlarını terk eden ancak pişmanlık duymayanlar, küçük günahları sık işleyenler-küçük günahlardan uzak durup ara sıra büyük günah işleyenler, günahı gizli iyiliği açık yapanlar-iyiliği gizli günahı açık işleyenler gibi çeşitli karmaşık maddeler de bulunmaktadır. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 50-52) Papa I. Gregorius diğer bölümlerden farklı olarak ele aldığı her başlığa kalıp olarak *"Aliter admonendi sunt*" (Farklı şekilde uyarılmalıdır) ifadesiyle başlamaktadır. Eserin bu bölümünde ele alınan bütün maddeleri burada aktarmak mümkün olmakla birlikte Gregorius'un vermek istediği mesajın netliğinden ötürü bütün maddeleri sıralamak anlamsız olacaktır. Bundan dolayı başlıklar içerisinde daha ilginç ve daha dikkat çekici olanlar incelenecek; diğer başlıklarda dile getirilenler de kısa cümlelerle bölüm sonunda aktarılacaktır.

Papa I. Gregorius'un en dikkat çekici söylemlerinden biri, akıllılara (*sapientes*) farklı, aptallara/akılsızlara (*hebestes*) farklı uyarılarda bulunulması gerektiğini anlattığı bölümde karşımıza çıkmaktadır. Burada Gregorius akıllı olanlara, aptal bilgeliği bırakmalarını ve Tanrı'nın bilge aptallığına yönelmelerini (*...et sapientem Dei stultitiam discant*) söylemektedir. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 56-57) Pavlus, 1. Korintliler mektubunun ilk üç bâbında insanların bilgeliği ile Tanrı'nın bilgeliği arasında karşılaştırma yapmaktadır. Gregorius da bu metinlerden aldığı ilhamla muhtemelen kendi metni içerisindeki edebî ahengi sürdürmek ve muhataplarının dikkatini çekmek adına böyle bir kelime oyununa başvurmaktadır. Çünkü Pavlus'un mektubunda Gregorius'un kullandığı "Tanrı'nın bilge aptallığı" ifadesi yer almamaktadır. Papa'nın bu bölümde "aptal bilgelik" olarak nitelediği ve terk edilmesini öğütlediği husus, yalnızca dünya hayatını düşünerek dünyada iyi bir yaşantıya sahip olmak için insanlara verilen öğütlerdir. Tanrı'yı ve ahiret hayatını önemsemeyen biri için dünya nimetlerinin terk edilmesi aptallıktan başka bir şey değildir. İnciller'de İsa'nın dünyayı terk etmeye dair verdiği mesajları göz önünde bulunduran ve yaşadığı dönemin şartlarından ötürü Göksel Egemenliğin gelişinin çok yakın olduğunu düşünen Gregorius'a göre gerçek bilgelik,

insanların büyük çoğunluğunun aptallık olarak gördüğü haldir. Gerçek aptallık ise insanların bilgelik olarak gördüğü durumdur. Bu bağlamda değerlendirildiğinde "Tanrı'nın bilge aptallığı", İsa'nın insanlara verdiği öğütlerden ibarettir. İlgili bölümün başlığı bilgelere ve aptallara nasıl öğüt verilmesi gerektiği ile alakalı olsa da Gregorius bu bölümde ana fikir olarak dünya hayatının önemsizliğini vurgulamaktadır.

Benzer bir vurgu sağlıklı ve hasta kişiye nasıl konuşulması gerektiği ile ilgili bölümde de mevcuttur. Gregorius'a göre, sağlıklı kişiye sağlığının kıymetini bilmesi ve sağlığını kaybetmeden Tanrı yolunda iyi işler yapması öğütlenmelidir. Ayrıca yapılması öğütlenen bu işler bir an önce yapılmalıdır. Çünkü Pavlus'un 2. Korintliler 6:2'de ifade ettiği gibi "*Uygun zaman işte şimdidir, kurtuluş günü işte şimdidir.*". Sağlıklı kişilere bu tür öğütlerde bulunulması gerektiğini söyleyen Gregorius, hasta kişileri çok daha detaylı biçimde ele almaktadır. Ona göre hasta kişiler kendilerini, disiplinin acısı altında yola getirilen Tanrı'nın oğulları olarak görmelidir. Çünkü Vahiy 3:19, Süleyman'ın Özdeyişleri 3:11 ve İbraniler 12:5-6'da ifade edildiği gibi Tanrı sevdiklerini azarlamakta ve oğulluğa kabul ettiği herkesi cezalandırmaktadır. Bundan dolayı hasta kişiye bu cezalara katlanması ve bunların sebebinin acı çektirmek değil de Tanrı'nın Egemenliği'nden miras almak olduğunu idrak etmesi sağlanmalıdır. Hasta kişiye, bu bedensel rahatsızlıkların büyük bir lütuf olduğu da hatırlatılmalıdır. Çünkü Gregorius'a göre hastalık bedeni zayıflatmakta ancak kalbi güçlendirmektedir. Hastalıklar daha önce işlenmiş olan günahları temizlediği gibi zihindeki günahların da işlenmesini engellemektedir. Gregorius son olarak İsa'yı örnek göstermektedir. İsa bile günahsız olduğu halde bu dünyada türlü sıkıntılarla yüzleşmiş ve oldukça acılı bir ölüm yaşamıştır. Bütün bu acılara rağmen İsa'nın nasıl bir tavır sergilediğinin düşünülmesi öğütlenmektedir. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 66-69)

Gregorius tarafından hastalıkların eski günahları temizlemek ve ahiret hayatındaki lütufları elde etmek için bir araç haline dönüştürülmesi oldukça önemlidir. Geç Antik Çağ'daki genel tıbbî gelişmişlik ve hijyen koşullarının dışında Gregorius'un yaşadığı yüzyılda veba salgını ortaya çıkmış ve uzun yıllar boyunca etkisini göstermiştir. Veba dışında muhtemelen pek çok hastalığın kol gezdiği bir ortamda hastalıklar bir lütuf haline getirilerek insanların iç dünyalarında bir rahatlık ve geleceğe dair umut oluşturulmaktadır. Papa I. Gregorius, bu söylediklerini yalnızca toplum üzerindeki baskıyı azaltmak amacıyla değil, gerçekten bu şekilde inandığı için dile getirdiği anlaşılmaktadır. Gregorius'un Tanrı algısı ele alınırken ifade edildiği gibi yalnızca bedensel hastalıkların değil her türlü acı ve sıkıntının Tanrı'ya

yakınlaştırdığını düşünmektedir. Bununla birlikte hastalıkların ve belaların bir lütuf olarak değerlendirilmesi, insanları çözüm aramak yerine kabullenmeye ve boyun eğmeye yönlendirmektedir. Gregorius'un ele aldığı hemen her hususta olduğu gibi hastalıkların da Tanrı'dan geldiği ve bu durumun benimsenmesinin zorunluluğu, insanların kurtuluş için sığınması gerektiği limanın Katolik Kilisesi olduğu fikrini doğurmuştur. Neticede bu durum Kilise otoritesinin artmasına olanak sağlamıştır.

Bir başka dikkat çekici örnek de Gregorius'un evliliğe dair düşünceleri üzerinden karşımıza çıkmaktadır. Papa'nın bu konudaki uyarılarının hemen hepsi I. Korintliler 7:1-40'tan mülhemdir. Gregorius'a göre evli kişinin dünyayı tam anlamıyla terk etmesi mümkün değildir. Çünkü yerine getirmesi gereken sorumlulukları vardır. Ancak kişi eşini memnun etmek adına Tanrı'yı memnun etmekten uzak kalmamalıdır. Dünyanın geçici olduğunu daima düşünmeli ve evliliğin getirdiği sıkıntılara karşı da sabır göstermelidir. Cinsel birliktelik konusuna da değinen Gregorius, birlikteliğin yalnızca çocuk yapmak amacıyla gerçekleştirilmesi gerektiğini söylemekte ve evli çiftlerin bu hususu daima hatırlarında tutması gerektiğini ifade etmektedir. Ona göre zevk almak amacıyla gerçekleştirilen birliktelik zina gibi günah sayılmasa bile evlilik sınırları içerisinde haddi aşmaktır. Bundan dolayı evlilik birlikteliğinin zevkle kirlenmemesi için çiftler sık sık dua etmeli ve bu şekilde birlikteliklerini zevk kirliliğinden korumalıdır. Gregorius, evliliği tam bir erdemlilik hali için uygun görmemekle birlikte kurtuluşa ermek adına yeterli saymaktadır. Evli olan kişi dünyadan uzak olmamasına rağmen iyi davranışlara sahip olduğu takdirde ahirete de yakındır. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 101-103)

Bekar kişi ise kendisini ilahî emirlere tam bir şekilde vermesi konusunda uyarılmalıdır. Evli kişinin aksine herhangi bir dünyevî bağla bağlanmamış olan bekar, ilahî emirleri takip etmiyorsa evliye nazaran daha büyük günah işlemektedir. Çünkü kendisini dünyaya bağlayan bir durum söz konusu değildir. Bekarlar ayrıca zina hususunda da uyarılmalıdır. Sadece eylemde değil zihinlerinde de zinadan uzak durmaları sağlanmalıdır. Çünkü bekar kişi dünyevî kaygılar taşıdığı takdirde evli olmamasına rağmen evliliğin yükünü sırtında taşımaktadır. Böyle bir duruma düşmektense kişinin evlenmesi daha iyidir. Ancak Gregorius bu evliliği bir şarta bağlamaktadır. Bu şart kişinin daha iyi işler yapmak adına yemin etmemiş olmasıdır. Daha iyi işler yapmak için yemin eden kişinin yemininden dönerek daha az iyi olanı yapması mümkün değildir. Gregorius'a göre daha iyiyi yapmak için yemin eden kişi, daha az iyi olan işler normalde yasak olmasa bile kendisi için yasak hale getirmektedir. Bu söylediğinin dayanağı olarak da Luka 9:57-62'de geçen anlatıyı sunmaktadır. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 103-104)

Görüldüğü üzere Gregorius evlilik konusundaki tavsiye ve uyarılarında açıkça Pavlus'u takip etmektedir. Güç yetirebilenler bekâretlerini korumalı ve kendilerini Tanrı'ya adamalı; güç yetiremeyenler ise evlilik hayatı sürdürerek cinsel isteklerini tatmin etmelidir. Ancak Gregorius önemli bir noktada Pavlus'tan ayrışmaktadır. I. Korintliler mektubunda Pavlus'un evliliği tavsiye etmesinin tek bir sebebi vardır. Bu sebep de insanların cinsel isteklerini toplumu/Hıristiyan cemaati bozmayacak bir biçimde tatmin etmesidir. Gregorius ise cinsel isteklerin tatmin edilmesini günah olmamakla birlikte haddi aşmak olarak tanımlamakta ve evli çiftlerin yalnızca çocuk yapmak amacıyla birlikte olmaları gerektiğini söylemektedir. Gregorius'un bu şekilde aşırıya kaçan ve toplumda karşılık bulma olasılığı son derece düşük bir söylemde bulunmasının en önemli sebebi kendisinin bir keşiş olmasıdır.

Bekaret, Hıristiyanlığın erken dönemlerinden itibaren önemsenen ve saygı gösterilen bir kavram olmuştur. Özellikle Hıristiyanlara karşı yapılan zulümlerin sona ermesi ve zaman içerisinde Hıristiyanlığın devlet dini haline gelmesi neticesinde şehitlik geri plana düşerken "bekâret" kavramı yükselişe geçmiştir. Tamamen bedensel bir kavram olan "bekâret", manastırlarda çok daha kapsamlı bir kavram olan "iffet" içerisinde eritilmiş ve Batı manastır geleneğinde iffet, keşişliğin en önemli koşullarından biri olarak kabul edilmiştir. (Güzeldal, 2021b, ss. 193-196) Gregorius'un burada dile getirdikleri de tam olarak iffet kavramı ile ilgilidir. Evli bir kişinin bekâretinden bahsetmek söz konusu değildir ancak kişi evli olsa bile bir keşişin iffetine sahip olma hassasiyeti göstermeli, evliliğin getirdiği zevklerden uzak durmalıdır. Aynı şekilde bekarın bedenen bekârete sahip olması yeterli değildir. Bekar kişi de iffet duygusu ile hareket ederek zihnen ve kalben günahtan uzak durmalıdır.

Dünyada çekilen acı ve ızdıraplarla İsa'nın hayatına yaklaşacağına ve Tanrı'nın gözünde çok daha değerli bir konuma ulaşacağına inanan bir keşiş için günah olmasa dahi her türlü zevkten uzak durulması gerekmektedir. Pavlus'un 1. Korintliler 7:6'da geçen "*Bunu bir buyruk değil, bir uzlaşma yolu olarak söylüyorum.*" ifadesini de bir keşişin bakış açısıyla değerlendiren Gregorius, aslında Pavlus'un da kendisi ile aynı şekilde düşündüğünü ancak insanlara karşı hoşgörü ile yaklaşıp bunu dile getirmediğini ifade etmektedir. Bu söylemin arkasındaki bir diğer neden ise Gregorius'un ilgili konuda yalnızca sıradan Hıristiyanlara hitap etmemesi gösterilebilir. Daha iyi işler yapmaya yemin edenler başta keşişler olmak üzere Kilise tarafından görevlendirilen din adamlarıdır. Gregorius'a göre ettikleri yeminden ötürü bu kişilere evlilik artık yasaktır. Sıradan Hıristiyanların bile evlilik birlikteliğinden zevk duymasını

haddi aşmak olarak değerlendiren Gregorius, cinsel isteklerinden ötürü yeminlerini bozmayı ve seküler bir yaşantıya dönmeyi düşünen keşiş ve din adamlarına ne kadar büyük bir yanlış yaptıkları mesajını vermektedir.

Gregorius'un, günahlarından ötürü pişmanlık duyan ancak terk etmeyenlerle günahlarını terk eden ancak pişmanlık duymayanlara dair söyledikleri de önemlidir. Birinci grupta yer alan kişiler, Gregorius'a göre normal bir günahkârdan çok daha büyük bir cezayı hak etmektedir. Çünkü bu kişiler davranışlarıyla adeta Tanrı'ya karşı kibirlenmektedir. Gregorius bu kişileri II. Petrus 2:20-22 üzerinden, temizlendikten sonra yeniden kendi pisliklerine bulanan köpeklere ve domuzlara benzetmektedir. Bu kişiler ettikleri tövbe ve döktükleri gözyaşlarıyla Tanrı'nın affına kavuştuktan sonra bu affı yeterli ve tatmin edici bulmayarak tekrar günaha daldıkları için Tanrı'ya karşı kibirli davranmış olurlar. Bundan dolayı çok daha ağır bir cezayı hak etmektedirler. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 110-111) İkinci grupta yer alan kişiler ise günah işlemeyi bıraktıklarından ötürü temizlendikleri yanılgısına kapılmamaları için uyarılmalıdır. Nasıl ki bir kişi yeni borçlar almadığı için eski borçlarından kurtulamıyorsa, yeni günahlar işlemeyen kişi de eski günahlarından kurtulmamaktadır. Bundan dolayı kişi bir an önce günahları için pişmanlık duyması ve gözyaşları içinde tövbe etmesi hususunda uyarılmalıdır. Kurtuluşa ancak bu şekilde ulaşmak mümkündür. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 111-112)

Bu meseleyi diğerlerinden daha ilginç kılan husus, bölüm sonunda Pavlus ve Petrus'un vaftizle ilgili söylemlerinin aktarılmasıdır. İki grup arasında kıyaslama yapan Gregorius ilk olarak Pavlus'un I. Korintliler 6:11'de yer alan ifadelerini aktarmaktadır. Bu pasajda Pavlus önce günahkârların Tanrı'nın Egemenliği'nde yer alamayacağını dile getirdikten sonra çeşitli günahları saymakta ve ardından "*Bazılarınız böyleydiniz; ama yıkandınız, kutsal kılındınız, Rab İsa Mesih adıyla ve Tanrımız'ın Ruhu aracılığıyla aklandınız.*" diyerek günahkârların İsa'ya iman ve vaftiz sayesinde günahlarından temizlendiğini ifade etmektedir. Bilindiği üzere Pavlus'un pek çok mektubunda iman-yasa ilişkisi, imanla aklanma gibi konular çeşitli vesilelerle ele alınmakta ve Pavlus, Tanrı katında aklanmanın yalnızca İsa'ya iman ile olduğu inancını savunmaktadır. Ancak Gregorius, yukarıda geçen yıkanma eylemini gözyaşlarının aracılığıyla yıkanmak yani samimi bir tövbe olarak yorumlamaktadır. Yaptığı bu yorumun hemen ardından Elçilerin İşleri 2:38'te yer alan Petrus'un ifadelerini aktararak kendi fikrine dayanak oluşturmaktadır. Bu pasajda Petrus kendisine ne yapmaları gerektiğini soran kişilere "*Tövbe edin, her biriniz İsa Mesih'in adıyla vaftiz olsun.*" demektedir. Papa I. Gregorius'a göre

bu ifadeyle verilen mesaj açık ve nettir. Petrus, İsa'ya imanın simgesi ve Hıristiyanlığın en önemli sakramentinden bile önce insanlara tövbe etmelerini buyurmaktadır. Vaftizin dahi gerçekten işe yaraması için kişinin geçmiş günahlarına samimi bir biçimde gözyaşlarıyla tövbe etmesi gerekmektedir. Vaftizle yalnızca aslî günah temizlenmektedir. İnsanın kendi işlediği günahlar ise sırtında bir yük olarak kalmaya devam etmektedir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 1110) Elbette vaftiz olduktan sonra işlenen günahlar için de aynı şekilde tövbe etmek gereklidir. Gregorius vaazlarından birinde tövbe ve gözyaşı hakkında veciz bir öğüt vermektedir: "*Inquinati post aquas salutis, renascamur ex lacrymis.*" (*Eğer kurtuluşun suyundan (vaftiz) sonra kirlenirsek, gözyaşlarından yeniden doğmamız gereklidir.*) (Gregorius Magnus, 1878b, s. 1196) Petrus da İsa'yı reddetmesinin günahını aynı şekilde gözyaşları ile yıkanarak ödemiş ve bu şekilde temizlenmiştir. (Gregorius Magnus, 1878a, s. 1040)

Gregorius'un bu konudaki yaklaşımını farklı şekillerde değerlendirmek mümkündür. Kendisinin bir keşiş olduğu ve yazdıklarına göre bütün gayretinin Tanrı'ya yakınlaşmak olduğu göz önünde bulundurulursa her işin başında samimiyet araması ve kişinin manevî dünyasının temizliğine önem vermesi son derece normal hatta en doğru olanıdır. Söz konusu hangi din olursa olsun düzeltilmesi gereken ilk yer insanın iç dünyasıdır. Bu düzeltme gerçekleşmediği takdirde ibadetlerin ya da diğer iyi davranışların bir önemi kalmamaktadır. Bu bağlamda Gregorius'a hak vermemek elde değildir. Ancak madalyonun diğer yüzünde durum oldukça farklıdır. Hayat pratiği ve ibadet merkezli bir din olan Yahudiliğin içinden çıkmış ve erken dönemlerinden itibaren Pavlus'un söylemleriyle inanç merkezli bir din haline gelmiş olan Hıristiyanlığın en önemli özelliği İsa'nın tanrılığına iman ederek kurtuluşa ulaşılmasıdır. Çünkü Hıristiyan inancına göre İsa bütün insanlığın günahlarını üzerine almış ve çarmıhta kendini feda etmiştir. Pavlus'un ısrarla aktardığı üzere İsa'ya iman ederek vaftiz olan kişi kurtuluşa ulaşmıştır. Fakat Gregorius, Pavlus'un söylemlerini alegorik bir biçimde yorumlayıp Petrus'un söylediklerine uyarlayarak aslında vaftizin tek başına yeterli olmadığını dile getirmektedir. Tek başına vaftizin yeterli olmaması fikri Katolik inancında ibadet ve ayin törenlerinin önemli bir yer teşkil etmesine ve bu uygulamalar üzerinde başından sonunda kadar otorite sahibi olan Roma Katolik Kilisesi'nin güçlenmesine kuvvetli bir katkıda bulunmaktadır. Ayrıca bu bölümde Gregorius'un Petrus'u nitelerken kullandığı "*summus Pastor Ecclesiae*" (Kilise'nin en yüksek/en yüce Yöneticisi) ifadesi de önemlidir. Gregorius burada yine ince bir mesajla Petrus'un Pavlus'a göre daha üstün konumda olduğu iddiasını savunmaktadır. Daha önce ifade edildiği gibi bu tavrın en önemli sebebi Roma Katolik Kilisesi'nin otoritesini Apostolik olan ve olmayan diğer kiliselerin tamamına karşı artırmaktır.

Bu bölümde yer alan örnekler incelendiğinde din adamının astlarına ve cemaatindeki kişilere nasıl öğretmesi ve nasıl uyarılarda bulunması gerektiği ile ilgili Gregorius'un belirlediği iki temel prensip karşımıza çıkmaktadır. Bu prensiplerden birincisi dengedir. Zıt kutuplardaki kişileri uyarırken hem iki grup arasında hem de grupların kendi içlerinde yapılan uyarılarda daima dengeyi sağlamaya gayret etmek gerekmektedir. Örneğin fakire müjdeleyici bir biçimde yaklaşırken, zengine uyarılarda bulunulmalı; mutluya üzüntü veren cezalar hatırlatılırken, mutsuz kişiye Göksel Krallığın nimetleri müjdelenmeli; köleye efendisine karşı daima yerini bilmesi hatırlatılırken, efendiye Tanrı'yı unutup köleye kötü davranmaması konusunda uyarıda bulunulmalı; cüretkâr kişiye hataları söylenirken, çekingen kişi iyi işlerinden dolayı övülmeli; küstahlar sertçe azarlanırken, utangaçlar nazikçe uyarılmalı; saf kişi dürüstlükten ötürü övülürken, kurnaz kişi iki yüzlülükten ötürü kınanmalıdır.

Papa I. Gregorius yukarıda zikredilenler gibi çeşitli örnekler zikretmekte ve herkesin içinde bulunduğu duruma göre hareket edilerek cemaat içerisinde bir denge oluşturulmasını sağlamaya çalışmaktadır. Görüldüğü kadarıyla burada önemli olan bireylerin en üst düzeydeki erdemlere ulaşmasından önce toplumsal olarak dengeyi sağlamak ve Hıristiyanlığın rahatça yaşanabilmesi adına stabil bir cemaat oluşturmaktır. Gregorius'a göre Hıristiyan cemaati başlı başına bir toplumdur. Herkesin tabiatı, konumu, görevi farklıdır ancak herkes hayırda ve iyilikte ortak hareket etmelidir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 126) Herkes Tanrı'nın farklı bir lütfuna mazhar olmuştur. Bundan dolayı insanların birbirine ihtiyacı vardır ve herkes bir arada yaşayarak birbirine hizmet etmelidir. (Gregorius Magnus, 1878c, ss. 461-462)

Gregorius'un belirlediği ikinci prensip erdemli olmaktır. Erdem dediğimiz kavram her ne kadar kişinin başkalarıyla olan ilişkilerini düzenlemeyi kapsıyor olsa da çoğunlukla kişinin kendi iç dünyası ile ilgilidir. Bu bağlamda Matta İncili 5-8. bâblar arasında yer alan Dağ Vaazı'nda İsa'nın söylediği gibi şekil şartlarını yerine getirmeyi yeterli görmeyen Gregorius'un benimsediği ikinci prensibin daima daha iyiye ve daha erdemli olan davranışa yönlendirmek olduğunu belirtmek gerekir. Örneğin kendisine yapılan yanlışlara karşı sabır gösteren bir kişi için bu yeterli değildir. Sabırlı kişi kendisine zarar veren insanları dahi sevmelidir. Eğer içinde bu sevgi oluşmaz ve katlandığı sıkıntıları düşünerek kendisine zarar verenlere karşı nefret beslerse tam anlamıyla şeytanın tuzağına düşmüş olur. Bundan dolayı Luka 6:27-28'de ifade edildiği gibi kişinin düşmanlarını sevmesi, kendisine lanet edenlere iyilik etmesi, hakaret edenlere dua etmesi gerekir ki gerçek anlamda erdeme ulaşabilsin. (Gregorius Magnus, 1896b, s. 61) Aynı şekilde gevezelikten ziyade suskunluk iyidir. Ancak suskun kişi kendi zihninde

sürekli konuşarak bu özelliğinden ötürü kendini üstün görmemeli, bu suskunluk kendisini Tanrı'yı tefekkür etmeye yönlendirmelidir. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 71-72) Bir başka çarpıcı öğüt de oruç tutanlarla ilgilidir. Oruç tutan kişi, tutmayanlara bakarak böbürlenmemelidir ancak kendini bu şekilde kontrol etmek de yeterli değildir. Kişi oruç tuttuğunda yemediği yiyeceği ihtiyaç sahiplerine vermelidir. Böyle yapmadığı takdirde Tanrı için değil kendisi için boğazını tutmuş ve sadece yemeğini sonraya saklamış olmaktadır. (Gregorius Magnus, 1896b, s. 83) Buna benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür. Genel olarak Gregorius öncelikle kötülükleri düzeltmek adına uyarılar ve öğütlerde bulunmuş, iyilikleri çoğaltmaya ve daha erdemli bir hale dönüştürmeye gayret etmiş ve son olarak da bu erdem halinin devam ettirilebilmesi adına kişinin asla zayıflığını unutmamasını ve kendini daima kontrol etmesi gerektiğini öğütlemiştir.

Farklı özelliklere sahip insanları otuz altı maddede ele alan Gregorius, eserinin üçüncü bölümünü bitirmeden önce doğrudan din adamlarına ve özellikle vaizlere hitap etmektedir. Gregorius'a göre vaaz vermek oldukça zor bir iştir. Çünkü cemaat içerisinde çeşitli hastalıklardan (günahlardan) muzdarip pek çok kişi bulunmaktadır. Konuşma esnasında yalnızca bir noktaya odaklanılmamalı, yapılması gereken bir iyiliği vurgularken hasta kişi rahatsız edilmemeli, korkutulmamalı ve küçümsenmemelidir. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 121-122) Eğer bir kişi iki ayrı kötülükten muzdarip ise din adamının yapması gereken şey daha ölümcül olana yoğunlaşmak ve hafif olana göz yummaktır. Örneğin oburluktan ötürü şehvet hastalığına yakalanan bir kişiye uygulanması gereken şey perhizdir. Kişi yaptığı perhizden ötürü gurura kapılabilir. Din adamı bu gururlanmaya bir süre göz yummalı ve kişiyi şehvetten kurtarmaya odaklanmalıdır. Çünkü şehvetin günahı diğerine göre çok daha ölümcüldür. (Gregorius Magnus, 1896b, s. 123)

Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise her şeyin herkese söylenmemesi gerektiğidir. Din adamı, cemaatinin anlayış seviyesine uygun olarak konuşmalı, manevî derinliği bulunan meseleleri yalnızca bunları anlayabilecek kişilere anlatmalıdır. Pavlus da aynı metodu benimsemiş ve 1. Korintliler 3:1-2'de ifade ettiği gibi hitap ettiği topluluğa henüz manevî meseleleri anlayamayacakları için onlara bu konulardan bahsetmemektedir. Bu hususa dikkat edilmediği takdirde cemaat içerisinde karışıklıkların ortaya çıkması kaçınılmazdır. (Gregorius Magnus, 1896b, s. 124) Papa I. Gregorius, son olarak eserinin başında verdiği öğüdü tekrarlamaktadır. Din adamı her şeyden önce kendi anlattıklarını uygulamak zorundadır. Önce iyi davranışlarıyla cemaatine örnek olmalı ardından iyi bir biçimde vaaz vermelidir. Önce kendi

günahlarından ötürü gözyaşlarıyla tövbe etmeli ardından başkasının günahlarını kınamalı yahut öğütlerde bulunmalıdır. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 124-126)

2.4. Din Adamının Manevî Hayatı

Liber Regulae Pastoralis'in dördüncü ana başlığı, iyi davranışlarda bulunan ve bu davranışları iyi bir biçimde öğreten vaizin (*praedicator*) kendi iç dünyasına dönmesi ile ilgilidir. Gregorius'a göre her şeyi kuralına uygun yapan din adamının daima kendine dönmesi gerekmektedir. Çünkü erdemli bir hayat sürdüren kişinin bu haline aldanıp içten içe kendini yüceltmesi son derece olasıdır. Bu yüceltme devam ettiği takdirde kişi Tanrı'yı unutarak kibirlenmeye başlar ve daha önce çeşitli zahmetlere katlanarak elde ettiği erdemlerin hepsini kaybeder. Kral Davud üzerinden örnek veren Gregorius, erdemin büyüklüğünün çoğu zaman insanın yoldan çıkmasına sebep olduğunu ifade etmektedir. Yapılması gereken şey, erdemler insana güven verdiğinde, kişinin gözünü kendi hata ve günahlarına çevirerek, yaptıkları iyiliklere değil henüz yapamadığı iyi işlere odaklanması ve böylece Tanrı'nın yolunda alması gereken daha çok mesafeler olduğunun farkına varmasıdır. Gregorius'a göre Tanrı'nın piskoposlara pek çok erdem bahşedip onları büyük oranda olgunlaştırsa da küçük kusurlar bırakmasının sebebi budur. Piskopos bu küçük kusurlara bakarak tevâzu sınırları içerisinde kalabilmektedir. Gregorius'un konu ile ilgili son cümleleri, bütün bu anlattıklarına kendisinin de uyduğunu mesajını verme amacıyla yazılmış gibidir. Gregorius kendisini yakışıklı bir adamı resmeden çirkin bir ressam, günah dalgaları ile boğuşurken başkalarını mükemmelliğin kıyısına yönlendirmeye çalışan bir kişi olarak tanımlamakta ve eserin giriş kısmında hitap ettiği Ravenna Piskoposu Ioannes'ten kendisi için dua etmesini istemektedir. (Gregorius Magnus, 1896b, ss. 125-128)

Papa I. Gregorius'un yapmış olduğu "ideal din adamı" tasvirine bakıldığında karşımıza çıkan tabloda yalnızca din hizmetlerini gerçekleştiren bir görevliyi görmek mümkün değildir. Gregorius'un tarif ettiği ideal din adamlığı, içerisinde hem keşişliği hem de din görevlerini barındırmaktadır. Gregorius'un böyle bir tanım yapmasında gerekçe olarak akla gelen ilk husus kendisinin de bir keşiş olmasıdır. Bununla birlikte Gregorius'un bu söylemlerinin arkasında Dağ Vaazı'nın olması yüksek bir ihtimaldir. İsa burada şeriatın zahirini yerine getirmenin yeterli olmadığını, asıl önemli olanın ahlak, erdem, ibadetlerde samimiyet gibi hususlar olduğuna vurgu yapmaktadır. Gregorius da bu noktadan hareketle din adamları sınıfındaki bozulmanın tedavisini, zâhirden çok bâtına, dıştan çok içe önem veren keşişlikte bulmuştur.

Ancak keşişlik ve din adamlığı birbirinin zıttı tabiata sahiptir. Keşiş, insanlardan ve dünya hayatından olabildiğince uzak bir hayatı tercih edip ibadet ve tefekkürle Tanrı'ya yakınlaşmaya gayret etmektedir. Din adamı ise tam tersine sürekli insanların içinde, onların soru ve sorunlarının muhatabıdır. Dolayısıyla dünya hayatının neredeyse göbeğinde yer almaktadır. İşte bu noktada Gregorius devamlı olarak "denge" kavramı üzerinden düşüncelerini şekillendirmektedir. Din adamı hem genelde hem özelde dengeyi korumaya özen göstermelidir. Ancak bu şekilde davrandığında kurtuluşa ulaşması mümkündür.

Dünya hayatı ve dini hayat ya da bir başka ifadeyle Aktif Hayat (*Vita Activa*) ve Tefekkür Hayatı (*Vita Contemplativa*); bu iki yaşantı biçimi üzerine Gregorius'tan önce de konuşulmuştur. Ancak Gregorius Hıristiyan geleneği içerisinde bir ilki gerçekleştirerek aktif hayat ve tefekkür hayatı arasında sağlam bir bütünlük bulunması ve bu hayat tarzının bütün Hıristiyanlar tarafından benimsenmesi gerektiğini ifade etmiştir. (Evans, 1988, s. 108) Gregorius'tan önce asketik ya da dini yaşantının mükemmelliği kişinin insanlardan ve aktif bir yaşantıdan ne kadar uzak kaldığı ile ölçülmektedir. Gregorius bu mükemmellik tanımını değiştirmiştir. Onun için ruhani hayatın zirvesi kendini feda ederek diğer insanlara hizmet etmektir. Gregorius için mükemmellik dengeyi sağlamaktır. (Demacopoulos, 2015, s. 28)

Papa I. Gregorius, din hizmetlerini tefekkürle birleştiren ve bunu ruhani hayatın zirvesi olarak tanımlayan ilk kişidir. (Demacopoulos, 2015, s. 52) Onu bu dengeyi kurmak konusunda çabalamaya iten sebep, kendi iç dünyasında yaşadığı gerilimler gibi gözükmektedir. (Niespolo, 2004, s. 116) Ne Constantinopolis'teki elçilik görevini ne de Roma piskoposluğunu isteyen Gregorius, huzurlu bir hayatın ve Tanrı'ya yakınlaşmanın uzlette yapılan ibadet ve tefekkürle gerçekleşeceğine inanmaktadır. Ancak istemese de kendisi dünyevi/aktif hayatın merkezinde yer almak durumunda kalmıştır. Bu çatışmanın yarattığı gerilim neticesinde Gregorius, kurtuluşu dengeyi sağlamakta bulmuştur. Kişi kendi iç dünyasında daima kendini kontrol etmeli, tefekkür halini elden bırakmamalıdır. Bununla birlikte İsa'nın yaptığı gibi insanların arasına karışmalı ve onlara faydalı işler yapmalıdır. Gregorius'a göre ne sadece insanlara faydalı işler yapmak ne de sadece uzlete çekilip tefekkürle meşgul olmak kişiyi kurtuluşa ulaştırmaktadır. (Gregorius Magnus, 1878a, ss. 809-810) Gregorius bundan ötürü dengeyi ruhani hayatın zirvesi olarak tanımlamaktadır.

Carole Straw, Gregorius'un bu düşüncesini güzel bir kalıpla ifade ederek kendi hayatında dengeyi sağlayan din adamının "kusur içerisindeki kusursuzluğa" (perfection in

imperfection) ulaşacağını dile getirmektedir. (Straw, 1988, s. 46) Şunu da belirtmek gerekir ki Gregorius'un dünya hayatından uzak durma çabası ve kişisel olarak uzleti tercih etmesi, keşişler ile diğer insanlar arasında bir ayrım yaptığı şeklinde yorumlanmamalıdır. Tam aksine Gregorius'un bu konudaki söylemleri her sınıftan insanın yaşadığı hayatın şartlarına bağlı kalmadan tefekkür hayatı yaşayabilmesinin mümkün olduğunun ifadesidir. Gregorius'un bu düşünceleri zaman içerisinde Katolik ruhaniliğinin temelini oluşturmuştur. (Hitchcock, 2012, s. 122) Gregorius'un bu söylem üzerinden Hıristiyan yöneticilere verdiği tavsiyeler ve yaptığı uyarılar Latin dünyasında Orta Çağ boyunca siyasi söylemin ahlakî tonunu da kalıcı olarak belirlemiştir. (Leyser, 2006, s. 133) Bu düşünce bağlamında Gregorius'un Rönesans'a etkisinin olduğunu da söylemek mümkündür. Rönesans hümanizmasının başlarında tartışılan önemli meselelerden biri aktif hayat ve tefekkür hayatının ayrılığı ve birliği üzerine fikirlerdir. Bu meselenin ortaya çıkışını başlatan ve eserlerinde tartışan ilk kişi Papa I. Gregorius'tur. (Ullmann, 1977, s. 150) Gregorius, piskoposluk seçimi, atamalar için izlediği yol ve din adamları için yazdıkları sayesinde önemli ölçüde başarılı olmuş ve din adamları arasında belli düzeyde iyileşme gerçekleşmiştir. (Anderson, 2007, s. 73)

Bununla birlikte Gregorius'un ruhani hayatın zirvesi olarak "denge" kavramını göstermesinin arkasında toplumsal ve siyasi gerekçeler olması da muhtemeldir. Gregorius'un denge ile ilgili yukarıda yer alan ifadeleri bireysel açıdan değerlendirildiğinde mistik ve teolojik bir hadise olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak meseleye toplumsal açıdan bakıldığında Gregorius'un yaklaşımının siyasi bir yapıya da sahip olduğu görülmektedir. Papa'nın toplumsal dengeyi sağlamak için iki adım attığı söylenebilir. Birinci adım, toplum tarafından dini hayatı en iyi şekilde temsil ettiği düşünülen keşişleri, Papalık bünyesine dahil etmek olmuştur. Böylece Roma Kilisesi dini hayatın tüm yönlerini içinde barındıran bir merkez haline getirilmeye çalışılmıştır. İkinci adım ise Gregorius'un kurduğu siyasi ilişkilerle ilgilidir. Yaşadığı dönemin şartları itibariyle Gregorius, gerek Doğu Roma İmparatorluğu ve Avrupa'daki krallıklarla kurduğu ilişkiler gerekse Roma Kilisesi'nin hakimiyetinde olan bölgelerde yürüttüğü faaliyetlerle Papalığı aynı zamanda siyasal erk haline de dönüştürmüştür. Dolayısıyla Gregorius'a göre Roma Kilisesi söz konusu olduğunda din ve devlet ayrımı gibi bir durumdan bahsetmek mümkün değildir. Gregorius bu iki yapıyı, Papalık bünyesinde bir araya getirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda Gregorius'un bireysel açıdan bahsettiği "denge"nin toplumsal tezahürü Roma Katolik Kilisesi'nin kendisi olduğunu söylemek mümkündür. Papa'nın bu tavrının arkasında elbette Roma Kilisesi'nin otoritesini güçlendirmek ve her türlü konuda Papalığı merkeze yerleştirme fikri yatmaktadır.

3. Manastır Hayatı, Keşişlik ve Azizler ile İlgili Görüşleri

3.1. Manastırlar ve Keşişlik

Hayatıyla ilgili bilgiler aktarılırken ifade edildiği gibi Papa I. Gregorius Constantinopolis'teki elçilik vazifesinden döndükten sonra evini bağışlayarak kurmuş olduğu manastıra geri dönmüş ve başkeşiş olarak görev yapmaya başlamıştır. Burada Gregorius'un katı disiplini sayesinde keşişlerin yüksek manevi mertebelere ulaştığı ve Aziz Andrea Manastırı'nda mucizeler gerçekleştiği anlatılmaya başlanmıştır. Bu durumun neticesinde Gregorius'un yönetimi altındaki manastır "Azizler Okulu" olarak ünlenmiştir. Bu manastırla ilgili dikkat edilmesi gereken husus ise mucize anlatıları ya da Gregorius'un katı disiplininden ziyade Gregorius'un burada yetiştirdiği öğrencileri papa olduktan sonra çeşitli makamlara ataması ve papalık geleneğinin aksine din adamları sınıfından yetişen kişiler yerine bu keşişleri yakın hizmetinde bulundurmasıdır. Örneğin kendisi Constantinopolis'te iken manastırla ilgilenen Maximianus'u (ö. 594) Siracusa Piskoposu, Marinianus'u (ö. ?) Ravenna Başpiskoposu, Sabinus'u (ö. ?) Gallipoli Piskoposu olarak atamış ve yine bu manastırda yetiştirdiği Augustinus'la (ö. 604) birlikte birkaç keşişi Britanya'ya misyonerlik yapması için görevlendirmiş ve daha sonra Augustinus'u piskopos olarak atamıştır. (Dudden, 1905, ss. 189-190) Gregorius'un bu ayrıcalıklı tavrı yalnızca kendi manastırındaki keşişlere değil genel olarak bütün keşişlere gösterdiğini ifade etmek gereklidir. Keşişleri, din adamları sınıfından ayrı bir sınıf olarak değerlendirmiş ve hem manastırlara hem de keşişlere daha iltimaslı davranmıştır. Bu davranış biçimi kendisinden sonra da devam etmiş ve Orta Çağ boyunca manastırların kontrolüyle ilgili sıkıntılara neden olmuştur. (Howorth, 1912, s. 83)

Gregorius'un manastır düzenine, keşişlerin yaşantısına ve manastır-kilise ilişkilerine gösterdiği ilgi mektuplarında görülmektedir. Siracusa Piskoposu Maximianus'a gönderdiği mektupta kiliselerde hizmet eden herhangi bir düzeydeki kişinin manastırlarda başkeşiş olarak görev almasını yasaklamaktadır. Manastırda görev almak isteyen kişinin kilise görevini bırakmasının zorunlu olduğunu belirtmektedir. Ayrıca genç kadınların da başrahibe yapılmasını kesinlikle yasaklamaktadır. Gregorius'un yaptığı tarife göre bu görev için en uygun kişi altmış yaşlarına gelmiş bir bakiredir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 679-681) Gregorius'un bu yasağı koymasının arkasındaki gerekçe kilise görevlilerinin yeterince disiplinli ve manevi bir hayat yaşamadığını düşünmesidir. Sicilya bölgesinde Secundinus isimli bir piskoposa gönderdiği mektupta Aziz Andrea manastırının içindeki vaftizhanenin bir süre önce başka bir yere

taşınmasını emrettiğini ancak bu işin fazlaca ertelendiğini ifade etmekte ve verdiği emrin bir an önce gerçekleştirilmesini istemektedir. Vaftizhanenin taşınma gerekçesi ise manastırda yaşayan keşişlerin rahatsızlık duymasıdır. (Gregorius Magnus, 2004a, s. 894) Keşişler muhtemelen devamlı olarak vaftizhaneye gelen insanların manastırdaki inziva hayatını bozmalarından rahatsızlık duymaktadır. Bu mektup, keşişlerin kendilerince haklı gerekçeleri olsa da nihayetinde bir piskopos olan papanın çoğunluğu oluşturan sıradan Hıristiyanların ve onların sorumlusu olan din adamlarının yerine keşişlerin isteklerine öncelik verdiğinin önemli bir işaretidir.

Gregorius'un manastırlara ayrıcalıklı davrandığının en açık göstergesi ise Arimini Piskoposu Castorius'a (ö. 599?) yazdığı mektupta ortaya çıkmaktadır. Bu mektupta Gregorius, Castorius'a manastır-kilise ilişkilerine dair bazı talimatlar vermekte ve ardından "*De privilegiis monasteriorum*" (Manastırların Ayrıcalıkları Hakkında) başlığı altında emir ve yasaklarını sıralamaktadır. Gregorius, İsa Mesih adına ve havarilerin başı (*princeps apostolorum*) olarak nitelediği Aziz Petrus'un yetkisiyle herhangi bir piskoposun yahut seküler bir yöneticinin manastırlara müdahale etmesini yasakladığını açıkça ifade etmektedir. Manastırın başkeşişi istemediği takdirde bölge piskoposunun manastırda halka açık ya da özel bir ayin düzenlemesini de yasaklamaktadır. Keşişlerin piskoposa değil başkeşişe bağlı olacağını ifade eden Gregorius, yazdığı bu mektubun manastırların haklarının korumaya alınması amacıyla gelecek zamanlar için de saklanması emretmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 579-580) Bu mektuplar dışında onlarca mektupta Gregorius'un manastırların ve keşişlerin meseleleri ile ilgilendiği, kilise ile ilişkilerini düzenlediği görülmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 494, 495-496, 513, 515, 1082-1083)

Gregorius'un manastır yaşantısında ve manastır kurallarında hangi ekolü takip ettiğini söylemek mümkün değildir. Çünkü bu konuda kendisinden gelen herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bundan dolayı bu mesele araştırmacılar arasında tartışılmaktadır. Konuyla ilgili genel kanaat ise Gregorius'un tek bir ekol yerine birden fazla ekolün kurallarını içeren karma bir kural listesi (*regulae mixtae*) ile manastırı yönettiği şeklindedir. (Müller, 2013, s. 86) Ancak bu konuda Aziz Benedictus'tan (ö. 547) oldukça etkilendiğini söylemek mümkündür. Zira *Dialogi*'nin bir bölümünü tamamen Aziz Benedictus'a ayırmakta, onun yaşantısını, ahlakını, manastır öğretilerini ve mucizelerini övgülerle anlatmaktadır. Gregorius bu hikâyeleri doğrudan Aziz Benedictus'un öğrencileri olan Constantinus, Valentinianus, Simplicius ve Honoratus'tan aldığını ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 1-2 Liber II)

Açıkça görüldüğü üzere Papa I. Gregorius'a göre manastırlar ayrıcalıklı kurumlardır ve manastırlarda yaşayan keşişlerin taleplerine öncelik göstermek gereklidir. Bu noktadan hareketle Gregorius'a göre manastır hayatının seküler hayattan çok daha üstün olduğu sonucuna ulaşılabilir. Nitekim manastır hayatı ve keşişliğe dair fikirlerini mektuplarında olduğu gibi *Dialogi*'nin hemen başında da aktaran Gregorius, papa olarak seçilmesinin ardından insanlar tarafından üzerine yüklenen dünyevî sorumluluklara karşı sitem etmekte ve manastırda geçirdiği güzel günleri hasretle anmaktadır. Köşesine çekilip kendisini düşünmeye verdiği esnada yanına gelen diyakoz Petrus'a, manastır hayatı yaşarken tefekkür sayesinde Tanrı'ya yakınlaştığını, dünyevî endişe ve sıkıntılardan uzaklaşarak dünyayı adeta geride bıraktığını ifade etmektedir. Öyle ki hemen herkes için korkunç görünen ölüm bile Gregorius'un nazarında cennet hayatına açılan bir kapı ve dünyadaki iyi amellere karşı bir ödül olarak değerlendirilmektedir. Gregorius, papalık vazifesi nedeniyle seküler insanlarla ve onların işleriyle meşgul olduğu için kendi ruhunun da kirlendiğini ifade etmekte ve geçmişte sahip olduğu manevî güzellikleri kaybettiği için üzülmektedir. Ona göre kendisinin de artık içinde bulunduğu seküler hayat yüksek dalgalarla çalkalanan fırtınalı bir deniz; manastır hayatı ise bu fırtınalı denizden kurtulmak için sığınılacak limandır. Gregorius, daha eski dönemlerde sıkıntılarla dolu dünya hayatını geride bırakarak kurtuluş limanına sığınan ve hayatlarının tamamını Tanrı'yı memnun etmeye adayan kişileri düşündükçe üzüntüsünün daha da arttığını dile getirmektedir. Çünkü kaybettiği şeyin farkına daha iyi varmaktadır. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 2-3 Liber I)

3.2. Azizlerin Özellikleri

Gregorius'un ifade ettiğine göre genel manastır kuralları ve pratikleri uyarınca aziz olarak nitelendirilen bir kişinin en az onun kadar değerli bir hocası bulunmaktadır. Çünkü itaat etmeyi öğrenmemiş bir kişi başkalarından itaat beklememeli ve kendini diğer insanlardan üstün görmemelidir. Dolayısıyla aziz denildiğinde akla ilk olarak bir manastıra ve bir hocaya bağlılık gelmektedir. Ancak Gregorius, Kutsal Ruh için herhangi bir sınırlama olmadığını belirtmekte ve bazen hiçbir manastır eğitimi altına girmemiş kişilerin de azizlik mertebesine ulaştığını ifade etmektedir. Bu kişiler doğrudan Kutsal Ruh tarafından eğitilmektedir. Örneğin Gregorius'un bir aziz olarak nitelediği Vaftizci Yahya herhangi bir öğretmene sahip değildir ve daha sonra İsa da kendisini öğrenci olarak yanına almamış ve çölde serbestçe dolaşmasına izin vermiştir. Yine de esas olan bir manastıra giderek orada eğitim almak, manevî açıdan daha üstün bir

kişinin emrine girerek başta itaati ardından da diğer erdemleri öğrenmek ve böylece Tanrı'ya yaklaşmaktır. Gregorius'a göre tek başlarına münzevî hayatı yaşayarak Kutsal Ruh tarafından eğitilen kişilerin halleri taklit etmek için değil takdir ederek hayran olmak içindir. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 6-7 Liber I)

Gregorius'un ilk etapta itaati ve bir manastıra bağlılığı dile getirdikten sonra bu durumun istisnalarının da olduğunu dile getirmesinin nedeni yaşadığı dönemin şartlarıyla ilgilidir. Hatırlanacağı üzere İtalya'ya, başta Gotlar ve Lombardlar olmak üzere çeşitli kavimler tarafından Gregorius'un papalığı dönemine kadar yaklaşık 150 yıl boyunca akınlar gerçekleştirilmiştir. Bu akınlar sırasında hem kiliseler hem de manastırlar devamlı olarak yağmalanmış ve yıkılmıştır. Nitekim Gregorius'un yaşadığı dönemde ve *Dialogi*'yi yazdığı yıllarda yeni bir Lombard saldırısı yaşanmaktadır. Hikâyelerinin anlatıldığı iddia edilen azizler de tam olarak bu dönemlerde yaşamış olan şahsiyetlerdir. Dolayısıyla Gregorius, Kutsal Ruh tarafından gerçekleştirilen istisnaî durumların varlığından bahsetmese ve bir aziz olmanın vazgeçilmez şartı olarak manastır eğitimi almayı gösterse, anlattığı hikâyelerin inandırıcılığı ortadan kaybolacaktır. Çünkü o dönemde tam anlamıyla bir manastır eğitimi mümkün değildir. Sıkı bir manastır eğitimi olmadan azizlik mertebesine ulaşılamayacağına göre Gregorius'un anlattığı kadar çok sayıda azizin İtalya'da yaşamış ve yaşıyor olması mümkün değildir. *Dialogi* hakkında bilgi verilen bölümde ifade edildiği gibi anlattığı hikâyelerin gerçekliğini ispat etmeye çalışan Gregorius için bu istisnaî durumdan bahsetmek aslında bir zorunluluktur. Gregorius'un diğer eserlerinde ve mektuplarında itaat üzerine yaptığı vurgular göz önünde bulundurulduğunda bu konuyla ilgili olarak da Gregorius'un aynı noktanın altını çizmesi beklenmektedir. Ancak yaşadığı dönemin kendisine dayattığı şartlar nedeniyle manastıra bağlılığa ve itaate kısaca değindikten sonra zorunlu olarak doğrudan Kutsal Ruh'un eğittiği azizlerin hikâyeleri üzerinden eserini kurgulamaktadır.

Papa I. Gregorius'a göre manastır eğitimi almamasına rağmen aziz olduğu kabul edilen kişinin gerçekten bir aziz olup olmadığını anlamanın iki kriteri bulunmaktadır. Birincisi alçakgönüllülük, ikincisi ise mucize göstermektir. Bu iki ilahî özelliğin bulunduğu yerde Tanrı gerçekten mevcuttur. Gregorius'a göre gerçekten Tanrı'nın ruhu ile dolu olan bir kişi mucizevî güçlerle donatılmıştır ve bu güçler kolayca fark edilmektedir. Bununla birlikte Gregorius için alçakgönüllülük çok daha önemlidir. Bundan dolayı Gregorius *Dialogi*'de azizlere dair aktardığı ilk mucize anlatılarında tevâzuyu ön plana çıkarmaktadır. Örneğin Honoratus isimli bir kişinin altında eğitim gören Libertinus isimli bir aziz, geçit vermeyen bir nehrin kurumasını

sağlamakta, Franklar tarafından manastıra yapılan bir saldırı esnasında sunağın önünde dua ederken görünmez olmakta ve hatta ölmüş bir çocuğu dahi diriltmektedir. Diriltme hadisesinde Libertinus, kendisine gözyaşları içerisinde gelen bir annenin isteğini yerine getirmektedir. Hikâyeye göre başlangıçta kadının isteğine karşılık veremeyeceğini dile getirse de ısrarlar sonucu dua etmeyi kabul eder. Libertinus, sürekli yanında taşıdığı, hocası Honoratus'un sandaletlerini çocuğun göğsüne koyar ve dua ederek çocuğu diriltir. Gregorius'a göre böyle büyük bir mucizenin gerçekleşmesinin asıl sebebi Libertinus'un alçakgönüllü oluşudur. Nehir ve görünmezlik hadiselerinde olduğu gibi Libertinus, kendi ibadetleri ve yaşadığı erdemli hayat sayesinde olağanüstü olaylar gerçekleştirebilecek güce sahiptir. Ancak o, tevâzu içerisinde hocasının himayesine sığınmış, onu kendi duasına aracı kılmıştır. Buna göre kişide yeterli manevî güç bulunsa da gerçek bir tevâzu olmadan mucizenin gerçekleşmesi mümkün değildir. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 9-10 Liber I)

Anlaşıldığı kadarıyla Gregorius'un yaşadığı dönemde hem manastırlardaki keşişler arasında hem de din adamları sınıfı içinde tevâzu gösterme ve sade bir hayat sürme konusunda sıkıntılar bulunmaktadır. Çünkü Gregorius bu iki konunun üzerinde ısrarla durmakta ve meselenin önemini çeşitli örneklerle vurgulamaktadır. Gregorius'a göre mucize olaylarında asıl üzerine tefekkür edilmesi gereken husus, azizin gerçekleştirdiği eylem değil Tanrı'nın lütfudur. Azizin gerçekleştirdiği eylem ve öncesinde sahip olduğu manevî erdemler elbette değerlidir. Ancak bütün bunları değerli kılan Tanrı'nın bu seçkin kullara merhamet ederek lütufta bulunmasıdır. Bu anlatıları dinleyenlerin dikkat etmesi gereken bir diğer husus ise azizlerin yaşamış oldukları son derece saf ve sade yaşantıdır. (Gregorius Magnus, 2014, s. 16 Liber I)

Bu bağlamda Gregorius tevâzu ve sade yaşam hakkında pek çok hikâye aktarmaktadır. Anlattığı hikâyeler arasında Equitius isimli bir azize dair olanlar, içinde taşıdığı bazı öğeler nedeniyle diğerlerinden daha dikkat çekicidir. Equitius, henüz genç yaşında Tanrı'nın yardımı ile ettiği dualar neticesinde bedensel arzularından arınmış bir kişidir. Bu özelliğinden ötürü pek çok erkek manastırında başkeşişlik yaptığı gibi kadın manastırında da görev yapmıştır. Equitius manevî gücü oldukça yüksek bir aziz olarak çeşitli mucizeler göstermekte; öyle ki yeri geldiğinde şeytanı dahi azarlayarak kovabilmekte ve şeytan da ondan korkarak emrine uymaktadır. Kendisine, kilise teşkilatında resmi bir görevi olmadığı ve Papa'dan bu konuda izin almadığı halde yerleşim yerlerine gidip vaaz vermeye nasıl cesaret ettiğini soran arkadaşına, bir gece rüyasında "*sözlerimi ağzına koydum, git ve vaaz et*" diyen birini gördüğünü ve bunun üzerine böyle bir işe başladığını dile getirmektedir. (Gregorius Magnus, 1911, s. 18)

Bu ifadelerden anlaşılmaktadır ki, kişinin sahip olduğu manevî erdemlerin yahut manastırda başkeşiş olarak görev yapmasının vaaz verme konusunda herhangi bir önemi bulunmamaktadır. Söz konusu din adamlığı ve Hıristiyanlığın anlatılması olduğunda yetki tamamen Roma Katolik Kilisesi'ne ve papanın şahsiyetine aittir. Papanın izni ve onayı olmadan insanlara dinin anlatılması mümkün değildir. Bu hikâye üzerinden Gregorius, yalnızca din adamları sınıfının değil keşişlerin de kendisine bağlı olduğunu ve herhangi bir faaliyette bulunmadan önce kendisinden izin alınması gerektiği mesajını net bir biçimde vermektedir.

Equitius gibi büyük mucizeler gösterdiği iddia edilen bir azizin tevâzusu ve sade yaşantısını övmek amacıyla betimlemesini yapan Gregorius, adeta bütün keşişlere nasıl bir hal içinde olmaları gerektiğini anlatmaktadır. Gregorius'un aktardığına göre manastır işlerinden kalan vaktinde köylere ve kasabalara giderek vaazlarda bulunan Equitius'un kıyafetleri yamalı ve kötüdür, öyle ki yanından geçen bir kimse dış görünüşüne bakarak selam vermeye bile değmeyecek bir kişi olduğunu düşünebilmektedir. Vaaz vermek için köylere gittiği zaman manastırdaki en cılız hayvana binmekte, dizgin yerine ipten bir yular, eyer yerine de yalnızca koyun postu kullanmaktadır. Yanına ise sadece omuzlarından sarkan iki kesede taşıdığı Kutsal Kitap metinleri almaktadır. (Gregorius Magnus, 2014, s. 16 Liber I) Aslında bu betimleme yalnızca keşişler için değil din adamları için de geçerli olmalıdır. Çünkü İsa'nın Matta 10:9-10'daki ifadelerine bakıldığında İsa da havarilerini aynı bu öğütlerle görevlendirmektedir. Muhtemelen Gregorius'un bu betimlemeyi yapmasındaki amaçlardan biri de dış görünüşleri ve hayat tarzları konusunda din adamlarına mesaj vermektir.

Equitius'un vaazlarının ünü Roma'ya kadar ulaşmış ve din adamları sınıfını rahatsız etmiştir. Gregorius'un aktardığına göre din adamları papaya yağcılık yaparak onun aklını çelmiş ve bu kişinin derhal Roma'ya çağrılarak Kilise kuralları uyarınca disiplin altına alınmasını istemişlerdir. Papa da bu söylemleri dikkate almış ve Equitius'un Roma'ya çağrılması için emir vermiştir. Kendini üst perdeden konuşarak başkeşişi aşağılamak için hazırlanan elçi, başkeşişin kendisine yaklaşmasıyla birlikte onun manevî gücünü ve ağırlığını hissetmiş, karşısında diz çöküp dua isterken Papa'nın çağrısını dile getirmiştir. O gece Papa, rüyasında bu Tanrı adamını (*vir Dei*) huzuruna çağırdığı için korkunç bir rüya görmüş ve hemen çağrı talebini iptal eden bir mektup yollamıştır. Luka 16:15'te geçen ifadelerden yola çıkan Gregorius, dünyada kendi isteği ile tevâzuyu tercih eden kişilerin bizzat Tanrı tarafından yüceltileceğini ve dünyada maddî otorite sahibi olan kişilere karşı üstün bir manevî otorite

vereceğini ifade etmektedir. Gregorius'a göre tevâzu sahibi kişi Tanrı'nın himayesindedir ve O'nun tarafından korunmaktadır. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 17-19 Liber I)

Bu hikâyenin ardından diyakoz Petrus, böyle büyük bir aziz hakkında Papa'nın yanılgıya düşmesini şaşkınlıkla karşıladığını dile getirmektedir. Gregorius, Petrus'a şöyle cevap vermektedir: "*Quid miraris, Petre, quia fallimur qui homines sumus?*" (*Petrus, insandan başka bir şey olmayan bizlerin hata yapmasına neden şaşırıyorsun?*) Peygamberlik ruhuna sahip olmasına rağmen Davud'un dahi başkaları tarafından yanıltıldığını ifade eden Gregorius, çeşitli dünyevî meselelerle uğraşan bir yöneticinin bazı düzenbaz kişiler tarafından aldatılmasının son derece normal olduğunu ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 2014, s. 20 Liber I) Gregorius'un bu söylemi oldukça önemlidir. Çünkü Havari Petrus'un ve Roma Kilisesi'nin otoritesi meselesinde tavrı son derece nettir. Havariler içerisinde Petrus, kiliseler arasında da Roma Kilisesi birinci sıradadır ve otorite anlamında diğerlerinden üstündür. Tarih içerisinde Petrus'un halefliği üzerine gelişen papanın yanılmazlığı düşüncesi göz önüne alındığında, Gregorius bu söylemi ile gelenek içerisinde ayrı bir yerde durmaktadır. Çünkü görüldüğü üzere Gregorius papaların da hata yapabileceklerini, kandırılabileceklerini ve insandan başka bir şey olmadıklarını ifade etmektedir. Gregorius'un bu söylemlerini iki şekilde yorumlamak mümkündür. Birincisi, Papa'nın bu söyleminin nedeni keşişliğin kendisine katmış olduklarıdır. Üzerinde ısrarla durduğu tevâzu ve Tanrı'nın lütfunun her şeyden üstün oluşu, içinde bulunduğu manevî hali kontrol ve tefekkür aracılığıyla Tanrı'ya yakınlaşma çabası kendisine sürekli olarak insanlığını ve zayıflıklarını hatırlattığından ötürü Gregorius için bir papanın yanılmayacağını söylemek mümkün değildir. Kişi her ne kadar en üstün otorite olan Havari Petrus'un makamında olsa da insanlığından ötürü hata yapmaya, yanılmaya hatta Gregorius'un sıklıkla örneklerinde dile getirdiği gibi Şeytan tarafından yoldan çıkarılmaya her zaman müsaittir. Papa'nın söylediklerinde samimi olduğunu düşünerek böyle bir değerlendirmede bulunmak mümkündür. Diğer taraftan Petrus'un sorusunun hemen öncesinde Gregorius'un alçakgönüllülük ve manevî otorite arasında kurduğu ilişki üzerinden bu ifadelere yaklaşılacak olursa; Papa I. Gregorius'un insanlığa ve acziyete vurgu yaparak tevâzu örneği sergilemesinin nedeni, kendisine de Tanrı tarafından manevî bir otorite verildiği mesajını iletmektir. Gregorius'un Papalığın otoritesini sağlamlaştırma konusundaki çabaları ve tevâzu üzerinden her fırsatta bu tarz söylemler dile getirdiği dikkate alındığında ikinci yorum daha isabetli gözükmektedir.

Gregorius'un aktardığı hikâyeler incelendiğinde tevâzunun önemli göstergelerinden biri de gizliliktir. Mucizeyi gerçekleştiren azizlerin, önce yanındaki kişileri uzaklaştırdıkları ve yalnız kaldıktan sonra bir mucizenin gerçekleşmesi için Tanrı'ya dua ettikleri anlatılmaktadır. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 26, 30 Liber I) Şayet bir mucizeye tanıklık edenler var ise onlardan da gördüklerini anlatmamaları istenmektedir. Çünkü bu tür anlatılar insanları cezbetmekte ve mucizeyi gösteren azize karşı olması gerekenden fazla bir hürmet gösterilmektedir. Azizler, kendilerine gösterilen bu aşırı hürmetten ötürü Tanrı'nın gözündeki değerlerini kaybetmekten korktukları için mucizeye tanık olan kişilere bu şekilde bir istekte bulunmaktadır. Gregorius'un ifade ettiğine göre mucizelerin herkese anlatılması konusunda tek bir istisna bulunmaktadır. Şayet anlatılan mucizeler çoğunluğun faydasına olacak ve insanların daha iyi birer Hıristiyan olmasını sağlayacaksa, görülenlerin aktarılmasında beis bulunmamaktadır. Bunun en önemli örneği de İsa'nın kendisidir. Matta 9: 27-31'de yer alan metinde İsa'nın iki körü iyileştirdiği ve hemen ardından onları "*Sakın bunu kimse bilmesin*" diyerek uyardığı ifade edilmektedir. Arkasından gelen cümlede ise bu iki kişinin İsa'nın yaptıklarını bütün bölgeye haber verdiği aktarılmaktadır. Gregorius'a göre İsa yaptığı her işi başta havariler olmak üzere kendisinden sonrakilere örneklik teşkil etmesi için gerçekleştirmektedir. Burada da İsa, bu iki kişinin gördüklerini anlatacaklarını bilmesine rağmen havarilerine tevâzuyu öğretmek amacıyla böyle bir tembihte bulunmuştur. İsa güçsüz olduğundan ötürü onları durduramamış değildir. Aksine görülenlerin anlatılmasının insanlara çok daha büyük fayda sağlayacağının farkındadır. Bundan dolayı yaşananların tüm bölgeye yayılmasına izin vermiştir. Böylece havarilerine, kendi içlerinde neyi istemeleri gerektiğini ancak kendi istekleri dışında da olsa bu konuda ne yapılması gerektiğini birinci elden göstermektedir. (Gregorius Magnus, 2014, s. 31 Liber I) Papa I. Gregorius dile getirdiği bu istisna ile aslında kendi yaptığı işi de temize çıkarmaktadır. Çünkü kendisi azizlerin gizlilik konusundaki hassasiyetlerini bilmesine rağmen onların hikâyelerini herkese anlatmaktadır. Bu ikilemin çözümünü de "çoğunluğun iyiliği" söyleminde bulmuştur.

Gregorius'un *Dialogi*'yi kaleme alması, yukarıda zikredildiği üzere öğrencisi Diyakoz Petrus'un kendisine gelerek sorular sorması üzerine olmuştur. Gregorius'un bütün kitap boyunca anlattığı azizlerin öykülerinin arkasında görünen tek bir sebep bulunmaktadır. Diyakoz Petrus, kendini geçmişteki azizlerle kıyaslayarak üzülen Gregorius'a, daha önce İtalya'da yaşamış böyle olağanüstü işler yapan adamların varlığını bilmediğini dile getirmesi üzerine, Gregorius bütün bu hikâyeleri anlatmaktadır. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 3-4 Liber I) Bu ifadelerden anlaşılmaktadır ki Gregorius'un yaşadığı dönemde azizlerin mucizeleri toplumun

genelinde pek bilinen hikâyeler değildir. Benzer ifadelere metin içerisinde de farklı yerlerde rastlanmaktadır. Örneğin Piskopos Fortunatus'un mucizelerini anlatan Gregorius, kendi çağdaşının aktardığı bilgiye dayanarak, Fortunatus'un bugün yaşayan insanlardan çok farklı olduğunu ifade etmektedir. Çünkü o bir istekte bulunmak için ne zaman yüzünü Tanrı'ya dönse isteği anında gerçekleşmektedir. (Gregorius Magnus, 2014, s. 40 Liber I) Anlatılan onlarca mucizeyi dinleyen Petrus da benzer bir ifadeyi soruyla dile getirerek, Gregorius bu inanılmaz olayları kendisine anlatana kadar hiçbir bilgisinin olmadığını belirtmekte ve neden bugün böyle mucizeler gerçekleştiren büyük adamları göremediklerini sormaktadır. (Gregorius Magnus, 2014, s. 46 Liber I)

Yukarıda ifade edildiği gibi Gregorius'a göre gerçekten Tanrı'nın Ruhu'na sahip bir kişi olağanüstü güçlere sahip olmakta ve bu güçler kolayca fark edilmektedir. Bu bağlamda *Dialogi* boyunca mucizeler anlatan Gregorius hastalıkları iyileştirme, cin, şeytan ve kötü ruhları kovma, tabiat, hayvanlar ve insanlar üzerinde hakimiyet kurma, görünmezlik, su üstünde yürüme, ölü diriltme ve gelecekten haber alma gibi çok çeşitli örnekler vermektedir. Başta tevâzu olmak üzere diğer ahlakî özellikleri bu mucize anlatıları içinde işleyen Gregorius doğrudan mucize olgusunun kendisine de önem vermekte ve mucizelerin nasıl gerçekleştiğine dair açıklamalar yapmaktadır.

Her şeyden önce Gregorius'a göre mucizenin gerçekleşmesinin arka planında daima Tanrı'nın lütfu yer almaktadır. Tanrı sevdiği kişilere ilahî planı çerçevesinde lütufta bulunarak olağanüstü olayların gerçekleşmesine imkân sağlamaktadır. Gregorius'a göre bu husus hiçbir zaman akıldan çıkarılmamalıdır. Bununla birlikte mucizelerin gerçekleşmesinde azizlerin de payı bulunmaktadır. Bu noktada Gregorius iki temel fonksiyondan bahsetmektedir. Bunlardan birincisi azizlerin yaptıkları ibadet ve dualardır. Gregorius'a göre insanların cennete gidecekleri dahi Tanrı tarafından önceden takdir edilmiştir. Ancak bu takdirin gerçekleşmesi kişinin ibadetlerine ve Tanrı'ya yaptığı dualara bağlıdır. Gregorius bunun en açık örneği olarak Kutsal Kitap'ta yer alan İbrahim ve İshak'la ilgili anlatıları göstermektedir. Tanrı, İbrahim'e İshak aracılığıyla milletlerin atası olacağını çeşitli şekillerde müjdelemiştir. Tanrı'nın bu açık müjdesine rağmen aynı Kutsal Kitap'ta İshak'ın karısının kısırlığından ötürü Tanrı'ya dua ettiği ve böylece karısının hamile kaldığı anlatılmaktadır. Gregorius'a göre bu anlatıdan çıkarılması gereken mesaj açıktır: Önceden takdir edilmiş kader, dua aracılığıyla mucizevî bir şekilde gerçekleşmektedir. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 28-29 Liber I)

Dialogi boyunca anlatılan hikâyelerdeki azizler çoğunlukla dua vesilesiyle mucizeler gerçekleştirmektedir. Ancak bu anlatılardan birinde Gregorius'un duaya dair verdiği detay oldukça dikkat çekicidir. Kıtlığın olduğu bir dönemde Aziz Benedictus, manastırın kilerindeki her şeyi fakirlere ve ihtiyaç sahiplerine dağıtmaktadır. Bir gün manastıra gelip yağ isteyen bir din adamına, kiler görevlisinin itirazına rağmen, kilerdeki son yağın verilmesini emreder. Kiler görevlisinin bu itaatsiz tavrına karşılık bir ders vermek isteyen Benedictus, görevliyi de yanına alarak kilere gider ve ağzı kapalı boş bir yağ fıçısının önünde diz çökerek dua etmeye başlar. Benedictus'un duasıyla fıçı dolar, öyle ki fıçının kapağı yağın üzerinde yüzmeye başlar ve fıçıdan akan yağlar odanın zeminini doldurur. Yağın zemine aktığını fark eden Benedictus derhal duayı keser ve aynı anda yağın akışı da son bulur. Daha sonra Benedictus, görevliye nasihatte bulunarak iman ve tevâzu içerisinde davranmasını öğütler. (Gregorius Magnus, 2014, s. 42 Liber II)

Burada dikkat çekici olan duanın adeta bir büyü gibi işlev görmesidir. Benedictus'un fıçının dolması için dua ettiği net bir biçimde anlaşılmaktadır. Çünkü yağın zemini kapladığını fark ettiği anda duayı bırakmış ve yağın akışı kesilmiştir. Tanrı'nın da Benedictus'un duasını yanlış duyması gibi bir durum söz konusu olmadığına göre; burada duada kullanılan kelimelerin yahut başlı başına dua denilen olgunun kendisinin Tanrısal gücü harekete geçirdiği ve mucizenin gerçekleşmesini sağladığını söylemek mümkündür. Duaya ve dini ayinlere bu tarz bir yaklaşımın özellikle pagan dinlerde mevcut olduğu bilinmektedir. Bu dinlerde sihirli sözcüklerin, tılsımların, kurbanların ve ayinlerin aracılığıyla doğada yahut tanrısal alemde serbestçe dolaşan güçleri yönlendirerek, elde edilmesi umulan şeyin bu güçler tarafından gerçekleştirilmesi arzulanmaktadır. Bu ayinlerde kullanılan kelimelerin zamanlamasına, telaffuzuna, ayini gerçekleştiren kişilerin hal ve hareketlerine aşırı derecede dikkat edilmekte ve herhangi bir yanlışlık fark edildiğinde bütün ayin yeniden gerçekleştirilmektedir. (Norris, 2005, s. 9156) Diğer pagan dinlerde olduğu gibi bu tarz uygulamalara Roma dininde de rastlanmaktadır. Gregorius'un aktardığı bu detayın kaynağı da muhtemelen Roma dininin halk arasında yaşamaya devam eden etkisidir.

Dua dışında mucizelerin gerçekleşmesinin bir diğer kaynağı da azizin ibadetleri aracılığıyla elde ettiği kendi gücü ve iradesidir. Gregorius bu duruma örnek olarak Havari Petrus'u vermektedir. Elçilerin İşleri 9:36-41'deki ifadelere göre Petrus, İsa'nın öğrencilerinden Tabita isimli bir kadını dua ederek diriltirken, Elçilerin İşleri 5:1-10'daki ifadelere göre Hananya ve Safira isimli kişilere yalan söyledikleri için azarlayarak ölümlerine

sebep olmuştur. Bu iki anlatıdan yola çıkan Gregorius, bir azizin dua ile mucize gerçekleştirebileceği gibi dua olmadan yalnızca kendi iradesiyle de mucize gerçekleştirebileceğini dile getirmektedir. Benzer şekilde Aziz Benedictus'un da yaptığı ibadetler neticesinde elde ettiği güçle, dua etmeden gerçekleştirdiği mucizelerden bahseden Gregorius, söz konusu ölü diriltmek olduğunda Havari Petrus'da olduğu gibi Benedictus'un da duaya başvurduğunu aktarmaktadır. (Gregorius Magnus, 2014, s. 43 Liber II) Yine bu bağlamda ele alınabilecek bir anlatı üzerinden Gregorius hem azizlerinden kendi iradeleriyle gerçekleştirdiği mucizelere örnek vermekte hem de azizlerle ilgili önemli bir hususa dikkat çekmektedir.

Gregorius'un aktardığına göre Piskopos Bonifacius isimli bir aziz, komünyon ayini sonrası şehrin soylularından birinin evine yemeğe davet edilir. Yemeğe başlamak için piskopos dua yapacağı sırada, şehrin popüler halk ozanlarından biri yemek salonuna elindeki zilleri çalarak ve şarkı söyleyerek girer. Bu duruma oldukça sinirlenen piskopos "*Yazık! Şu zavallı sefil öldü! O öldü diyorum. Masaya geliyorum ve ben dua etmek için daha ağzımı açmadan, yanında maymun olan bu adam çoktan zil çalıyor. Yine de ona yardım edin ve ona yiyecek içecek bir şeyler verin. Ama emin olun, o öldü.*" ifadelerini kullanır. Ozan evi terk etmesinden kısa bir süre sonra başına büyük bir kaya düşmesi sonucu ölür ve böylece piskoposun sözleri yerine gelmiş olur. Azizlerin, Tanrı'nın tapınağı olduğunu ifade eden Gregorius, bir aziz öfkelendiğinde aynı şekilde tapınağın içinde oturan Tanrı'nın da öfkelendiği söylemekte bundan ötürü azizlere karşı büyük bir saygı gösterilmesi ve onların öfkelerinden son derece korkulması gerektiğini dile getirmektedir. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 32-33 Liber I; s. 76 Liber III) Bu anlatı üzerinden Gregorius'un Tanrı ile azizler arasında kurmuş olduğu duygudaşlık son derece önemlidir. Çünkü eğer Tanrı azizin duyduğu öfkeyi hissediyor ve bu öfkeyi paylaşıyorsa aynı şekilde sevgiyi de hissetmekte ve paylaşmaktadır. Bu demektir ki azizlerin sevgisini kazanmak aslında Tanrı'nın sevgisini kazanmak; azizlere itaat etmek aslında Tanrı'ya itaat etmek demektir. Hiç şüphesiz bu anlayış din adamlarının ve keşişlerin otoritesinin güçlenmesine hizmet etmektedir.

Mucize bağlamında Gregorius'un azizlere dair dile getirdiği en dikkat çekici hususlardan biri de kehanet özelliğine sahip olmalarıdır. Gregorius'a göre bir aziz geleceğe dair bilgi verebildiği gibi bulunmadığı bir ortamda gerçekleşen olayların da bilgisine sahip olabilmektedir. Örneğin Aziz Benedictus bir gün öğrencilerini manastır dışına gönderir. Keşişlerin manastır dışında bir yerden yiyecek ve içecek alması yasaktır. Ancak keşişler bu

kurala uymaz ve civarda bulunan evlerden birine misafir olarak girer ve yemek yerler. Manastıra döndüklerinde Benedictus, yemeklerini nerede yediklerini sorar. Öğrenciler de hiçbir yerde yemedik diyerek yalan söylerler. Bunun üzerine Benedictus, keşişlerin dışarıda yaptıklarını birer birer sayarak hatalarını yüzlerine vurur. Bu hikâye üzerine Gregorius, azizin ruhunun daima öğrencileri ile birlikte olduğunu ve onları kontrol ettiğini dile getirmektedir. (Gregorius Magnus, 2014, s. 23 Liber II)

Bir başka hikâyede ise Benedictus, kendisine gelen bir ziyaretçi ile Roma'ya yapılan saldırılar hakkında konuşurken, Roma'nın barbarlar tarafından yıkılmayacağını aksine fırtınalar, şimşekler, kasırgalar ve depremlerle sarsılacağını ve sonunda kendi yıkıntıları arasında gömülü kalacağını söylemektedir. Gregorius bu kehaneti onaylamakta ve Roma'nın duvarlarının yıkıldığını, evlerin harabeye döndüğünü, kiliselerin şiddetli fırtınalarla yok olduğunu ve harap binaların kendi enkazları içinde kaldığını dile getirerek Aziz Benedictus'un gerçekten de geleceğe dair bilgi sahibi olduğu iddiasını kanıtlamaya çalışmıştır. Benedictus'un bu şekilde geleceğe dair bilgi veren başka anlatıları da bulunmaktadır. Gregorius bu bilginin kaynağına dair ilginç bir bilgi vermekte ve Tanrı'nın emirlerini gözeten kişinin Tanrı'nın gizli planına dair bilgiye sahip olabileceğini ifade etmektedir. I. Korintililer 6:17'de "*Rab'le birleşen kişiyse O'nunla tek ruh olur.*" ifadesi yer almaktadır. Buradan yola çıkan Gregorius, Tanrı'nın ruhu ile birleşen azizin Tanrı'nın düşüncelerini bilebileceğini söylemektedir. Çünkü yine I. Korintliler 2:11'de "*İnsanın düşüncelerini, insanın içindeki ruhundan başka kim bilebilir? Bunun gibi, Tanrı'nın düşüncelerini de Tanrı'nın Ruhu'ndan başkası bilemez.*" denilmektedir. Dolayısıyla Tanrı'nın Ruhu'na ulaşıp onunla bir olan kişinin Tanrı'nın fikirlerini bilmesi mümkündür. Bununla birlikte Gregorius meseleye açıklık getirmek adına, peygamberlerin ve azizlerin Tanrı'nın düşüncesine dair elde ettiği bilgilerin ancak Tanrı'nın izin verdiği miktarda olduğunu belirtmektedir. Tanrı'nın sır olarak tuttuklarını ise ne peygamberlerin ne de azizlerin bilmesi söz konusu değildir. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 26-30 Liber II)

Ayrıca Gregorius, bir başka anlatı vesilesiyle, peygamberlik ruhunun (*prophetiae spiritus*) azizlerde ve peygamberlerde daima bulunmadığını, Tanrı'nın bu gücü onlara vererek ruhlarını yücelttiğini, geri alarak ise sahip oldukları tevâzuyu korumalarını sağladığını belirtmektedir. Böylece bu kişiler neyin kendilerine ait olup neyin olmadığının farkına varmaktadır. (Gregorius Magnus, 2014, s. 34 Liber II; 1902, s. 593) Her ne kadar Gregorius azizlerin gayba dair bilgisiyle ilgili kısıtlamalar getirmiş ve bunu tevâzu üzerinden açıklamaya çalışmış olsa da azizlerin Tanrı'nın Ruhu ile bir olduğunu ifade etmesi ve bu iddiasını Kutsal

Kitap'tan yola çıkarak delillendirmesi oldukça önemlidir. Çünkü bu noktadan itibaren azizler tanrılaşmaktadır. Daha önce Tanrı ile duygudaşlık kurulan aziz artık Tanrı'nın Ruhu'yla birleşerek ilahî planın bilgisine sahip olmaktadır. Yaptıkları ibadetler neticesinde elde ettikleri olağanüstü güçler de göz önüne alındığında azizlerin tanrısallaştırıldıklarını söylemek mümkündür. Yukarıda ifade edildiği gibi bu durum azizlik kültünün popülerleşmesine ve bu kültü kontrol edenlerin otoritesinin artmasına olanak sağlamıştır.

Gregorius, azizlerin yalnızca hayattayken değil öldükten sonra gerçekleştirdikleri mucizelere dair de pek çok hikâye anlatmaktadır. Azizlerden geriye kalan kıyafetler, eşyalar, kemikler (Gregorius Magnus, 2014, ss. 22, 45 Liber III) ve hatta azizlerin zaman geçirdikleri yerlerde dahi mucizeler gerçekleşmektedir. Aklını tamamen yitirmiş bir halde dağda bayırda dolaşan bir kadın bir gece Benedictus'un kendini inzivaya çektiği mağaraya girer ve geceyi orada geçirir. Sabah uyandığında tamamen iyileşmiş ve rahatsızlığından hiçbir eser kalmamış şekilde uyanır. Gregorius'a göre bir azizin mezarından uzak bir yerde böyle büyük mucizelerin gerçekleşmesinin nedeni bellidir. Azizlerin mezarları genellikle kilise veya manastır yakınlarında bulunmakta, dolayısıyla halihazırda imanı kuvvetli olan kişiler tarafından ziyaret edilmektedir. Mezarların olmadığı uzak yerlerde ise imanı daha zayıf kişiler bulunmaktadır. Bundan dolayı azizler, imanı zayıf olanları etkilemek adına mezarlarının yakınlarında gerçekleşen mucizelere göre daha büyük mucizeler gerçekleştirmektedir. (Gregorius Magnus, 2014, s. 54 Liber II) Gregorius için ölü azizlerin göstermiş olduğu mucizeler yalnızca asketik yaşantının onlara sunduğu ayrıcalıklardan ibaret değildir. Bu mucizeler aynı zamanda Hıristiyan inancının doğruluğunu da ispat etmektedir. Çünkü İsa'nın enkarnasyonu sayesinde Tanrı ile insan arasındaki bağlantı yeniden kurulmuş ve böylece yaratılışın düzeni değişmiştir. Bu sayede İsa'nın yolunu takip eden kişiler bu tarz olağanüstü şeyler yapabilme kabiliyetine sahip olmuştur. (Demacopoulos, 2015, s. 50)

Her ne kadar Gregorius azizlerin olağanüstü hallerinden ve gerçekleştirdikleri çok çeşitli mucizelerden bahsetse de yukarıda Diyakoz Petrus'un ağzından dile getirilen "Peki neden bugün mucizeler gerçekleştiren büyük adamları (azizleri) göremiyoruz?" sorusuna verdiği cevapla mucize ve azizlik meselesini bambaşka bir boyuta taşımaktadır. Bu soruya karşılık olarak Gregorius, mucizelerin artık gerçekleşmediğini dile getirmekle birlikte hala pek çok azizin yaşadığına inandığını belirtmektedir. Mucizelerin gerçekleşmemesi azizlerin artık yaşamadığı anlamına gelmemektedir. Gregorius'a göre bir kişinin yaşadığı hayatın gerçek değeri gerçekleştirdiği mucizelerle değil ne kadar erdemli bir hayat yaşadığı ile ölçülmektedir.

(*Vitae namque vera aestimatio in virtute est operum, non in ostensione signorum*.) Hiçbir mucize göstermeseler de en az mucize gösterenler kadar değerli pek çok Hıristiyan aziz hala yaşamaktadır. Mucize gösteren ile göstermeyenin nasıl eşit olabileceği sorusuna ise Gregorius, Havari Petrus ve Pavlus üzerinden örnek vermektedir. Petrus suyun üzerinde yürüyerek[10] mucize gösterdiği halde Pavlus gemi kazası sırasında oldukça aciz kalmıştır. Bu iki havari mucize gösterme gücünü paylaşmasalar da cennet nimetlerini paylaşma konusunda eşit hakka sahiptirler. Gregorius, mucizelerin kişinin yaşadığı hayatın ne kadar kutsal olduğuna dair bir işaret olduğunu dile getirse de önemli olanın erdemli bir şekilde yaşamak olduğunu vurgulamaktadır. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 46-47 Liber I)

Gregorius'a göre erdemli yaşamak, herhangi bir mucize bir kenara, en büyük mucize olan ölü diriltmekten bile üstündür. Bir kişi sahip olduğu erdemlerden ötürü bir günahkarın tövbe edip Tanrı'ya dönmesine vesile olursa, ölüyü diriltmekten çok daha büyük bir iş yapmış olur. Çünkü ölümden dirilen kişinin bedeni fiziksel olarak yeniden ölmek üzere hayata döndürülmüş olur ancak yüzünü Tanrı'ya dönen kişinin ruhu asla ölmeyecektir. (Gregorius Magnus, 2014, s. 39 Liber III)

Papa I. Gregorius'un erdemli bir hayat sürmek ve mucize göstermek arasında yapmış olduğu kıyas son derece önemlidir. Bütün bir eseri İtalya'da yaşamış azizlerin mucizelerini anlatmak için ayıran Gregorius'un, mucizelerin artık gerçekleşmediğini itiraf etmesiyle birlikte kendi iddiasını çürüttüğü düşünülebilir. Ancak Papa bu itirafı ve yaptığı kıyaslama sayesinde zaman içinde ölmeye mahkûm olan azizlik kültünü canlandırmıştır. Bu noktada ilk olarak Gregorius'un yaşadığı dönemin hatırlanması gereklidir. Veba salgını, doğal afetler, açlık ve

[10] Her ne kadar Papa I. Gregorius, Petrus'un su üzerinde yürüyerek mucize gösterdiği belirtse de bu ifadenin dayanağı olan Matta İncili'ndeki anlatıdan yola çıkarak Petrus'un tam manasıyla bir mucize gösterdiğini söylemek mümkün değildir. Matta 14:25-33'teki ifadeler şu şekildedir: "*Sabaha karşı İsa gölün üstünde yürüyerek onlara yaklaştı. Öğrenciler, O'nun gölün üstünde yürüdüğünü görünce dehşete kapıldılar. "Bu bir hayalet!" diyerek korkuyla bağrıştılar. Ama İsa hemen onlara seslenerek "Cesur olun, benim, korkmayın!" dedi. Petrus buna karşılık "Ya Rab" dedi "Eğer sen isen, buyruk ver suyun üstünden yürüyerek sana geleyim." İsa, "Gel!" dedi. Petrus da tekneden indi, suyun üstünden yürüyerek İsa'ya yaklaştı. Ama rüzgarın ne kadar güçlü estiğini görünce korktu, batmaya başladı. "Ya Rab, beni kurtar!" diye bağırdı. İsa hemen elini uzatıp onu tuttu. Ona "Ey kıt imanlı, neden kuşku duydun?" dedi. Onlar tekneye bindikten sonra rüzgar dindi. Teknedekiler, "Sen gerçekten Tanrı'nın Oğlu'sun" diyerek O'na tapındılar.*" Görüldüğü gibi burada mucizeyi gösteren kişi Petrus değil, İsa'dır. Petrus, İsa'nın sözüne iman ettiği sürece suyun üzerinde yürüyebilmiş, kendi düşünceleri ve iradesi işin içine karıştığı anda batmaya başlamıştır. Ayrıca İsa, sözüne tam olarak güvenmemesi nedeniyle Petrus'u "kıt imanlı" olarak nitelemektedir. Dolayısıyla bu anlatı bir bütün olarak değerlendirildiğinde Petrus'un mucize gösterdiğini ve diğer havarilerden üstün olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Ancak Gregorius Roma Katolik Kilisesi'nin ve Petrus'un halefi olan papanın otoritesini artırmak adına Matta İncili'nde Petrus'un su üzerinde yürüdüğü belirtilen cümleyi bağlamından koparak, Petrus'un İsa ile benzer bir mucize gösterdiğini ve Pavlus dahil diğer bütün havarilerden üstün olduğunu dile getirmektedir.

Lombard saldırıları altında yaşayan Hıristiyanlar belirsizlik ve kaos içindedir. Bölgede hem dini hem siyasi yöneticilik rolünü üstlenen Papa I. Gregorius'un toplumda bozulan düzeni sağlamak adına yaptığı faaliyetlerin arasında eserler yazmak ve vaazlar vermek de yer almaktadır. Daha önce ifade edildiği gibi Gregorius'un aziz hikâyelerini anlatarak örneklik oluşturmasının bir sebebi de sıkıntılar içinde yaşayan Hıristiyanlara umut ışığı yakmak ve azizler gibi oldukları takdirde kurtuluşa ulaşacakları mesajını vermektir. Aynı şekilde Gregorius'un yaşadığı dönemde mucizelerin gerçekleşmediği de göz önünde bulundurulursa Hıristiyanlar için örnek alınacak hiç kimsenin artık yaşamadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. İşte bu noktada Gregorius başlangıçta gerçek bir azizin tanınması için gerekli şartlardan biri olarak sunduğu mucize yerine erdemli bir hayat sürme şartını koymuş ve böylece Hıristiyanların hala örnek alması gereken kişilerin yaşadığını dile getirmiştir. Bu durum yalnızca Gregorius'un yaşadığı dönem için değil sonraki dönemler için de geçerlidir.

Gregorius son derece stratejik bir hamle ile mucize gibi herkes tarafından görülebilen somut bir özellik yerine erdemli bir hayat sürmek gibi soyut bir özelliği getirerek azizlik tanımında bir belirsizlik oluşturmuştur. Gregorius "erdemli bir hayat" ile neyi kastettiğini açıklamamaktadır. Ancak bu erdem tanımının Hıristiyan inancı ve Katolik öğretiler bağlamında şekillendiği açıktır. Dolayısıyla Roma Kilisesi'nin öğretilerine uyan ya da uyar gibi görünen her din adamı, manastır kurallarına uyan ya da uyduğu zannedilen her keşiş bir aziz gibi değer görmek ve saygı gösterilmek zorundadır. Çünkü artık mucize göstermek aziz kabul edilmek için zorunlu değildir ve unutmamak gerekir ki bir aziz öfkelendiğinde Tanrı da öfkelenmektedir. Gregorius Magnus yaptığı bu küçük ama etkili değişiklikle Papalığın otoritesini ciddi anlamda kuvvetlendirmiştir. Çünkü erdemin, doğru ve yanlışın, günah ve sevabın sınırlarını Papalık belirlemektedir. Gregorius'un mucizeleri bir kenara koymasının ikinci bir sebebi de heretiklerdir. Gregorius heretiklerin de zaman zaman mucize gösterdiklerini ifade etmekte ve bu durumla ilgili açıklamalarda bulunmaktadır. Tekrara düşmemek adına bu husus heretiklerle ilgili bölümde ele alınacaktır.

Mucizelere yaklaşımı ile ilgili son olarak Papa I. Gregorius'un yalnızca erdem ile kıyaslama yapmadığını, mucizelerle ilgili farklı bir perspektife de sahip olduğunu ifade etmek gereklidir. Gregorius'a göre Tanrı'nın kudreti sayesinde mucizeler her gün gerçekleşmektedir. Her şeyi yoktan yaratması, dünyanın olağanüstü bir şekilde düzenlenmesi, kudreti sayesinde nefes ve çamuru bir araya getirerek insanı yaratması vb. şeyler düşünüldüğünde gerçekten inanılmaz hadiseler olduğu anlaşılacaktır. Ancak bunlar alışılagelmiş durumlar oldukları için,

insanlar bir parçası oldukları bu olaylara değer vermemektedir. Örneğin ölü bir adam dirilse herkes buna mucize gözü ile bakmaktadır. Fakat her gün, varlığı daha önce olmayan bebekler dünyaya gelmektedir ve insanlar bunu normal karşılamaktadır. Harun Peygamber'in kuru asası tomurcuklandığında herkes şaşkınlık içine düşmüştür ancak her gün kuru toprağın içinden bir ağaç çıkmakta, toprağın içerisinde barındırdığı şeyler oduna dönüşmekte ve bu insanlar tarafından sıradan görülmektedir. Herkes nasıl olup da suyun şaraba dönüştüğünü merak etmektedir ancak her gün toprağın nemi üzüm asmasının köküne çekilir ve üzüm tarafından şaraba dönüştürülür ve yine de hiç kimse buradaki muhteşemliği görmemektedir. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 738-739)

Görüldüğü gibi başlı başına bu dünya ve doğada gerçekleşen hadiseler Gregorius'a göre birer mucizedir. Bu olaylar her gün gerçekleştiği için insanların gözünde sıradanlaşmış ve gerçek değeri hakkında düşünülmez hale gelmiştir. Aslında Gregorius burada bir hadisenin insanlar tarafından mucize olarak değerlendirilmesinin en önemli şartının şaşırtıcılık olduğunu da dile getirmektedir. İnsanlarda şaşkınlık ve hayranlık uyandırmadığı müddetçe bir olayın ne kadar olağanüstü olduğunun hiçbir anlamı yoktur. Şunu da belirtmek gerekir ki Gregorius'un bu perspektifi ile kendisinden yaklaşık bin yıl sonra yaşamış Isaac La Peyrére (ö. 1676), Thomas Hobbes (ö. 1679), Baruch Spinoza (ö. 1677) gibi pek çok Avrupalı düşünür ve Kutsal Kitap eleştirmenlerinin mucize hakkında söyledikleri arasında ciddi benzerlikler bulunmaktadır. Ancak burada kaçırılmaması gereken nokta şudur: Avrupalı düşünürler doğada gerçekleşen bu olayların arkasında bizzat doğanın kendisi olduğunu söylemekte, bizzat doğanın Tanrısal bir yapıya sahip olduğunu ifade etmekte ya da Tanrı'nın bu olaylardaki rolünü bir şekilde azaltmaktadırlar. Gregorius ise tam aksine doğada gerçekleşen tüm olayların arkasında Kutsal Kitap'ta anlatılan Tanrı'nın sürekli aktif olan kudreti ve iradesi olduğunu vurgulamaktadır.

Papa I. Gregorius'un erdem ve mucize karşılaştırmasına dair söyledikleri diğer eserlerindeki düşünceleri ile uyum göstermekte ve erdemin üstünlüğünü savunmaktadır. Ancak bu konuda Petrus ve Pavlus arasında vermiş olduğu örnek ve iki havariyi tanımlarken kullandığı kelimeler dikkat çekicidir. Daha önce ifade edildiği gibi Gregorius iki havari arasında yaptığı çeşitli kıyaslarla Petrus'un diğer bütün havarilerden üstün olduğunu vurgulamaktadır. Mucize konusundaki örneğine başlarken Petrus'u havarilerin başı/birincisi (*Petro apostolorum primo in principatu*) olarak nitelerken Pavlus'u ise havarilerin en küçüğü/en düşüğü (*minimus omnium apostolorum*) şeklinde sıfatlandırmaktadır. Her ne kadar Pavlus için kullanılan bu sıfat, I.

Korintliler 15:9'da "*Ben elçilerin en önemsiziyim. Tanrı'nın kilisesine zulmettiğim için elçi olarak anılmaya bile layık değilim.*" ifadeleriyle Pavlus'un kendi ağzından çıkmış olsa da; bu tevâzunun arka planında -tıpkı Gregorius'ta olduğu gibi- kendi otoritesini ortaya koyma amacı yer almaktadır. Çünkü metnin devamında Pavlus, "*Ama şimdi neysem, Tanrı'nın lütfuyla öyleyim. O'nun bana olan lütfu boşa gitmedi. Elçilerin hepsinden çok emek verdim. Aslında ben değil, Tanrı'nın bende olan lütfu emek verdi. İşte gerek benim yaydığım, gerek öbür elçilerin yaydığı ve sizin de iman ettiğiniz bildiri budur.*" sözleriyle diğer havarilerden daha fazla çalıştığını, kendi mesajının da diğer havarilerle aynı düzeyde olduğunu ve dolayısıyla havarilik konusunda geriden başlasa bile onlara yetiştiğini hatta daha ileri gittiğinin mesajını vermektedir. Ancak Gregorius yapmış olduğu kıyasta doğrudan Petrus'un üstünlüğü vurgulayacak bir kurgu oluşturmuştur ve aralarındaki eşitliği yalnızca cennet nimetlerinden faydalanma üzerinden açıklayarak son derece sınırlı bir bağlamda dile getirmiştir. Sadece bu yaklaşım bile Gregorius açısından Petrus ile Pavlus'un arasındaki farkı çok net ortaya koymaktadır. Pavlus, ahlakî erdemlere sahip olması ve vaizliği açısından çeşitli yerlerde (Gregorius Magnus, 1878c, ss. 121, 132, 298; 1902, s. 992) Gregorius tarafından övülmüş olmasına rağmen, Gregorius'a göre Petrus ahlakî özelliklerinin yanı sıra hem Kutsal Kilise'nin başı olması hem de gerçekleştirmiş olduğu mucizelerle Tanrı'nın yeryüzündeki otoritesini her anlamda temsil etmektedir.

Yukarıda çeşitli örnekler üzerinden ifade edildiği gibi yaşadığı dönemde Roma Katolik Kilisesi'nin otoritesini artırıp diğer bölgelerdeki kiliselere üstünlük sağlamak amacıyla her fırsatta Petrus'u ve onun otoritesini ön plana çıkartan Gregorius, mucizeler ve azizlik konusunda da aynı davranışı sergilemektedir. Örneğin bir hikâyede, kendi seleflerinden birinin gösterdiği mucizeyi anlatarak bu amacını gerçekleştirmeye çalışmaktadır. İmparatorun emriyle bir göreve çıkan Papa I. Agapitus (ö. 536) yolculuk sırasındayken kendisine hem dilsiz hem de kötürüm bir kişi getirilerek iyileştirilmesi istenmiştir. Agapitus, hastanın yakınlarına bu adamın iyileşeceğine gerçekten inanıp inanmadıklarını sormuştur. Hasta yakınları ise Tanrı'nın gücüne ve Petrus'un otoritesine tam bir güven duyduklarını dile getirmiştir. Bunun üzerine Papa bir komünyon ayini gerçekleştirerek hastanın iyileşmesini sağlamıştır. Gregorius, Tanrı'nın gücü ve Aziz Petrus'un şefaatiyle gerçekleşen bu mucizeye tanık olan herkesin korku ve saygı içerisinde gözyaşı döktüklerini söylemektedir. (Gregorius Magnus, 2014, s. 7 Liber III)

Görüldüğü üzere Petrus'un manevi gücü ve aracılığı kişiye mucize göstermesi için gerekli gücü sağlamaktadır. Bir başka hikâyede Havari Petrus, normal kalkış saatinden çok daha

erken kalkan bir kilise zangocuna görünerek neden bu kadar erken kalktığını sormuştur. Bunun üzerine zangoç birkaç gün kendisine gelememiş ve yataktan kalkamamıştır. Burada Petrus'un tamamen uyanık bir kişiye gözükmesi dışında birilerine ders vermek, azarlamak yahut bir talep üzerine gerçekleştirilen mucizevi bir olay bulunmamaktadır. Bu anlatıda Gregorius'un amacının Petrus'u övmek olduğu son derece açıktır. Ona göre Petrus'un kilise zangocuna görünmesinin nedeni, takipçilerini sürekli olarak izlediğinin ve kendisine saygı duyarak yapılan işlerin sonsuz bir mükafatla ödüllendirileceklerinin mesajını vermektir. (Gregorius Magnus, 2014, s. 49 Liber III) Bu hikâye üzerinden Gregorius'un vermek istediği muhtemel mesajlardan biri de Kilise tarafından belirlenen kurallara harfi harfine uyulması gerektiğidir. Yapılacak işin önem derecesi ya da sonucun daha iyi olup olmamasına bakılmaksızın, Kilise tarafından verilen emirler hiçbir şekilde yorumlanmadan kabul edilmeli ve itaat edilmelidir. Tanrı'nın lütfu ve Petrus'un himayesi ancak bu şartlarda gerçekleşmektedir.

Gregorius'a göre Petrus, yüzyıllar önce ölmüş olmasına rağmen otoritenin gerçek sahibidir. Petrus'un gösterdiği bir mucizeden bahsederken onu "çobanımız" (*pastor*) ve "besleyicimiz" (*nutritor noster*) olarak nitelemekte, halen Katoliklerin başında bulunarak onları yöneten ve himaye eden kişinin Petrus olduğuna işaret etmektedir. (Gregorius Magnus, 2014, s. 50 Liber III) Yukarıda belirtildiği gibi mucizeler, azizin hayatının kutsallığına dair en önemli tanıklığı oluşturmaktadır. Bu bağlamda Gregorius'un şu sözleri, Petrus'un kutsallığının ve tabii ki bu kutsallığa bağlı olarak otoritesinin ne kadar büyük olduğunu dile getirmektedir: "*Eğer sadece bu kilisede (Aziz Petrus Kilisesi) gerçekleşen mucizeleri anlatmaya çalışsaydım, diğer kiliselerdeki mucizeleri anlatabilmem mümkün olmazdı.*" (Gregorius Magnus, 2014, s. 51 Liber III)

Yukarıda bahsedildiği gibi Papa I. Gregorius, kendisinin de keşiş olması nedeniyle manastır hayatına, azizlere ve bunlarla bağlantılı olan her şeye son derece değer vermiş ve kurumsal kilise yapısının üstünde tutmuştur. Bundan dolayı Gregorius Magnus'la birlikte Hıristiyan geleneği Kilise doktrinleri, piskoposların sözleri ve konsillerden ibaret olmaktan çıkmıştır. Artık geleneğin içinde keşişler, münzeviler, asketik hayat, alınan ilhamlar, mucizeler, iyi ve kötü ruhani varlıklar, cennet ve cehennemle ilgili pek çok husus yer almaya başlamıştır. Zaman içerisinde Batı Hıristiyanlığı'nda popüler ve egemen olan gelenek, ikinci sırada zikredilen konuların oluşturduğudur. (Howorth, 1912, s. 257) Bu bağlamda Gregorius Magnus, Orta Çağ'ın ilk papası ve Orta Çağ'ın başlangıcının işaret fişeğini ateşleyen kişidir. (Cohen, 1999, s. 73; McCabe, 1916, s. 59)

4. Gregorius Magnus'a Göre "Öteki"nin Konumu

4.1. Heretiklerle İlgili Görüşleri

Avrupa'da Ariusçu Hıristiyanlığın Cermen kavimler aracılığıyla etkinliğini gösterdiği bir dönemde yaşayan Gregorius, yeri geldikçe heretik akımlarla ilgili görüşlerini beyan etmiş ve Roma Katolik Kilisesi'nin benimsediği inancı savunmuştur. Bu akımlar arasında en çok Ariusçuluğa karşı söylemlerde bulunsa da Sabelliusçuluk, Maniheizm, Joviniancılık[11] gibi çeşitli heretik akımlardan da kısaca bahsetmektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 115) Gregorius, *Moralia in Iob*'da Eyüp'ü İsa ve Katolik Kilisesi ile özdeşleştirirken; Eyüp'e karşı çıkan arkadaşlarını da heretikler olarak tanımlamakta ve arkadaşlarının isimleri üzerinden heretiklerin genel karakterinden bahsetmektedir. Gregorius'un verdiği bilgiye göre Elifaz ismi Latince'de "Tanrı'yı hor görmek", Bildad ismi "yalnızca eskilik", Sofar ismi ise "umudun kaybolması" anlamına gelmektedir. Bu anlamlardan yola çıkan Gregorius, heretiklerin davranışlarının Tanrı'ya itaatsizlikten başka bir şey olmadığını ve Tanrı'yı hor gördüklerini, tamamen dünyevî arzularından dolayı kutsal vaizler gibi görünmeye çalıştıklarını ve son olarak da inançlıların kalplerindeki umudu dağıtmak için ellerinden geleni yaptıklarını ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 252)

Gregorius, Katolik Kilisesi'nin iki türlü zulme uğradığından bahsetmektedir. Birincisi kelimelerle, ikincisi kılıçla gerçekleştirilmektedir. Kelimelerle zulmedildiğinde Kilise'nin bilgeliği, kılıçla zulmedildiğinde ise Kilise'nin sabrı sınanmaktadır. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 106) Kılıçla kastedilen zulüm oldukça açıktır. Başta Lombardlar olmak üzere çeşitli kavimlerin o dönemde Roma'ya yaptıkları saldırılar bilinmektedir. Kelimelerle gerçekleştirilen zulmün kaynağı ise heretiklerdir. Gregorius'un heretiklere dair söylediği en temel özellik kibirdir. Bu kibir onların bütün davranış ve söylemlerinin arka planını oluşturmaktadır. Heretiklerin yolu kibirden geçerken Katolik Kilisesi'nin yolu tevazudan geçmektedir. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 621, 1124) Heretikler aynı zamanda ikiyüzlüdür. Çünkü zaman zaman Kilise'ye boyun eğiyormuş gibi görünmektedirler. Ancak asıl amaçları kendi kibirli öğretilerini yaymaktır. (Gregorius Magnus, 1902, s. 625) Heretikler sahip oldukları kibirden dolayı meseleleri araştırarak doğrusunu öğrenmeyi değil yalnızca bilgeymiş gibi görünmeyi

[11] Gregorius'un bu akımlar hakkında verdiği bilgiler son derece kısıtlıdır. Gregorius yalnızca, Sabelliusçuların Tanrı'nın üçlü birliğini reddederek Tanrı'nın tek bir şahsı olduğuna inandıklarını; İnciller'de bekâretin övüldüğünü gördüğü için Mani'nin evliliği yasakladığını; aynı şekilde Kutsal Kitap'ta evliliğe izin verildiğinden dolayı Jovinianus'un bekâretin saflığını hor gördüğünü ifade etmektedir.

arzulamaktadır. İnsanları etkilemek adına sarf ettikleri bilge görünme çabasının hiçbir anlamı yoktur. Çünkü bu bilgelik içerisinde sevgi barındırmayan boş bir konuşmadan ibarettir. Çok fazla konuşarak insanların gözlerini boyamaya çalışmaktadırlar. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 622, 803) Heretiklerin ağız oyunları ile yaptıkları bu kurnazlık Tanrı'nın karşısında anlamsızdır. Onlar yalnızca insanların gözünde bilge görünmektedir. I. Korintliler 3:19'da söylendiği gibi "*Çünkü bu dünyanın bilgeliği Tanrı'nın gözünde akılsızlıktır.*" (Gregorius Magnus, 1902, s. 586)

Gregorius'a göre heretiklerin insanları etkileyebilmek için yaptıkları sahtekârlıklardan biri de gizli bir bilgiye sahipmiş gibi davranmalarıdır. Gizli ve manevi yollarla bilgi elde ettiklerini söylemekte ve sürekli yeni şeyler uydurarak insanları kandırmaktadırlar. Tanrı'yı ruhani bir formdan ziyade algılanabilir bir şekilde tasvir etmekte ve O'nun sesini hafif bir nefes gibi işittiklerini ifade etmektedirler. Tanrı ile bu şekilde özel bir iletişim halinde olmanın hazzından bahsederek insanları etkilemeye çalışmaktadırlar. (Gregorius Magnus, 1902, s. 703) Ayrıca gizli toplantılar ve ayinler düzenleyerek yarattıkları gizemi daha da artırmaya gayret etmektedirler. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 151)

Heretiklerin uyguladığı bir başka yöntem de doğru bilgilerin arasına yalanlarını eklemektedir. Böylece kendi yalanlarının da doğru olduğuna inandırarak dinleyenleri yoldan çıkarmaktadırlar. Yalnızca kendi yalanlarını anlattıkları takdirde bu yalanların hemen ortaya çıkacağının farkındadırlar. Bu yüzden önce doğruları söyleyerek insanların zayıf anında yumuşakça yaklaşmakta ardından kendi yalanlarını ekleyerek insanların kalplerine en sert darbeleri vurmaktadırlar. (Gregorius Magnus, 1902, s. 694) Heretiklerin doğru bilgileri nereden öğrendiği merak edilebilir. Gregorius'a göre onlar bu doğru bilgileri Katolik Kilisesi ile girdikleri tartışmalar esnasında öğrenmektedir. Ancak bu bilgileri kendilerini düzeltmek ve hayatlarına uygulamak yerine kibirlerine hizmet için kullanmaktadırlar. (Gregorius Magnus, 1902, s. 705) Katolik Kilisesi, insanları heretiklerin yalanlarından kurtarmak amacıyla önce onların iddialarının yanlışlığını ispatlamaya ardından doğru bilgileri yaymaya gayret etmektedir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 804)

Gregorius, heretiklerin sahip oldukları kibirden dolayı konuşmanın şehvetine kapıldıklarını bu yüzden de söylediklerinin Kutsal Kitap'ın otoritesine dayanmadığını dile getirmektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 58) Gregorius'a göre heretiklerin Kutsal Kitap'ın otoritesine dayanması da mümkün değildir. Çünkü onlar kutsal metinlerin yalnızca yüzeysel

kısmını anlayabilmekte, derinlere inememektedir. Metnin zahirine takılmakta ve burada bocalayıp durmaktadırlar. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 149) Gregorius'un aktardığına göre heretikler, sözlerinin bir değer ifade etmesi için kendilerini eski Kilise babalarının otoritesine dayandırmaya çalışmakta hatta Kilise'nin gerçek öğreticilerinin (*veri doctores*) kendileri olduğunu iddia etmektedirler. Bu yüzden de kendilerini üstün görmektedirler. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 840, 1002) Gregorius da heretiklerin bazı babaları olduğunu söylemektedir. Ancak bunlar heretiklerin iddialarının aksine Kilise babası yahut doktoru (öğretici) olmakla uzaktan yakından alakası olmayan kişilerdir. Gregorius bu kişileri "Heresiark" olarak adlandırmakla ve çeşitli ifadelerle küçümsemektedir. Saydığı isimler arasında Arius (ö. 336), Photinus (ö. 376), Macedonius (ö. ?), Nestorius (ö. 451), Eutyches (ö. 456), Dioscorus (ö. 454) ve Severus (ö. 538) bulunmaktadır. Gregorius bunlar gibi daha onlarcasının olduğunu belirtmekte ancak isimlerini zikretmemektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 146)

Gregorius'un ifade ettiğine göre heretiklerin kendilerini üstün görerek gurura kapılmalarının bir diğer sebebi de Katolik Kilisesi'nin ve kiliseye bağlı Hıristiyanların yaşadıkları sıkıntılardır. Katoliklerin çektikleri sıkıntılardan ötürü heretikler kendilerini doğru yolda zannetmekte ve insanları kendilerine çağırmaktadırlar. Ancak onların nimet anlayışı dünya ile sınırlı olduğu ve geçici zevkleri değerli gördükleri için gerçek lütfun farkında değildirler. (Gregorius Magnus, 1902, s. 839) Gregorius, çekilen sıkıntıların gelecek ödüllerin güvencesi olduğunu ve sıkıntılar arttıkça ödülün de arttığını ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 940-941) Diğer taraftan Tanrı, kötülere verdiği nimetleri artırarak onları azdırmakta ve böylece ahirette cezalarının şiddetlenmesini sağlamaktadır. (Gregorius Magnus, 1902, s. 953) Heretiklerin bu çağrıları yalnızca sıradan halkı değil aynı zamanda vaizleri de kapsamaktadır. Onlar, vaizleri kendi saflarına çekerek takipçilerinin sayısını artırmaya çalışmaktadır. Çünkü amaçları Tanrı'nın isteklerini değil kendi arzularını gerçekleştirmektir. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 1149-1150)

Hıristiyan geleneğinde insanları etkilemenin ve söylenilen sözlerin doğruluğunun en büyük göstergesi sözün sahibi tarafından gerçekleştirilen mucizelerdir. İlginç bir şekilde Gregorius, heretiklerin de zaman zaman mucizeler gösterebildiklerini ifade etmektedir. Ancak Tanrı'nın böyle bir lütfu bahşetmesi, onlara olan sevgisi ve onayından kaynaklanmamaktadır. Tanrı onlara ödüllerini bu dünyada almaları amacıyla, yaptıkları perhizlerin ve iffetlerini korumalarının ödülü olarak bu mucizeleri bahşetmektedir. Gregorius'a göre onların da amacı yaptıklarının karşılığını bu dünyada almaktır. Kaldı ki kutsallığın gerçek kanıtı da mucizeler

değil, Tanrı sevgisi ve komşu sevgisidir. (Gregorius Magnus, 1878c, ss. 146-147) Gregorius, havarilerin gerçekleştirdiği mucizelerin artık Kutsal Kilise'de görülmediğini de dile getirmektedir. İnsanlar eski dönemlerde gerçekleştirilen mucizeleri dinlediklerinde bundan etkilenmekte ve Kilise'de artık bu mucizelerin gerçekleşmediğini gördüklerinde şüpheye düşmektedir. Ancak bu mucizelerin gerçekleşmemesi Gregorius açısından son derece normaldir. Çünkü artık Kilise mucizelere ihtiyaç duymamaktadır. Kilise'nin ihtiyaç duyduğu şey yapılacak iyi işlerin faziletidir. (Gregorius Magnus, 1878c, ss. 420-421)

Yukarıda belirtildiği gibi Gregorius, heretikleri Katolik Kilisesi'ne zulmeden bir topluluk olarak görmektedir. Ona göre heretikler dünyanın zenginleri ve güçlüleri tarafından desteklenmektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 23) Heretikler, kendilerinde zulmetme gücü bulamadıkları dönemlerde kendilerini destekleyen güçlü kişileri ya da grupları Katolik Kilisesi üzerine kışkırtmakta ve böylece Kilise'nin daima sıkıntılarla mücadele etmesine sebep olmaktadır. (Gregorius Magnus, 1902, s. 1153) Yine de Gregorius, heretiklerin kurtuluşunun bir yolu bulunduğundan söz etmektedir. Heretikler ancak Katolik Kilisesi'nin aracılık etmesi ile Tanrı katında bağışlanabilirler. Yaptıkları ibadetler ancak bu şekilde kabul görmektedir. O yüzden tevâzu içerisinde kibirlerini yenerek Katolik Kilisesi'ne boyun eğmeleri gerekmektedir. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 526-527) Bu boyun eğişin ardından Kilise'nin emri üzerine yapılması gereken ilk iş, geçmişte işlenen günahları itiraf etmek ve yapılanlar için tövbe etmektir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 1123) Görüldüğü gibi günah itirafı ve tövbe hususunda bile Kilise'nin emri olmadan hareket edilmesi mümkün değildir. Çünkü Gregorius için hakikatin ışığı, yalnızca Katolik Kilisesi aracılığıyla parlamaktadır. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 757)

Bu genel özelliklerin dışında heretik gruplar içerisinde, Lombardların İtalya'daki hakimiyetleri nedeniyle en fazla Ariusçuluk'la muhatap olan Gregorius eserlerinin çeşitli yerlerinde kimi zaman birkaç cümle kimi zaman birkaç sayfa ayırarak Ariusçu inançla mücadele etmeye çalışmıştır. Örneğin *Moralia in Iob*'da Şeytan ve meleklerden bahsettiği bir bölümde, Eyüp Kitabı 40:15-19'da yer alan ifadelerden yola çıkarak ilk yaratılan varlığın Behemot yani Şeytan olduğunu ifade etmekte ve hemen arkasından bundan dolayı Arius'un (ö. 336) düşüncesinin baştan itibaren yanlış olduğunu ortaya koymaya çalışmaktadır. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 668)

Dialogi'de İsa'nın mucizelerinden birini anlattığı konu ile alakasız bir yerde İsa'yı nitelerken bir yan cümle halinde "*Patri et sancto Spiritui coaeternus*" (*Baba ve Kutsal Ruh'la birlikte ezeli ve ebedi*) ifadesini kullanarak Ariusçu öğretinin aksine Oğul'un Baba ile aynı öze sahip (*homoousius*) olduğunu dile getirmektedir. (Gregorius Magnus, 2014, s. 31 Liber I) Gregorius, Katoliklere zulmeden Got ve Lombardlardan bahsederken onların daima Aryan heretikler olduklarını vurgulamaktadır. (Gregorius Magnus, 2014, s. 44 Liber II) Özellikle Lombardlarla ilgili ilginç hikâyeler aktarmaktadır. Uyku ile uyanıklık hali arasında çok çeşitli kıyamet alametleri gören bir piskoposun, gördüklerinden kısa bir süre sonra Lombardların İtalya'yı işgal ettiğinden bahsetmekte ve kıyametin artık kapıda olduğunu ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 78-79 Liber III) Bu hikâyelerden birinde Lombardların bir keçinin kafasını Şeytan'a sunduklarından ve etrafında dönerek şarkılar eşliğinde dans ettiklerini anlatmaktadır. (Gregorius Magnus, 1911, s. 54 Liber III) Hikâyenin doğruluğu tartışmalı olmakla birlikte, muhtemelen Gregorius'un bu hikâyeyi anlatmasındaki amacı Aryan Lombardların zalimliğinin ve onlar yüzünden Hıristiyanların başına gelen felaketlerin kaynağının Şeytan'ın kötülüğü olduğunu ve Ariusçu inancı benimsemenin aslında Şeytan'a hizmet etmek anlamına geldiğini ortaya koymaya çalışmaktır.

Gregorius sayfalar boyunca Katolikler ile Aryanlar arasında geçen mücadeleyi içeren hikâyeler anlatmaktadır. Bu hikâyelerden birinde Aryan bir piskoposun ayin düzenlemek için Katolik bir kiliseyi zorla ele geçirmeye çalışması anlatılmaktadır. Aryan piskopos kilisenin kapılarını kırıp içeri girmeye çalışacağı esnada olağanüstü bir güç dalgası ile kilisenin tüm kapıları açılmış, ardından gelen yoğun ilahî ışık dalgasıyla piskoposun gözleri kör olmuştur. (Gregorius Magnus, 2014, s. 56 Liber III) Bir başka hikâyede bir süredir kapalı olan bir Aryan kilisesinin, Katolik kilisesine dönüştürülmesine karar verilmiş ve azizlerin bazı relikleri bu kiliseye taşınarak kilisede ayin düzenlenmiştir. Ayin esnasında insanlar kilise içinde ileri geri koşan bir domuz tarafından rahatsızlık edilmekte ancak onu görememektedir. Bir süre sonra domuz kiliseden çıkmış ve bu yolla Tanrı, kilisedeki kirli ruhun binayı terk ettiğini göstermiştir. Komünyon ayinini takip eden birkaç gün boyunca kilisede çeşitli mucizeler yaşanmış ve en son gökten bir ateş inerek kilisedeki tüm kandilleri yakmıştır. Böylece Aryan kilisesi iken karanlıklar içerisinde olan bu yapının Katolik kilisesine dönüşmesi ile birlikte Tanrı'nın katında değerli hale geldiği ve aydınlığa çıktığı kesinleşmiştir. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 57-58 Liber III)

Gregorius ayrıca İspanya ve Afrika'daki Aryanların Katoliklere yaptıkları zulümler neticesinde gerçekleşen mucizeleri de aktarmaktadır. Afrika'daki Vandallar, Katolik piskoposları susturmak amacıyla dillerini kesmiştir. Ancak gerçekleşen mucize sonucunda piskoposlar dilsiz de olsa konuşmaya devam etmiştir. (Gregorius Magnus, 2014, ss. 59-62 Liber III) Bütün bu hikâyelerin Katolik inancın doğruluğu ve üstünlüğü iddiasını kanıtlamak amacıyla yazıldığı açıktır. Papa I. Gregorius'a göre heretikler Roma Kilisesi'nin ve Hıristiyan cemaatin en büyük düşmanlarından biridir. Çünkü bu kişiler Hıristiyan olsalar bile Katolik Kilisesi'nin öğretilerini ve otoritesini kabul etmemektedirler. Heretikler varlığını sürdürmeye devam ettirdiği takdirde Gregorius'un hedeflediği, merkezinde Roma Kilisesi bulunan Hıristiyan birliğinin kurulması mümkün değildir. Bundan dolayı Gregorius elindeki tüm imkanları kullanarak heretiklerin ortadan kaldırılmasına gayret etmektedir.

4.2. Yahudilerle İlgili Görüşleri

Papa I. Gregorius'un Yahudiler hakkındaki görüşleri ve faaliyetleri son derece önemlidir. Çünkü onun yaptıkları ilerleyen dönemlerde Roma Katolik Kilisesi'nin resmi politikası haline gelecektir. (Cohen, 1999, s. 74; Marcus & Saperstein, 2016, s. 36) Orta Çağ boyunca papalar Yahudilerle ilgili bir meselede karar verirken Gregorius'un mektuplarına atıfta bulunmuş hatta bazı mektuplardaki ifadeler birebir kopyalanarak belli bir kalıp oluşturulmuş ve yüzyıllar boyunca kullanılmaya devam etmiştir. (Katz, 1933, ss. 133-136)

Gregorius'un Yahudilere dair söylemleri çoğunlukla İsa ile ilişkileri üzerinden gelişmektedir. Yahudiler Yasa'ya son derece sıkı bir şekilde bağlıdırlar ancak Gregorius, kibirlerinden ötürü Yasa'nın gerçek anlamını göremediklerini ve bundan ötürü manevi olarak aç kaldıklarını ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 731) Onlar, İsa'nın mucizelerini açıkça görmelerine rağmen iman etmemiş ve Mesih'i aramaya devam etmişlerdir. (Gregorius Magnus, 1878a, s. 1111; 1902, s. 748) Yalnızca İsa'ya inanmamakla kalmamış aynı zamanda İsa'ya zulmetmişlerdir. Bundan dolayı kötü olarak adlandırılmaya layıktırlar. İsa'ya ve takipçilerine yaptıkları zulüm neticesinde Tanrı'nın varlığını kendilerinden uzaklaştırmış ve böylece peygamberlik ruhunu kaybetmişlerdir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 883) Gregorius, Yahudilerin kalplerinin donmuş olduğunu ve inançsızlığın uyuşukluğu içinde bulunduklarını belirtmektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 508) İsa'yı reddetmelerinin bir diğer neticesi de güçlerini ve toplumsal varlıklarını kaybederek dağılmaları olmuştur. Gentile ise tam tersine İsa'yı kabul ettiği için büyümüş ve gelişmiştir. Tanrı, Yahudilerden aldığı nimetleri Gentile'ye

bahşetmiştir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 965) Bu sayede Müjde, tüm dünyaya Yahudiler aracılığı ile Kudüs'ten değil; Gentile aracılığı ile Kilise'den yayılmıştır. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 70) Kutsal Kitap'ta Yahudi halkından olmamasına rağmen Tanrı tarafından övülen Eyüp'ün hikâyesinin anlatılmasının bir diğer sebebi de budur. Tanrı, Yahudilere örnek olması amacıyla Gentile Eyüp'ü göstermektedir. (Gregorius Magnus, 1902, s. 1041)

Gregorius, *Moralia in Iob*'da Yahudilerin aklanamayacağını söylemektedir. Çünkü onlar Tanrı'ya sevgi ile değil korku ile hizmet etmektedir. Kusursuz sevginin korkuyu ortadan kaldırdığını ifade eden Gregorius, doğruluğun asla korku ile yetkinleştirilemeyeceğini dile getirmektedir. Dolayısıyla korku ile hizmet eden kişinin Tanrı'nın önünde aklanması mümkün değildir. (Gregorius Magnus, 1902, ss. 978, 1065) Bununla birlikte vermiş olduğu vaazlardan birinde Romalılara Mektup 11:25-26'ya atıfla kıyamet günü Yahudilerin de İsa'ya iman edeceklerini ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1878b, s. 1176) Birbirine zıt bu ifadeleri iki şekilde yorumlamak mümkündür. Birincisi, Gregorius'un kurtuluş için yalnızca iman etmeyi yeterli görmemesini, tövbe ve ibadetlerin kurtuluş için son derece gerekli olduğu fikrini dikkate alarak aslında bu ifadelerde Gregorius için bir zıtlık olmadığını söyleyebiliriz. Çünkü kıyamet geldiğinde yargılama başlayacaktır ve Yahudilerin herhangi bir şekilde ibadet ve tövbeye vakitleri olmayacaktır. Dolayısıyla İsa'ya iman etseler bile kurtuluşa eremeyeceklerdir. İkinci olarak da bu ifadelerin birbirine kesinlikle zıt olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü Pavlus Romalılara Mektup 11:26'da açıkça "*Sonunda bütün İsrail kurtulacaktır."* (*et sic omnis Israel salvus feret.*) demektedir. Dolayısıyla Gregorius'un vaazında yaptığı atıfla kastettiği husus, Yahudilerin kurtuluşudur. Bu yorumlardan ikincisi daha isabetlidir. Çünkü Gregorius belli bir teolojik problemi çözmek adına sistematik bir biçimde düşünen ve buna göre eserler ortaya koyan bir isim değildir. O yalnızca elindeki malzemeyi, içeriğin akışına uygun olacak şekilde tasarlayarak en tesirli biçimde muhataplarını etkilemeye çalışmaktadır. Muhtemelen Yahudilerin kurtuluşa erişip erişmeyeceği meselesi Gregorius'un zihninde hiçbir zaman bir problem olarak yer etmemiştir. Çünkü Gregorius'un hayat pratiğinde bu meselenin herhangi bir karşılığı bulunmamaktadır. Dolayısıyla iki farklı zamanda iki farklı ortamda Yahudiler ile ilgili farklı şeyler söylemesi birinci yoruma göre çok daha olasıdır.

Gregorius'un Yahudiler ile ilgili teolojik ve ahlakî açıdan söyledikleri dışında günlük hayatta Hıristiyanlar ile nasıl bir ilişki içinde bulunmaları gerektiği ve ortaya çıkan problemlerin çözümüne dair söylemleri de bulunmaktadır. Bu konuyla ilgili bilgiler çoğunlukla Gregorius'un mektuplarında yer almaktadır. Terracina bölgesinde görev yapan Bacauda ve Angellus isimli

piskoposlara gönderdiği mektupta sinagogun bölgedeki kiliseye yakınlığından ötürü kendisine şikayetler geldiğinden bahsetmektedir. Şikayetlerin gerekçesi de sinagogdaki ayinler esnasında Yahudilerin okudukları Mezmurlar'ın sesinin bile kilise içinde yankılanmasıdır. Hıristiyanlar arasında oluşan rahatsızlık nedeniyle mesele Roma'ya intikal ettirilmiştir. Papa I. Gregorius, durumun araştırılmasını ve eğer gerçekten böyleyse Yahudilere başka bir yer tahsis edilmesini istemektedir. Bu noktada da bir şerh koymakta ve belirlenecek yeni yerin Yahudilerin şikayet etmeyecekleri, ibadetlerini rahatça yapabilecekleri bir yer olmasına dikkat edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Yahudilerin Roma hukuku altında yaşamalarına izin verildiğini dile getiren Gregorius, onların herhangi bir şekilde ezilmelerini ve törenlerini engellemeyi yasaklamaktadır. Mektubun sonunda ise Yahudilerin Hıristiyan kölelere sahip olmalarına izin verilmemesini emretmektedir. (Gregorius Magnus, 2004a, s. 737) Yine Terracina bölgesinde gerçekleşen bir olay neticesinde Hıristiyanların Yahudileri kovdukları bilgisi kulağına gelen Gregorius, bölgenin piskoposu Petrus'a mektup yazarak bu durumu düzeltmesini istemektedir. Yahudilerin kovulmak yerine yumuşak ve nazik bir tavırla karşılanıp vaazın ışığıyla aydınlatılmaları gerektiğini ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 489) Aynı şekilde bir başka mektupta Hıristiyan din adamları tarafından sinagoglara yapılan baskı ve baskınların sonlandırılmasını, Yahudilerin ibadetlerine müdahale edilmemesini istemekte ve Yahudilerin haklarının yasa ile korunduğunu ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 944)

Gregorius, Sicilya Praefectus'u Libertinus'a yazdığı mektupta Nasas isimli bir Yahudi'nin Kutsal İlyas adı altında bir sunak diktiğini ve Hıristiyanları yoldan çıkararak burada ibadet ettirdiğinden bahsetmektedir. Bu kişinin Hıristiyan köleleri de bulunmaktadır. Gregorius bu iki meselenin acilen incelenmesi gerektiğini ifade etmekte ve eğer gerçekliği varsa en katı şekilde cezalandırılmasını istemektedir. Bu mektupta Gregorius kölelik meselesine teolojik bir açıklama getirerek Hıristiyan bir kişinin Yahudi'ye kölelik etmesinin, Hıristiyan dininin Yahudilik'le kirlenmesi anlamına geldiğini ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 635) Luna Piskoposu Venantius'a gönderdiği mektupta, bölgedeki Yahudilerin Hıristiyan köleler edindiklerini ve bölge kilisesi tarafından bu duruma göz yumulduğuna dair pek çok rapor aldığını belirten Gregorius, bu durumun bir an önce düzeltilmesini ve Hıristiyan kölelerin toprak işleme haklarının korunarak Yahudilerin elinden kurtarılmasını emretmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, s. 690) Bir başka mektubunda efendilerinden kaçan kadın ve erkek Yahudi kölelerin kiliselere sığındığını ancak efendilerine iade edildiğine dair bir duyum aldığını ifade etmekte ve kim olursa olsun kiliseye sığınan birinin korunması gerektiğini dile getirmektedir. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 676-677)

O dönemde Yahudilik'ten Hıristiyanlığa geçen kişilerin olduğu bilgisi de yine Gregorius'un mektuplarından öğrenilmektedir. Gregorius, bu kişilere her türlü yardımın yapılmasını istemekte ve bu kişilerin gerçekten ne kadar Hıristiyan olduğuna bakılmamasını söylemektedir. Çünkü bu kişiler Hıristiyanlığa dünyevî menfaatler nedeniyle geçmiş olsa bile onların çocuklarının kalplerinde kesinlikle iman bulunacaktır. Bundan dolayı yapılan yardımlarla Kilise parasını boşa harcamamaktadır. Aynı şekilde Yahudilerin elinin altında bulunan Yahudi ve pagan kölelerden Hıristiyanlığa geçenler olmakta ve Gregorius bu kölelerin satışının engellenmesi için talimatlar vermektedir. Gregorius burada zikredilen mektuplarda Yahudi inancını nitelerken "bâtıl" olarak da tercüme edilebilecek "*superstitio*" kelimesini kullanmaktadır. (Gregorius Magnus, 1896c, ss. 708, 729-730, 823-824) Son olarak Gregorius'un kölelik konusundaki yaklaşımının yalnızca din kaynaklı olmadığını da belirtmek gerekmektedir. O, İmparator Iustinianus'un (ö. 565) Hıristiyan kölelerle ilgili getirmiş olduğu kanunu uygulamaktadır. Romalı bir aristokrat olarak Roma Hukuku'nu uygulamak Gregorius için oldukça önemlidir. (Katz, 1933, ss. 129-130)

Görüldüğü gibi Gregorius'un Yahudilere karşı dini ve hukuki olmak üzere iki yaklaşımı söz konusudur. Yahudilerin yaşama ve ibadet özgürlüklerini koruma konusunda Gregorius, yüzlerce yıldır devam eden Roma Hukuku'na bağlı kalmış ve hak ihlâli gerçekleştiği durumlarda uyarılarda bulunarak durumun düzeltilmesini emretmiştir. Dini yaklaşımında da tarihsel ve güncel olmak üzere iki tavrı olduğunu söylemek mümkündür. Geçmişteki Yahudiler hem inançları hem de ahlakî yetersizlikleri nedeniyle İsa'nın mesajını anlayamamış ve O'na zulmetmiştir. Hakikati görmeyip kendi kafalarındaki inancı devam ettirmiş ve bunun neticesinde hem maddi hem de manevî olarak dağılmışlardır. Gregorius'un Yahudiliği bâtıl bir inanç olarak nitelemesinin nedeni de budur. Çünkü Yahudilik Tanrı'nın katında artık hakikat olmaktan çıkmış ve böylece bâtıl konuma düşmüştür. Güncel tavrı da bu düşünceyle bağlantılı olarak Hıristiyan köleler üzerinden karşımıza çıkmaktadır. Gregorius'a göre bir Hıristiyan'ın bir Yahudi'ye kölelik etmesi, hakikatin bâtıl altında ezilmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Hıristiyanlığın onurunu korumak adına Gregorius bu durumun sonlandırılması için elinden geleni yapmaya çalışmıştır. Tarih boyunca toplumda egemen olan dinin mensuplarının, azınlık dinlerin mensuplarına karşı bu tarz uygulamaları benimsediği göz önüne alındığında Gregorius'un tavrının diğerlerinden farklı olmadığı görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GREGORİUS MAGNUS'UN ORTA ÇAĞ BATI HIRİSTİYANLIĞINA ETKİSİ

1. Roma Katolik Kilisesi

Geç Antik Çağ ve Erken Orta Çağ döneminde yaşamış Hıristiyan yazarların neredeyse tamamı geçmişin büyük din adamlarına referanslarda bulunarak fikirlerini dile getirmiş ve bu kişilerin isimlerini "Babalar", "Öğretmenler", "Doktorlar", "İnancın Koruyucuları" şeklinde niteleyerek listelemişlerdir. Başlangıçta listelerdeki isimler çeşitlilik arz etmekte, Katolik Kilisesi'nin önde gelen isimlerini barındıran ortak bir liste bulunmamaktadır. Muhterem Bede'nin (ö. 735) "Latin Babalar" adına yaptığı dört kişilik liste zaman içerisinde bütün Avrupa'da yayılmış ve kabul görmüştür. Bu listede Ambrosius (ö. 397), Hieronymus/Jerome (ö. 420), Augustinus (ö. 430) ve Gregorius Magnus (ö. 604) bulunmaktadır. Bede'nin bu listesi ilk olarak Britanya'da daha sonra Frank krallıklarında ve XI. yüzyıl itibariyle tüm Avrupa'da kabul görmüştür. Bu dört isimle dört büyük peygamber, Kutsal Kitap'ın dört yorum metodu, dört temel erdem (sağduyu, adalet, metanet, ölçülülük), Kutsal Kitap'ın dört yazarı ve Kutsal Kitap'ta dört rakamı ile nitelenen diğer konular üzerinden bağlantılar kurulmuş ve Bede'nin bu listesi çeşitli anlamlara sahip bir sembol haline gelmiştir. (Kaczynski, 2006, ss. 2-3) Toplumda geniş kabul gören bu liste, Papa VIII. Bonifacius (ö. 1303) tarafından resmi olarak ilan edilmiş ve bu isimler Katolik Kilisesi'nin en önde gelen babaları olarak tanınmıştır. (Bonifacius Papae VIII, 1613, s. 122)

Burada akıllara Muhterem Bede'nin bu listeyi hazırlarken hangi kriterleri dikkate aldığı ve zikredilen isimleri neye göre belirlediği sorusu gelebilir. İfade etmek gerekir ki Bede'nin yapmış olduğu liste tam anlamıyla ona ait değildir. Çünkü Papa I. Gregorius'tan önce sıralanan üç isim, VI. yüzyıla gelindiğinde halihazırda "Latin Babalar" olarak isimlendirilen ve dini meselelerde otorite kabul edilen kişilerdir. Latin kültürünü önemseyen ve Hıristiyan literatürünün Latin dili üzerinden gelişmesi için çaba gösteren Cassiodorus'un (ö. 585) metinlerine bakıldığında Ambrosius, Jerome ve Augustinus'un "Latin Babalar" olarak zikredildiği görülmektedir. (Brown, 2013, s. 198) Dolayısıyla Bede, uzun yıllardır Avrupa'da genel kabul görmüş bir listeye sadece Gregorius'un ismini ekleyerek revize edilmiş bir liste oluşturmuştur.

Bede'nin bu tavrının arkasında biri dini biri de siyasi iki gerekçe olduğu söylenebilir. Daha önce ifade edildiği gibi Papa I. Gregorius'un geride bıraktığı eserler ve mektuplar göz önüne alındığında dönemin en üretken yazarlarından biri olduğu rahatlıkla dile getirilebilir. Yazılan eserlerin Gregorius daha hayattayken farklı dillere tercüme edilmeye başlanması ve özellikle Avrupa'da yayılarak etkisini göstermesi nedeniyle Bede, Gregorius'u diğer üç isimle aynı seviyede görmüş ve bundan dolayı Augustinus'tan sonra Katolik Kilisesi'nin dördüncü babası olarak Gregorius Magnus'u listeye eklemiş olabilir. Gregorius'un listeye eklenmesinin siyasi gerekçesi ise Angliler ile kurmuş olduğu ilişkiyle alakalıdır. Hatırlanacağı üzere Gregorius, Roma Katolik Kilisesi'nin manevi liderliği altında birleşmiş bir Avrupa tasavvuruna sahip olması nedeniyle, çevresindeki keşişlerden bir misyon ekibi oluşturmuş ve Britanya'ya göndermiştir. Nihayetinde Britanya'da yüzyıllar boyunca Roma Kilisesi'nin örnek alınacağı ve otorite kabul edileceği bir Hıristiyanlık tesis edilmiş ve Angliler, Papa I. Gregorius'u "*Angliler havarisi*" ilan ederek onunla aralarında özel bir bağ olduğunu vurgulamaya çalışmışlardır. Nitekim Gregorius'un ilk biyografisinin Whitby'de yazılmış olması da Anglilerin Gregorius'a verdikleri değerin önemli bir göstergesidir. Angli ulusuna mensup bir isim olan Muhterem Bede'nin de hem Gregorius'u hem de Gregorius vasıtasıyla Anglileri yüceltmek amacıyla "Latin Babalar" listesine Gregorius'u eklemiş olması oldukça muhtemeldir. Bede'nin Angli ulusunun ve Britanya'daki Hıristiyanlığın tarihini anlattığı bir eser[12] (*Historia ecclesiastica gentis Anglorum*) yazdığı da dikkate alındığında; Bede'nin siyasi bir gerekçeyle bu listeyi hazırlamış olma ihtimali kuvvetlenmektedir.

Daha önce ifade edildiği gibi Kilise tarihi boyunca "*Magnus*" (Yüce/Büyük) unvanı ile tanınan iki papa bulunmaktadır. Birincisi Papa I. Leo (ö. 461), ikincisi ise Papa I. Gregorius (ö. 604)'tur. (McBrien, 2006, s. 82) Hayatının ele alındığı bölümün sonunda aktarıldığı üzere Gregorius'tan sonra gelen papalar, manastırlara ve keşişlere tanıdığı ayrıcalıklardan ötürü onun Roma Kilisesi'ne bıraktığı mirasın üzerini kapatmaya çalışmıştır. Ancak aynı dönemde bu miras başta Britanya olmak üzere İspanya ve Fransa gibi Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde artan bir ilgiyle devam etmiştir. Gregorius'un mirasının Roma'da yeniden canlanması ise VIII-IX. yüzyıllarda gerçekleşmiştir. Gregorius'un hayatını kaleme alan Diyakoz Ioannes, onu "*Magnus*" olarak niteleyen ilk Latin yazardır. Bu noktadan itibaren Gregorius doğup büyüdüğü

[12] Muhterem Bede bu eserinde Ambrosius, Jerome, Augustine ve Gregorius'un düşüncelerine geniş yer vermekte ve bu düşünceler hakkında açıklamalarda bulunmaktadır. (Donahue, 2003, s. 195) Bede'nin eserinde Papa VIII. Bonifacius'un yapmış olduğu gibi bir sıralama bulunmamaktadır. Ancak bu dört isme göstermiş olduğu hürmet ve "Kilise doktoru" gibi sıfatlarla nitelemiş olması nedeniyle "Latin Babalar"ın dört kişi olduğuna işaret ettiği kendisinden sonrakiler tarafından düşünülmüş olabilir.

topraklarda da övülmeye ve mirasına sahip çıkılmaya başlanmıştır. (Latham, 2015, ss. 7, 11) Yine aynı dönemden itibaren Gregorius, doğrudan Kutsal Ruh'tan ilham aldığını sembolize eden, omzundaki güvercinle resmedilmeye başlanmıştır. (Heinlen, 1998, s. 55)

Gregorius'u daha önce "*Magnus*" olarak niteleyen bir Latin yazar var mı bilinmemektedir. Ancak işin ilginci Gregorius'un çağdaşı Ioannes Moschus (ö. 619-634) isimli Yunan bir keşiş, Gregorius'u "*Magnus*" olarak nitelemektedir. Moschus'un bu nitelemesi henüz hayattayken Gregorius'un Doğu Hıristiyanlığı tarafından bilindiğinin ve itibar gördüğünün önemli bir göstergesidir. (Booth, 2013, s. 123) Eğer eldeki bilgiler doğruysa Gregorius Magnus ismi Batı'dan önce Doğu'da kullanılmaya başlanmıştır. Yüksek ihtimalle bu tablonun ortaya çıkmasındaki en önemli etken Gregorius'un Doğu'yu ve Batı'yı farklı meselelerde etkilemiş olmasıyla ilgilidir. Gregorius'un itibarı VIII. yüzyılda bütün Hıristiyan dünyasında kök salmıştır. Ancak en başından beri bu itibar Doğu'da, yazmış olduğu eserlerdeki asketik ve mistik öğeler üzerinden pekişirken; Batı'da, Roma Kilisesi'nin yönetimine dair yapmış olduğu işler ve gerçekleştirdiği reformlar Gregorius'un otoritesini sağlamlaştırmıştır. (Anlezark, 2012, s. 24) Dolayısıyla Gregorius, Doğu'da yalnızca eserlerinden faydalanılacak bir aziz ya da bir ilahiyatçı olarak görülmekte ve toplumun yaşantısına doğrudan etkisi bulunmamaktadır. Batı'da ise tam tersine halihazırda işleyen bir sisteme çomak sokan, Roma'da belli kesimleri rahatsız eden, başta Roma olmak üzere Avrupa'nın hemen her yerinde insanların yaşantısına doğrudan müdahalesi bulunan bir güç figürüdür. Bundan ötürü yaptığı işlerdeki olumlu tarafları görmek yerine ölümünün ardından halefi Sabinianus gibi mirasını silmeye çalışan kişiler olmuştur. Gregorius'un Batı'da siyasi alandaki etkisi aynı şekilde Doğu'da da gerçekleşmiş olsaydı bir aziz olmak şöyle dursun muhtemelen bir heretik olarak nitelenir ve toplumsal huzuru tehlikeye attığı için İmparatorluk güçleri tarafından kısa süre içerisinde yok edilirdi.

Gregorius'un *Magnus* unvanını nasıl aldığı düşünüldüğünde gerçekten bu unvanı hak edip etmediği sorusu akıllara gelebilir. Nihayetinde kendisinden yaklaşık iki yüzyıl sonra yaşamış bir diyakoz, Gregorius'u bu şekilde taltif etmiş ve zaman içerisinde bu taltif genel kabul görmüştür. Gregorius'un bu sıfatı hak edecek derecede büyük işler yapıp yapmadığı sorusu oldukça önemli bir sorudur. Modern dönem araştırmacılarının bu soruya verdikleri cevap ve genel kanaatleri Papa I. Gregorius'un Orta Çağ boyunca Katolik Kilisesi'ni ve Avrupa'yı şekillendirdiği yönündedir. Bu genel kanaati göstermek adına birkaç alıntı yeterli olacaktır: "Gregorius sıklıkla Orta Çağ'ın ilk papası olarak anılmaktadır." (Neil, 2013, s. 3)

“Papa I. Gregorius, Orta Çağ boyunca Roma Katolik Kilisesi tarafından izlenecek rotayı tayin etmiştir.” (Bokenkotter, 2007, s. 175) “Onun kurmuş olduğu otorite yüzyıllar boyunca etkisini sürdürmüştür.” (Leyser, 2000, s. 187) “Orta Çağ boyunca devam eden yönetim ve idare anlayışı Gregorius Magnus’tan Roma Katolik Kilisesi’ne miras kalmıştır.” (Deanesly, 1990, s. 16) “Gregorius, Orta Çağ papalarının otorite, güç ve prestij açısından gelişmesine zemin hazırlayan coğrafi ve dini ilkeler ortaya koymuştur.” (Madigan, 2015, s. 56) “Gregorius, Batı’da yüzyıllar boyunca devam edecek bir papalık otoritesi, kilise yönetimi biçimi ve pastoral öğretiler meydana getirmiştir.” (Rousseau, 2008, s. 24) “O, pek çok açıdan “Avrupa’nın babası”dır. Özellikle kurduğu siyasi ilişkiler ve misyon faaliyetleri nedeni ile bu şekilde anılmaya layıktır.” (Ullmann, 1962, s. 38)

Papa I. Gregorius’un Orta Çağ üzerinde gerçekleştirdiği birinci ve en önemli etki siyasi ilişkiler ve kilise yapılanması ile ilgilidir. Ullmann’a (ö. 1983) göre Papa I. Gregorius’un, Avrupa’daki krallarla kurduğu bağımsız ilişkiler, Doğu Roma İmparatoru ve Constantinopolis Kilisesi’ne karşı tavrı, Britanya’ya yolladığı misyonerler ve Roma Kilisesi’nin otoritesini artırmaya yönelik hareketleri göz önüne alındığında Gregorius’un papalığı, Roma Kilisesi’nin Doğu Roma’nın esaretinden kurtuluşunun ilk adımı olmuştur. (Markus, 1981, ss. 29-30) Ullmann’ın ifadeleriyle dile gelen bu genel kanaatin aksine Robert Markus’a (ö. 2010) göre Gregorius’un İmparatorluk’tan ayrılma ya da Avrupa’da Roma Kilisesi’nin altında ayrı bir Hıristiyan birliği kurma fikri bulunmamaktadır. Gregorius yalnızca içinde bulunduğu durumun gerektirdiği şekilde davranmış, zihninde bugünkü gibi bir Avrupa hayali ile hareket etmemiştir. (Markus, 1981, s. 34)

Bu noktada Markus’un küçük de olsa haklılık payı olduğunu belirtmek gerekmektedir. Çünkü Gregorius’un eserleri ve mektupları incelendiğinde herhangi bir şekilde İmparatorluk’tan ayrılma ve yeni bir düzen kurma çabası görülmemektedir. Hepsinden önce Gregorius’un papa seçilmesinin ardından kendisi onaylayan makamın Doğu Roma İmparatorluğu olduğu, papalık süresi boyunca ile imparatorlukla yakın ilişkiler kurduğu, yaşanan bütün problemlerde imparatorları muhatap olarak dikkate aldığı görülmektedir. Mauricius döneminde cereyan eden şiddetli tartışmaların ardından herhangi bir şekilde İmparatorluktan ayrılmak için adım atmadığı gibi Phocas tahta geçtiğinde de yeniden iyi ilişkiler kurmak için çaba gösterdiği bilinmektedir. Daha önce ifade edildiği gibi her ne kadar Gregorius’un bu tavrı tamamen siyasi olsa da Papa I. Gregorius’un zihninde imparatorluktan ayrılarak Avrupa’da siyasi bir birlik kurma fikri bulunmamaktadır. Bununla birlikte

Gregorius'un hem Batı'da hem de Doğu'da attığı adımların, yazdığı eserlerin ve verdiği vaazların tamamı belli bir vizyonun ürünüdür. Bu vizyon da Avrupa'da Roma Kilisesi'nin liderliği altında kurulan Hıristiyan birliğidir.

Bu noktada Papa I. Gregorius'un sahip olduğu vizyonun arka planıyla ilgili önemli bir hususa değinmek gereklidir. Roma Kilisesi'nin ve Avrupa'nın kaderini uzun yıllar boyunca değiştiren bu vizyonun arkasında aslında bir zorunluluk yer almaktadır. Hatırlanacağı üzere Gregorius'un yaşadığı dönemde Roma Kilisesi doğal afetler, veba ve Lombard saldırıları nedeniyle oldukça zayıf düşmüştür. Bu durumdan kurtulmak için Doğu Roma İmparatorluğu'ndan yardım istenmiş ancak olumlu herhangi bir sonuç alınamamıştır. Gregorius papa olarak göreve başladığı sırada Lombardlar tarafından gerçekleştirilen saldırıda Constantinopolis'in ve imparatorun Ravenna valisinin destek olmak bir tarafa tam aksine bir tavır sergilediği dikkate alındığında; Papa I. Gregorius için Avrupa'daki kavimlerle iyi geçinmek ve barış yapmak kaçınılmaz bir hal almıştır. Çünkü onlarla mücadele etmek için yeterli savaş gücü ve maddi imkânı bulunmamaktadır. Siyasi anlamda barış sağlamak zor ve uzun bir süreçtir. İşte bu noktada zamanı ve imkânları kısıtlı olan Gregorius, elindeki en büyük gücü yani dini kullanarak Avrupa'da en azından Roma Kilisesi'nin hayatta kalabileceği bir barış ortamı oluşturmaya çalışmış ve bunu başarmıştır.

Sahip olduğu vizyonu teolojik ve eskatolojik gerekçelerin altına gizleyerek papalık faaliyetlerini gerçekleştiren Gregorius'un birinci önceliği daima Roma Kilisesi'nin güvenliğini sağlamak ve otoritesini tesis etmek olmuştur. Bu bağlamda Ullman'ın söyledikleri bir gerçekliğin ifadesidir. Hangi gerekçe ile yapmış olursa olsun Gregorius'un faaliyetleri Roma Kilisesi'nin bağımsızlaşması için öncü olmuştur. Doğu Roma İmparatorluğu ile olan ilişkisi ve imparatorluktan bağımsız gerçekleştirdiği eylemler sonraki yüzyıllarda Doğu ve Batı Hıristiyanlığı arasında meydana gelecek kırılmalara önemli ölçüde neden olmuştur. (Thomsett, 2011, s. 55) Siyasi bir düzen kurma amacı taşımamasına rağmen Papa I. Gregorius, benimsediği siyasi vizyonu ve gerçekleştirdiği faaliyetlerle birlikte Roma Kilisesi'nin yüzünü Doğu'dan Batı'ya çevirmiştir.

Gregorius'un Lombardlarla ilişkilerini ele alırken Kraliçe Theodelinda'ya gönderdiği mektuplardan ve bu mektuplardan birinde geçen "Hıristiyan Birliği" fikrinden bahsedilmişti. Bu mektup ve diğer siyasi yöneticilere gönderilen mektuplar, Gregorius'un zihninde siyasi olmasa bile dini bir birliktelik fikri olduğunun açık ve net göstergesidir. Bu noktada Avrupa'yı

pagan inançlardan ve Ariusçuluk'tan temizleyerek katolikleştirme çabaları çok büyük öneme sahiptir. Gregorius'un Lombardları ve Anglileri katolikleştirmesi neticesinde Avrupa'nın neredeyse tamamında Katolik Hıristiyanlık resmi din olarak kabul edilmiş ve halk genel olarak Katolik öğretiler üzerine yaşamaya başlamıştır. Zaman içerisinde birbirine rakip olan bu Katolik krallıklar kendi haklılıklarını ispatlamak ve ortaya çıkan problemlere çözüm bulmak amacıyla Roma Kilisesi'ne yani papaya başvurmuştur. Böylece Orta Çağ boyunca her alanda kendisini hissettirecek olan Roma Kilisesi'nin otoritesi yükselmeye başlamıştır. (Nelson, 2008, s. 301) Bu bağlamda ifade etmek gerekir ki Avrupa'da Hıristiyan birliğinin ya da bir başka ifade ile "*Christendom*"un kurulmasının temelinde Gregorius Magnus bulunmaktadır. Onun attığı temeller, Charlemagne'in Papa III. Leo (ö. 816) tarafından 800 yılının Noel gününde taç giydirilmesi ile nihai hedefine ulaşmış ve Gregorius'un vizyonu gerçekleşmeye başlamıştır. (Bokenkotter, 2007, s. 171) Her ne kadar Gregorius'un ölümünden sonra yüzyıllar boyunca kendi aralarında savaşmış olsalar da Avrupa'daki krallıklar nihayetinde Katolik Hıristiyanlığın çatısı altında dini bir birliktelik oluşturabilmiştir. Orta Çağ Papalığı olmadan bu birliğin oluşumunu, yaşanan kaotik durumları ve Avrupa'nın tarihini anlamak imkansızdır. Bu bağlamda Orta Çağ Papalığı'nın gerçek babası olarak Gregorius Magnus'u kabul etmek gerekmektedir. (Barmby, 1879, s. 206)

Bu noktada Britanya misyonunun da ayrı bir önemi bulunmaktadır. Çünkü ilk kez bir papa bütün uluslara Hıristiyanlığı yayma emrini vermiştir. (Markus, 1981, s. 27) Gregorius'a kadar Roma Kilisesi'nin programlı bir misyonerlik düşüncesi bulunmamaktadır. Britanya'ya gönderilen misyon Kilise'de büyük bir değişim yaratmış ve yeni bir gelenek oluşturmuştur. (I. Wood, 1994, s. 8) Gregorius'un pagan halklara ve putperestliğe karşı çeşitli bölgelerdeki yetkililere yazdığı mektuplar göz önüne alındığında Angli ulusunun Hıristiyanlığa döndürülmesi, Gregorius için çok daha büyük bir hareketin önemli bir parçası olarak yorumlanmalıdır. (Church, 2008, s. 166) Bu bağlamda yayılmacı karaktere sahip Roma Katolik Kilisesi'nin kurucusu olarak da Papa I. Gregorius'u görmek doğru olacaktır.

Bu misyonun bir başka önemli tarafı daha bulunmaktadır. Gregorius'un Britanya'ya göndermiş olduğu keşişler sayesinde yalnızca Angli halkı değil Kuzey Avrupa'daki kavimler arasında da Hıristiyanlık yayılmıştır. Dolayısıyla Gregorius yaptığı bu hamle ile kendisinden uzun yıllar sonra Kuzey halklarının Hıristiyanlaşmasına zemin hazırlamıştır. Bunlardan daha önemlisi ise özellikle Britanya'da yaygınlaşan Hıristiyanlığın ve Hıristiyanlığa ait öğelerin Romalılaşmasıdır. Kilise ve manastırlarda okunan ilahilere kadar pek çok unsur Roma Kilisesi

merkeze alınarak düzenlenmiş ve yüzyıllar boyunca bu şekilde devam etmiştir. (Duffy, 2006, ss. 70-71; Whalen, 2014, ss. 52-53) İngilizler, Papalığın sıkı kontrolü altında olmaktan ve Papalığın özel hizmetkârları olarak anılmaktan memnuniyet duymaktadır. VIII. yüzyılda Kuzey Avrupa'ya misyonerler göndermeden önce yaptıkları ilk iş Roma'ya giderek bu misyon faaliyetleri için izin almak olmuştur. Anglilerin Roma Kilisesi'ne olan bu bağlılığı, ilerleyen dönemlerde Roma'nın Fransız kilisesi üzerinde etkin bir hakimiyet kurmasına da olanak sağlamıştır. Bu bağlamda Orta Çağ boyunca Roma'nın denetiminde şekillenen Katolik Kilisesi'nin, Gregorius'un attığı adımlar sayesinde ortaya çıktığı ifade edilmelidir. (R. H. C. Davis, 2020, s. 98)

Papa I. Gregorius, VIII. ve IX. yüzyıllardan beri İngiliz din adamları tarafından "*Anglilerin Havarisi*" (*Gregorii Anglorum apostoli*) olarak anılmaktadır. Bu durum aynı şekilde devam etmiş ve XII. yüzyılda da İngiltere'nin tarihi ile ilgili yazılmış metinlerde aynı ifadeler kullanılmıştır. Gregorius'un bu şekilde isimlendirilmesi ilginçtir. Çünkü Gregorius Britanya'ya hiçbir zaman gitmemiştir. Britanya'ya giden misyonun başında keşiş Augustinus bulunmaktadır. Dolayısıyla Angli ulusunun havarisinin Augustinus olması gerekmektedir. Ancak Gregorius'un otoritesi ve bütün Avrupa'da yüzyıllardan beri devam eden itibarı neticesinde muhtemelen kendilerini daha üst bir otoriteye dayandırmak, Tanrı'nın en seçkin kullarından biri olarak gördükleri bir azizle daha fazla yakınlık kurmak adına İngiliz yazarlar havarileri olarak Augustinus yerine Gregorius'u tercih etmiştir. (Hayward, 2004, s. 27)

Avrupa'da Hıristiyan birliği ve Roma Kilisesi'nin üstünlüğü hususunda İspanya'ya da değinmek gereklidir. Papa I. Gregorius'un Erken Orta Çağ boyunca İspanya'nın dini hayatında derin ve kalıcı bir etkisi olmuştur. Ölümünün ardından Roma'da bile Gregorius'un mirasına uzun süre şüpheyle yaklaşılırken; bu mirasın Avrupa'da en erken benimsendiği bölgelerden biri İspanya olmuştur. (J. Wood, 2016, ss. 31-32) Bu durumun nedeni yalnızca Katolikliğe geçilmesinden ötürü Vizigot Kralı ile Papa I. Gregorius arasında kurulun iyi ilişkiler değildir. Gregorius'un zaman zaman mektuplaştığı yakın arkadaşı Piskopos Leander ve kardeşi Sevillalı Isidore (ö. 636), Gregorius'un mirasının İspanya'da yayılmasında önemli bir etkiye sahiptir. Özellikle Isidore bu noktada ön plana çıkmaktadır. Gregorius hayattayken eserleri İspanya'ya ulaşmıştır. Leander aracılığıyla Gregorius'un çalışmalarına erişen Isidore, papanın metinlerini en erken ve en kapsamlı şekilde kullanan isim olmuştur. (J. Wood, 2016, ss. 32-33) Isidore'dan sonra da bu gelenek devam ettirilmiş, İspanya Kilisesi'nin önde gelen isimleri Gregorius'un metinlerini sıklıkla referans göstermiş ve düşüncelerini Gregorius'un mirası doğrultusunda

şekillendirmiştir. (J. Wood, 2016, ss. 48-49) Bu sayede tıpkı İngiltere'de olduğu gibi İspanya'da da Gregorius'a ve Roma Kilisesi'ne bağlı bir din anlayışı oluşmuş ve yüzyıllar boyunca Roma Kilisesi'nin üstünlüğü kabul edilmiştir.

Papa I. Gregorius kurmuş olduğu siyasi ilişkiler ve Roma Kilisesi'nin otoritesini dış dünyada artırmaya çalıştığı gibi kilise içerisinde de oldukça önemli işler yaparak Roma Kilisesi'ni etkilemiştir. Gregorius'un gerçekleştirmeye çalıştığı kilise yapılanması bir reform niteliği taşımaktadır ve sonraki dönemlerde yapılan reformlara da örnek teşkil etmiştir. Kilise reformcuları yüzyıllar boyunca Gregorius'un bahsetmiş olduğu *vita activa*'yı yoksulları beslemek, ihtiyaç sahiplerine yardımcı olmak, insanları eğitmek ve adaletsizliğe karşı çıkmak gibi faaliyetleri Kilise'nin kendi teolojisi içerisinde zorunlu bir görev olarak değerlendirmiştir. XI. yüzyılda Papa VII. Gregorius (ö. 1085) tarafından gerçekleştirilen ve literatürde *Gregoryan Reform* olarak bilinen hareketin en önemli kaynağı Papa I. Gregorius'tur. Papa I. Gregorius geride bıraktığı eserlerinde ve mektuplarında kilisenin içindeki sorunlara, din adamlarının ahlaksızlıklarına, kilise içerisinde işlenen günahlara karşı çıkışıyla reform için teolojik gerekçeler de ortaya koymuştur. Kendisinden sonra gelenler Gregorius'un eserlerinden aldıkları güçle kendilerinden üst makamda bulunan kişilere karşı çıkabilmiştir. Aynı şekilde seküler insanlar, din adamları sınıfını uyarma ve düzeltme gücünü Gregorius'tan almıştır. (Anderson, 2007, ss. 100-101)

2. Manastır Hayatı

Batı manastır geleneği söz konusu olduğunda akla gelen ilk isimlerden biri Nursia'lı Aziz Benedictus olmaktadır. Kendisinden önce aralarında önemli farklar bulunmayan Doğu ve Batı manastırcılığı, Benedictus'la birlikte değişime uğrayarak ayrışmıştır. Benedictus'un manastır kuralları, Orta Çağ boyunca geniş kabul görmüş ve Avrupa'nın hemen her yerinde yüzyıllar boyunca tek geçerli manastır ekolü olarak benimsenmiştir. (Güzeldal, 2021a, s. 261) Aziz Benedictus'un hayatta iken bir tarikat kurma çabası olmamış ancak manastırları için bazı kurallar belirlemiştir. Papa I. Gregorius'un etkisi ile bu kural kitabı İtalya, Galya ve İngiltere'de yayılmaya başlamıştır. Avrupa'da yüzyıllar boyunca Benedikten keşişlere ve manastırlara büyük saygı duyulmuştur. Bu tarikat matematik, fizik, tıp, eczacılık, tarım teknikleri, mimari gibi pek çok konuda Avrupa'nın şekillenmesini sağlamıştır. Aziz Benedictus'un kural kitabının (*Regula Benedicti*) Avrupa'ya tamamen yayılmasını sağlayan isim ise Charlemagne (ö. 814) olmuştur. Hem siyasi hem de dini olarak Avrupa'yı tek bir otorite altında toplamayı hedefleyen

Charlemagne, IX. yy'dan itibaren Benedictus'un manastır öğretilerini diğer tarikatların yerine ikame etmeye başlamıştır. Oğlu Louis le Pieux (Dindar Louis) (ö. 840) de babasının izinden gitmiş ve Benedictus'un kural kitabı Avrupa manastırları için başlıca metin haline gelmiştir. (Güzeldal, 2021a, ss. 203-205)

Bu noktada Gregorius Magnus'un Batı manastır hayatına dolaylı da olsa önemli bir etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Daha önce ifade edildiği gibi Aziz Benedictus'un hayatına dair ilk ve detaylı bilgiler Gregorius tarafından *Dialogi*'nin ikinci bölümünde aktarılmaktadır. Gregorius'un yazdıkları ve *Regula Benedicti*'ye gösterdiği itibar sayesinde Benedictus ve kuralları Avrupa'da yaygınlaşmaya başlamıştır. (Dunn, 2003, s. 130) Eğer Gregorius yazmamış olsaydı Aziz Benedictus'un hayatını başka birinin yazması ve *Regula Benedicti*'nin popülerleşmesi elbette mümkündür. Ancak bir papa olarak Gregorius'un yazmış olması Benedictus ekolünün kabulüne ve yaygınlaşmasına kesinlikle olumlu etki sağlamıştır. Ayrıca bu olumlu etki karşılıklı şekilde gerçekleşmiştir. Çünkü Batı Hıristiyanlığı'nın papalık otoritesi altına girmesini sağlayan en etkili güçlerden biri Benedictus keşişleri olmuştur. Roma'ya ve papalığa son derece bağlı olan bu keşişler gittikleri yerlerde Roma Katolik Kilisesi'nin otoritesini yaymışlardır. (Bokenkotter, 2007, s. 184) Charlemagne'in Benedictus ve *Regula Benedicti*'ye itibar göstermesinin nedeni de muhtemelen bu durumdan ötürüdür. Avrupa'daki kiliseler ve manastırlarda Roma Kilisesi'nin otorite sahibi olması Charlemagne'in Avrupa hayali için biçilmiş kaftandır. Kendi siyasi otoritesini de papalık otoritesi ile birleştirdiği takdirde Batı Avrupa tek bir iradenin altında birleşmiş olacaktır. Bu bağlamda Papa I. Gregorius'un hem Benedictus'un hikâyeleri üzerinden keşişlik hayatına hem de papalık otoritesinin manastırlarda ve Avrupa'da yayılmasına öncülük etmesi bakımından etkisi olmuştur.

Bu noktada Papa I. Gregorius'un Aziz Benedictus'ta ne bulduğu ve neden *Dialogi*'nin bir bölümünü yalnızca kendisine ayırdığı sorusu akıllara gelebilir. Gregorius'un başkeşişlik yaptığı dönemde kendi manastırında uyguladığı kurallarda Aziz Benedictus'tan ne kadar etkilendiği hususunda netlik olmadığı gibi bu konuda da net bir cevap bulunmamaktadır. Ancak araştırmacıların genel kanaati, Gregorius'un Benedictus'u kurallarından ötürü ön plana çıkardığı şeklindedir. Peter Brown da bu genel kanaate katılmakla birlikte Benedictus'un, itaate yaptığı vurgu nedeniyle Gregorius tarafından tercih edildiğini dile getirmektedir. (Brown, 2013, s. 210) *Regula Benedicti* incelendiğinde Benedictus'un gerçekten itaat kavramını ön plana çıkardığı görülmektedir. Benedictus, kural kitabının neredeyse tüm bölümlerinde itaat

kavramını dillendirmekte, üstlere itaati Tanrı'ya itaatle eşdeğer tutmakta, astların üstlere; yeni keşişlerin kıdemlilere; gençlerin yaşlılara itaat etmesi söylemekte ve itaatin hızlı, şikayetlenmeden ve istekli bir şekilde gerçekleşmesinin gerekliliğine dikkat çekmektedir. (Güzeldal, 2021a, ss. 120-126)

Bununla birlikte itaat kavramını Aziz Benedictus'tan çok daha ileri düzeyde vurgulayan kişiler bulunmaktadır. Örneğin Cassianus (ö. 435), verilen emrin ahlakîliğinin veya yapılabilme ihtimalinin keşiş tarafından hiçbir şekilde sorgulanmadan hayata geçirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Aynı şekilde Benedictus'un kurallarını belirlerken esinlendiği düşünülen *Regula Magistri*'de[13] de başkeşiş tarafından kötü bir iş emredilse dahi hiçbir sorgulama yapılmadan, verilen emrin keşiş tarafından gerçekleştirilmesinin gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. Benedictus'un itaat konusunda bu derece ileri gitmemesi ve itaat için belli koşullar olduğunu dile getirmesi nedeniyle diğer manastır kurallarından daha yumuşak bir metin yazdığı söylenmiş ve kimi zaman bu nedenle eleştirilmiştir. (Güzeldal, 2021a, ss. 121-122) Bu bağlamda araştırmacılarına itaat kavramı üzerinden Gregorius ile Benedictus arasında kurmuş oldukları bağ zayıflamaktadır. Çünkü Benedictus'tan önce itaate çok daha kuvvetli bir biçimde vurgu yapan isimler ve metinler bulunmaktadır.

Bu bağlamda Papa I. Gregorius'un *Dialogi*'de neden Aziz Benedictus'a özel bir yer ayırdığı ile ilgili birtakım verilerden yola çıkılarak iki yorumda bulunulabilir. Birincisi, araştırmanın birinci bölümünde ifade edildiği üzere Lombard akınları ve doğal afetler nedeniyle İtalya'nın çeşitli bölgelerinden Roma'ya göçler yaşanmıştır. Roma'ya göç edenler arasında manastırları yağmalanan ya da bölgedeki hayat şartlarının elverişsizliğinden ötürü manastırlarını terk eden Benedikten keşişlerin olması da muhtemeldir. Gregorius'un Benedictus'la ilgili hikâyeleri doğrudan Aziz Benedictus'un öğrencilerinden aldığı bilgisi de göz önünde bulundurulduğunda; Gregorius'un *Dialogi*'yi yazdığı dönemde hem kendi çevresinde hem de Roma'da Benedikten keşişlerin sayısının fazlalığından dolayı eserinde Aziz Benedictus'la ilgili daha fazla hikâyeye yer vermiş olduğu düşünülebilir.

[13] Manastır hayatı düzenlemek amacıyla ruhani kurallar ve pratik hükümlerden oluşan, anonim ve düzensiz bir kural kitabıdır. 6. yüzyılın başlarında Roma'nın güneyinde bulunan ve bugün Latium olarak adlandırılan bölgede yazıldığı düşünülmektedir. Kitaptaki bazı kuralların *Regula Benedicti* ile birebir aynı cümlelerden oluştuğu tespit edilmiştir. (Corbett, 2003, s. 32)

İkincisi ise Benedictus'un manastır hayatında yapmış olduğu değişiklikle ilgilidir. Yukarıda zikredildiği üzere kendisinden Doğu ve Batı manastırları arasında pek bir fark bulunmamaktadır. Aziz Benedictus, yazmış olduğu kurallar ve manastır hayatında yaptığı düzenlemelerle Doğu merkezli olan manastır hayatına Batı'lı bir karakter kazandırmış ve Avrupa'da yaşayan Hıristiyanlara daha uygun bir hale getirmiştir. 476 yılında Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasının ardından Hıristiyan dünyasının önce siyasi merkezi Doğu'ya kaymıştır. Ardından da zaman içerisinde dini merkez, siyasi merkezi takip etmeye başlamıştır. Gregorius'un yaşadığı dönemde Doğu Roma İmparatorluğu ile yaşanan gerilimlerin temelinde bu mesele bulunmaktadır. Gregorius'un Roma Katolik Kilisesi'ni Hıristiyan dünyasının merkezi haline getirme çabaları dikkate alındığında; İtalyan bir aziz olan Benedictus'un hayatına aynı nedenle özel bir ilgi gösterdiği söylenebilir.

3. Hıristiyan İlahiyatçıları

Gregorius'un Orta Çağ'daki popülerliğinin bu derece fazla olmasının bir diğer nedeni ise eserlerine kolay ulaşılabilmesi ve her kesimden insanın Gregorius'un eserlerinde kendi hayatına dair benzerlikler bulabilmesidir. Kimileri *Moralia*'daki imtihanlar ve belalardan, kimileri *Dialogi*'deki mucizeler ve keşişlerden, kimileri *Homiliae XL in Evangelia*'da anlatılan kişilerin örnekliklerinden etkilenebilmektedir. Aynı şekilde *Regulae Pastoralis*, papalar ve din adamlarının içinden dersler çıkarması ve hayatlarını düzenlemesi için yazılmış bir metindir. Alanında otorite olarak görülen eserleri ve Roma Kilisesi içerisinde yaptığı düzenlemeler nedeniyle Gregorius, ideal papa olarak görülmüş ve papalık otoritesinin sembolü haline gelmiştir. (Mews & Renkin, 2013, s. 315)

Gregorius'un eserleri yaşadığı dönemden itibaren başta Yunanca ve Eski İngilizce olmak üzere çeşitli dillere tercüme edilmeye başlanmıştır. XI. yüzyılda *Moralia* Eski Almanca'ya; XII. yüzyılda *Dialogi* Eski Fransızca'ya; 1150 yılında *Homiliae XL in Evangelia* Nors-İzlanda diline; yine *Dialogi* XIII. yüzyılda Orta Flemenkçe (Middle Dutch) diline tercüme edilmiştir. Bu tercüme listesini daha da uzatmak mümkündür. Bu tercümeler sayesinde Gregorius'un benimsediği "her Hıristiyan'ın olabildiğince ruhani bir hayat yaşaması" fikri, Batı Hıristiyanlığını Orta Çağ boyunca etkilemiştir. (Mews & Renkin, 2013, s. 316) XV. yüzyılda önemli kabul edilen bütün manastır, üniversite, saray ve özel kütüphanelerde Gregorius'un eserlerinin kopyaları bulunmaktadır. Matbaanın icadının ardından 1456 yılında Gutenberg'in ilk Kutsal Kitap baskısı yapılmıştır. Aynı yıllarda *Liber Regulae Pastoralis* ve *Expositio super*

Cantica Canticorum basılmıştır. Takip eden on yıl içerisinde *Moralia in Iob, Dialogi* ve *Homiliae XL in Evangelia* yayımlanmıştır. Gutenberg'in ilk Kutsal Kitap baskısının üzerinden henüz kırk yıl geçmeden Gregorius'un bütün büyük eserleri ve yazmadığı halde kendisine atfedilen eserler matbaada basılmıştır. Ayrıca Gregorius'un eserlerinin bir arada bulunduğu derleme kitaplar el yazması olarak halihazırda mevcuttur. 1518 yılında ise Paris'te Gregorius'un tüm eserlerini derleyen bir "*opera omnia*" basılmış ve Avrupa'da dağıtıma geçmiştir. (Kuzdale, 2013, s. 362)

Papa I. Gregorius'un bu eserleri yazarken kendisinden önce yaşamış Hıristiyan teologlardan ve keşişlerden ne kadar etkilendiğini tespit etmek tam olarak mümkün değildir. Çünkü eserlerinde ve mektuplarında geçmişi hatırlamak bâbında zikrettiği isimlerden başka hiçbir atıf bulunmamaktadır. Bu noktada söylenebilecek en doğru söz, Gregorius'un Hıristiyan geleneği içerisinde yer alan büyük isimlere ve eserlerine dair bilgisi olduğudur. Bununla birlikte Gregorius'un kendisinden öncekilerin eserlerini inceleyerek düşüncelerini tamamen bu eserler üzerine kurduğu fikrini savunmak hem yanlış hem de delillendirilmesi zor bir iddia olacaktır. (Moorhead, 2013, s. 262) Çünkü ister Antik Roma döneminin Cicero (ö. M.Ö. 43) ve Seneca (ö. 65) gibi Helenistik öğeleri taşıyan yazarlarından ister kendisinden önce yaşamış olan Ambrosius (ö. 397), Augustinus (ö. 430) ve Cassianus (ö. 435) gibi Hıristiyan yazarlardan etkilenmiş olsun, hangi kaynaktan ne derece beslendiğinden bağımsız olarak Gregorius bütün söylediklerini kendine has bir biçimde, yaşadığı dönemin şartlarına uygun olarak ve kendinden öncekilerden farklı bir şekilde dile getirmiştir. (Straw, 1988, s. 252)

Diğer büyük Hıristiyan teologlarıyla kıyaslandığında Papa I. Gregorius'un sistematik bir teolog olduğunu söylemek mümkün değildir. Doktrinel problemleri çözmek amacıyla araştırma yapma ve fikir geliştirme gibi bir kaygısı hiçbir zaman olmamıştır. Tartışmalı meselelere de nadiren girmiştir. (Green, 2013, s. 135) Gregorius'un eserlerinde işlediği temalar Aziz Augustinus tarafından da onaylanmış ve detaylı biçimde ele alınmış geleneksel Hıristiyan kredolarından ibarettir. Augustinus'ta olduğu gibi Gregorius'ta da İsa Mesih hem Yeni Ahit'in hem de Eski Ahit'in merkezinde yer almakta ve bu düşünce doğrultusunda bütün söylemler şekillenmektedir. (Deanesly, 1990, s. 25) Bu bağlamda Hıristiyan teolojisi söz konusu olduğunda Gregorius'un orijinal bir teolog ya da düşünür olduğunu söylenemez. (Leyser, 2000, s. 133)

Bununla birlikte Augustinus, otorite ve insanın özgürlüğü gibi meseleleri ilk günah üzerinden ele alırken; Gregorius aynı meselelerde Adem'in günahı ile ilgilenmek yerine bireylerin günahları ile ilgilenmiştir. Augustinus problemlerin ontolojik tarafları üzerine detaylı incelemeler yaparken; Gregorius eylemlerin ahlakîliği ve insanın manevî dünyası ile ilgili söylemlerde bulunmuştur. (Markus, 1985, ss. 86-87) Augustinus ve Gregorius arasında ortak görülen temaların hemen hepsini Gregorius kendi düşünceleri doğrultusunda dönüştürmüştür. Gregorius'un gerçekleştirdiği dönüşümün hedefinde ise dünyadan el etek çekmeyi amaçlayan asketik Hıristiyan ahlakı bulunmaktadır. (Markus, 1985, s. 95) Çünkü Gregorius'un zihnindeki en temel sorular şunlardır: "Bir Hıristiyan nasıl olunur?", "Tam anlamıyla bir Hıristiyan gibi nasıl yaşanır?". Gregorius'a göre bu soruların cevabı ahlakta gizlidir. (Markus, 1997, s. 41)

Meselelerin ahlakî yönüne ve insanların hayat tarzına dair yaptığı vurgu dışında Gregorius'u bu kadar popüler yapan bir başka etken daha bulunmaktadır. Papa I. Gregorius, gelenek içerisinde tartışılan konuları, almış olduğu eğitim ve ince zekasının yardımıyla açık bir şekilde anlamış ve karmaşık meseleleri insanların anlayabileceği şekilde aktarmıştır. Bundan dolayı gerek yaşadığı dönemde gerekse sonrasında insanların düşüncelerinde oldukça etkili olmuştur. Dolayısıyla Gregorius'un teorik bir teologdan ziyade pratik bir teolog olduğu söylemek mümkündür. (Barmby, 1879, s. 192) Bu özelliği sayesinde de kendisinden sonra yüzyıllar boyunca Avrupa'nın her yerinde eserleri okunmuş ve incelenmiştir. Ayrıca kendisinden önceki Hıristiyan yazarlara herhangi bir atıfta bulunmamasının nedeni de muhtemelen bu pratikliktir. Yalnızca Kilisenin ve cemaatin içinde bulunduğu problemleri çözmek için gerekli olan hususlara değinmiş, fazla ve çözüme katkı sağlamayacak bilgiler vermekten kaçınmıştır. Bu sayede yalnızca problemin çözümüne odaklanılmasını sağlamaya çalışmıştır.

Gregorius'un etkili olduğu bir başka alan eskatolojidir. Latin Patristik eskatolojisi Papa I. Gregorius ile birlikte son şekline ulaşmış ve yüzyıllar boyunca eskatoloji konusunda ana kaynak olarak kullanılmıştır. (Sidaway, 2020, s. 309) Eserleri, vaazları ve Kutsal Kitap yorumları aracılığıyla Orta Çağ eskatolojisini belirleyen Gregorius'un, özellikle *Dialogi* adlı eserinin dördüncü bölümünde ruh meselesini merkeze alarak kıyamet, cennet ve cehennem hakkında söyledikleri oldukça etkili olmuş ve yüzyıllar boyunca pek çok yazar tarafından alıntılanmıştır. (Baun, 2008, s. 610) Bu bağlamda Orta Çağ'a ahir zaman inancını aktaran ismin Gregorius Magnus olduğunu söylemek doğru olacaktır. (Le Goff, 2019, s. 208)

Kutsal Kitap tefsiri konusunda da Gregorius önemli bir konumda bulunmaktadır. Gregorius'un Kutsal Kitap'ı yorumlarken kullanmış olduğu alegori metodu ve metnin ahlakî yönüne yaptığı vurgu Orta Çağ boyunca etkili olmuştur. Bu metodun geçerliliğini kanıtlamak adına otorite olarak Aziz Augustinus ile birlikte Gregorius'un ismi zikredilmiştir. (Zeeman, 2010, s. 149) Önce Origenes'in (ö. 254) ardından Augustinus'un eserleri aracılığıyla Batı Hıristiyanlığı içerisinde yerleşen Kutsal Kitap'ı yorumlama metotları Papa I. Gregorius'un özellikle mistik ve ahlakî yorumları sayesinde zirveye ulaşmıştır. XIV. yüzyılda Kutsal Kitap'ı yorumlama metotlarından bahsedildiğinde Gregorius'un metotlarının dile getirildiği görülmektedir. (Turner, 2010, ss. 71-72) Tefsir konusunda manastırlarda ve katedral okullarındaki etkisi rakipsizdir. (Straw, 2019, s. 355) Erken dönem ve Orta Çağ Hıristiyanlığı üzerine önemli çalışmaları bulunan Robert Wilken, erken dönemde yazılmış eserler arasında *Moralia in Iob* kadar sevilen, üzerine çalışılan ve alıntılar yapılan başka bir eserin olmadığını ifade etmektedir. (Wilken, 2001, s. 213) Orta Çağ Kutsal Kitap yorumcuları için Gregorius önemli bir ilham kaynağı olmuş ve sürekli kendisine başvurulan bir isim haline dönüşmüştür. Modern dönem araştırmacıları Gregorius'u Orta Çağ tefsiri için anahtar rolünde görmektedir. Çünkü Gregorius, Antik dönemdeki Kilise Babaları'nın fikirlerini içinde yaşadığı çağa uygun bir biçimde aktarmış ve Orta Çağ geleneğinin oluşmasına önemli katkı sağlamıştır. Bu nedenle Kutsal Kitap tefsiri bağlamında "*Gregoryan Orta Çağ*" ifadesini kullanan araştırmacılar da bulunmaktadır. (DeGregorio, 2013, s. 268)

Hıristiyan ilahiyatçıları arasında Canterburyli Anselmus (ö. 1109), Nogentli Guibert (ö. 1124), Deutzlu Rupert (ö. 1129), Clairvauxlu Bernard (ö. 1153), Rievauxlu Ailred (ö. 1167), Lilleli Alain (ö. 1202) gibi önemli isimler Gregorius'tan etkilenmiştir. Orta Çağ boyunca pek çok yazar kendisinden "*Gregorius noster*" (Bizim Gregorius'umuz) olarak bahsetmiştir. (Evans, 1988, s. 146) XI. yüzyılda yaşamış Germen tarihçi Adam von Bremen (ö. 1085) mucizeler hakkında yaptığı yorumlarda birebir Papa I. Gregorius'un ifadelerini kullanmaktadır. (I. Wood, 1994, s. 14) XII. yüzyılda derlendiği düşünülen ve Orta Çağ boyunca popülerliğini sürdürmüş olan derleme Kutsal Kitap tefsiri *Glossa Ordinaria*'nın içerisinde Gregorius'tan önemli ölçüde alıntılar bulunmaktadır. (Matter, 2001, s. 219) Gregorius yalnızca mistikleri ve Kutsal Kitap yorumcularını değil Peter/Pierre Abelard (ö. 1142) gibi Orta Çağ'ın önemli düşünürlerini de etkilemiştir. Abélard, teslis inancı hakkında fikirlerini dile getirirken Gregorius'tan alıntılar yapmaktadır. (Mews & Renkin, 2013, ss. 335-336) Kilise yaşantısı, ahlakî teoloji ve Kutsal Kitap'ın alegorik yorumu gibi çeşitli konularda tartışmasız bir otoriteye sahip olan Gregorius Magnus kendisinden yedi yüzyıl sonra yaşamış, XIII. yüzyılın en önemli

düşünürlerinden Thomas Aquinas'ı (ö. 1274) dahi ciddi anlamda etkilemiştir. Gregorius'un "mükemmel bir ahlak teoloğu" olduğunu ifade eden Aquinas'ın eserlerinde Gregorius'a toplamda iki bin beş yüzden fazla atıf ve alıntı bulunmaktadır. Aquinas, Gregorius'un vaazları ve mektupları dahil bütün eserlerini incelemiştir. Onun teolojik meseleler, Kutsal Kitap, ahlakî öğretiler vb. pek çok konudaki fikirlerinde Gregorius Magnus'un ağırlığı hissedilmektedir. (Elders, 2018, ss. 193-195)

Papa I. Gregorius'un yazdıkları yalnızca Hıristiyan literatürüne katkı sağlamakla kalmamış aynı zamanda Hıristiyanların ne tür eserler okuması gerektiği ile ilgili tartışmaları da etkilemiştir. (Anlezark, 2012, s. 12) Gregorius'un eserlerinin Orta Çağ boyunca yaygınlaşması neticesinde onun kullandığı ifadeler de sıklıkla kullanılmıştır. Örneğin kibir ve gösteriş peşinde olan papalar, piskoposlar ve din adamlarına karşı Gregorius'un, Şeytan'ın kibri üzerinden yaptığı benzetmeler kullanılmış ve bu tarz davranışlar sergileyen din adamları Şeytan'ın elçisi ve uşağı olmakla suçlanmıştır. (Anderson, 2007, s. 89)

Vaazların Latince yerine yerel dillerde yazılmaya başlanmasıyla birlikte Papa I. Gregorius'un bir vaiz olarak etkisi azalmaya başlamıştır. 16. yüzyılda bir şekilde Hieronymus'un filolojik uzmanlığı ve Augustinus'un teolojisi yeniden keşfedilmiş ve bu isimlere olan ilgi yükselişe geçmeye başlamıştır. Zaman içerisinde Gregorius Magnus'un otoritesi etkisini yitirmiştir. Yine de eserleri basılmaya devam etmiş, etkisini sürdürmüş ve asla unutulmamıştır. (Mews & Renkin, 2013, s. 339) XX. yüzyılın başlarından itibaren Gregorius'un yeniden keşfi bir fenomen haline gelmiştir. 1904 yılında Papa X. Pius (ö. 1914), Gregorius'un ölümünün bin üç yüzüncü yılı olması hasebiyle anma törenleri için bir genelge hazırlayarak piskoposlara göndermiştir. Bu dönemde araştırmacılar Gregorius'un önemini yeniden keşfetmeye başlamış ve kendisine verilen unvanı hak ettiğini ifade etmişlerdir. (Rush & Hester, 2003, s. 483)

4. Litürji ve Dini Günler

Gregorius'un Roma Kilisesi'nde etkili olduğu alanlarından bir diğeri de Roma litürjisi/ayinleri ile ilgilidir. Kendisine atfedilen 82 adet ayin duası bulunmaktadır. (Moorhead, 2015, s. 311) Gerçekleştirilen ayinler arasında Gregorius'un en çok üzerinde durduğu ayin ise komünyondur. Kendisi her gün komünyon yapmakta ve din adamları sınıfının kendisini örnek almasını istemektedir. Hatta vaazlarından birinde aynı gün içerisinde üç kez komünyon ayini

gerçekleştireceğini ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1878b, s. 1103) Özel bir hüküm uygulamaya koyarak Aziz Petrus, Aziz Pavlus ve Aziz Pancras kiliselerinde günlük komünyon ayini düzenlenmesini sağlamıştır. Ayrıca komünyon ayininin doktrinel tarafının geliştirilmesi ile de oldukça ilgilenmiştir. Komünyon ayininde okunan dualara bazı ifadeler eklemiş ve duaların sıralamasında değişiklikler yapmıştır. Ayin esnasında yardımcı diyakozların cüppe giymesini ve diyakozların ayin esnasında İncil'den pasajlar ve dualar okumak dışında her türlü müzikal performansını yasaklamıştır. (Dudden, 1905, ss. 264-265) Papa I. Gregorius'un komünyon ayininde yaptığı düzenlemeler 1969 yılında yapılan revizyona kadar çok küçük değişikliklerle o güne gelmiştir. (Geoffrey G., 1994, s. 1) Gregorius komünyon ayinini bireysel ahlakın da merkezine koymaktadır. (Straw, 2013, s. 182) Ona göre bütün Hıristiyanlar İsa'nın büyük bir tevazu ile kendini insanlık için feda edişini örnek almalı ve buna uygun bir ahlaka sahip olmalıdır.

Yapılan bu değişiklikler dışında ayinlerle ilgili pek çok husus Gregorius'a atfedilmektedir. Hatta "*Sacramentarium Gregorianum*" (Gregoryan Ayinler/Sakramentler) isimli bir eser Papa I. Hadrianus (ö. 795) tarafından Charlemagne'in (ö. 814) kişisel isteği üzerine kendisine gönderilmiştir. Ancak böyle bir esere ne Gregorius'un kendi yazdığı eserler içerisinde bir atıfta bulunulmakta ne mektuplarında geçmekte ne de erken dönemde Gregorius'un biyografi yazarları böyle bir eserden bahsetmektedir. (Dudden, 1905, s. 268) Bu eserin Roma'dan talep edilmesinin sebebi Frank kiliselerinde yapılan ayinlerin eski usul terk edilerek Roma ayinlerine benzetilmesidir. Yapılan bu değişikliğin insanlar tarafından geniş kabul görmesi için güçlü bir otoriteye başvurulması gerekmektedir. Bu otorite de Papa I. Gregorius'tur. (Chadwick, 2001, s. 674) "*Liber Sacramentorum Romanae Ecclesiae*" olarak bilinen bir eserin Papa Gelasius (ö. 496) zamanından beri mevcut olduğu bilinmektedir. Gregorius bu esere yalnızca ufak düzenlemeler yapmış ve eseri tek cilt olacak şekilde kısaltmıştır. (Barmby, 1879, s. 183) Bunun dışında bütünüyle bir sakrament kitabı yazmasa da Gregorius'un ayinler için kısa dualar yazdığını savunanlar da bulunmaktadır. Bu iddianın dayanağı olarak da Gregorius'un diğer eserlerinde kullanılan ifadelerle bu dualar arasındaki benzerlikler gösterilmektedir. (Ashworth, 1959, s. 117)

Gregorius'a atfedilen bu eserin içeriği muhtemelen Roma Kilisesi geleneği içerisinde zamanla oluşmuş ve Gregorius'un vefatından sonraki dönemlerde bir ya da birden fazla kişi tarafından derlenmiştir. Burada önemli olan nokta eserin Gregorius'a aidiyetinden ziyade onun ismi kullanılarak esere değer ve otorite kazandırılmaya çalışılmasıdır. IX. yüzyıla kadar kilise

için önemli işler yapan pek çok papa olmasına rağmen Roma Kilisesi'nin ayinlerini içeren bir eserin Gregorius'a atfedilmesi, ölümünden yaklaşık iki yüz yıl sonra bile Roma Katolik Kilisesi üzerinde ne kadar büyük bir etkiye sahip olduğunun önemli bir göstergesidir. Önemli olan bir diğer nokta ise Orta Çağ Avrupası'nı büyük ölçüde şekillendiren Charlemagne'in bu eseri talep etmesidir. Dolayısıyla Katolik inancına oldukça bağlı olduğu düşünülen Charlemagne'in, Papa I. Gregorius'un bilgisine ve otoritesine saygı duyduğunu ya da saygı duyar gibi davrandığını söylemek mümkündür. Yukarıda da ifade edildiği gibi Charlamagne kendi idaresi altında bir Avrupa hayali kurmaktadır. Bu hayali gerçekleştirmenin dini ayağı olarak Gregorius'u ve Gregorius'un Avrupa'ya tanıttığı Aziz Benedictus'u belirlemiştir. Çünkü kendisinden önce aynı vizyona Gregorius da sahiptir. Bu bağlamda ifade etmek gerekir ki arka planda yatan nedenler ne olursa olsun, Gregorius Magnus ismi gerek kendi yazdıkları gerek kendisine atfedilen eserler gerekse kendisi için uydurulan hikâyeler aracılığıyla ölümünden sonra yüzyıllar boyunca Roma Katolik Kilisesi'ni ve Orta Çağ Hıristiyanlığı'nı etkilemeye devam etmiştir.

Roma litürjisi ile bağlantılı ve aynı konumda olan bir diğer mesele de Gregoryan Mûsiki ya da Gregoryan İlahiler olarak bilinen Katolik Kilisesi müziği ile ilgilidir. Kilise geleneğine göre Papa I. Gregorius, komünyon ayininin müzikal bölümlerini içeren ve antifonlardan (kısa ilahiler) oluşan bir eser derlemiş, kilise müziğinde bazı düzenlemeler gerçekleştirmiş ve meşhur *Schola Cantorum*'u (Şarkıcı Okulu) kurmuştur. Gregorius'a atfedilen bu eserin de *Sacramentarium Gregorianum* gibi VIII. yüzyılın sonu ya da IX. yüzyılın başlarında ortaya çıktığı düşünülmektedir. Eser oldukça dikkate alınmış ve tüm Batı kiliselerinde kullanılmıştır. Öyle ki Papa IV. Leo (ö. 855) bu eserde yazılanlara uygun şekilde ayin düzenlemeyen bir başkeşişe, müzik ve ayinler hususunda Gregorius'un öğretisine uymamaya devam ettiği takdirde aforoz edileceğini ifade etmiştir. Bununla birlikte Gregorius'un kilise müziğinde düzenlemeler yaptığına dair söylemin herhangi bir gerçekliği bulunmamaktadır. Yine Charlemagne döneminde kilise ilahilerini güzelleştirmek adına yapılan bazı değişiklikler Gregorius'a atfedilmiştir. Gregorius'un kurduğu söylenen okulun daha önceki bir tarihte *Orphanotrophium* ismiyle kurulduğu bilinmektedir. Bunlar dışında Katolik geleneği Gregorius'un ilahiler yazdığını da söylemektedir. Bu ilahilerden sekiz tanesinin Benedikt keşişleri tarafından kaleme alındığı tespit edilmiştir. (Dudden, 1905, ss. 271-276; Mews, 2011, ss. 126, 141)

Yukarıda zikredildiği gibi Gregorius'a atfedilen bu eserlerin ya da yapılan işlerin hiçbiri ne Gregorius'un eserlerinde ne de erken dönem biyografi yazarlarının eserlerinde yer almaktadır. Ayrıca Gregorius'un diyakozlara ayin sırasında Kutsal Kitap pasajları dışında herhangi bir müziği/ilahiyi yasaklaması da göz önüne alındığında kendisinin müziğe ya da ilahilere önem verdiğini söylemek pek mümkün değildir. Yine de kendisi kurmamış olsa bile Roma'da kurulmuş ve Kilise'ye bağlı bir kurum olan *Schola Cantorum* ile iletişim halinde bulunması hatta kurumun ayakta kalması için yardımda bulunmuş olması da son derece mümkündür. Katolik geleneği içinde aktarılan bilgilerin doğruluğu ya da yanlışlığı bir kenara bırakıldığında karşımıza oldukça açık bir gerçek çıkmaktadır: Papa I. Gregorius, Batı'da büyük bir otoriteye sahiptir ve bu otorite hem din adamları hem de seküler yöneticiler tarafından yüzyıllar boyunca kullanılmıştır.

Batı kiliselerinde Paskalya Bayramı'ndan önce kırk günlük oruç süresini ifade eden Lent'in başlangıcının "Kül Çarşambası" olarak belirlenmesinin nedeni de Papa I. Gregorius'un yaptığı düzenlemelerdir. İlk üç yüzyılda Paskalya'ya hazırlık amacıyla tutulan orucun süresi bir haftayı geçmemektedir. Hıristiyanlar arasında yaygın olan oruç süresi ise bir ya da iki gündür. Oruç süresinin 40 gün olduğundan ilk defa İznik Konsili'nde (325) bahsedilmektedir. Bu tarihten itibaren Hıristiyan geleneği oruç süresinin 40 gün olduğunda mutabık kalmış ve bu sürenin kaynağı olarak da İsa'nın 40 gün boyunca çölde kalmasını göstermiştir. Bununla birlikte teoride uyum sağlanmış olsa da uygulama ve tarihlendirme konusunda Doğu ile Batı arasında ayrım meydana gelmiştir. Doğu'da Lent, Cumartesi ve Pazar günü oruçtan muaf tutularak yedi haftaya yayılmaktadır. Batı'da ise yalnızca Pazar günü oruç tutulmamakta ve Lent altı hafta boyunca sürmektedir. Dolayısıyla Paskalya için hazırlık yapılan dönem 40 günü kapsasa da oruçlu olarak geçirilen zaman Doğu'da 35 gün, Batı'da 36 gündür. (O'Shea & Krosnicki, 2003, s. 468) Bu noktada Gregorius devreye girerek Lent'in başlangıç gününü Çarşamba'ya çekmiş ve böylece oruç süresini hem Kutsal Kitap'a hem de geleneğin öğretisine uygun hale getirmiştir. (Spinks, 2007, s. 614)

Gregorius'un buna benzer bir başka etkisi de Petrus ve Pavlus'u anma günü üzerine olmuştur. Gregorius, 29 Haziran günü İtalya'daki bütün piskoposların Roma'ya gelmesini ve bu anma töreninin Aziz Petrus Bazilikası'nda gerçekleştirilmesini emretmiştir. Gregorius'un yapmış olduğu bu düzenleme yıllarca devam etmiş ve Katolik Kilisesi içerisinde bir gelenek haline dönüşmüştür. (Demacopoulos, 2015, s. 92) Aslında Petrus ve Pavlus'la ilgili şehitlik kültü V. yüzyıla kadar geri gitmektedir. Ancak yaptığı düzenlemelerle bu kültü Orta Çağ

formuna sokan ve Aziz Petrus kültüne dönüştüren kişi Papa I. Gregorius'tur. (Demacopoulos, 2015, s. 151) Havari Petrus'un otoritesini ön plana çıkarmak adına Gregorius'un yaptığı en önemli işlerden biri de Sicilya Piskoposluğuna atanan görevlileri Petrus'un mezarına gelerek diz çöküp sadakat yemini ettikten sonra görevlerine başlatmasıdır. Gregorius'un selefleri retorik olarak Petrus'un otoritesini ifade etmiş ve Roma Kilisesi'nin üstünlüğünü ortaya koymaya çalışmıştır. I. Gregorius bu noktada seleflerinin yaptıklarına çok önemli bir katkı sağlamış ve üstünlük iddiasını ritüelleştirmiştir. Bu ritüel Petrus'un otoritesinin yayılması hususunda en önemli adımlardan biri olmuştur. (Demacopoulos, 2013, s. 140)

5. Mecdelli Meryem Algısı

Katolik Kilisesi'nde önemli yer tutan kültlerden bir diğeri de Mecdelli Meryem'le ilgilidir. Batı'da Mecdelli Meryem algısını oluşturan isim ise Papa I. Gregorius'tur. *Homiliae XL in Evangelia*'da yer alan 25. ve 33. vaazda Mecdelli Meryem'den bahsetmektedir. 25. vaaz, Yuhanna İncili 20:11-18 ile ilgilidir. Bu pasajda Mecdelli Meryem, İsa'nın mezarına gelmiş ancak onu bulamamış ve gözyaşları içinde İsa'yı aramıştır. Vaazın başında Gregorius, Luka İncili 7:36-50'de yer alan pasaja atıf yaparak bir zamanlar şehirdeki günahkâr kadının Mecdelli Meryem olduğunu belirtmektedir. (Gregorius Magnus, 1878b, s. 1189) 33. vaazda ise günahkâr kadının Mecdelli Meryem olduğunu söylemesinin sebebini açıklamaktadır. Bu söylemin gerekçesi Yuhanna 12:1-11'de yer alan anlatıdır. Bu anlatıda Marta'nın kardeşi Meryem, İsa'nın ayaklarına güzel kokulu yağ sürmekte ve saçlarıyla İsa'nın ayaklarını silmektedir. Luka ve Yuhanna İncilleri'nde yer alan bu benzerlikten ötürü Gregorius, Marta'nın kardeşi Meryem ile günahkâr kadının aynı kişi olduğu kanısına varmıştır. (Gregorius Magnus, 1878b, s. 1239) Mecdelli Meryem'in İsa'ya duyduğu sevginin büyüklüğüne vurgu yapan Gregorius, bu anlatıyı Kilise üzerinden yorumlayarak Ezgiler Ezgisi'ndeki gelinle bağdaştırmıştır. Mecdelli ve Ezgiler Ezgisi'ndeki gelinin sözleri ve yaptıkları Gregorius'a göre aynıdır. İkisi de sevdikleri kişi için çaresiz bir arayış içindedir. (Gregorius Magnus, 1878b, s. 1190) Gregorius'un yaptığı bu özdeşleştirme kendisinden sonra da yüzyıllar boyunca Batı'da devam etmiş ve İnciller'de ne zaman bir günahkâr kadından bahsedilse bu kadının Mecdelli Meryem olduğu kabul edilmiştir. Bununla birlikte Doğu Hıristiyanlığı'nda Meryem ve günahkâr kadın figürü arasında herhangi bir bağdaştırma yapılmamış ve Batı'daki gibi bir gelenek oluşmamıştır. (King, 2003, ss. 151-152)

Bilindiği gibi Adem ve İsa arasında yapılan karşılaştırmalar Hıristiyan gelenek içerisinde oldukça yaygındır. Bu geleneğin kaynağı olarak Pavlus'un I. Korintliler 15:45'te yer alan "*Nitekim şöyle yazılmıştır: "İlk insan Adem yaşayan can oldu." Son Adem'se yaşam veren ruh oldu.*" ifadeleri gösterilebilir. Gregorius da eserlerinde yeri geldikçe bu karşılaştırmayı yapmaktadır. Ancak bu vaazda ilginç bir şekilde Mecdelli Meryem ile Havva'yı kıyaslamaktadır. Yuhanna 20:18'de Mecdelli, havarilere İsa'nın ölmediğini, O'nu gördüğünü müjdelemektedir. Havva, yılanın sözlerini Adem'e taşıyarak insanlığa ölümü getirmiştir. Mecdelli Meryem ise havarilere söyledikleri ile insanlığa yeniden hayatı müjdelemektedir. Gregorius, böylece insanlığın günahının başladığı yerden kaldırıldığını (*Ecce humani generis culpa ibi absciditur unde processit)* ifade etmektedir. (Gregorius Magnus, 1878b, s. 1194) Gregorius, Mecdelli Meryem figürünü İsa'nın Gelini'nin bir arketipi olarak sunmuştur. Gregorius'un bu yorumu ilk etapta İngiltere hariç kabul görmemiştir. Mecdelli Meryem algısının yerleşmesi ve bir kült halini alması Cluny tarikatının ikinci başkeşişi Odo (ö. 942) sayesinde olmuştur. Odo, Gregorius'tan ilham alınarak Mecdelli ile ilgili yazılan metinleri bir araya getirmiş ve Mecdelli için bir vaaz metni düzenlemiştir. Zaman içerisinde Mecdelli kültü yayılmış, kendisi adına bir sunak inşa edilmiş ve Mecdelli'ye ait relikler ortaya çıkmaya ve daha çok saygı görmeye başlamıştır. Gregorius'un Mecdelli ile ilgili teolojik tartışmalar yerine betimleyici anlatıları Orta Çağ sanatını da etkilemiştir. (Mews & Renkin, 2013, ss. 329-330) Mecdelli Meryem tasvirleriyle birlikte Gregorius'un Araf, tövbe, mucize, komünyon ayini, cennet-cehennem gibi konulardaki söylediklerinin de Orta Çağ sanat eserlerinde etkisi yoğun bir biçimde görülmektedir. (Kuzdale, 2013, ss. 375-376)

6. Şeytan ve Yedi Ölümcül Günah

Hıristiyanlar için hayat ve ölüm, İsa'dan itibaren Şeytan'la mücadele anlamına gelmektedir. Bu mücadelenin zirve noktası ise ölüm anında gerçekleşmektedir. Antik dönemde Hıristiyanlar baskı altındayken bu savaşın en öndeki askerleri şehitler olarak değerlendirilmiştir. Hıristiyanlığın devlet dini haline gelmesi ile şehitlik yerine keşişlik ön plana çıkmış ve artık keşişlerin Şeytan'la mücadelesi anlatılmaya başlanmıştır. Papa I. Gregorius da bu geleneği devam ettirmiş ancak eserlerinde anlattığı hikâyelere eklemeler yapmıştır. Bu eklemeler ahlakî özellikler taşımaktadır. Gregorius'a göre ölüm anında Şeytan ya da iblislerle gerçekleştirilen mücadelenin her zaman ahlakî dersler çıkarılacak bir tarafı bulunmaktadır. Gregorius, çıkarılacak dersler üzerinden yaşanan bir hayatın neticesinde daha huzurlu ve daha kolay bir ölümün mümkün olduğunu göstermektedir. Papa I. Gregorius yaptığı

bu eklemeler aracılığıyla Antik Çağ ile Orta Çağ arasında köprü kurmuştur. Hıristiyanlığın erken döneminden beri sahip olduğu bir inancı Orta Çağ'a taşımış ve bunu yaparken Hıristiyan dünyasında eksik olarak gördüğü ahlakî yaşantıyı düzeltmek adına bir enstrüman olarak kullanmıştır. (Rush, 1945, ss. 377-379) Gregorius'un Şeytan ile ilgili söyledikleri Katolik Kilisesi içerisinde yüzlerce yıl devam edecek bir gelenek oluşturmuş ve kendisinden sonra Isidore (ö. 636), Bede (ö. 735) ve Alcuin (ö. 804) gibi önemli isimler tarafından devam ettirilmiştir. (Russell, 2001, ss. 113-114)

Daha önce ifade edildiği gibi Gregorius, Şeytan'ı Tanrı'nın bir hizmetkârı olarak değerlendirmekte, onu bireysel olarak güçten yoksun ve yalnızca Tanrı'nın izni ile hareket edebilen bir varlık olarak tasvir etmektedir. Özellikle *Moralia in Iob*'ta bu tasvir ortaya koyulmakta ve asıl korkulması, çekinilmesi gereken varlığın Tanrı olduğu vurgulanmaktadır. Gregorius'un bu vurgusu *Dialogi*'de farklı bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Bu defa Tanrı'nın adamları (*viri Dei*) olan azizler tabiri caizse Şeytan'ı yerden yere vurmaktadır. Bu anlatılardan ötürü Şeytan figürü zaman içerisinde korkulması gereken bir figür olmaktan çıkarak gülünç ve hilebaz bir varlık haline dönüşmüştür. Ancak bu hikâyelerde Gregorius'un Şeytan'la ilgili anlatmak istediği önemli hususlardan biri, onun her an ve her yerde, tatlı dilini ve çeşitli akıl oyunlarını kullanarak insanı yoldan çıkarmak adına hazır olduğudur. Tanrı'nın lütfu ile son derece dikkatli olan azizler onu hemen fark etmekte ve müdahale etmektedir. Ancak sıradan insanlar için böyle bir durum söz konusu değildir. Dolayısıyla Gregorius bu noktada günahın, özellikle insanların göz ardı ettiği küçük günahların (*peccata levia*) her an işlendiğini ve insanın daima günahla iç içe olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. Günah konusunda Augustinus'la başlayan bu değişim Gregorius'la birlikte Hıristiyan dünyasına iyice yerleşmiştir. Manastır hayatını ve keşişliği kurtuluş yolu olarak gören Gregorius, çok küçük günahlardan bile kaçınmanın gerekliliğini esas alan asketik anlayışın Batı Hıristiyanlığı'nı etkilemesinde önemli bir rol oynamıştır. (Kingston, 2016, s. 718)

Hıristiyanlık'ta günah denildiğinde akla gelen ilk kavramlardan biri "Yedi Ölümcül Günah" olmaktadır. Yedi ölümcül günahın kökeni ile ilgili farklı hipotezler mevcuttur. Bazı araştırmacılar bu günahların kökenini pagan kültüre ve gezegen kültlerine götürürken bazıları da erken dönem Hıristiyan manastırcılığına dayandırmaktadır. Bu günahların sayısı ve isimleri de değişiklik göstermektedir. Hıristiyan manastırcılığının en önemli isimlerinden biri olan Pontuslu Evagrius (ö. 399) ölümcül günahlardan bahsetmekte ve sayısını sekiz olarak zikretmektedir. Günümüzde bilinen yedi ölümcül günahın asketik gruplar ve manastır

hayatından koparak Kilise'nin bütününe yayılması ise Papa I. Gregorius sayesinde gerçekleşmiştir. (Bloomfield, 1941, ss. 127-128) Gregorius'un yaptığı yedi ölümcül günah tanımı Orta Çağ Katolik Kilisesi için önemli bir dönüm noktası olmuş ve bu tanım sayesinde günah tanımında netlik ortaya çıkmıştır. (Leyser, 2000, s. 166)

Sirak Kitabı 10:6-18'de geçen anlatılardan yola çıkan Gregorius'a göre kibir (*superbia*) bütün günahların başlangıcıdır (*Initium omnis peccati superbia*). Diğer yedi günah bu zehirli kökten meydana gelmektedir. Bu yedi ölümcül günah "boş gurur" (*inanis gloria*), "kıskançlık" (*invidia*), "öfke" (*ira*), "melankoli" (*tristitia*), "açgözlülük" (*avaritia*), "oburluk" (*ventris ingluvies*) ve "şehvet"ten (*luxuria*) oluşmaktadır. Ancak Gregorius'a göre bu yedi günah yalnız değildir. Her birinin ayrı ayrı orduları vardır. "Boş gurur"dan itaatsizlik, övünme, çekişmeler, anlaşmazlıklar ve iki yüzlülük; "kıskançlık"tan kin, dedikodu, küçümseme ve haset; "öfke"den kavga, hakaretler, küfürler ve zihin bulanıklığı; "melankoli"den kötü niyet, garez, korkaklık, umutsuzluk ve emirleri yerine getirmede tembellik; "açgözlülük"ten ihanet, sahtekârlık, hile, yalan yere yemin, şiddet, katı kalplilik; "oburluk"tan budalaca bir neşe, kirlilik, gevezelik ve anlayışta kıtlık; "şehvet"ten zihin körlüğü, düşüncesizlik, tutarsızlık, kendini beğenme, Tanrı'dan nefret etme, dünyaya karşı sevgi, ahiret için ise korku ve umutsuzluk doğmaktadır. Bu yedi günahtan o kadar çok günah meydana gelmektedir ki bu günahlar kişinin kalbine ulaştığında arkalarından koca bir orduyu getirmektedirler. Bu günahlardan beşi manevî ikisi ise maddîdir. Manevî olan ilk beş günah arasında çok kuvvetli bir bağlantı bulunmaktadır. Biri ortaya çıktığında önüne geçilmezse derhal diğerlerini doğurmaya başlar. Boş gurur bir süre sonra kıskançlık meydana getirir. Kıskançlık bir süre sonra öfkeye dönüşmektedir. Eğer öfkenin önüne geçilemezse melankoli ve bununla bağlantılı olarak açgözlülük ortaya çıkmaktadır. Oburluk ve şehvet günahları ise maddî günahlardır. Mide ile cinsel organın beden üzerindeki birbirine yakınlıkları, aralarındaki bağlantıyı net şekilde göstermektedir. Eğer insan iki organdan birine aşırı derecede eğilim gösterirse diğeri bundan etkilenerek kendini öne çıkarmaya çalışır. Bu yedi ölümcül günahın dikkat edilmesi gereken bir başka özelliği ise kişinin aklına ve kalbine sinsice yaklaşmalarıdır. Her günahın insanı ayartmak için sayısız hilesi ve güzel sözleri bulunmaktadır. Kişinin bütün bunlara karşı son derece dikkatli olması gerekmektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, ss. 620-623)

Gregorius'a göre ilk günahın işlenmesi ve insanın düşüşü de tamamen Şeytan'ın kibri ve boş gururundan kaynaklanmaktadır. Yeniden yükselmenin yolu ise İsa Mesih'in alçakgönüllülüğünden geçmektedir. (Gregorius Magnus, 1878c, s. 748) İyi bir iş yapıldığında

bile geçmişte işlenen günahlar akla getirilmeli ve böylece kibirden uzak durulmalıdır. (Gregorius Magnus, 1878b, s. 1102) Kişinin daima şunu düşünmesi gereklidir: "Eğer kibir ve gururdan ötürü meleklerin başı olan melek bile cennetten kovulduysa, yeryüzünde gururlanan insan hangi cezaları hak etmektedir?" (Gregorius Magnus, 1878c, s. 666)

Görüldüğü gibi Gregorius'a göre tüm kötülüklerin anası olan kavram (*superbia*) kibirdir. Kibirden çıkan ilk ölümcül günah da (*gloria*) gurur olarak zikredilmektedir. Günümüz Türkçesi'nde bu iki kavram sıklıkla birbirinin yerine kullanılmaktadır. Bundan dolayı Gregorius'un kullandığı Latince kelimelerin sözlük karşılıklarını incelemek yerinde olacaktır. *Superbia* kelimesinin sözlükteki karşılığında ilk anlam olarak "kibir, küstahlık, zulüm, gaddarlık" kelimeleri verilmektedir. Kelimenin ikinci ve yan anlamlarında ise "gurur ve mağrur mizaç" kelimeleri karşımıza çıkmaktadır. *Gloria* kelimesine bakıldığında ise ilk anlam olarak "şan, şeref, ün, şöhret" kelimeleri verilirken; ikinci anlam olarak "hırs, gurur, övünç" kelimeleri verilmektedir. Bu noktadan bakıldığında *superbia* kelimesinin ilk anlamında kötücül çağrışımlar fazla iken *gloria* kelimesinde iyi çağrışımlar fazla olduğu görülmektedir. Gregorius'un *gloria*'yı nitelerken "boş, yararsız, değersiz" gibi anlamlara gelen "*inanis*" sıfatını kullanması muhtemelen kelimenin sahip olduğu bu iyi anlamlardan ötürüdür. Bu hayatta övülmeye layık eylemler ve övgüye layık kişiler bulunmaktadır. Gregorius'a göre günah olan şey, kişinin boş ve anlamsız bir gerekçe ile şan ve şöhrete sahip olma duygusudur.

7. Araf İnancı

Kilise öğretisine göre "Araf" kavramı ahirette bir mekânı, statüyü ya da kişinin içinde bulunduğu hali ifade etmektedir. Kişi bu hal ya da mekânda nihai yargılamaya kadar kalmaktadır. Araf'ta olanlar Tanrı'nın lütfu içerisinde ölmüş ancak tüm kusurlarından tam olarak arınmamış kişilerdir. Bu kişiler cennete girmeden önce tam anlamıyla temizlenmek adına burada bulunmakta ve belli bir ceza çekmektedir. (Cevetello, 2003, s. 824) Katolik Kilisesi'nin bu tanımı basit ve anlaşılır görünse de Araf kavramı Orta Çağ boyunca teologlar tarafından anlaşılması ve anlatılması güç bir kavram olmuştur. Bu konuda ilk tam açıklamayı yapan kişi Papa I. Gregorius'tur. (Hitchcock, 2012, s. 121) Onun söyledikleri genel çerçeveyi belirlemiş ve kendisinden sonra gelen düşünürlerin yaptıkları ufak katkılar sayesinde bugünkü haline ulaşmıştır. (Madigan, 2015, s. 431)

Daha önce dile getirildiği üzere Papa I. Gregorius *Dialogi*'nin son bölümünde ahiret hayatı ve yargılanmadan bahsederken, kişinin küçük günahlardan arınması için ahirette temizleyici bir ateşin bulunması gerektiğini ifade etmektedir. Gregorius'un burada kullanmış olduğu "*purgatorius ignis*" kavramı oldukça önemlidir. Çünkü bu kavram zaman içerisinde şekillenerek Hıristiyanlığın ahiret inancında önemli bir nokta haline gelmiştir. Latince sözlüklerde "*purgo*" fiilinin birinci anlamı "temizlemek, paklamak" ikinci anlamı ise "temize çıkarmak, suçsuz çıkarmak, haklı çıkarmak" şeklinde verilmektedir. Bu fiilden türeyen bir sıfat olan "*purgatorius*" kelimesi ise "temizleyici" anlamına gelmektedir. Sözlükte "*ignis*" kelimesinin karşılığı ise "ateş"tir. Görüldüğü gibi başlangıçta kelimenin tam anlamı ile yalnızca ateşi nitelemek için kullanılan bu kavram zaman içerisinde somutlaşarak bir mekân haline gelmiş ve özellikle Katolik inancında bulunan "Araf" (Purgatory) denilen statünün/mekânın oluşmasını sağlamıştır.

İngilizce'ye *The Birth of Purgatory* olarak çevrilen eserinde Jacques Le Goff, İskenderiyeli Clement (ö. 215), Origenes (ö. 253/254) ve Augustinus (ö. 430) gibi isimlerin Araf ile ilgili bilgiler verdiklerini ancak Araf inancının son kurucusunun ve şekillendirici isminin Papa I. Gregorius olduğunu ifade etmektedir. Bu konuda Gregorius'un ön planda olmasının nedeni müstakil olarak Araf inancını ele alması değildir. Cehennem ve ruh konuları ile ilgili *Moralia in Iob*'da yer alan teolojik bilgiler ve *Dialogi*'de yer alan hikâyeler nedeniyle Gregorius bu hususta öne çıkmıştır. Kendisinden sonra gelenler Gregorius'un özellikle cehennem ile ilgili anlatılarını Araf inancı ile birleştirmiştir. Örneğin *Moralia*'da İsa'nın çarmıha gerilmesinden önce ölmüş olan iyi insanların ve peygamberlerin dahi cehenneme gittiği ancak orada azap görmedikleri ile ilgili bilgiler, Gregorius'tan sonraki yüzyıllarda yaşamış din adamları tarafından Araf inancını destekleyecek şekilde yorumlanmıştır. Halbuki Gregorius'un bu bilgiyi aktarmaktaki amacı İsa'nın kurtarıcılığı üzerine vurgu yapmaktır. Aynı şekilde Gregorius'un ölen kişinin ardından edilen duaların ve yapılan komünyon ayinlerinin ölen kişiye fayda sağlayacağına dair anlatıları da Araf inancı çerçevesinde yorumlanmıştır. Gregorius'un cennet, cehennem, Araf vb. konularla ilgili doktrinel bilgi vermeyi hedeflediğini söylemek mümkün değildir. Onun nihai hedefi kıyamet gününde gerçekleşecek olan Tanrı'nın yargılaması hususunda insanları uyarmaktır. Yine de Gregorius'un söyledikleri yüzyıllar boyunca Araf inancının temelini oluşturmuştur. (Le Goff, 1984, ss. 88-95)

SONUÇ

Hieronymus, Ambrosius ve Augustinus ile birlikte erken dönemin Latin Kilise Babaları arasında zikredilen ve 590-604 yılları arasında Roma Piskoposu olarak görev yapan I. Gregorius, araştırma boyunca çeşitli yerlerde ifade edildiği üzere Papalık tarihinin en önemli isimlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Modern dönemde yapılan araştırmaların da işaret ettiği üzere Gregorius'u diğer papalardan ayıran özelliklerden biri eserlerinde ahlak üzerine yapmış olduğu vurgudur. Tarihin ilk keşiş papası olan Gregorius, papa olmadan önce yaşadığı manastır hayatının etkisiyle toplumun tüm kesimlerinin daha ahlaklı Hıristiyanlar olmaları ve bu sayede kurtuluşa ermeleri için eserler yazmış, vaazlar vermiş ve hem keşişler hem de din adamları sınıfı için düzenlemeler yapmıştır. Bu bağlamda Gregorius'u "gerçek bir ahlak teoloğu" olarak nitelemek bir hakikatin ifadesidir. Çünkü hem eserlerinde hem de mektuplarında göze çarpan ilk husus, daha ahlaklı bir Hıristiyan olmak için yapılması gerekenler ve ahlak üzerine yapılan vurgulardır. Bununla birlikte hem ortaya koyduğu eserlerin sayısı hem de eserlerinde yer alan teolojik ve ahlakî söylemler üzerinden değerlendirerek onun *Magnus* (*Büyük/Yüce*) olduğunu söylemek bir hata olacaktır. Çünkü Gregorius'un büyüklüğü söz konusu olduğunda ahlak ve teoloji, buzdağının yalnızca görünen kısmını oluşturmaktadır. Buzdağının görünmeyen kısmında ise Gregorius'un siyasi dehası, Roma Katolik Kilisesi için benimsediği vizyon ve atmış olduğu adımlarla Avrupa tarihinde meydana getirdiği değişiklikler yer almaktadır.

Papa I. Gregorius'un yaşadığı dönemde Roma Kilisesi'ni diğer Apostolik makamlardan ayıran en önemli özellik Avrupa'daki siyasi otorite boşluğudur. 476 yılında Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasının ardından Avrupa'daki siyasi birlik ve otorite kaybolmuş, Cermen kavimler ele geçirdikleri bölgelerde kendi krallıklarını kurmuştur. Gregorius'un papalığı döneminde Avrupa'nın etkin güçleri de Franklar, Vizigotlar ve Roma'yı kuşatma altına alan Lombardlardır. Gregorius papa olduktan sonra yalnızca bir din adamı değil aynı zamanda siyasi bir lider gibi davranmış ve normal şartlarda siyasi olarak Doğu Roma İmparatorluğu'na bağlı olmasına rağmen bağımsız bir feodal lord gibi hareket etmiştir. Nitekim bu nedenle de papalığının son yıllarına kadar Doğu Roma ile ilişkileri gerginlik ve çekişmelerle dolu olmuştur. Piskoposluk atamaları ve Constantinopolis Piskoposu Ioannes'in ekümeniklik iddiası neticesinde yaşanan problemlerde Doğu Roma İmparatoru Mauricius ile yaşanan tartışmalar ve Gregorius'un mektuplarında kullandığı üslup ve ifadeler, Papalık ile İmparatorluk arasındaki gerilimin en önemli örnekleri arasındadır.

Gregorius, Roma'nın ve Roma Katolik Kilisesi'nin ayakta kalması için Doğu Roma'dan herhangi bir yardım gelmeyeceğini Constantinopolis'teki elçilik görevi sırasında anlamış ve papa olduktan sonra tabiri caizse kendi başının çaresine bakmaya çalışmıştır. Doğal afetler, savaş vb. nedenlerle uzun süredir yıpranmış ve Avrupa'daki diğer krallıklar gibi ne askeri ne de ekonomik bir güce sahip olan Roma Kilisesi'nin varlığını sürdürebilmesi için elindeki tek enstrüman dindir. Papa I. Gregorius içinde bulunduğu durumu çok iyi idrak etmiş ve bu nedenle Papalık vizyonu olarak, Roma Kilisesi'nin dini otoritesi altında birleşmiş bir Avrupa fikrini benimsemiştir. Lombardlarla yaptığı barış anlaşmaları, Galya bölgesindeki kiliseler ve din adamları için yaptığı düzenlemeler, Vizigotlarla kurduğu yakın ilişkiler, Angliler'in Hıristiyanlaştırılması ve Avrupa'da hem paganlığın hem de Ariusçuluğun silinmesi için gerçekleştirdiği faaliyetlerin tamamı bu vizyonun ürünüdür. Gregorius, bu vizyonuyla bir bakıma bütüncül bir Avrupa'nın oluşmasına öncülük etmiş ve Orta Çağ Avrupası'nın şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Bu vizyon ve ondan doğan faaliyetler aslında bir zorunluluk neticesinde meydana gelmiştir. Çünkü Gregorius, halihazırda gücünü büyük ölçüde kaybetmiş olan Roma Kilisesi'nin otoritesinin yeniden tesis edilmediği takdirde yok olmaya mahkûm olduğunun farkına varmıştır. Özellikle bu nedenle İtalya ve Roma'yı işgal eden Ariusçu Lombardlarla bilhassa ilgilenmiş ve onları Katolik inanca döndürerek Roma Katolik Kilisesi için bir tehdit unsuru olmaktan çıkarmaya gayret etmiştir. Aynı şekilde Frank ve Vizigot yöneticileri ile devamlı temas halinde olma stratejisini izleyerek Avrupa'nın diğer bölgelerinde de Roma Kilisesi'nin varlığını hissettirmeye çalışmış ve alternatif bir dinî otoritenin oluşmasına izin vermeyecek şekilde hareket etmiştir.

Bu bağlamda Gregorius, Roma Kilise'nin otoritesi için yalnızca siyasi hamleleri ve hem kilise hem de manastırlarda yapmış olduğu düzenlemeleri yeterli bulmamış aynı zamanda Kilise'nin otoritesini artırmak için teolojik argümanları da öne çıkarmıştır. Ancak bu noktada otorite devşirmek amacıyla teolojik argümanları aktarırken Gregorius'un zaman zaman Hıristiyan gelenekten ayrıldığı görülmektedir. Bunun en önemli örneği Tanrı ve İsa ile ilgili söylemlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bilindiği üzere Hıristiyanlık, sevgi dini olduğunu iddia etmektedir. Çünkü Tanrı insanları sevdiği için biricik oğlunu insanların günahlarına kefaret için kurban etmiştir. Hıristiyan gelenek de erken dönemlerden itibaren bu anlayış üzerine şekillenmiş ve Tanrı adeta bir sevgi tanrısı olarak dile getirilmiştir. Ancak bu çalışmada

gösterildiği üzere Gregorius, yargısında son derece şiddetli, intikam alan, cezalandıran ve en küçük günahları bile karşılıksız affetmeyen bir Tanrı portresi çizmektedir. Gregorius'un bu hususta gelenekten ayrılmasının en önemli sebebi Roma Katolik Kilisesi için otorite devşirme isteğidir. Çünkü otorite boşluğunun olduğu bir toplumda düzenin sağlanması ancak kontrol mekanizmalarının düzgün çalışmasıyla mümkündür. Papalığı siyasal bir erk haline dönüştüren Gregorius, Roma Kilisesi'nin de yargılama ve cezalandırma hakkına sahip olduğunu göstermek amacıyla Tanrı sevgisi yerine Tanrı korkusuna ve Tanrı'nın yargılamasına yoğun bir vurgu yapmıştır.

Bu noktada İsa ve Kilise arasında bütünlük olduğu ve İsa'nın baş, Kilise'nin ise beden olduğu söylemine dikkat çekilerek, İsa'ya ait olan yargılama gücünün aynı şekilde Kilise'ye de ait olduğu dile getirilmiştir. Papa I. Gregorius yapmış olduğu bu kurguda diğer Apostolik makamları -özellikle Constantinopolis Kilisesi'ni- saf dışı bırakmak ve aynı söylemin diğer kiliseler tarafından kullanılmasını engellemek amacıyla Havari Petrus'a yoğun bir şekilde vurgu yaparak Kilise'nin İsa'dan aldığı yargılama hakkı ve gücünü Petrus aracılığıyla aldığını dile getirmiştir. Bu sayede Gregorius tarafından yargı ve cezalandırma yapabilecek yegâne makam Roma Katolik Kilisesi olarak belirlenmiştir. Gregorius'un Kilise'nin yargılama hakkı ile ilgili söylemleri ve özellikle herhangi bir cezalandırma yapmadan önce tıpkı Tanrı gibi adil davrandığı ve gerekli incelemelerde bulunduğunu söyleyerek Kilise'yi temize çıkarması, yüzyıllar sonra Avrupa'da terör estirecek olan Engizisyon Mahkemeleri tarafından teolojik temeller olarak değerlendirilmiştir.

Papa I. Gregorius'un Petrus'a vurgusu yalnızca bu konu ile sınırlı değildir. Onun bütün eserlerinde ve mektuplarında Petrus'u yücelttiği ve otoritesine vurgu yaptığı görülmektedir. Hatta Petrus'u yüceltmek için onu sıklıkla Pavlus'la kıyaslamakta ve daima Petrus'u ön plana çıkarmaktadır. İletişim içerisinde olduğu seküler yöneticilere Petrus'un reliklerini göndererek manevî otorite ve güce yalnızca Petrus üzerinden ulaşılabileceği mesajını vermiştir. Doğu Roma İmparatoriçesi Constantina özellikle Pavlus'un reliklerini isterken, Gregorius'un bir bahane ile bu talebi reddedip yerine Petrus'un reliklerini göndermesi, verilmek istenen siyasî mesajın en açık şekilde kendini gösterdiği örnektir. Papa I. Gregorius, Petrus'un üstünlüğünü ve otoritesini savunurken Kutsal Kitap'ta yer alan ifadeleri alegorik metot altında kendi isteğine uygun şekilde yorumlamaktan, metnin belli bölümlerini cımbızlayarak küçük çaplı tahrifler yapmaktan da çekinmemekte ve aynı şekilde Petrus'la ilgili İncillerde yer alan olumsuz

ifadeleri de görmezden gelmektedir. Çünkü Petrus, Roma Katolik Kilise'nin otoritesi için yegâne kaynaktır. Bu kaynakla ilgili herhangi bir olumsuzluk ya da eksiklik doğrudan Papalığı etkileyecektir.

Tüm bu anlatılanlara bakıldığında karşımıza çıkan tablo şu şekildedir: Papa I. Gregorius, yaşadığı dönemin siyasi ve toplumsal şartlarını son derece iyi kavramış siyasi bir dehadır. O, Roma Katolik Kilisesi'nin varlığını sürdürebilmesi adına çeşitli alanlarda adımlar atılması gerektiğini fark etmiş ve harekete geçerek toplumsal, kurumsal ve siyasal alanda gerekli adımları atmıştır. Gregorius'un toplumsal alanda gerçekleştirmeye çalıştığı dönüşümün merkezinde ahlak ve maneviyat yer almaktadır. Kıyametin eli kulağında olduğuna dikkat çeken Gregorius, toplumun her kesiminin bir an önce tövbe etmesi, daha ahlaklı bir hayat yaşaması ve Tanrı'ya yönelmesi gerektiğini dile getirmiştir. Bu söylemini de kendisinden önceki Kilise Babalarının yaptığı gibi felsefi ve teolojik tartışmalar yerine azizlerin hayatları, mucizeler ve menkıbeler üzerinden şekillendirmiştir. Çünkü Gregorius'un muhataplarının yaşadıkları dönem ve içinde bulundukları şartlar bunu gerektirmektedir. Papa I. Gregorius'un önemli katkı sağladığı bu literatür Orta Çağ boyunca etkili olmuş ve azizlik kültü Avrupa'nın her yerinde varlığını göstermiştir.

Kurumsal alanda gerçekleştirilen dönüşümün merkezinde ahlak ile birlikte otorite de bulunmaktadır. Gregorius hem keşişler hem de din adamları sınıfı için yapmış olduğu düzenlemelerde Kutsal Kitap'tan yaptığı alıntılar ve azizlerin hikâyelerini örnek göstererek bir taraftan ahlaklı bir yaşantının ideal Hıristiyanlık için gerekli olduğu vurgularken bir taraftan da alçakgönüllülük, itaat ve teslimiyet gibi kavramları ön plana çıkararak otoriteye tabi olmanın önemine dikkat çekmektedir. Böylece en üstün manevî otorite olduğu iddia edilen Papalığın gücünü teolojik argümanlarla pekiştirmeye çalışmaktadır. Nitekim bu dönüşüm de toplumsal alanda olduğu gibi zaman içerisinde başarıya ulaşmış ve Roma Katolik Kilisesi, Avrupa'da uzun bir süre dinî otoritenin merkezi olarak kabul edilmiştir.

Papa I. Gregorius'un siyasal alanda yaşanan dönüşümde ise yalnızca otorite ve güç olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Gregorius eserlerinin tamamında ahlak ve maneviyat üzerine vurgu yapmasına rağmen yeri geldiğinde bu prensipleri bir kenara bırakarak tamamen siyasi hareket edebilmiştir. İmparator Phocas'ın tahta çıkış sürecinde yaşananlar ve

Gregorius'un tepkisi bu durumun en açık örneklerindendir. Aynı şekilde Frank bölgesindeki kiliselerde başta simoni olmak üzere yaşanan çeşitli ahlaksızlıklara karşı Gregorius'un sessiz kalması, devamlı olarak kıyametin yakınlığından dem vuran Gregorius'un Hıristiyanlığa yeni geçmiş olan Angli Kralı Edilbertus'a yazdığı mektupta bu söylemini değiştirip kıyamete kadar biraz daha vaktin olduğunu dile getirmesi de siyasal alanda gerçekleştirilmek istenen dönüşümün merkezinde otoritenin bulunduğunun göstergesidir. Ancak açık bir şekilde ifade etmek gerekir ki Gregorius'un bu şekilde davranmasının nedeni, dinî değerlere sadakatsizlik değil Papalık için benimsemiş olduğu vizyon ve yaşadığı dönemin kendisine dayatmış olduğu şartlardır. Gregorius için ideal Hıristiyanlığı yaşamak adına ahlak ve maneviyat ne kadar gerekli ise Roma Katolik Kilisesi'nin otoritesi altında birleşmiş bir Avrupa ve Hıristiyan dünyası da o kadar gereklidir. Gregorius'a göre biri olmadan diğerinin gerçek manada yaşanması mümkün değildir. Bu nedenle Gregorius bir taraftan ahlak ve maneviyat üzerinden ilerlerken diğer taraftan güç ve otorite üzerinden ilerlemeyi bir zorunluluk olarak benimsemiştir. Bir anlamda Gregorius'un ideal Hıristiyanlığın yaşanması adına Papalık için çizdiği yol hem dinî hem de dünyevî otoriteyi aynı anda elinde bulundurmanın gerekliliğine işaret etmektedir.

Toplumsal ve kurumsal alanda gerçekleştirilmeye çalışılan dönüşümler başarılı olduğu gibi Gregorius'un siyasal alandaki dönüşümü de zaman içerisinde başarıya ulaşmış ve Papa III. Leo'nun Charlemagne'e taç giydirmesiyle birlikte somutlaşmıştır. Bu bağlamda Gregorius Magnus'un tarihin en büyük papalarından biri ve Orta Çağ Katolik Kilisesi'nin mimarı olduğunu söylemek gereklidir. Ancak yukarıda ifade edildiği gibi onun büyüklüğü eserlerindeki teolojik yaklaşım ve Hıristiyan literatürüne yapmış olduğu katkıdan değil; Roma Katolik Kilisesi'ni hayatta tutması, otoritesini güçlendirmek için her türlü faaliyeti gerçekleştirmesi ve bu sayede hem Hıristiyanlığın hem de Avrupa'nın kaderinde oldukça önemli bir rol oynamasından kaynaklanmaktadır.

Katolik Hıristiyanlığı ve Papalık tarihinin en önemli isimlerinden biri olan Gregorius Magnus'un incelendiği bu çalışmada konunun kapsamı ve sınırları gereği Gregorius'un siyasi faaliyetleri, Roma Kilisesi'nin otoritesi ile ilgili olan meseleler ve eserlerinin Orta Çağ üzerinde bıraktığı etkilere ağırlık verilmiştir. Ancak ifade etmek gerekir ki Gregorius'un eserlerinde Kutsal Kitap tefsiri, Hıristiyan ahlakı ve teolojik meseleler gibi pek çok hususta üzerine çalışma yapılabilecek malzeme bulunmaktadır. Bu nedenle Papa I. Gregorius'la ilgili yapılabilecek çalışmalara işaret etmek uygun olacaktır. Örneğin Gregorius'un her bir eseri

müstakil olarak çalışılabilir ve bu çalışmalardan tezler ya da makaleler üretilebilir. Hıristiyan teolojisinde önemli yer tutan bir meselenin ya da bir kavramın Gregorius'un eserlerinde nasıl ele alındığı incelenebilir. Aynı şekilde Papa I. Gregorius'un öne çıkarttığı hususlar, kendisinden önce yaşamış Hıristiyan ilahiyatçılarla karşılaştırılabilir ve böylece Gregorius'un kimden ne kadar etkilendiği ya da gelenekteki söylemleri ne kadar değiştirdiği tespit edilerek Hıristiyan teolojisinin tarihsel süreç içerisinde Batı'da nasıl bir değişime uğradığı ortaya koyulabilir. Oldukça üretken bir yazar olan Gregorius için bu tarz örnekleri çoğaltmak mümkündür.

"Gregorius Magnus ve Roma Katolik Kilisesi'ndeki Yeri" başlıklı araştırma Türkiye'de tek bir papayı merkeze alarak yapılan ilk doktora çalışmasıdır. Bu çalışmayla birlikte Türkiye'de Katolik Kilisesi üzerine yapılan çalışmalara katkı sağlanması hedeflenmektedir. Bu bağlamda çalışmanın benzeri araştırmalara örnek olması ve gelecekte yapılacak araştırmalar sayesinde hem Katolik ilahiyatının hem de Papalık kurumunun daha iyi anlaşılması ümit edilmektedir.

KAYNAKÇA

Allington, R. (2017). Honey and Venom: Social Distinction between the Old and the Young in Gregory the Great's Pastoral Care of a Changing World. Church History and Religious Culture, 97(1), 1-28.

Alova, E. (2017). Latince Türkçe Sözlük (8. bs). Sosyal Yayınlar.

Anderson, C. C. (2007). The Great Catholic Reformers: From Gregory the Great to Dorothy Day. Paulist Press.

Anlezark, D. (2012). Gregory the Great: Reader. Writer and Read. Studies in Church History, 48, 12-34.

Ashworth, H. (1957). An Advent Sermon of St Gregory the Great. Life of the Spirit, 12(138), 269-274.

Ashworth, H. (1959). The Liturgical Prayers of St. Gregory the Great. Traditio, 15, 107-161.

Ashworth, H. (2003). Gregorian Sacramentary. İçinde New Catholic Encyclopedia (Second Edition, C. 6, ss. 473-475). Thomson and Gale.

Aydın, M. (2018). Hristiyanlık Tarih, İnanç ve Uygulama. Ketebe Yayınları.

Barmby, J. (1879). Gregory the Great. Pott, Young & Co.

Bartelink, G. J. M. (2001). Pope Gregory the Great's Knowledge of Greek. İçinde J. C. Cavadini (Ed.), Gregory the Great: A Symposium. University of Notre Dame Press.

Bauer, S. W. (2022). Ortaçağ Dünyası (M. Moralı, Çev.). ALFA.

Baun, J. (2008). Last Things. İçinde T. Noble & J. Smith (Ed.), The Cambridge History of Christianity (C. 3). Cambridge University Press.

Baun, J. (2013). Gregory's Eschatology. İçinde B. Neil & M. Dal Santo (Ed.), A Companion to Gregory the Great. Brill.

Bede the Venerable. (1999). The Ecclesiastical History of the English People (J. McClure & R. Collins, Ed.). Oxford University Press.

Bernstein, A. E. (2017). Hell and its Rivals: Death and Retribution among Christians, Jews and Muslims in the Early Middle Ages. Cornell University Press.

Bloomfield, M. W. (1941). The Origin of the Concept of the Seven Cardinal Sins. The Harvard Theological Review, 34(2), 121-128.

Bokenkotter, T. (2007). A Concise History of the Catholic Church. Doubleday Religious Publishing Group.

Bolton, W. F. (1959). The Supra-Historical Sense in the Dialogues of Gregory I. Aevum, 33(3), 206-213.

Bonifacius Papae VIII. (1613). Liber Sextus Decretalium.

Booth, P. (2013). Gregory and the Greek East. İçinde B. Neil & M. Dal Santo (Ed.), A Companion to Gregory the Great. Brill.

Brown, P. (2013). The Rise of Western Christendom: Triumph and Diversity A.D. 200-100. Wiley-Blackwell.

Brown, P. (2017). Geç Antikçağ Dünyası (T. Kaçar, Çev.). ALFA.

Buddensieg, T. (1965). Gregory the Great, the Destroyer of Pagan Idols: The History of a Medieval Legend concerning the Decline of Ancient Art and Literature. Journal of the Warburg and Courtauld Institutes, 28(1), 44-65. https://doi.org/10.2307/750663

Cevetello, J. F. X. (2003). Purgatory. İçinde New Catholic Encyclopedia (Second Edition, C. 11, ss. 824-825). Thomson and Gale.

Chadwick, H. (1993). The Early Church. Penguin Books.

Chadwick, H. (2001). The Church in Ancient Society. Oxford University Press.

Chadwick, O. (1949). Gregory of Tours and Gregory the Great. The Journal of Theological Studies, 50(197/198), 38-49. https://doi.org/10.1093/jts/os-L.1.38

Chazelle, C. (2001). Memory, Instruction, Worship: "Gregory's" Influence on Early Medieval Doctrines of Artistic Image. İçinde J. C. Cavadini (Ed.), Gregory the Great: A Symposium. University of Notre Dame Press.

Church, S. D. (2008). Paganism in Conversion-Age Anglo-Saxon England: The Evidence of Bede's "Ecclesiastical History" Reconsidered. History, 93(2), 162-180.

Cohen, J. (1999). Living Letters of Law. University of California Press.

Cole, P. J. (1995). Purgatory and Crusade in St. Gregory's Trental. The International History Review, 17(4), 713-725.

Coleman, J. (1992). Ancient and Medieval Memories: Studies in the Reconstruction of the Past. Cambridge University Press.

Collins, R. (2009). Keepers of the Keys of Heaven: A History of the Papacy. Basic Books.

Corbett, P. B. (2003). Regula Magistri. İçinde New Catholic Encyclopedia (C. 12, s. 32). Thomson and Gale.

Cunningham, L. (2005). A Brief History of Saints. Blackwell Publishing.

Çelgin, G. (2018). Eski Yunanca Türkçe Sözlük. ALFA.

Çoban, B. Z. (2020). Geçmişten Günümüze Papalık (4. bs). İnsan Yayınları.

Dal Santo, M. (2010). The Shadow of a Doubt? A Note on the Dialogues and Registrum Epistolarum of Pope Gregory the Great (590-604). Journal of Ecclesiastical History, 61(1), 3-17.

Dal Santo, M. (2011). The God-Protected Empire? Scepticism Towards the Cult of Saints in Early Byzantium. İçinde P. Sarris, M. Dal Santo, & P. Booth (Ed.), An Age of Saints? Power, Conflict and Dissent in Early Medieval Christianity. Brill.

Dal Santo, M. (2012). Debating Saints' Cult in the Age of Gregory the Greay. Oxford University Press.

Dal Santo, M. (2013). Gregory the Great, The Empire and the Emporer. İçinde B. Neil & M. Dal Santo (Ed.), A Companion to Gregory the Great. Brill.

Davis, R. (Ed.). (2010). The Book of Pontiffs (Liber Pontificalis). Liverpool University Press.

Davis, R. H. C. (2020). Orta Çağ Avrupa Tarihi (R. Şişman, Çev.; 2. bs). Dergah Yayınları.

Deanesly, M. (1990). A History of the Medieval Church 590-1500. Routledge.

DeGregorio, S. (2013). Gregory's Exegesis: Old and New Ways of Approaching the Scriptural Text. İçinde B. Neil & M. Dal Santo (Ed.), A Companion to Gregory the Great. Brill.

DelCogliano, M. (2012). Gregory the Great on the Song of Songs. Cistercian Publications.

Demacopoulos, G. E. (2009). Gregory the Great and the Sixth-Century Dispute Over the Ecumenical Title. Theological Studies, 70(3), 600-621.

Demacopoulos, G. E. (2011). Gregory the Great. İçinde P. Gavrilyuk & S. Coakley (Ed.), The Spiritual Senses: Perceiving God in Western Christianity (ss. 71-85). Cambridge University Press.

Demacopoulos, G. E. (2013a). Gregory's Model of Spiritual Direction in the Liber Regulae Pastoralis. İçinde B. Neil & M. Dal Santo (Ed.), A Companion to Gregory the Great. Brill.

Demacopoulos, G. E. (2013b). Restraint and Desperation in Gregory the Great's Petrine Appeal. İçinde The Invention of Peter: Apostolic Discourse and Papal Authority in Late Antiquity (ss. 134-162). University of Pennsylvania Press.

Demacopoulos, G. E. (2015). Gregory the Great: Ascetic, Pastor, and First Man of Rome. University of Notre Dame Press.

Dinleyici, M. F. (2022). Roma Katolik Kilisesi'nde Bir Dönüm Noktası Olarak Papa I. Leo. Marife Dini Araştırmalar Dergisi, 22(2), 717-739.

Donahue, C. J. (2003). Bede, St. İçinde New Catholic Encyclopedia (C. 2, ss. 195-197). Thomson and Gale.

Dudden, F. H. (1905). Gregory The Great: His Place in History and Thought. Longmans, Green, and CO.

Duffy, E. (2006). Saints & Sinners: A History of the Popes (3rd ed). Yale University Press.

Duffy, E. (2011). Ten Popes Who Shook the World. Yale University Press.

Dunn, M. (2003). The Emergence of Monasticism. Blackwell Publishing.

Durant, W. (1950). The Story of Civilization: The Age of Faith. Simon and Schuster.

Elders, L. J. (2018). Thomas Aquinas and His Predecessors. The Catholic University of America Press.

Evans, G. R. (1988). The Thought of Gregory the Great. Cambridge University Press.

Faul, D. (2003). Donatism. İçinde New Catholic Encyclopedia (Second Edition, C. 4, ss. 861-864). Thomson and Gale.

Fehl, P. (1973). Raphael's Reconstruction of the Throne of St. Gregory the Great. The Art Bulletin, 55(3), 373-379.

Filipova, A. (2015). On the Origins of the Monza Collection of Holy Land Ampullae: The Legend of Gregory the great's Gift of Relics to Theodelinda Reconsidered. Arte Lombarda, 173(1), 5-16.

Francis, H. S. (1952). "Mass of St. Gregory" by Hans Baldung Grien. The Bulletin of the Cleveland Museum of Art, 39(7), 184-187.

Fried, J. (2015). The Middle Ages (P. Lewis, Çev.). Belknap Press.

Frykholm, A. (2016). Christian Understandings of the Future. Fortress Press.

Gardiner, E. (1989). Visions of Heaven & Hell Before Dante. Italica Press.

Geanakoplos, D. J. (1965). Church and State in the Byzantine Empire: A Reconsideration of the Problem of Caesaropapism. Church History, 34(4), 381-403.

Geoffrey G., W. (1994). A History of Early Roman Liturgy to the Death of Pope Gregory the Great. Henry Bradshaw Society.

Gonzales, J. L. (1984). The Story of Christianity (C. 1). Harper Collins.

Green, B. (2013). The Theology of Gregory the Great: Christ, Salvation and the Church. İçinde B. Neil & M. Dal Santo (Ed.), A Companion to Gregory the Great. Brill.

Gregorius Magnus. (1844). Morals on the Book of Job: Volumes 1 to 3 (J. H. Parker, Çev.). Oxford.

Gregorius Magnus. (1849). Expositio super Cantica Canticorum. İçinde J. P. Migne (Ed.), Patrologiae Cursus Completus. Apud Garnier Fratres.

Gregorius Magnus. (1878a). Homiliae in Ezechielem Prophetam. İçinde J. P. Migne (Ed.), Patrologiae Cursus Completus. Apud Garnier Fratres.

Gregorius Magnus. (1878b). Homiliae XL in Evangelia. İçinde J. P. Migne (Ed.), Patrologiae Cursus Completus. Apud Garnier Fratres.

Gregorius Magnus. (1878c). Moralium Libri sive Expositio in Librum B. Iob. İçinde J. P. Migne (Ed.), Patrologiae Cursus Completus. Apud Garnier Fratres.

Gregorius Magnus. (1896a). Dialogi. İçinde J. P. Migne (Ed.), Patrologiae Cursus Completus. Apud Garnier Fratres.

Gregorius Magnus. (1896b). Liber Regulae Pastoralis. Içinde J. P. Migne (Ed.), Patrologiae Cursus Completus. Apud Garnier Fratres.

Gregorius Magnus. (1896c). Registri Epistolarum. İçinde J. P. Migne (Ed.), Patrologiae Cursus Completus. Apud Garnier Fratres.

Gregorius Magnus. (1902). Moralium Libri sive Expositio in Librum B. Iob. İçinde J. P. Migne (Ed.), Patrologiae Cursus Completus. Apud Garnier Fratres.

Gregorius Magnus. (1990). Forty Gospel Homilies (D. D. Hurst, Çev.). Cistercian Publications.

Gregorius Magnus. (2004a). Nicene and Post-Nicene Fathers Series 2 (P. Schaff, Ed.; C. 12). Grand Rapids, MI: Christian Classsics Ethereal Library.

Gregorius Magnus. (2004b). Nicene and Post-Nicene Fathers Series 2 (P. Schaff, Ed.; C. 13). Grand Rapids, MI: Christian Classsics Ethereal Library.

Gregorius Magnus. (2014). Dialogi. CreateSpace Independent Publishing Platform.

Gregory of Tours. (1974). The History of the Franks. Penguin Classics.

Gregory the Great. (1911). The Dialogues of Saint Gregory (E. G. Gardner, Çev.). Philip Lee Warner.

Gretsch, M. (2006). Aelfric and the Cult of Saints in Late Anglo-Saxon England. Cambridge University Press.

Güzeldal, Y. (2021a). Aziz Benedikt ve Hıristiyan Manastır Yaşamı. Kitabevi Yayınları.

Güzeldal, Y. (2021b). Tanrı'ya Adanmış Bir Hayat: Hıristiyan Manastır Yeminleri. Marife Dini Araştırmalar Dergisi, 21(1), 179-204.

Hall, C. A. (1998). Reading Scripture with the Church Fathers. InterVarsity Press.

Hardy, E. R. (1943). Servant of the Servants of God. Church History, 12(1), 3-27. https://doi.org/10.2307/3160214

Harrison, J. B., & Sullivan, R. E. (2017). Batı Uygarlığının Kısa Tarihi (S. Ökten, Çev.). Kent Merkezi Derneği.

Harrsen, M. (1954). Pope Gregory the Great as Guardian of the Apostolic Relics. Netherlands Yearbook for History of Art, 5, 305-307.

Hayward, P. (2004). Gregory the Great as "Apostle of the English" in Post-Conquest Canterbury. Journal of Ecclesiastical History, 55(1), 19-57.

Heather, P. (2013). The Restoration of Rome. Oxford University Press.

Heinlen, M. (1998). An Early Image of a Mass of St. Gregory and Devotion to the Holy Blood at Weingarten Abbey. Gesta, 37(1), 55-62.

Hipshon, D. (2002). Gregory the Great's "Political Thought". Journal of Ecclesiastical History, 53(3), 439-453.

Hitchcock, J. (2012). History of the Catholic Church. Ignatius Press.

Holland, T. (2023). Dominion: Hristiyanlık Batı'yı ve Dünyayı Nasıl Dönüştürdü? (I. Y. Eker, Çev.). Kronik Kitap.

Hornby, E. (2003). The transmission history of the Proper chant for St. Gregory the eight-mode tract Beatus uir. Plainsong and Medieval Music, 12(2), 97-127.

Howe, J. (2016). Before the Gregorian Reform. Cornell University Press.

Howorth, H. (1912). Saint Gregory The Great. John Murray.

Imholtz, A. A. (1981). Goethe's "Erlkönig" and a Passage from Gregory the Great. Zeitschrift Für Religions- Und Geistesgeschichte, 33(1), 65-66.

Işık, H. (2006). İlk Papa Aziz Petrus'tan Son Papa Ratzinger'e Papalık Tarihi. Ozan Yayıncılık.

John, E. (1976a). The Papacy and the Historian V: Popes and Monks. New Blackfriars, 57(672), 204-212.

John, E. (1976b). The Papacy and the Historian VII: The Feudal Papacy? New Blackfriars, 57(674), 304-312.

Jungmann, J. A., & Stasiak, K. (2003). Baptism, Sacrament Of. İçinde New Catholic Encyclopedia (Second Edition, C. 2, ss. 60-67). Thomson and Gale.

Junker, W. (2013). Benedict Among the Brambles: A Revisionary Reading of Gregory the Great's "Life of Benedict". Religion & Literature, 45(3), 1-24.

Kaczynski, B. M. (2006). The Authority of the Fathers: Patristic Texts in Early Medieval Libraries and Scriptoria. The Journal of Medieval Latin, 16, 1-27.

Katz, S. (1933). Pope Gregory the Great and the Jews. The Jewish Quarterly Review, 24(2), 113-136.

Kelly, J. N. D. (1989). The Oxford Dictionary of Popes. Oxford University Press.

Kessler, H. L. (1985). Pictorial Narrative and Church Mission in Sixth-Century Gaul. Studies in the History of Art, 16(4), 75-91.

King, K. L. (2003). The Gospel of Mary of Magdala: Jesus and the First Woman Apostle. Polebridge Press.

Kingston, C. (2016). Taking the Devil at his Word: The Devil and Language in the Dialogues of Gregory the Great. Journal of Ecclesiastical History, 67(4), 705-720.

Kleist, A. J. (2008). Striving with Grace: Views of Free Will in Anglo-Saxon England. University of Toronto Press.

Kutsal Kitap. (2006). Yeni Yaşam Yayınları.

Kuzdale, A. (2013). The Reception of Gregory in the Renaissance and Reformation. İçinde B. Neil & M. Dal Santo (Ed.), A Companion to Gregory the Great. Brill.

Lake, S. (2013). Hagiography and the Cult of Saints. İçinde B. Neil & M. Dal Santo (Ed.), A Companion to Gregory the Great. Brill.

Latham, J. A. (2015). Inventing Gregory "the Great": Memory, Authority and the Afterlives of the Letania Septiformis. Church History, 84(1), 1-31.

Le Goff, J. (1984). The Birth of Purgatory (A. Goldhammer, Çev.). Scolar Press.

Le Goff, J. (2019). Ortaçağ Batı Uygarlığı (H. Güven & U. Güven, Çev.; 3. bs). Doğu Batı Yayınları.

Le Goff, J. (2020). Avrupa'nın Doğuşu (T. Binder, Çev.; 3. bs). Literatür Yayıncılık.

Leyser, C. (2000). Authority and Asceticism from Augustine to Gregory the Great. Oxford University Press.

Leyser, C. (2001). Expertise and Authority in Gregory the Great: The Social Function of Peritia. İçinde J. C. Cavadini (Ed.), Gregory the Great: A Symposium. University of Notre Dame Press.

Leyser, C. (2006). The Uses of Desert in the Sixth-Century West. Church History and Religious Culture, 86(1), 113-134.

Leyser, C. (2016). The Memory of Gregory the Great and the making of Latin Europe, 600-100. İçinde K. Cooper & C. Leyser (Ed.), Making Early Medieval Societies (ss. 181-201). Cambridge University Press.

Little, L. K. (1963). Calvin's Appreciation of Gregory the Great. The Harvard Theological Review, 56(2), 145-157.

Louth, A. (2013). Gregory the Great in the Byzantine Tradition. İçinde B. Neil & M. Dal Santo (Ed.), A Companion to Gregory the Great. Brill.

Lynch, J. H. (1992). The Medieval Church: A Brief History. Longman Group.

Madigan, K. (2015). Medieval Christianity A New History. Yale University Press.

Maraglino, V. (2007). Reconsidering the Date of Photius' Bibliotheca. Ancient Society, 37, 265-278. https://doi.org/10.2143/AS.37.0.2024040

Marcus, J. R., & Saperstein, M. (2016). The Jews in Christian Europe. Hebrew Union College Press.

Markus, R. A. (1981). Gregory the Great's Europe. Transactions of the Royal Historical Society, 31, 21-36. https://doi.org/10.2307/3679043

Markus, R. A. (1985). The Sacred and The Secular: From Augustine to Gregory the Great. The Journal of Theological Studies, 36(1), 84-96.

Markus, R. A. (1997). Gregory the Great and His World. Cambridge University Press.

Markus, R. A. (2001). The Jew as a Hermeneutic Device: The Inner Life of a Gregorian Topos. İçinde J. C. Cavadini (Ed.), Gregory the Great: A Symposium. University of Notre Dame Press.

Marston, T. E. (1975). A Manuscript of the Dialogues of Saint Gregory the Great. The Yale University Library Gazette, 50(1), 15-18.

Matter, E. A. (2001). Gregory the Great in the Twelfth Century: The Glossa Ordinaria. İçinde J. C. Cavadini (Ed.), Gregory the Great: A Symposium. University of Notre Dame Press.

Maxwell-Stuart, P. G. (1997). Chronicle of the Popes. Thames & Hudson.

McBrien, R. P. (2006). The Pocket Guide to the Popes. Harper Collins.

McCabe, J. (1916). Crises in the History of the Papacy. G.P. Putnam's Sons.

McCulloh, J. M. (1976). The Cult of Relics in the Letters and 'Dialogues' of Pope Gregory the Great: A Lexicographical Study. Traditio, 32(1), 145-184. https://doi.org/10.1017/S0362152900005493

McGinn, B. (1994). The Growth of Mysticism: Gregory the Great through the 12 Century. The Crossroad Publishing Company.

McGinn, B. (2001). Contemplation in Gregory the Great. İçinde J. C. Cavadini (Ed.), Gregory the Great: A Symposium. University of Notre Dame Press.

McGrath-Merkle, C. (2011). Gregory the Great's Metaphor of the Physician of the Heart as a Model for Pastoral Identity. Journal of Religion and Health, 50(2), 374-388. https://doi.org/10.1007/s10943-010-9412-1

McNally, R. E. (1978). Gregory the Great (590-604) and His Declining World. Archivum Historiae Pontificiae, 16, 7-26.

Meens, R. (1994). A background to Augustine's mission to Anglo-Saxon England. Anglo-Saxon England, 23, 5-17. https://doi.org/10.1017/S0263675100004464

Mews, C. J. (2011). Gregory the Great, the Rule of Benedict and Roman liturgy: The evolution of a legend. Journal of Medieval History, 37(2), 125-144.

Mews, C. J., & Renkin, C. (2013). The Legacy of Gregory the Great in the Latin West. İçinde B. Neil & M. Dal Santo (Ed.), A Companion to Gregory the Great. Brill.

Meyvaert, P. (1961). Bede and the "Libellus Synodicus" of Gregory the Great. The Journal of Theological Studies, 21(2), 298-302.

Meyvaert, P. (1968). A New Edition of Gregory the Great's Commentaries on the Canticle and 1 Kings. The Journal of Theological Studies, 19(1), 215-225.

Meyvaert, P. (1995). Uncovering a Lost Work of Gregory the Great: Fragments of the Early Commentary on Job. Traditio, 50, 55-74.

Meyvaert, P. (2001). A Letter of Pelagius II Composed by Gregory the Great. İçinde J. C. Cavadini (Ed.), Gregory the Great: A Symposium. University of Notre Dame Press.

Monk of Whitby. (1968). The Earliest Life of Gregory the Great by an Anonymous Monk of Whitby (B. Colgrave, Ed.). The University of Kansas Press.

Moorhead, J. (2005). Gregory the Great. Routledge.

Moorhead, J. (2006). The Word "modernus". Latomus, 65(2), 425-433.

Moorhead, J. (2013). Gregory's Literary Inheritance. İçinde B. Neil & M. Dal Santo (Ed.), A Companion to Gregory the Great. Brill.

Moorhead, J. (2015). The Popes and the Church in Late Antiquity. Routledge.

Mounteer, C. A. (1998). God the Father and Gregory the Great: The Discovery of a Late Roman Childhodd. The Journal of Psychohistory, 26(1), 436-448.

Müller, B. (2013). Gregory the Great and Monasticism. İçinde B. Neil & M. Dal Santo (Ed.), A Companion to Gregory the Great. Brill.

Neil, B. (2013). The Papacy in the Age of Gregory the Great. İçinde B. Neil & M. Dal Santo (Ed.), A Companion to Gregory the Great. Brill.

Nelson, J. L. (2008). Law and its Applications. İçinde T. Noble & J. Smith (Ed.), The Cambridge History of Christianity (C. 3). Cambridge University Press.

Niespolo, A. (2004). Authority and Service in Gregory the Great. The Downside Review, 122(427), 113-128.

Nieuwenhove, R. V. (2012). An Introduction to Medieval Theology. Cambridge University Press.

Norris, R. A. (2005). Theurgy. İçinde Encyclopedia of Religion (Second Edition, C. 13, ss. 9156-9158). Thomson Gale.

North, W. (2015). A History of the Popes: Volume I: Origins to the Middle Ages. Wyatt North Publishing.

Norwich, J. J. (2011a). Absolute Monarchs. Random House Group Ltd.

Norwich, J. J. (2011b). The Popes. Chatto & Windus.

Norwich, J. J. (2013). Bizans: Erken Dönem (MS 323-802) (1. bs, C. 1). Kabalcı Yayınevi.

O'Donnell, J. J. (2001). The Holiness of Gregory. İçinde J. C. Cavadini (Ed.), Gregory the Great: A Symposium. University of Notre Dame Press.

Olgun, H. (2001). Luther ve Reformu. Fecr Yayınevi.

O'Malley, J. (2009). A History of the Popes From Peter to the Present. A Sheed & Ward Book.

O'Shea, W. J., & Krosnicki, T. (2003). Lent. İçinde New Catholic Encyclopedia (Second Edition, C. 8, ss. 468-470). Thomson and Gale.

Petersen, J. M. (1976). The Identification of the Titulus Fasciolae and Its Connection with Pope Gregory the Great. Vigiliae Christianae, 30(2), 151-158.

Petersen, J. M. (1987). "Homo omnino Latinus"? The Theological and Cultural Background of Pope Gregory the Great. Speculum, 62(3), 529-551. https://doi.org/10.2307/2846381

Pollard, R. M. (2013). A Cooperative Correspondence: The Letters of Gregory the Great. İçinde B. Neil & M. Dal Santo (Ed.), A Companion to Gregory the Great. Brill.

Reardon, W. J. (2004). The Deaths of the Popes. McFarland & Company, Inc., Publishers.

Riccards, M. P. (2012). Faith and Leadership: The Papacy and the Roman Catholic Church. Lexington Books.

Ricci, C. (2013). Gregory's Missions to the Barbarians. İçinde B. Neil & M. Dal Santo (Ed.), A Companion to Gregory the Great. Brill.

Richards, J. (1979). The Popes and the Papacy in the Early Middle Ages 476-752. Routledge & Kegan Paul Ltd.

Roberts, P. L. (1985). St Gregory the Great and the Santa Maria Maggiore Altar-Piece. The Burlington Magazine, 127(986), 292-297.

Rousseau, P. (2008). Late Roman Christianities. İçinde T. Noble & J. Smith (Ed.), The Cambridge History of Christianity (C. 3). Cambridge University Press.

Rush, A. C. (1945). An Echo of Christian Antiquity in St. Gregory the Great: Death A Struggle with the Devil. Traditio, 3, 369-380.

Rush, A. C. (1962). Spiritual Martyrdom in St. Gregory the Great. Theological Studies, 23(4), 569-589.

Rush, A. C., & Hester, K. (2003). Gregory (The Great) I, St. Pope. İçinde New Catholic Encyclopedia (Second Edition, C. 6, ss. 478-483). Thomson and Gale.

Russell, J. B. (2001). Lucifer: Ortaçağ'da Şeytan (A. Fethi, Çev.). Kabalcı Yayınevi.

Sarris, P. (2011). Restless Peasants and Scornful Lords: Lay Hostility to Holy Men and The Church in Late Antiquity and the Early Middle Ages. İçinde M. Dal Santo, P. Sarris, & P. Booth (Ed.), An Age of Saints? Power, Conflict and Dissent in Early Medieval Christianity. Brill.

Sidaway, J. (2020). The Reception of Chalcedon in the West: A Case Study of Gregory the Great. Scottish Journal of Theology, 73, 307-317.

Sperati, G. (2009). Amputation of the nose throughout history. Acta Otorhinolaryngologica Italica, 29(1), 44-50.

Spiegel, F. (2007). The "tabernacula" of Gregory the Great and the conversion of Anglo-Saxon England. Anglo-Saxon England, 36, 1-13.

Spinks, B. D. (2007). The Growth of Liturgy and the Church Year. İçinde A. Casiday & F. W. Norris (Ed.), The Cambridge History of Christianity (C. 2). Cambridge University Press.

Straw, C. (1988). Gregory the Great: Perfection in Imperfection. University of California Press.

Straw, C. (2001). Purity and Death. İçinde J. C. Cavadini (Ed.), Gregory the Great: A Symposium. University of Notre Dame Press.

Straw, C. (2013). Gregory's Moral Theology: Divine Providence and Human Responsibility. İçinde B. Neil & M. Dal Santo (Ed.), A Companion to Gregory the Great. Brill.

Straw, C. (2019). Gregory the Great. İçinde P. L. Reynolds (Ed.), Great Christian Jurists and Legal Collections in the First Millennium (ss. 353-380). Cambridge University Press.

Taşpınar, İ. (2015). Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik'te Ahiret İnancı (3. bs). Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Taşpınar, İ. (2020). Dinlerde Şehir Mabet ve İbadet. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Thomsett, M. C. (2011). Heresy in the Roman Catholic Church. McFarland & Company, Inc., Publishers.

Turner, D. (2010). Allegory in Christian Late Antiquity. İçinde R. Copeland & P. Struck (Ed.), The Cambridge Companion to Allegory. Cambridge University Press.

Ullmann, W. (1962). Growth of Papal Government in Middle Ages. Methuen & Co. Ltd.

Ullmann, W. (1977). Medieval Foundations of Renaissance Humanism. Paul Elek.

Ullmann, W. (2003). Short History of the Papacy in the Middle Ages. Routledge.

Uygun, A. (2020). Hıristiyanlıkta Kutsal Nesneler (Relikler). Eskiyeni Yayınları.

Vandevelde, P. (2003). "DIUINA ELOQUIA CUM LEGENTE CRESCUNT": Does Gregory the Great Mean A Subjective or An Objective Growth? Rivista Di Storia Della Filosofia, 58(4), 611-636.

Voll, U., & Kenel, S. A. (2003). Deadly Sins. İçinde New Catholic Encyclopedia (Second Edition, C. 4, ss. 565-566). Thomson and Gale.

Warfield, B. B. (1915). Triune Immersion. İçinde The International Standard Bible Encyclopedia (C. 5). The Howard-Severance Company.

Weakland, R. G. (2003). Gregorian Chant. İçinde New Catholic Encyclopedia (Second Edition, C. 6, ss. 463-468). Thomson and Gale.

Western, J. (2015). The Papal Apocrisiarii in Constantinople during the Pontificate of Gregory I, 590-604. Journal of Ecclesiastical History, 66(4), 697-714.

Whalen, B. E. (2014). The Medieval Papacy. Palgrave Macmillan.

Wickstrom, J. B. (1998). Gregory the Great's "Life of St. Benedict" and the Illustrations of Abbor Desiderius II. Studies in Iconography, 19, 31-73.

Wilken, R. L. (2001). Interpreting Job Allegorically: The Moralia of Gregory the Great. Pro Ecclesia: A Journal of Catholic and Evangelical Theology, 10(2), 213-226.

Wilkins, W. J. (1991). "Submitting the Neck of Your Mind": Gregory the Great and Women of Power. The Catholic Historical Review, 77(4), 583-594.

Wood, I. (1994). The Mission of Augustine of Canterbury to the English. Speculum, 69(1), 1-17.

Wood, J. (2016). A Family Affair: Leander, Isidore and the Legacy of Gregory the Great in Spain. İçinde J. Wood & A. Fear (Ed.), Isidore of Seville and his Reception in the Early Middle Ages (ss. 31-56). Amsterdam University Press.

Zeeman, N. (2010). Medieval Religious Allegory: French and English. İçinde R. Copeland & P. Struck (Ed.), The Cambridge Companion to Allegory. Cambridge University Press.

Zinn, Jr., G. A. (2001). Exegesis and Spirituality in the Writings of Gregory the Great. İçinde J. C. Cavadini (Ed.), Gregory the Great: A Symposium. University of Notre Dame Press.